

Приватний вищий навчальний заклад
Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая
Полтавський інститут бізнесу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

**Матеріали
XII Всеукраїнської науково-практичної конференції**

18 травня 2017 року

*присвяченої пам'яті засновника і фундатора
Міжнародного науково-технічного університету – академіка, д. т. н.,
професора Юрія Миколайовича Бугая*

м. Полтава

УДК: 001
ББК 72
А-43

Редакційна колегія:

Лавриненко С.І. – ректор, кандидат географічних наук, професор Полтавського інституту бізнесу ПВНЗ «МНТУ».

Калінічева Г. І. – кандидат історичних наук, доцент, проректор з науково-методичної роботи ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая».

Фастівець А.В. – декан, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації Полтавського інституту бізнесу ПВНЗ «МНТУ».

Рижик І.О. – кандидат економічних наук, завідувач кафедри економіки та менеджменту Полтавського інституту бізнесу ПВНЗ «МНТУ».

Мірошниченко В.Г. – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Полтавського інституту бізнесу ПВНЗ «МНТУ».

Актуальні проблеми розвитку сучасної науки :
А-43 матеріали Всеукр. наук-практ. конф., (м. Полтава, 18 травня 2017 р.). – Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2017. – 212 с.

Матеріали збірника присвячені соціально-економічним, суспільним, правовим проблемам та пов'язаними з ними проблемами генофонду й здоров'я нації. Тези розміщені відповідно до секцій, за якими була організована робота конференції.

Матеріали можуть бути використані у науково-дослідній та практичній діяльності студентами, аспірантами, науковцями та викладачами вищих навчальних закладів з обов'язковим посиланням на автора наукової праці.

УДК: 001
ББК 72

**Відповідальність за зміст та достовірність опублікованих матеріалів
несуть автори публікацій**

© Колектив авторів, 2017
© ПІБ ПВНЗ «МНТУ», 2017
© Видавець Шевченко Р.В., 2017

Секція 1

ЗНАЧЕННЯ НАУКИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТУ

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Калінічева Галина Іванівна,

*кандидат історичних наук, доцент, проректор з науково-методичної роботи,
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»*

Глобалізаційні виклики, що постали перед людством у XXI столітті, актуалізують роль і значення університетської освіти і науки. Адже від рівня підготовки фахівців у вищих навчальних закладах залежить сталий (керований, відновлюваний) суспільно-економічний розвиток держави, її національна безпека та місце у глобальній системі розподілу праці. Визначальну роль для економіки кожної країни і суспільства в цілому має наука, адже будь-які інновації є результатом наукових, науково-технологічних та інших досліджень.

Розв'язання нагальних суспільних проблем в Україні пов'язане не тільки з необхідністю розбудови конкурентоспроможної на міжнародних ринках економіки, не тільки з виробництвом нових знань, але й з цілеспрямованим, системним їх нагромадженням та практичним використанням. Це, у свою чергу, детермінує оновлення змісту й організації навчального процесу у системі вищої освіти, посилення уваги до якості й конкурентоспроможності національної освіти і науки, активізації дослідницької діяльності в українських університетах та належної державної підтримки наукової роботи.

Дослідження розвитку університетської науки в Україні обумовлене також проблемами національної безпеки, яка, поряд з іншими чинниками, залежить від суспільного визнання важливості оновлення системи здобуття і використання нових знань, відродження й піднесення університетської науки, тісно пов'язаної з виробництвом, результативності й ефективності реалізації інноваційної стратегії, спрямованої на впровадження наукоємних технологій.

Актуальність проблеми, її суспільна значущість та науковий дискурс навколо питань про роль і значення вітчизняної університетської та академічної науки обумовили мету нашого дослідження, яка полягає в аналізі розвитку університетської науки в сучасній Україні та з'ясуванні проблем і перешкод на шляху її інтенсивного поступу.

Як слушно вказують експерти, ліберально-екстенсивний розвиток вищої освіти України упродовж 1991-2013 рр. актуалізував потребу в її невідкладній комплексній модернізації задля радикального підвищення її якості та конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції та глобалізації [1, с. 111]. Відповідна концепція реформи вузівської системи була втілена в новому Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), головною метою якого є якісне, оптимальне і дієве оновлення вищої освіти.

У 2015-2016 рр. Україна, відповідно до Індексу глобальної конкурентоспроможності, посіла 79 місце серед 140 країн у світі. За показником «Вища освіта та підготовка» (5-й показник серед 12-ти, що впливають на індекс

конкурентоспроможності країни та мають вирішальний вплив на економічний розвиток і добробут) Україна посідає 34 позицію, проте за показником якості системи вищої освіти Україна займає 54 місце [2].

Відповідно до міжнародного рейтингу QS World University Rankings за 2015 р. лише п'ять університетів України увійшли до нього, два з яких належать до ТОП-500, а саме: Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. У 2015 р. зазначені університети також увійшли у Times Higher Education World University Rankings (позиції ТОП 601-800), а у 2016 році позиції №№ 801+ посіли Національний університет «Львівська політехніка», НТУ «КПІ імені Ігоря Сікорського».

Високу якість підготовки студентів має забезпечувати високий фаховий і науковий потенціал професорсько-викладацького складу, натомість зниження кваліфікаційного рівня викладачів неминуче відбивається на рівні підготовки студентської аудиторії.

Згідно з наведеними у «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» даними, на початок 2015/2016 навчального року у вищих навчальних закладах III і IV рівнів акредитації працювало 134,2 тис. викладачів, у тому числі 117,8 тис. (88%) штатних педагогічних і науково-педагогічних працівників. Педагогічних працівників становили 22,5 тис. (у штаті 19,6 тис., 87 %), науково-педагогічні – 111,7 тис. (у штаті 98,1 тис., 88 %). Відтак частка науково-педагогічного персоналу становила 87% сумарної кількості викладачів обох категорій. Серед викладачів вузів III і IV рівнів акредитації працювало 46% кандидатів і 9,3% докторів наук та 31% доцентів і 8,2% професорів. У 2015/16 навчальному році на 100 студентів денної форми навчання у вищих навчальних закладах III і IV рівнів акредитації в середньому припадало приблизно 6,5 кандидата наук і 4,5 доцента та 1,5 доктора наук і один професор. Міжрегіональна розбіжність за забезпеченістю кандидатами наук і доцентами становить близько 2 разів, докторами наук – 4 разів, професорами – 3 разів. Щодо відомчої забезпеченості, то вона різниться для докторів наук і професорів у кілька десятків разів [1, с. 124].

Враховуючи велику кількість студентів, очевидним є факт, що кадрів вищої наукової та науково-педагогічної кваліфікації бракує. Проте резервів для покращення ситуації явно недостатньо, адже у вищій школі вже викладають 72 % кандидатів і 78% докторів наук, які працюють в Україні. Ймовірним вирішенням проблеми є залучення до науково-дослідної роботи студентів, підготовка наукової зміни, формування та підтримка наукових шкіл у вузах, підтримка молодих вчених тощо. Ефективними організаційними формами підготовки висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів є аспірантура і докторантура. В Україні у 2015 р. у 490 аспірантурах та 283 докторантурах готувалося відповідно 28,5 тис. аспірантів і 1,8 тис. докторантів, більшість із них (86% аспірантів і 81% докторантів) – у вищих навчальних закладах.

Ми поділяємо думку експертів щодо існуючих проблем у підготовці наукових кадрів через аспірантури і докторантури окремих вузів, в яких бракує наукових кадрів, відсутні наукові школи, організації, відповідні дослідницькі лабораторії і центри з необхідним обладнанням. Наприклад, у 2014 р. у 277 вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації функціонувало 158 наукових організацій (науково-дослідних частин, секторів тощо), водночас — 225 (234 у 2015 р.) аспірантур та 162 (177 у 2015 р.) докторантури [1, с. 124].

Якщо у провідних країнах світу розвиток науки здійснюється в університетах, то в Україні ця сентенція має, здебільшого, декларативне звучання. Практичні дії нинішньої влади спрямовані на послаблення університетської науки, нехтування передовою університетською освітою, зневажливе ставлення до людини інтелектуальної праці.

Більшість вітчизняних університетів поки що не мають конкурентоздатних на світовому рівні наукових досягнень, які б впливали на розвиток економіки й соціальної сфери країни. Професійна підготовка і наукові дослідження за фаховим спрямуванням організаційно продовжують залишатися відірваними один від одного. Серед причин – відсутність належної підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до створення конкурентоспроможних наукових розробок; незадовільний рівень інтеграції наукової діяльності з навчальним процесом, що призводить до втрати Україною значної частини свого інтелектуального потенціалу.

Враховуючи те, що так званий період напіврозпаду компетентності нині становить менше 5 років, найбільш дієвим способом розв'язання цієї проблеми був і залишається розвиток науково-дослідницької діяльності вищих навчальних закладів. З огляду на сучасні суспільні виклики, завданням вищих навчальних закладів сьогодні є не тільки підготовка висококваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, але й залучення студентської молоді до інтелектуальної творчості і наукового пошуку.

Кроком на цьому шляху було затвердження Кабінетом Міністрів України Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008-2017 рр., метою якої мала стати активізація наукової діяльності та поглиблення її взаємодії з навчальним процесом в університетах, утворення університетів дослідницького типу, запровадження нових організаційно-структурних форм наукової підготовки висококваліфікованих фахівців та виконання конкурентоспроможних наукових розробок, зокрема науково-навчальних центрів [3].

У Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року пропонується оновлена стратегія реформування освітньої сфери на 2012-2021 рр. щодо підтримки наукової та інноваційної діяльності, яка ґрунтується на забезпеченні пріоритетності розвитку науки та науково-технічного потенціалу вищих навчальних закладів. В системі вищої освіти, серед іншого, передбачається створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів, розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти; переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів [4].

Реалізація цих заходів можлива за умови: 1) виділення коштів із державного бюджету на перспективні наукові проекти; 2) прогнозування тенденцій інноваційного розвитку освітньої сфери з використанням результатів моніторингових досліджень; 3) осучаснення тематики пріоритетних напрямів наукових досліджень у вищих навчальних закладах та наукових установах освітньої галузі; 4) виконанні та відборі на конкурсних засадах проектів комплексних наукових досліджень і розробок; 5) створення системи мотивацій, стимулювання та заохочення інноваційної діяльності у сфері освіти, 6) розроблення системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі освіти тощо.

Одним із заходів щодо зміни статусу університетів та посилення ступеня інтеграції між вищою освітою і наукою в Україні можна вважати прийняття в Україні низки нормативно-правових документів, які дали поштовх для розвитку дослідницьких університетів [5; 6]. Нині статус дослідницького університету мають 14 українських вузів, шість із яких очолюють національний рейтинг за індексом цитування (Хірша).

Основними перешкодами на шляху інтенсивного розвитку вітчизняної університетської науки є: 1) незадовільний рівень фінансування; 2) низький попит на результати наукових досліджень; 3) відсутність належної матеріально-технічної бази наукової діяльності в університетах; 4) перевантаженість викладачів вищих навчальних закладів різними формами організаційної роботи, що практично не залишає часу на наукову роботу; 5) відсутність загально визнаних об'єктивних критеріїв оцінки результатів діяльності наукових та науково-педагогічних працівників; 6) низька економічна та соціальна привабливість наукової діяльності; 7) відсутність мотиваційних механізмів, які спонукали б учених залишатися у науковій сфері. Серед основних проблем університетської науки є: імітація наукової діяльності, відсутність культури академічної доброчесності, кількісні показники «науки» та відсутність європейських принципів оцінки наукової роботи (див. наприклад, Лейденський маніфест, де окреслені такі принципи замість існуючих «рейтингів» [7]).

За таких умов вітчизняним вищим навчальним закладам відведена другорядна роль у проведенні передових наукових досліджень, які є основою елітної університетської підготовки. Ставлення до університетської освіти як до просвітницької, допоміжної сфери, а не як до продуктивної та інноваційної, шкодить і науці, і освіті. По-перше, тому, що підготовка високопрофесійних і компетентних фахівців неможлива без розвиненої науки, а, по-друге, ізоляція академічної науки від освіти, економіки та бізнесу приречена на подальшу стагнацію, насамперед через відмежування від студентської молоді.

З огляду на те, що переважна більшість науково-педагогічних працівників недостатньо володіють англійською мовою, можливість їх фахового вдосконалення через опрацювання англійськомовних наукових праць та міжнародну академічну мобільність, практично зводиться нанівець. Тому сьогодні підвищення якості національної вищої освіти, повернення науки в університети, збереження існуючих наукових шкіл, формування нових університетських наукових осередків, налагодження зв'язку університетської науки з виробництвом постає не тільки суспільним завданням, але й пріоритетом національної безпеки держави.

З метою стимулювання інноваційного розвитку економіки, насичення її фахівцями необхідної спеціалізації і кваліфікації Україна має зробити вибір на користь побудови нової системи підготовки кадрів з вищою освітою, орієнтованої на активний розвиток університетських наукових досліджень, тісно пов'язаних з виробництвом і поступове перетворення ВНЗ на важливі структурні елементи інноваційної економіки.

Вищі навчальні заклади, які прагнуть національного і міжнародного визнання та гідної репрезентації української університетської науки у європейському науковому просторі, мають гармонізувати взаємодію між чотирма видами роботи – концентрацією талантів, ефективним управлінням, науково-дослідними розробками та інтернаціоналізацією.

З метою інтенсифікації та повноцінного функціонування університетської науки необхідно: 1) вироблення і проведення виваженої державної стратегії щодо розвитку наукової галузі, яка враховуватиме заходи нормативно-

правового, організаційного, фінансового, матеріально-технічного характеру: 2) створення мережі наукових парків, які поєднували б інтереси головних учасників: хай-тек компаній, наукових підрозділів, університетських кафедр та факультетів, науковців і бізнесменів; 3) визначення оптимального на теперішній час розміру фінансування, необхідного для стимулювання й забезпечення наукової діяльності університетів.

Результатом реалізації цих заходів мають стати оптимальна інтеграція науково-дослідної та інноваційної діяльності у навчальний процес та забезпечення високої фахової підготовки спеціалістів, конкурентоспроможних та витребуваних на ринку праці. Активізація та стимулювання наукової діяльності, участь у міжнародному співробітництві окремих науковців, публікація результатів своєї науково-дослідницької діяльності в авторитетних наукових виданнях сприятимуть міжнародному визнанню та пізнаваності української науки. Особливу увагу слід приділити науково обдарованій молоді, створивши умови для наукового пошуку, професійного зростання та соціальної самореалізації в Україні.

Таким чином, ефективна система університетської науки виступає важливим інструментом якісної підготовки студентів й важливим показником модернізації навчально-виховного процесу. Пріоритетною засадою модернізації вищої освіти має стати поєднання навчання з науковою діяльністю на всіх етапах підготовки фахівців. Дієвою підтримкою у реалізації модернізаційних заходів має стати належна державна підтримка (нормативна, організаційна, фінансова), поєднання бюджетного й позабюджетного фінансування університетської науки, активізація міжнародного наукового співробітництва та залучення до міжнародних проєктів молодих наукових і викладацьких кадрів тощо. Розробка та реалізація інноваційної стратегії науково-дослідної роботи безпосередньо у вузах сприятимуть конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти, успішному розвитку університетської науки, а також міжнародному визнанню досліджень українських вчених.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
2. Global Competitiveness Report – Access mode: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/competitiveness-rankings>.
3. Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008-2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1155-2007-%D0%BF>.
4. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання вищим навчальним закладам статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного університету» № 76 від 3 лютого 2010 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=581-2009-%F0>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дослідницький університет» від 17 лютого 2010 року № 163: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/163-2010-%D0%BF>.
7. Hicks D., Wouters P., Waltman L., Rijcke S., Rafols I. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. – Access mode: <http://www.nature.com/news/bibliometrics-the-leiden-manifesto-for-research-metrics-1.17351>

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Калінічева Ірина Іванівна,

*вчитель української мови та літератури,
Слов'янська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 41*

Одним із інноваційних засобів вивчення української мови та літератури, який дозволяє стимулювати пізнавальний інтерес учнів з особливими потребами, є використання інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет.

Актуальність проблеми детермінована соціальною потребою використання елементів ІКТ у навчально-виховному процесі у спеціалізованих навчальних закладах, адже школярі з особливими потребами мають бути належним чином підготовлені та адаптовані до суспільних реалій.

Новизна нашого дослідження полягає у порушенні питань, які не знайшли достатньої розробки у вітчизняній педагогічній науці, а саме – аналізі проблем запровадження елементів ІКТ у педагогічній діяльності викладача-словесника у спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах.

Метою нашої наукової розвідки є визначення педагогічних і методичних цілей та дидактичних функцій використання ІКТ на уроках української мови та літератури у роботі з учнями з особливими потребами та визначення ефективних форм і методів їх застосування.

Як і будь-яка діяльність, використання елементів ІКТ у навчальному процесі у спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах потребує осмисленого підходу, який розпочинається з постановки двох груп цілей: педагогічних та методичних. Основне завдання вчителя-словесника, який використовує на своїх уроках ІКТ – навчити дітей з особливими потребами знаходити та аналізувати інформацію, сформувати вміння та навички, які знадобляться їм у подальшому житті, незалежно від обраної професії.

Організація навчально-виховного процесу в Слов'янській загальноосвітній спеціальній школі-інтернаті № 41 переконливо доводить той факт, що чим частіше використовуються комп'ютери у процесі вивчення української мови та літератури, тим ефективнішими є результати навчання.

Робота з ПК сприяє не тільки розвитку самостійності, пізнавальних і творчих здібностей учнів з особливими потребами, а й дозволяє зробити урок більш наочним і цікавим. Комп'ютер забезпечує активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяє здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, формуванню знань, посилює міжпредметні зв'язки.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури дозволяє учням з особливими потребами глибше засвоювати навчальний матеріал, що створює сприятливі умови для формування в дитини здатності сприймати предмети та явища різнобічно, системно, емоційно.

Використання елементів ІКТ на уроках української мови та літератури може відбуватися в різний спосіб, в залежності від мети та завдань конкретного уроку, віку та рівня підготовленості учнів, програмного забезпечення освітньої установи. У своїй роботі ми надаємо перевагу наступним мультимедійним жанрам: медіа – уроку, віртуальним екскурсіям, самодиктанту, тестовим завданням, творчим презентаціям, слайд – твору та ін.

Педагогічні цілі використання ІКТ на уроках української мови та літератури полягають у розвитку знань, вмінь і навичок, що формують ключові компетентності учнів: 1) інформаційну компетентність – учні шукають, знаходять, опрацьовують, систематизують інформацію; 2) комунікативну компетентність – школярі беруть участь в обговоренні проблеми (чують не тільки себе, а й інших, критично аналізують почуте й намагаються коректно відповідати); 3) соціальну компетентність – діти переборюють невпевненість, а за потреби – беруть на себе відповідальність за виконання дорученої справи, вчаться співпрацювати.

Результатом використання елементів ІКТ на уроках української мови та літератури є формування інформаційної культури (так званої «комп'ютерної грамотності»); розвитку умінь пошукової діяльності; активізації пізнавальної активності учнів; підвищення ефективності та якості навчання; поглиблення міждисциплінарних зв'язків шляхом поєднання інформаційної та предметної підготовки.

Методичні цілі використання ІКТ полягають у візуалізації знань; моделюванні об'єктів, процесів та явищ; створенні та використанні інформаційних баз даних; доступі до великого обсягу інформації завдяки використанню засобів мультимедіа; формуванні умінь опрацьовувати інформацію під час роботи з комп'ютерною технікою на уроці, посиленні мотивації до навчання; вивільненні навчального часу тощо.

Дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних засобів навчання, що використовуються нами на уроках української мови та літератури, наступні: посилення мотивації до навчання; активізація навчальної діяльності учнів, посилення їх ролі як суб'єкта навчальної діяльності; індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення меж самостійної діяльності школярів; урізноманітнення форм подання інформації та типів навчальних завдань; постійне застосування ігрових прийомів; забезпечення зворотного зв'язку, можливість відтворення фрагмента учбової діяльності.

Основні дидактичні функції, що реалізуються за допомогою ІКТ на уроках української мови та літератури, це: 1) пізнавальна (використовуючи ІКТ та мережу Інтернет, можна отримати будь-яку необхідну інформацію, як ту, що зберігається на жорсткому диску власної комп'ютерної бази, так і розміщену на дисках CD-ROM чи відповідних сторінках Інтернету); 2) розвивальна (робота з комп'ютерними програмами сприяє розвитку таких необхідних пізнавальних процесів, як сприйняття, логічне мислення, пам'ять, уява); 3) комунікативна (під час обміну інформацією між учнями створюється певна віртуальна єдність).

Для унаочнення навчального матеріалу нами використовуються також ресурси мережі Інтернет, перегляд відеофільмів або їх фрагментів за прочитаними програмовими текстами («Роксолана» за твором П.А. Загребельного (10 клас), «Сто тисяч» за І. Карпенко-Карим (10 клас), «Захар Беркут» за І.Я. Франком та інші.

У своїй роботі ми надаємо перевагу створенню авторських уроків, зокрема мультимедійних супроводів, адже мультимедіа – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, що дозволяє об'єднувати в одній комп'ютерній програмно-технічній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію (мультиплікацію). Кожен із застосовуваних інформаційних компонентів має власні дидактичні функції, спрямовані на забезпечення оптимізації процесу навчання.

Наш досвід створення та використання презентацій за допомогою програми PowerPoint у процесі вивчення української мови і літератури (презентації для пояснення навчального матеріалу, презентації для повторювально-узагальнюючих уроків, презентації для уроків тематичного оцінювання знань) дозволяє визначити низку факторів, які впливають на ефективність навчально-виховного процесу. Так, результатом використання мультимедійних презентацій в навчальному процесі є: 1) посилення впливу виступу вчителя на учнівську аудиторію, оскільки значний обсяг інформації сприймається зоровими та слуховими рецепторами одночасно; 2) полегшення розуміння і сприйняття учнями поданого матеріалу; 3) збільшення періоду запам'ятовування навчального матеріалу та психологічної вірогідності прийняття правильних висновків, суджень, узагальнень; 4) скорочення часу на виклад навчального матеріалу; 5) активізація та оптимізація організації навчального процесу, оскільки мультимедійний урок надає можливість комбінувати на одному занятті велику кількість цікавих завдань, залучаючи все більше учнів до активної роботи; 6) поліпшення відносини між вчителем і учнями, особливо тими, які захоплюються інформатикою та точними науками; 7) зміна ставлення школярів до комп'ютера: вони починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи в будь-якій галузі людської діяльності.

Тривалий досвід використання ІКТ в педагогічній діяльності вчителя-словесника в Слов'янській спеціальній загальноосвітній школі – інтернаті № 41 дає підстави стверджувати, що творча, інноваційна діяльність педагога не тільки ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета у комп'ютерному класі, але й вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з кожним учнем під час уроку. Результатом клопіткої роботи викладача є активізація пізнавальної діяльності учнів, інтерес до уроків української мови та літератури (в реаліях Донбасу це вкрай важливо), покращення результатів навчання, підвищення загальної мовленнєвої культури, збільшення кількості учнів, що прагнуть виконання творчих та нестандартних завдань, проведення пошукової роботи, участі позакласних мовних чи літературних заходів.

Отже, використання вчителем-словесником інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови й літератури зі школярами з особливими потребами є важливою складовою педагогічної діяльності, яка має методичні і дидактичні цілі та відповідні результати. Так, використання різних елементів ІКТ в навчальному процесі з дітьми з особливими потребами сприяє корекції вад емоційно-вольової сфери та розумового розвитку, самостійності та творчих здібностей учнів, створення атмосфери пошуку, співробітництва, взаємодії.

У свою чергу, підготовка вчителя до занять з використанням ІКТ потребує від нього відповідної фахової кваліфікації, знання новітніх освітніх технологій, обізнаність з педагогічною літературою та науково-методичними розробками, прагнення до постійної самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1(15). – Режим доступу до журн.: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
2. Гнедко Н.М. Дидактичні основи використання засобів віртуальної наочності на уроках української мови та літератури / Н.М. Гнедко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закл. освіти. – 2014. – Вип. 8. – С. 115–120. – Відомості також доступні з інтернету: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_8_36. – Назва з екрана.
3. Інноваційні технології навчання української мови та літератури / уклад. О.І. Когут. – Тернопіль : Астон, 2005.

4. Орлова О.І. Компетентнісне навчання за допомогою ІКТ на уроках української мови та літератури [Електронний ресурс] / О. І. Орлова. – Режим доступу: <http://5fan.ru/download.php>. – Назва з екрана.
5. Пентелюк М. І. Сучасний урок української мови / М.І. Пентелюк. – Харків : Основа, 2007.
6. Радченко І. Створення й застосування у навчальному процесі мультимедійних посібників для уроків української мови [Електронний ресурс] / І.Радченко. – Режим доступу: http://www.ipro.org.ua/files/Українська_ мова/Банк_досвіду/ 3_досвіду_І_Радченко.doc. – Назва з екрана.
7. Современные информационные технологии в образовании // Информац. технологии. – [Электронный ресурс]. – Загол. с экрана. – Режим доступа: http://technologies.su/informacionnye_tehnologii_v_obrazovanii
8. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования/ составители И.В. Роберт, Т.А. Лавина. – ИИО РАО, 2009. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iio.rao.ru/iio/pages/fonds/dict/>
9. Шанідзе Н.О. Інформатизація освіти у світлі новітніх соціально-філософських ідей // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» – 2014. – № 1 (20) – 109–116.
10. Умецька Н. Медіаосвіта – сучасна педагогічна технологія / Н. Умецька // Відкр. урок. – 2010. – № 2. – С. 14–15.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД ПОЛТАВСЬКОЇ МОЛОДІ

Лавриненко Сергій Іванович,

кандидат географічних наук, професор МНТУ, ректор Полтавського інституту бізнесу

Логвин Михайло Михайлович,

*кандидат географічних наук, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу
ВНЗУ «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Логвин Даниїл Михайлович,

студент гр. 201-ФМ, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Уже понад 25 років Україна є самостійним суб'єктом на політичній карті світу. За цей період кардинально змінився і сам світ. Процеси глобалізації охопили всі сфери життєдіяльності країн і регіонів всіх континентів. У глобалізованому світі невеликим державам дуже важко існувати відокремлено, автономно, тому вони об'єднуються у союзи, блоки для спільного ведення господарства, політичної сфери, військової доктрини і т. п.

За роки незалежності Україна вибрала євроатлантичний напрямок розвитку, в першу чергу, через рівень соціального і економічного добробуту країн, високі життєві стандарти населення та тривалість життя як їх наслідок.

Важливим критерієм розвитку України є європейські цінності, під якими ми розуміємо стає громадянське суспільство. При ньому люди за свою працю отримують достойну заробітну плату, а єврочиновники своєю посадою і іміджем відповідають за неправомірні дії чи бездіяльність.

Молодь – це майбутнє України. Через якийсь десяток років сучасна молодь займе керівні посади на різних рівнях управління державою. Вона буде приймати стратегічні рішення щодо подальшого вектора розвитку економіки і політики країни. Тому важливе значення має те, що сьогодні думають сучасні юнаки і дівчата стосовно перспектив розвитку української держави.

Необхідно відмітити, що сучасна молодь зовсім не байдужа до майбутнього своєї країни. І є дуже багато прикладів цього. Звичайно, є молоді люди (незалежно від статі), які бажають виїхати за межі країни для влаштування власного життя і добробуту. Мабуть, їх не можна засуджувати, але багато і тих,

хто вірить у краще майбутнє вже зовсім скоро, і хоче працювати всередині країни, в її регіонах на благо і процвітання України. Хоч, перешкод об'єктивних і суб'єктивних дуже багато.

Та і хто, як не молодь, буде працювати, щоб Україна якомога швидше стала справді (а не потенційно) багатою, інвестиційно привабливою і заможною державою.

У зв'язку з цим було проведене анкетне анонімне опитування молоді. Автори усвідомлюють, що вибірка була невеликою. Однак, відповіді як студентської, так і працюючої молоді цілком заслуговують на увагу.

Анкетування студентства показало, що молоді зовсім не байдуже що відбувається і буде відбуватися в країні, в якій вони проживають. Вона цікавиться соціально-економічними і політичними процесами, що відбуваються в Україні.

На запитання «Що на Вашу думку вплинуло на погіршення рівня життя в Україні?» значна кількість респондентів відповіла, що причинами є війна на Донбасі та падіння гривні стосовно долара.

Доволі однозначними були відповіді на запитання про реформи, що проводяться в Україні. 80% опитаних вважають, що реформи не досягли своєї мети, 18,2% – ефект від реформ буде через декілька років, і – 1,8% вважає, що реформи досягли своєї мети.

Різні варіанти відповідей були на запитання «Чи здатна сучасна молодь вивести Україну із соціально-економічного дискомфорту?». Молодь здатна, відповіло 56,4%, не здатна – 27,3%, можливо – 7,3% респондентів. Крім цього, зустрічались такі відповіді: не знаю, щоб молодь діяла треба заохочувати, а не перешкоджати, все, що можна було зробити молоді, вона зробила.

Достатньо однастайними були відповіді студентів на запитання, що є головною перепорою до економічного зростання в Україні. Значна кількість опитаних назвала дві відповіді: корупція та відсутність чітких стратегічних програм розвитку. Кілька осіб причинами назвали великі відрахування на армію. Жодної відповіді не набрала позиція – велика кількість пенсіонерів у країні, соціально незахищених та пільговиків.

Доволі песимістично дано відповіді стосовно покращення добробуту в Україні. Він настане через 1-2 роки – не відповів жоден опитуваний, настане через 3-5 років – відповіло 27,3%, більшість передбачають покращення не раніше, ніж через 6 і більше років – 70,9%. 1 особа відповіла – не вірю, що взагалі настане.

На запитання «Чи плануєте Ви поїхати на роботу за кордон у найближчому майбутньому?» були отримані наступні відповіді. 10,9% опитаних не планує покидати рідні краї, більш ніж кожен третій – 34,5% планує поїхати як мінімум на кілька місяців, кожен шостий не визначився – 16,4%, і майже кожен третій бажав би поїхати назавжди – 27,3%.

Основними напрямками прикладання праці опитані вважають країни Центральної та Східної Європи, країни Західної Європи та США, Канаду, Ізраїль, Туреччину. Доволі великий сегмент вибрав «інше», але тільки раз названо конкретну країну – Китай.

Мотивами, що рухають молодь шукати роботу за кордоном є: більша заробітна плата та труднощі знайти роботу в Україні взагалі. Останню позицію представники жіночої статі називали в 10 разів частіше, ніж хлопці.

Умови для розвитку бізнесу (працевлаштування взагалі) в Україні респонденти оцінили як несприятливі – 56,4%, дуже несприятливі – 21,8%, сприятливі – 20%, дуже сприятливі – 1,8%.

Дуже різнобарвним виявилися відповіді на запитання, на яке треба було давати відповідь письмово, а не вибирати: в чому на Вашу думку, секрет матеріального добробуту країн ЄС. Більшість відповіді не дали. Але ті, що відповіли заслуговують на аналіз відповіді. Всього кілька осіб назвали: чіткі стратегічні плани розвитку, відсутність корупції, стабільну соціально-економічну та політичну ситуацію. По одному разу були наступні відповіді: штучний імідж; порядок у країні і допомога від уряду; дотримання правил і законів; мають правильні стратегічні реформи; нормальна влада і населення; входять держави, які самостійно досягли добробуту, а потім стали членами ЄС; країни ЄС між собою тісно пов'язані, чітко встановлені правила між країнами; корупціонери сидять в тюрмі; висока зарплата та відносно невисокі ціни та товари та послуги; люди думають про державу, а не лише про себе; усі політики на своїх місцях; влада та її ставлення до народу.

На запитання: Який із стратегічних варіантів подальшого розвитку України Ви вважаєте найбільш прийнятним? студенти відповіли наступним чином: вступ до Європейського Союзу – 29,8%, самостійний розвиток – 49,1%. Значна частина виступає за поглиблення співпраці з країнами-членами СНД – 21,1%.

У світлі сьогодення було цікаво як молодь відповість на запитання: Коли на Вашу думку Україна вступить у Європейський Союз? Не більше, ніж через 5 років відповіло 7,4% респондентів, від 5 до 20 років – 22,2%, через 20 років і більше – 9,3%. Майже дві третини опитаних вважають, що Україна ніколи не вступить в Євросоюз – 61,1%.

Головною причиною чому респонденти хочуть в Євросоюз – українці зможуть подорожувати країнами Європейського Союзу без віз. Головна причина чому опитувані не хочуть до Євросоюзу – це не вирішить проблеми України. Тільки ми самі в змозі це зробити – 43,6% відповідей, багато питань щодо України буде вирішуватись на наднаціональному рівні, тобто з нашою участю, але без вирішального значення нашого рішення – 36,4% відповідей, деякі європейські цінності є неприйнятними для української нації – цю причину назвали 23,6% опитаних.

Чи відчули Ви наслідки від підписання Асоціації з Європейським Союзом? На це запитання були отримані такі відповіді: так. Їх небагато, але вони позитивні і в Україні ще все попереду – 7,5%; наслідки переважно негативні – 22,6%; наслідків від підписання Асоціації з Європейським Союзом немає – 69,8%.

Не залишились байдужими респонденти до слів Президента Єврокомісії: «Україна не стане членом Європейського Союзу в найближчі 20-25 років». Думку народного депутата О. Ляшка підтримало 25,4% опитаної молоді, 15,3% впевнена, що ми не можемо стільки чекати. Потрібно шукати альтернативу Європейському Союзу. Більшість – 52,5% говорить, що треба жити і працювати реально самостійно вже сьогодні. Ще 6,8% вважає, що треба багато працювати і всього через 20 років ми зможемо вступити в Європейський Союз (рис. 1).

Рис. 1. Структура відповідей щодо можливості вступу України до Євросоюзу

Актуальне на сьогодні питання про безвізовий режим дало наступні результати. Ніколи не отримаєм вважає 45,3%, не раніше ніж через 5 років – 39,6%, від 2 до 5 років – 15,1%. Жоден опитуваний (!) не вірить, що Україна отримає безвіз менше ніж за два роки. Більшості молоді безвіз необхідний для вільних мандрівок Європою. Часто згадувалося працевлаштування в Європі. На навчання відреагувало найменше – 12,7%. Озвучена і така позиція: «В кого є кошти подорожувати і вчитись, їх не дуже обтяжує робити візу чи ні». Була і така думка «Вважаю, що він (безвіз) взагалі не потрібен. Є багато важливіших проблем, які треба вирішувати замість тяганини з безвізовим режимом».

На запитання Що на Вашу думку може реально об'єднувати Україну? Думки дещо розділилися: майже однаково набрали спільні проблеми регіонів та серйозні внутрішні труднощі України. 12,7% відповідей було про спорт і 40% – «інше», однак жоден респондент не пояснив, що він розуміє під цим.

Цікавими були відповіді і про майбутнє самого Європейського Союзу. 20 чоловік відповіли буде розширюватися і далі – 36,4%, стільки ж (36,4%) було відповідей, що з ЄС будуть виходити інші країни (як, наприклад, Великобританія). По одній відповіді були такі: згодом взагалі не буде ЄС; розвалиться; буде розширюватись, але паралельно країни будуть виходять з цієї організації.

Висновок. Більшість проблем, що ми виявили у своєму дослідженні, населення не може вирішити самостійно, тобто, без активної участі владних структур. Згідно нашого дослідження основною проблемою суспільства є корупція, а її викоринити знизу практично не можливо. Безвізовий режим не вирішить проблем, а треба підвищувати рівень життя і люди самі зможуть вільно переміщуватись у європейському просторі. Його прийняття тільки підвищить міграційну мобільність України, що ще більше вплине на дисбаланс і структуру трудових ресурсів.

КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Хоменко Алла Василівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Трансформації процесу формування і розвитку особистості в епоху постмодернізму пов'язуються сучасними науковцями, усією прогресивною спільнотою зі створенням єдиного світового освітньо-виховного простору, посиленням міжкультурного інформаційного обміну країн, формуванням особистості з планетарним типом мислення, крос-культурною грамотністю, активною соціальною позицією у швидкозмінному світі, що детермінується значним впливом наукового знання на організацію і функціонування освітньо-виховного процесу як в окремо взятій країні, так і в світі в цілому.

Сучасний стрімкий розвиток гуманітарних наук впливає на процес інтеріоризації цінностей у суспільній свідомості, в результаті чого змінюється уявлення про людину як цінність і мету виховання. У зв'язку з цим, на перший план висувається проблема прогресу наукового знання, що визначає силу і діапазон наукового передбачення і тим самим зумовлює процеси активного перетворення дійсності та свідомого формування майбутнього суспільства.

Тому уточнення, удосконалення, змістова корекція вищих раціональних форм дисциплінарного знання (парадигм, концепцій, теорій, наукових підходів, понять, категорій), співвідношення їх з традиційними загальними критеріями науки, дозволяє зрозуміти логіку якісної зміни об'єктів сучасного науково-педагогічного знання, розкрити механізми їх конструювання і репрезентації.

Вважаємо, що перехід від рецептурної до концептуальної педагогіки сприяє пробудженню концептуального педагогічного мислення, креативної науково-дослідної та інноваційної практичної педагогічної діяльності, що в цілісній єдності спрямовані на глибинне розуміння сенсу основоположних авторських ідей, проникнення в сутність пропонованих вихідних принципів, педагогічних стратегій, теоретичних положень з метою реалізації наукових задумів щодо трансформації процесу виховання особистості в епоху постмодернізму.

Логіко-теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що дана проблема досліджувалася в контексті: загальної методології педагогіки (С. Бобришов, М. Богуславський, А. Бойко, Є. Бондаревська, Б. Гершунський, В. Гінецинський, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Нікандров, О. Савченко, О. Сухомлинська, Х. Тхагапсоев, Г. Щедровицький та ін.); методології наукового пізнання (Н. Бордовська, В. Загвязинський, І. Колеснікова, Н. Коршунова, В. Стюпін, І. Фомічова, Е. Юдін та ін.); наукового розгляду видів і форм педагогічного знання (Б. Бім-Бад, О. Виговська, І. Коротяєв, О. Кочетов, С. Кульневич, В. Лозова, Н. Лизь, В. Онищук, В. Рижко, В. Серіков, І. Скаткін, М. Сметанський, Г. Троцко, М. Ярмаченко та ін.).

Більшість сучасних методологів педагогічної науки (А. Бойко, М. Богуславський, Н. Бордовська, С. Клепко, Н. Коршунова, В. Краєвський, Н. Лизь, Х. Тхагапсоев, Г. Щедровицький та ін.) відзначають, що концептуалізація мислення у всіх видах діяльності і концептуалізація знання у їх взаємозв'язку є одним з найбільш затребуваних і в той же час найменш прояснених явищ педагогічної дійсності. Це в рівній мірі стосується як проблеми фундаменталізації педагогічного наукового знання так і технологічних

механізмів реалізації його у практичній інноваційній педагогічній діяльності. «Зміни у монотеоретичних і монопарадигмальних уявленнях щодо структури наукового знання торкаються глибинних його структур – понятійного складу, концептуальних утворень, тому на перший план висувається проблема концепції – структури знання, яка не ідентифікується з його логічними властивостями, а включає ряд інших предикатів, у тому числі соціокультурного і аксіологічного характеру» [4, с. 2].

Узагальнюючи теоретичне обґрунтування вченими змісту і специфіки даного методологічного конструкту [3; 4; 5], приходимо до висновку, що під «концепцією» у теорії наукового знання розуміються різні явища як в смисловому, змістовному, структурному, так і в функціональному планах. Визначення сутнісних аспектів даної форми наукового знання відбувається на різних засадах. Так, «концепція» розглядається науковцями як система ключових ідей, що визначає зміст педагогічного явища або процесу; стратегія педагогічної діяльності, що виступає підґрунтям розробки відповідних теорій; система концептуальних положень, принципів, установок, на яких будуються теорії; процес формування системи наукових понять – концептів (методологічного, теоретичного, технологічного) тощо.

Цілком погоджуючись із цими науковими умовиводами, зазначимо, що концепція виховання як категорія науково-педагогічного знання є гносеологічним змістовим ядром, методологічним базисом виховної системи в рамках усталеної педагогічної парадигми, що включає історико-генетичний методолого-теоретичний аналіз провідної проблеми виховання; основоположний задум виховання особистості (нові оригінальні ідеї) в певний історичний період розвитку суспільства; конструктивні принципи, провідні стратегії і установки як вищий рівень перспективної теоретичної розробки головних напрямів виховної діяльності соціальних інститутів виховання; технологічні механізми реалізації процесу виховання в умовах перетворення педагогічної дійсності.

Теоретичний аналіз наукових праць [1; 2; 4] показує, що процес виникнення і формування концепцій виховання зумовлюється зміною парадигми виховання як дисциплінарної матриці педагогічної теорії і практики, появою принципово нової системи світобачення з новою системою цінностей, способів вирішення науково-дослідницьких завдань, спостереження й вимірювання педагогічних явищ і різних виховних практик.

Тому концептуальне системне осмислення рівня якості й ефективності виховного процесу відбувається в момент епохальних соціокультурних історичних змін, що стимулюють і визначають становлення нового науково-педагогічного знання, нового мислення, нових якостей суспільної свідомості і практики, нового типу культури. Вищезазначене приводить нас до висновку, що цей процес зумовлюється універсальними чинниками соціокультурного розвитку суспільства, які стимулюють і одночасно визначають ступінь інтеграції освітньо-виховних реалій у соціальні рамки; наповнюють їх змістом, обумовленим аксіологічною спрямованістю соціокультурного середовища. До них відносимо:

– по-перше, домінуючі в певний історичний період розвитку суспільства філософські світоглядні узагальнення, що дають найзагальніші орієнтири для пізнавальної діяльності і складають інформаційну базу педагогічних поглядів учених і педагогів-практиків на загальнонаукову картину світу, типи матеріальних і духовних систем, закони функціонування й розвитку природи і суспільства, сутність людського буття;

– по-друге, ідеологію держави як інтегральну основу суспільної свідомості, що представлена системою ідеалів, цінностей, норм, канонів, доктрин, моральних принципів регуляції соціальної взаємодії як імперативів, які детермінують характер освітньо-виховних процесів у певний історичний період і виступають ідейною і ціннісною основою формування концепцій, теорій, наукових підходів до навчання і виховання підростаючого покоління;

– по-третє, характер суспільних відносин, який виявляється у відносно стійкій системі сприйняття і ціннісно-оцінювального ставлення до оточуючої дійсності, змінюється з суспільною еволюцією або революцією і визначається провідними тенденціями розвитку суспільства (консервативними, революційними, прогресивними).

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що концепція виховання є одним з найбільш важливих компонентів логічної структури педагогічної науки і практики, характеризується високим рівнем абстрагованості, цілісністю структурно-функціональних параметрів і репрезентує єдність соціокультурного, логіко-гносеологічного і практичного аспектів науково-педагогічного знання.

Список використаних джерел:

1. Гершунский Б. С., Никандров Н. Д. Методологическое знание в педагогике / Б. С. Гершунский, Н. Д. Никандров // Политехнический музей. – М.: Знание, 1986. – С. 3-36.
2. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М.: Академия, 2008. – 400 с.
3. Лызь Н. А. Виды и формы педагогического знания / Н. А. Лызь // Муниципальное образование: инновации и эксперимент. – 2014. – № 6 – С. 40-45.
4. Рыжко В. А. Концепция как форма научного знания: автореф. дис. на соискание научной степени докт. пед. наук: спец. 09.00.01 «Диалектический и исторический материализм» / В. А. Рыжко; Академия Наук УССР, Институт философии. – Киев, 1989. – 32 с.
5. Степин В. С. Теоретическое знание / В. С. Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 1999. – 460 с.

УТВОРЕННЯ МІНІСТЕРСТВА НАРОДНОЇ ОСВІТИ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ АВТОНОМІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Мокляк Володимир Миколайович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки
та андрагогіки, докторант,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Після створення у 1755 р. Московського університету люди дуже обережно ставилися до університету та можливості навчатися в ньому. «Так, ещё мало благоприятна была в середине XVIII ст. почва для утверждения краеугольных принципов общего образования – его безсословности, всеобщности и свободы от утилитарных, профессиональных тенденций» [2, с. 8]. Таким чином, у першій половині XVIII ст. ще не встигла остаточно сформуватися система народної освіти, але виокремилися та частково зміцнили її важливі елементи: було створено багато професійних шкіл, створено декілька планів загальної освіти: початкової, середньої та вищої; якщо ж не вдалося повністю втілити їх у життя, а середня та вища освіта були представлені тільки двома гімназіями, університетом та Академією наук, то не тому, що ці плани були нереальними, а тому, що причиною були зовнішні негативні впливи [2, с. 8].

Також у цей час, у XVIII ст., виникає ідея створення особливого вищого урядового органу, який би опікувався справами народної освіти. У 1711 р.

Г.В. Лейбніц радив Петру Великому заснувати колегію народної освіти, як самостійний орган вищої адміністрації, який би законодавчо регулював діяльність закладів народної освіти, займався справою виховання молоді, підготовкою вчителів та друком підручників. У наступному проекті 1716 р. Г.В. Лейбніц акцентував увагу на головному обов'язку такого органу – «наблюдать, чтобы молодёжь в государстве была воспитываема хорошо и проходила бы все науки, и испытывать тех из молодых людей, которые отправляются за границу, и потом представляют о них царю для наблюдения за границей, чтобы там каждый из посылаемых юношей учился тому, к чему найден способным по испытании» [2, с. 9]. Але всі ці пропозиції не були прийняті владою.

Після Петра Великого думка про створення особливого органу управління народною освітою виникає в самому суспільстві. Так, В. Татіщев праці «Разговор о пользе наук и училищ» зазначив, що «... нужно, чтобы для одного особенное собрание или коллегия учреждена была, которая б всегда на все училища, какого бы оные звания не были, внятное надзирание на их порядки и поступки, а к исправлению и лучшему учреждению власть имела» [4].

Як називали тоді такий орган, «Министерство народного образования» і не могло бути створено в першій половині XVIII ст., адже «понятия об образовании не было», як зазначав професор М. Владимирський-Буданов [2, с. 10].

Крім того, управління професійними школами розподілялося між відомствами – морським, військовим, духовним та іншими; а враховуючи те, що загальноосвітніх навчальних закладів було небагато, потреби в органі управління ними не було [2, с. 10].

Царювання Катерини II відкрило нову епоху історії освіти в Російській імперії. Імператриця була освіченою людиною, що мало позитивний вплив на її політику в галузі освіти. Загальна освіта була на першому плані. Основні цілі, які ставила Катерина II – «вкоренить в сердца добронравне», «произвести новое порождение, от которого бы прямые правила воспитания непрерывным порядком в потомство переходить могли»; викорінювати «злонравне» в дитячому та юнацькому віці засобами розумного виховання, гуманної педагогіки, а не каральними засобами, взятими з кримінального кодексу; розповсюджувати освіту і на жінок також; об'єднати урядові заходи, які стосуються освіти, в логічну систему [2, с. 11].

У цей же час працівники Академії наук висловили думку про заснування центрального навчального управління, до якого б входили 9 осіб, і яке б складало плани та статuti навчальних закладів [2, с. 12-13].

Катерина II шукала підтримки у себе в країні і за кордоном у питаннях, які стосувалися організації системи народної освіти від початкової школи і закінчуючи університетом. Одні відмовлялися взяти на себе відповідальність за організацію системи освіти, Д. Дідро ж надіслав абсолютно нереальний проект системи народної освіти [2, с. 14].

Тільки на початку 80-х рр. XVIII ст. Катерина II знайшла підтримку. У травні 1780 р., після спілкування з імператором Йосипом II, який познайомив її з успіхами австрійських нормальних шкіл, влаштованих за «саганським» методом, Катерина II вирішила використати цей метод і в Росії. Саганський метод полягав у тому, що народні школи розділялися на елементарні, середні та нормальні (зразкові школи або вчительські семінарії, які готували вчителів для початкових училищ). У всіх школах вводився новий метод викладання: одночасне заняття з усіма учнями класу; з дисциплінарних правил виключалися деякі шкідливі для здоров'я, а також ті, які принижували людську гідність.

Катерині II потрібна була людина, яка допомогла б їй втілити в Росії австрійську систему народної освіти. За порадою імператора Йосипа II вона запросила православного серба Ф.Янковича-де-Мірієво, директора народних шкіл у Темешварському Банаті.

7 вересня 1782 р. було видано указ про створення особливої комісії під головуванням сенатора, таємного радника П.Завадовського, до якої увійшли академік Ф.Епінус, чиновник П.Пастухов, а директором став Ф.Янкович-де-Мірієво [2, с. 17]. Так було створено комісію, яка через 20 років стала ядром Міністерства народної освіти, плідна діяльність якої визначила головні обов'язки майбутнього міністерства та завдання народної освіти, які постали перед суспільством на початку XIX ст.

Імператор Олександр Павлович, свідок широкого адміністративного свавілля в останні роки життя Катерини II, сильно хотів утвердити в Росії верховенство закону, «начало и источник народного блаженства». Освіту ж імператор розглядав як могутню зброю в руках уряду для досягнення політичних цілей [2, с. 32].

Перед наступним статутом, який було прийнято у 1804 р., відбулися реформи, нормативні рамки яких було визначено законодавчими документами, підписаними імператором Олександром I.

Керівництво «систематической работой над реформой безобразного здания государственной администрации» належало у 1801–1803 рр. відомому «Неофіційному комітету», до складу якого входили найближчі друзі імператора Олександра: М.Новосільцев, князь А.Чарторийський, В.Кочубей, граф П. Строганов. Питання про народну освіту Комітет уперше підняв на засіданні 23 грудня 1801 р., коли Олександр Павлович запропонував обговорити записку про народну освіту, яку він отримав від Ф. Лагарпа, свого вчителя. На основі проекту Ф. Лагарпа потрібно було заснувати особливий орган під керівництвом міністра, який би мав свої представництва в губерніях та інспекторів, яких би призначали з дворян.

У лютому 1802 р. Комітет повернувся до питання створення «Министерства народного образования». У проекті сказано: «Министерство народного просвещения, заняв место Комиссии правления училищ, будет иметь в управлении: библиотеки, коллекции минералов и проч., академии и все воспитательные заведения». Стосовно назви, то варіанти були такі: «Министерство общественного образования», чи «воспитания»; зупинилися на «Министерство народного просвещения».

8 вересня 1802 р. видано маніфест про створення міністерства. «Мы имеем лестную надежду, что оно способствовать нам будет к утверждению народного спокойствия, сего истинного и ненарушимого оплота Царей и Царств... словом, к приведению всех частей государственного управления в прочное и намерению нашему соответственное устройство». Міністерство народної освіти взяло під своє керівництво систему освітніх закладів, діяльність яких регламентувалася прийнятими 24 січня 1803 р. «Предварительными правилами народного просвещения» [1].

Університети в той час стали осередками навчальних округів, на які була поділена вся територія Російської імперії, і визначали всю навчальну, наукову, дослідницьку та видавничу діяльність в окрузі [5, с. 171-173]. Відзначаємо наступність у реформах, проведених на початку XIX ст., та «Планом учреждения в России университетов» (1787 р.). Наприкінці XVIII ст. синонімами стають

«наукова освіта» та «моральне виховання», – ідеалом випускника вищого навчального закладу Російської імперії стає освічена людина і громадянин [3, с. 10].

«Министр народного просвещения, воспитания юношества и распространения наук» розпоряджається Головним училищним правлінням з усіма його частинами, Академією наук, Російською академією, університетами та всіма іншими училищами. Двома указами в той же день, 8 вересня 1802 р., було визначено склад міністерства: міністр – граф П. Завадовський, його товариш – М. Муравйов; до Головного правління училищ увійшли князь А. Чарторийський, граф С. Потоцький, генерал-майори Ф. Клінгер та М. Хітрово, академіки М. Озерецковський та М. Фусс, колезький радник В. Каразін, а також Ф. Янкович-де-Мірієво [2, с. 36].

На засіданні Комісії 13 вересня 1802 р. академікам М. Озерецковському та М. Фуссу було доручено дослідити, в яких містах Російської імперії зручно заснувати університети з передачею під їх управління училищ з сусідніх губерній [2, с. 49].

1803 та 1804 рр. були роками найбільш плідної роботи міністерства: були організовані центральні заклади та навчальні округи, створено статuti вищих, середніх та нижчих навчальних закладів, видано цензурний статут, визначено відносини Міністерства та Академії наук.

На початку 1803 р. було організовано Департамент народної освіти, до складу якого увійшли 12 чиновників. 24 січня 1803 р. було затверджено «Предварительные правила народного просвещения», законодавчий акт, у якому було описано основи нової навчальної системи. Головне правління училищ тепер складалося з попечителів університетів та їх округів з іншими членами, визначеними імператором. Наказом від 24 січня 1803 р. імперію було поділено на шість навчальних округів з губерніями: Московський (Московська, Смоленська, Калужська, Тульська, Рязанська, Володимирська, Костромська, Вологодська, Ярославська, Тверська губернії); Віленський (Віленська, Гродненська, Вітебська, Могилевська, Мінська, Волинська, Київська, Подільська губернії; указом 25 листопада 1810 р. до Віленського округу було приєднано Белостокську область); Дерптський (Ліфляндська, Естляндська, Фінляндська, Курляндська губернії); Санкт-Петербурзький (Санкт-Петербурзька, Псковська, Новгородська, Олонецька, Архангельська губернії); Харківський (Слобідсько-Українська, Орловська, Воронежська, Курська, Чернігівська, Полтавська, Миколаївська, Таврійська, Катеринославська губернії та землі донських та чорноморських козаків); Казанський (Казанська, Вятська, Пермська, Нижегородська, Тамбовська, Саратовська, Пензенська, Астраханська, Кавказька, Оренбурзька, Симбірська, Тобольська, Іркутська губернії) [2, с. 53-54].

Одночасно з попередніми правилами було призначено попечителів Московського, Віленського, Дерптського, Харківського, Санкт-Петербурзького та Казанського навчальних округів. Одним із основних обов'язків попечителів було детальне знайомство з навчальною справою в окрузі, для чого попечителям дозволялося вимагати від університетів звіти про діяльність навчальних закладів в окрузі, а також відправляти своїх колег в округи для вивчення стану справ. Головне правління працювало над складанням статутів та навчальних планів університетів, середніх та нижчих навчальних закладів, займалося призначенням та переміщенням педагогічного персоналу, забезпечувало навчальні заклади підручниками та розв'язувало різні навчальні питання.

Згідно правил, навчальні заклади були поділені на чотири типи: 1) парафіяльні училища; 2) повітові; 3) губернські училища або гімназії; 4) університети. У кожному навчальному окрузі усі чотири типи навчальних закладів розміщувалися в ієрархічному порядку. Схожі системи народної освіти були у Франції, Польщі, але, як зазначає С. Рождественський, російські чиновники вміли критично працювати над проблемами вітчизняної освіти.

Перші попечителі були наділені владою, цілком достатньою для широкого та енергійного керівництва справами навчальних округів. Завдяки праці перших попечителів Міністерство народної освіти досягло успіхів у навчальних округах. Проте якщо влади забагато, це шкодить розвитку навчальних закладів. Як зазначав один із попечителів, К. Лівен, він «никогда не затруднялся недостатком власти, что большая власть легко может быть поводом к злоупотреблениям, которые нигде не производят вреднейших действий, как по учебной части» [2, с. 55].

Таким чином, утворення Міністерства народної освіти як органу центрального управління українськими університетами на території Російської імперії було одним із основних передумов виникнення автономії як провідного принципу діяльності навчального закладу, що знайшло своє відображення в статутах та інших нормативних документах.

Список використаних джерел:

1. Предварительные правила народного просвещения (24 января 1803 г.) // Полное собрание законов Российской империи. – Ч. I. – СПб., 1830. – Т. 27. – С. 438–442.
2. Рождественский С.В. Исторический обзор деятельности МНП : 1802-1902 / С. В. Рождественский. – Санкт-Петербург : Издание Министерства народного просвещения, 1902. – 786 с.
3. Рождественский С.В. Университетский вопрос в царствование императрицы Екатерины II и система народного просвещения по уставам 1804 г. / С. В. Рождественский // Вестник Европы, 1904. – Т. IV. – № 7. – С. 5–46.
4. Татищев В.Н. Разговор о пользе наук и училищ / В. Н. Татищев. – М. : В Университетской типографии (М. Катков), 1887. – 171 с.
5. Университет в Российской империи XVIII – первой половины XIX века: [коллектив. моногр.] / Герман. ист. ин-т в Москве; под общ. ред. А. Ю. Андреева и С. И. Посохова. – М. : РОССПЭН, 2012. – 671 с.

ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ПОЛТАВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «ПОЛТАВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ»

Колесник Олена Володимирівна,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Дослідження доброчинної діяльності Російської Православної Церкви [далі: РПЦ] дає можливість застосовувати накопичений досвід у сучасних історичних умовах. Саме тому виникає необхідність поглибленого вивчення її форм і напрямів. Це сприятиме розкриттю моральних основ християнства, дозволить належно оцінити соціальну роль Православної Церкви та духовенства в житті суспільства.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлена тим, що у вітчизняній історіографії проблема церковної доброчинності, у тому числі регіональної, залишається малодослідженою. Відомості про різні види доброчинної діяльності РПЦ регулярно з'являлися на сторінках церковних

періодичних видань, особливе місце серед яких належить часописові «Полтавские епархиальные ведомости» [далі: «ПЕВ»].

Часопис «ПЕВ» подає детальну інформацію про діяльність доброчинних організацій, а саме: епархіальне опікунство про бідних духовного звання, товариство взаємодопомоги сиротам та заштатному духовенству, каса взаємодопомоги та емеритальна, церковно-парафіяльні опікунства та братства, опікунство про сліпих та Дамське Благодійне товариство.

Матеріали «ПЕВ» дають підстави стверджувати, що основними формами благодійної діяльності РПЦ в Полтавській єпархії були допомога різним категоріям найбільш бідного населення, будівництво та оздоблення православних храмів, здійснення християнської доброчинності, підтримка православних місіонерських товариств.

Доброчинна діяльність Полтавської єпархії за сферою поширення була різномірною, а саме: державно-церковна (органи станової опіки), церковно-громадська (опікунства та братства) та приватна (заповіти, відкриття іменних стипендій).

Виникнення та функціонування органів станової опіки зумовлено відсутністю в XIX – на поч. XX ст. єдиної державної системи соціальної допомоги для різних категорій населення. Вдови та сироти священнослужителів, позаштатне духовенство, що не отримувало пенсії, знаходились у тяжкому фінансовому становищі, тому представники духовенства мали здійснювати самопомогу. З цією метою Відомством православного сповідання створено станові органи опіки: епархіальне опікунство про бідних духовного звання, товариство взаємодопомоги сиротам і заштатному духовенству Полтавської єпархії, а також похоронна та емеритальна каси. Названі установи надавали допомогу винятково духовним особам.

Відповідно до указу Святійшого Синоду від 12 серпня 1823 р. засновано опікунства про бідних духовного звання, які функціонували при кожній єпархіальній кафедрі окремо від духовних консисторій, але до їхнього складу обов'язково входили один-два попечителі від консисторії.

Кошти до Полтавського епархіального опікунства про бідних духовного звання надходили як з постійних, так і з випадкових джерел: благодійних та добровільних пожертвувань, кухликових зборів, залишкових церковних сум, прибутків від продажу свічок, відсотків з кредитних банківських квитків, штрафів по духовному відомству. Суми надходжень були різними, вони залежали від стану й можливостей установ і людей.

Щодо діяльності товариства взаємодопомоги сиротам і заштатному духовенству Полтавської єпархії цікавою є публікація П. Трипольського «Къ вопросу о взаимопомощи духовенства Полтавской епархии» [1, с. 583], у якій проаналізовано історію створення товариства та його мету: видача разової грошової допомоги сиротам та заштатному духовенству Полтавської єпархії в рік смерті члена товариства – батька сім'ї або виходу його в заштат (тяжка хвороба або вислуга років).

Офіційна частина часопису, де систематично друкувалися звіти товариства, детально інформує про його надходження та витрати. Членами товариства, як свідчать публікації, обов'язково мали бути священнослужителі Полтавської єпархії. Щорічний внесок для видачі разової грошової допомоги від священників становив 5 руб., від паламарів – 2 руб. З одержаних коштів створювалося два

тимчасових капітали: священницький та паламарський, які становили основу для резервного капіталу через щорічне відрахування 10% з річної суми.

У Полтавській єпархії до органів станової опіки духовного відомства відносили також спеціальні каси взаємодопомоги: похоронну та емеритальну. Їхніми учасниками були всі священнослужителі Полтавської єпархії.

Касу взаємодопомоги (похоронну) засновано з метою надання разової грошової допомоги сім'ям померлих на службі священнослужителів, а також тим, хто виходить у заштат. Внески учасників цієї установи становили: 85 коп. (для священників) та 25 коп. (для дияконів та псаломщиків). Після смерті учасника каси його сім'я отримувала грошову допомогу в розмірі 1000 руб. (для сім'ї священника) та 500 руб. (для сім'ї псаломщика).

Висвітлено на сторінках часопису й діяльність емеритальної каси. Із публікації З.П. Ольського «Десятилетіє емеритальної каси духовенства Полтавської єпархії» [2, с. 972] дізнаємося, що мета каси – видача щорічної грошової допомоги у вигляді пенсій заштатному та осиротілому духовенству. Крім священнослужителів Полтавської єпархії, як добровільні учасники допускалися особи, що перебували на державній службі в духовно-навчальних закладах, духовній консисторії та єпархіальному опікунстві про бідних духовного звання, а також учителі народних і церковних шкіл, якщо вони закінчили курс духовної семінарії й готувалися до священницької діяльності. Справами каси завідувало особливе управління (голова та два члени), що обиралося єпархіальним з'їздом.

Результатом діяльності станових органів опіки стала організованою турбота про духовенство.

На особливу увагу серед благодійних закладів Полтавської єпархії церковно-громадського характеру заслуговують церковно-парафіяльні опікунства та братства.

З 2 серпня 1864 р., коли набуло чинності Положення про парафіяльні опікунства при православних церквах, благодійність переноситься і на суспільство, і на Церкву. Головною метою опікунства була турбота про добробут церкви й причету, улаштування початкового навчання та доброчинних дій у парафії. Виникнення церковнопарафіяльних опікунств зумовлено пошуком такого типу громадських закладів, які б одночасно дбали про добробут храму, збільшення коштів на утримання парафіяльного духовенства, влаштування різних благодійних закладів (шкіл, лікарень, притулків), а також надання цілеспрямованої допомоги найбіднішим людям парафії [3, с. 320].

Управління справами опікунства займалися голова, казначей, секретар та п'ять його членів. За Законом вони підпорядковувались винятково духовному єпархіальному начальству (йому вони звітували про кількість та термін служби світських членів опікунства, про збір коштів поза парафією). До складу опікунств входила необмежена кількість членів, якими могли бути повнолітні особи всіх звань та станів. Значно розширює уявлення про діяльність опікунств «Уставъ Попечительства при Введенской церкви єпархіального женскаго училища о храме и о нуждающихся воспитанницъ Полтавскаго єпархіального женскаго училища» [4, с. 341–356]. Публікація подає відомості про мету, склад учасників, засоби утримання та систему управління доброчинної організації, що дозволяє скласти повне уявлення про діяльність опікунств. Відомо, що Введенське опікунство засновано при церкві Полтавського жіночого єпархіального училища. Його мета – турбота про храм, що діяв при училищі, і допомога вихованцям

(внесення плати за право навчання або за утримання в гуртожитку бідних вихованців (пенсіонерок або напівпенсіонерок), безкоштовна видача навчальних книг, одягу, продуктів харчування, надання медичної допомоги, призначення грошової допомоги після закінчення навчання). Крім того, церковнопарафіяльні опікунства відкривали дешеві чайні, їдальні, засновували народні читальні, навіть надсилали пожертвування до інших повітів та губерній.

Діяльність опікунств особливо активізувалась під час війн та стихійних лих. У період першої світової війни вони надавали благодійну допомогу сім'ям воїнів, призваних на війну.

Кошти опікунств формувалися з різноманітних джерел, а саме: з разових та щорічних членських внесків, з грошових та речових пожертв, з відсотків від капіталу, з кухликових зборів у храмах під час богослужіння, з пожертвувань за підписними листами або із зібраних попечителями не лише грошима, а й хлібом, м'ясом, картоплею, лісом, цеглою. До опікунств також надходили кошти, отримані одноразово в спадок (за духовними заповітами), штрафи, відсотки з капіталів, прибутки від позик парафіянам, від господарчої та промислової діяльності.

Крім парафіяльних опікунств, органами громадської благодійності в XIX – на поч. XX ст. виступали православні церковні братства, які надавали могутню підтримку справі церковної опіки. У 1864 р. було розроблено проект «Основних правил для заснування православних церковних братств». Відповідно до цього проекту православні церковні братства являли собою товариства, до складу яких уходили православні особи різного звання та стану. Основне своє завдання вони вбачали в служінні потребам Православної Церкви, утвердженні догматів православної віри, у боротьбі з розкольниками та сектантами, у будівництві й оздобленні православних храмів, у поширенні духовної освіти та християнській доброчинності [5, с. 144-154].

Неможливо чітко окреслити форми братської благодійності, оскільки вони залежали від багатьох чинників. Братства часто влаштовували в встановлені дні для бідних обіди, відкривали лікарні, допомагали населенню хлібом, зерном, одягом, надавали грошову допомогу причтам, до найбільш православних свят, наприклад до Різдва та Пасхи, для поховання померлих, відновлювали старі храми та будували нові, забезпечували їх церковними речами, надавали підтримку біженцям [6, с. 396-399], збіднілим від війн, пожеж та інших лих, сприяли об'єднанню парафіян у єдину церковно-громадську сім'ю.

Важливим наслідком благодійної діяльності РПЦ була активізація громадянської позиції членів суспільства, розвиток приватної ініціативи. Особистий приклад православного духовенства у здійсненні доброчинності був своєрідним стимулом для світського населення.

Одним із аспектів нашого дослідження є приватна благодійність, яка охоплювала заповіді та заснування іменних стипендій. Серед публікацій з цієї проблематики варто звернути увагу на дослідження, які висвітлюють доброчинну діяльність сім'ї Колесникових, Тетяни Васецької та Василя Кочубея.

Гідною уваги є публікація П.Мазанова «Храмоздатели и благотворители Колесниковы» [7, с. 2190-2193], що присвячена благодійній діяльності сім'ї Колесникових. Автор повідомляє, що Лев Васильович та Анастасія Іванівна Колесникови походили з невеликої козацької сім'ї. Лев Васильович з молодих років займався лісним промислом і мав півмільйонні статки. При цьому подружжя завжди жило просто і скромно. Оскільки доброчинці були бездітними,

то вони займалися вихованням сиріт. За їхні кошти будували храми та школи. Так, ще за життя Колесникових було побудовано два сільських кам'яних храми, будинки для церковно-приходської школи та приходу (один у с. Локощині Полтавського повіту, а інший – у с. Латишовці Костянтиноградського повіту). У Полтаві, крім Свято-Троїцького храму, побудували будинки для церковно-приходської школи, причету та лікарні. Напередодні смерті Л. Колесников пожертвував 25000 руб. на побудову кам'яного Свято-Макаріївського храму в передмісті Полтави. До того ж ним було складено духовний заповіт на все майно та капітал (за винятком 15000 руб. на користь рідних).

Іншим напрямом приватної доброчинності є заснування іменних стипендій. Це було поширеним явищем, особливо серед вищого духовенства. Прикладом може слугувати заснування єпископом Ієремією стипендій імені святих Афанасія та Макарія в розмірі 3500 руб.

Підводячи підсумки проведеного дослідження варто зазначити, що із середини XIX ст. церковна доброчинність у Полтавській єпархії активізується. Важливу роль у вирішенні гострих соціальних протиріч відігравала саме РПЦ, яка використовуючи попередній досвід благодійництва, виступала могутнім об'єднавчим чинником. Ліберальні перетворення другої половини XIX ст. стали поштовхом до зародження елементів громадянського суспільства, що проявлялось через створення церковно-громадських органів опіки. Вони були новими структурами, нехарактерними для попереднього періоду церковно-громадської діяльності.

Взаємодія духовного відомства та світських установ у здійсненні благодійності полягала в проведенні кухликових церковних зборів на підтримку як місцевих, так і загальноросійських світських доброчинних закладів, в участі православного духовенства в діяльності благодійних товариств. Велике значення в організації благодійності Православної Церкви мав не тільки матеріальний аспект, а й передусім високодуховний, моральний. Благодійна діяльність РПЦ в Полтавській єпархії проявлялась у тісному взаємозв'язку із загальними тенденціями розвитку держави та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Трипольскій П. Къ вопросу о взаимопомощи духовенства Полтавской епархіи / П. Трипольскій // ПЕВ. – Часть неофициальная. – 1900. – № 12. – С. 580–590.
2. Ольскій З.П. Десятилетіе эмеритальной кассы духовенства Полтавской епархіи / З.П. Ольскій // ПЕВ. – Часть неофициальная. – 1902. – № 21. – С. 971–985.
3. Положеніе О Приходских Попечительствахъ при Православныхъ церквахъ // ПЕВ. – Часть официальная. – 1864. – № 21. – С. 319–324.
4. Уставъ Попечительства при Введенской церкви епархіального женскаго училища о храме и о нуждающихся воспитанницъ Полтавскаго епархіального женскаго училища // ПЕВ. – Часть официальная. – 1901. – № 6. – С. 341–356.
5. Дмитревскій Д. Церковно-приходскія братства Полтавской епархіи / Д. Дмитревскій // ПЕВ. – Часть неофициальная. – 1901. – № 4. – С. 144–154.
6. Отчетъ Полтавскаго Епархіального Братства по отделу помощи беженцамъ // ПЕВ. – Часть официальная. – 1917. – № 5. – С. 396–399.
7. Мазановъ П. Храмовладельцы и благотворители Колесниковы / П. Мазановъ // ПЕВ. – Часть неофициальная. – 1912. – № 23. – С. 2190–2193.

ПРО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЗАСАДАХ ДУХОВНОСТІ

Шелешко Маргарита Султанбеківна,

*кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Усе життя українського народу позначене високою духовною культурою: ритуалами, звичаями, зразками прислів'їв та афоризмів. Все це відображає психологію і побут народу. На особливу увагу заслуговують також деякі церковні обряди, настільки тісно пов'язані з народними, що часом не можна напевно вирішити під чийм впливом вони постали. Різні освячення, обходи полів, поминальниці і т. ін. виявляють багато моментів, що вказують на надзвичайно тісний зв'язок між церквою і життям українського народу. Характерно те, що після деяких свят на другий день святкують так звані попразенні, наприклад, Помикольщину, благовісник і т. ін. Світогляд народу проявляється у характерних рисах його фольклору. В ньому присутні і обрядово-практична і естетична мета. Особливе значення мають балади – ліро-епічні сюжетні пісні про надзвичайні події, або про життєві конфлікти з трагічним закінченням. У них змальовуються злі гари, кара за гріх, материнське прокляття, звучить морально-етична мотивація з фантастичним фіналом. Крім цих, є балади, в основі яких закладені мотиви з реального життя: про гордість і непослух, про смерть і рятування.

Свідченням духовності є також релігійні пісні. Тематика їхня запозичена із Святого Письма, Церковної історії, життя святих, церковних пісень тощо. Особливе значення мають релігійні пісні з моралізаторською тенденцією: роздуми про темноту цього світу, про грішну душу, страшний суд, кривду і правду та інше. Ці релігійні пісні (так звані псалми) складали репертуар співців-лірників і кобзарів. У них релігійно-моральна тема тісно пов'язана з соціальною.

Чимало є також гумористичних пісень, які висміюють людські вади: гордощі, нечесність, лінощі; вони часто присвячені коханням та подружнім стосункам. Смішні ситуації, гіперболічні образи, іронічні порівняння, пародійне змалювання подій родинного і побутового життя – такі засоби художнього зображення тут використовують. Морально-повчальні казки, легенди з церковно-релігійним підґрунтям на основі Біблії, апокрифів; перекази дозволяють з'ясувати погляди народних мас на історичні події та історію осіб; новели на основі дійсних подій; анекдоти, прислів'я й приказки, що відображають життєву філософію народу, його досвід, оцінку життєвих фактів і явищ – все це живі жанри сучасного українського фольклору.

Це своєрідне змагання у мудрості, випитування розуму, який є найчастішою частиною душі народу. Прояви духовності формувалися протягом століть під впливом соціальних, культурних, політичних, економічних умов суспільства та побуту українського етносу. Навіть роки проведення антирелігійної політики не втрачалося наступництво. Ця політика найменше вплинула на селянство, яке завжди зберігало традиції, пов'язані з християнською вірою. Антирелігійний вплив школи та громадського життя на молоде покоління зустрічає опір патріархального родинного оточення, і тому молоде покоління сьогодні становить єдності. Виконуючи вдома потайки релігійні обряди, вони зберігали традиції і виховували молодь, яка навіть не дивлячись на скрутні обставини, масово приймала церковне хрещення [7].

Відомо, що все нове – це добре забуте старе. Адже духовні закони порівнюють з психологічними. Визначений християнством зміст та мета людського існування у цьому світі наповнювались конкретними цінностями,

нормами моралі та реалізовувались у конкретній практичній діяльності. Антропні (соціально-гуманітарні) знання, зливаючись з природознавством, переходять у моральний вимір. Виходячи з того, що моральність – внутрішній код, який визначає людські вчинки, ми не дивуємося, що будь-яка філософська система, як і релігійна традиція, має ключ для його розгадування, включаючи етику. Вдача («нрав») у людини може бути веселою чи похмурою, доброю чи жорстокою. При визначенні етичних норм поведінки у суспільстві застосовують систему загальноприйнятих типів моралі – прийнятих (належних, добрих) та неприйнятих (неналежних, злих). Сукупність також принципів розуміють як мораль.

Тому вчинки людини – результат взаємодії його вдачі («нрава»), його природи, свободи і моральних норм (обов'язку, честі) [7]. Безліч їхніх комбінацій становлять реальність моральних стосунків.

Головні моральні принципи є одночасно фундаментальними і універсальними. Вони є центральними у професійній діяльності гуманітаріїв. Різноманітність культур також визначається лише етнічними деталями, які частково відрізняються.

Суть релігійно-деонтологічної етики полягає в тому принципі буття, який безпосередньо пов'язаний із служінням ближньому. Немає потреби перераховувати загальновідомі істини, необхідно пояснити і обґрунтувати, чому ці цінності одержують статус основних, яка природа їхньої обов'язковості.

Спочатку необхідно зрозуміти принцип дії психологічних чинників, намагатися враховувати всі фактори, як об'єктивні, так і суб'єктивні, що керують поведінкою людини. У зв'язку з цим поняття психологічної культури дуже важливе. За визначенням Леонтьєвої В.М., психологічна культура – це спроба пізнати людину крізь призму її культуротворчості, здібності до якої закладена у людській природі, у глибинах буття, в оформленні буття шляхом привнесення в нього змісту. А культуротворчість у свою чергу – це спосіб існування «людського світу» – ідеалів, що складають власне культуру»[4]. На думку В. Леви, немає людей досконалих, всі здатні у різний час і з різними людьми втратити себе, не володіючи собою стовідсотково. Інколи, робить висновок автор, хтось а бо щось повинно володіти нами.

Законодавства, морально-етичні принципи, релігійні засади, інструкції, правові заборони... Хоча, єдиний, хто може обмежити свою сутнісну свободу – це сама людина. У християнській традиції будь-який гріх – це втрата свободи, прояв соціального і морального зла. На першому місці стоїть любов до Бога, потім – любов до ближнього. Але ж тільки той, хто вміє любити себе, здатний любити інших. Чи варто удосконалювати те, що не любиш? [3]. Духовне благополуччя неможливе без щирого каяття у «гріхах». Шлях самовиправдання, докорів з боку інших не принесуть очищення душі чи совісті. Виконуючи заповіді Бога, людина стає Людиною, орієнтується на Любов до ближнього, на самопожертву і свободу волі у виборі між добром і злом. Гріх стає для неї морально неприйнятним, вона бачить його наслідки для особистості і суспільства. Подолання гріха стає умовою його духовного очищення і складовою частиною духовного відродження суспільства.

Психологічна культура не може бути без конкретних соціокультурних та історичних умов. Якщо історія дозволяє застосовувати правила релігійної етики з метою формування психологічної культури, суспільство їх застосовує. Психологічна культура консервативно і невідступно слідує правилам взаємостосунків у процесі діяльності, творчості: правдивості, конфіденційності,

колегіальності, відповідальності, компетентності. Вона використовує діалогічну форму взаємостосунків: навчаючи співпереживанню, культурі почуттів, емпатії, а не прагненню замкнутися в собі, у своїх проблемах. Істинна культура «Я» проявляється в діалозі, саме під час такого спілкування виникають унікальні людські якості. Зростання внутрішньої сутності здійснюється у процесі ставлення людини до інших людей. Важливим засобом виступає зустріч – діалог з необхідною моральною, знаючою і добросердечною людиною – професіоналом [5].

Щире бажання спілкування, безпосередність і відкритість, повага до партнера по співбесіді без тіні самолюбства лицемірства надають унікальну можливість самореалізації людини – її цінності буття психологічних процесів.

Діалог відбувається на декількох рівнях: тілесному, душевному і духовному [2]. В діалозі важливо проявити свій розум – найчеснішу частину своєї душі, усвідомити чуже слово, подолати авторитарність, але заробити авторитет своїми судженнями. Саме в діалозі людина знаходить місце для своєї унікальності і відповідального вчинку, у ньому вона шукає альтернативу майбутнього і вибір на користь життя, на користь світла, на користь добра.

Для людини у православ'ї на шляху від «Я-реального» до «Я-ідеального» передбачена можливість «трансценсусу», подолання своєї кволої природи, об'єднання двох горизонтів буття шляхом аскетичного існування. Значення такого шляху полягає у зміні розуму, нової стратегії життя. Тут існує своя інтроспекція, яка полягає у самопостереженні, в усвідомленні власної боротьби з пристрастями. Це «невидима боротьба» за чистоту душі і пізнання себе. Стан безпристрасності приходить завдяки зусиллям волі подвижника і дії благодаті. Динаміка розвитку особистості полягає в удосконаленні поступової якості – перешкоджати утворення пристрастних станів. «Невидима боротьба» – це тренувана воля аскета, його досвід і духовна майстерність.

Звичайно, на подвиг подвижництва здатна не кожна людина. Це шлях обраних а те, що обране одним, стає загальнолюдським надбанням. Традиційні форми подвижництва, його психотехніки, типи самоспостереження і дослідження психіки людини, методи самовдосконалення вивчати надзвичайно важливо, оскільки вони перевірені часом і виявляються ефективними для практичного застосування людьми, які зацікавлені гармонізацією свого буття і оточення.

Отже, інтроспективна релігійно-християнська психологія є невичерпаним джерелом, яке використовувалось раніше та використовується зараз, методом самовиховання свідомості. Людина здатна спостерігати, осягаючи розумом, свою діяльність за допомогою внутрішнього почуття – рефлексії, Суб'єкту зрозуміти його бажання, будь-які почуття як не безпричинний психологічний акт. Звичайно, всім відомо, що метод інтроспекції суб'єктивний. Процес самопізнання здійснюється на фоні генетично визначених індивідуальних особливостей психіки та системи цінностей, вироблених людиною, фенотипічно розвинених чи нерозвинених. Наприклад, людина, схильна до фантазії, фантастично уявляє свій внутрішній світ; песиміст дивиться на себе і на оточуючий світ скрізь призму песимізму; фальсифікатор навіть у власних очах факти, події життя, своє значення і риси свого характеру. В релігійній психології причини останнього вбачаються у бажанні людини виправдати себе у власних очах і очах оточуючих, утверджуючи цим бачення і усвідомлення своєї гріховності, та бажання глибоко сховатися у своєму внутрішньому світі. Націлюючи її на самопізнання, ми відкриваємо людині шлях до самовдосконалення. Не можна не враховувати, що

зростання самосвідомості призводить до усамітненості (християнська традиція), до гордощів та піднесення особистості в суспільних умовах її життєдіяльності. Закриваючи очі на власні дефекти, суб'єкт починає шукати їх у інших, що породжує зло та ізолює його від суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кулиниченко В.Л. Сборник научных трудов: Наука здоровья. Этюды валеологии. – Севастополь, «Лаукар», 2000. – С. 139–165.
2. Леви В. Искусство быть собой. Индивидуальная психотехника. – М., Изд. «Знание», 1991. – 256 с.
3. Леонтьева В.Н. Культуротворчество и философско-идеологические основы образования. – №1. – С.220–224.
4. Любченко О. О. «Я-концепція» в православній аскетичі. Специфіка, генезис, форми рефлексування// Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія. Матеріали методичного семінару Академії Педагогічних Наук України. – К., Гнозис, 1998. – С. 386–393.
5. Силуянова И. Этика православия. М., 2001. – 185 с.
6. Енциклопедія Українознавства, загальна частина. –К. – 1994. – 520 с.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПРАВОСЛАВНИХ ЛАВР УКРАЇНИ (XVIII – ПОЧ. XIX ст.)

Фазан Василь Васильович,

*доктор педагогічних наук, доктор теологічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Сучасні глобалізаційні процеси вмотивовують утворення світової освітньої мережі, визначають роль освіти як одного із основоположних факторів розвитку суспільства. Перспективним структурним складником національної системи освіти виступає просвітництво Лавр. Працюючи на засадах національного виховання, дитиноцентризму, воно спрямоване на впровадження технологій диференційованого, профільного навчання, індивідуальних освітніх траєкторій розвитку учнів.

Метою дослідження є аналіз організації і структури освітнього процесу в навчальних закладах Лавр на території України.

Зауважимо, що освітні установи (колегіуми) засновувалися за ініціативи настоятелів та єпископів великих монастирів і Лавр України і входили до числа навчальних закладів Православної Церкви. Колегіуми України були створені на кшталт Києво-Могилянської академії, де навчальний процес будувався за системою класів. Кожен клас мав назву за провідним предметом викладання, наприклад, граматика, риторика тощо. У цілому ж слід відмітити тенденцію схожості організації навчального процесу в академії та колегіумах з артистичним факультетом західноєвропейських університетів. Це, зокрема, система лекцій та диспутів, читання публічних лекцій, самостійна робота щодо опрацювання першоджерел, прилюдний захист авторських наукових робіт. У колегіумах вивчали характерні для освітніх закладів Західної Європи «сім вільних наук»: *trivium* – граматика, поетика, риторика (діалектика) і *quadrivium* – арифметика, геометрія, астрономія, музика, а також предмети, що становили вищий курс, *superiorga* – філософія та богослов'я. Наприкінці першої половини XVIII ст. існувало вісім класів, повний курс навчання тривав у середньому 12 років. До основних класів належали: нижчі граматичні (фара, інфіма, граматика, синтаксима), вищі граматичні (поетика, риторика), вищі: філософія та богослов'я. Для граматичних класів термін навчання становив один рік, для старших (вищих) класів філософії та богослов'я – два й чотири роки відповідно.

Слід звернути увагу на тенденцію індивідуальної траєкторії навчання, коли час на засвоєння окремої дисципліни визначався колегіантом особисто. Тобто залежно від можливостей та індивідуальної мети студенти могли визначати термін свого перебування в окремих класах: чи залишатися кілька років в одному класі, чи після закінчення старших класів переходити в молодші для закріплення матеріалу. Аналіз архівних джерел дає змогу стверджувати, що найпопулярнішим серед студентів був курс риторики [6, 35]. Терміни навчання в цьому класі могли досягати 2-3 років. Є всі підстави вважати, що стійкою тенденцією було тривале перебування в класі риторики та його популярність серед вихованців.

Іншою загальною тенденцією є вивчення курсів риторики й поетики в усіх вищих навчальних закладах Європи та України, і колегіуми не були винятком. Спільною рисою можна також вважати наявність міжнародних зв'язків колегіумів з навчальними закладами Європи, що зумовило збільшення кількості дисциплін, зокрема, іноземних мов. Так, набула популярності методика паралельного вивчення іноземних мов, коли декілька мов вивчали в одних хронологічних рамках. Особливістю навчального процесу в колегіумах є створення вищих класів – філософії та богослов'я. Навчальний рік у колегіумах розпочинався у вересні, закінчувався в перших числах липня і мав три вакації (канікули): літні, різдвяні та великодні [1, с. 34]. Слід зазначити характерну тенденцію асинхронності, яка виявлялася у відсутності регулювання термінів навчання, дати вступу та закінчення колегіуму. Тобто на навчання приймали протягом усього навчального року, починаючи з вересня і закінчуючи травнем. Прибулий учень повинен був пройти співбесіду з префектом, котрий зараховував його до певного класу залежно від рівня підготовки, зазначаючи у відомості полк, епархію та місце проживання учня. Указувалося прізвище, ім'я та соціальний стан батька, вік учня, дата його вступу в колегіум (число, місяць, рік), рівень знань. Наприкінці року знання учнів оцінювали. Відповідні записи були лаконічними і не відрізнялися різноманітністю – «понятен», «непонятен», «средственен», інколи «туп» [5, с. 57]. Щодо віку студентів, то архівні джерела наводять дані щодо різновікового контингенту студентів (10, 13, 14, 16 і навіть 18 років). Дітей від 7 до 10 р. рекомендувалося навчати початковій грамоті вдома чи в парафіяльній школі, що підтверджується архівними справами – указами про підготовку дітей грамоті для навчання. У передостанньому класі риторики здобували освіту студенти в основному у віці 17-20 років. У класі філософії – середній вік становив 22-24 роки, проте трапляються вихованці віком 16 і 29 років. Закінчення навчання в дорослому віці (близько 28-29 років) можна вважати ще однією тенденцією.

Активізації навчального процесу сприяли також певною мірою й екзамени, які проводилися тричі на рік. У кінці року викладачі готували звіти про успішність учнів з характеристикою та рівнем їх здібностей. За дослідженими атестатами, що мали установлену форму та підписувались префектом колегіуму, можна зробити висновок, що вони видавалися після завершення бажаного для студента терміну навчання, наприклад після закінчення курсу філософії або, найчастіше, риторики. Це надало демократичності курсу навчання. Випускники мали складати присягу на вірність імператорській особі. В атестатах вказували рік початку навчання, курси, які випускник опанував у колегіумі, із зазначенням успішності, та констатувався факт складання випускниками присяги [7, с. 50].

Аналіз принципів діяльності колегіумів дає змогу стверджувати про доступність знань для всіх верств населення. До колегіумів приймали дітей з

різних прошарків тогочасного суспільства, ставлення до учнів із багатих та бідних родин не відрізнялося, вихованці відзначалися не за походженням, а за успіхами в навчанні. Отже, наявним був принцип всестановості.

Ще однією тенденцією, притаманною всім колегіумам, було студентське самоврядування. На допомогу префектам та обмеженій кількості викладачів, залучалися кращі студенти, які контролювали підготовку домашніх завдань, поведінку учнів. Вони мали почесні звання аудиторів, інспекторів, цензорів, винагороджувалися за успіхи в навчанні. Отже, відбувалося делегування префектом та вчителями частини своїх функцій учням. Простежується чітка система контролю за навчанням та поведінкою спільними зусиллями викладацько-учнівського колективу. Посаду аудитора надавали здібному вихованцю, в обов'язки якого входив контроль за підготовкою домашніх завдань, перевірка вивчених уроків. Перевіривши виконані завдання, аудитор фіксував їх результати відповідно до рівня знань. Слід звернути увагу на особливий вид оцінювання, коли зазначались не оцінки, а характеристика знань учня, наприклад, «знає», «не знає», «помилився», «не весь урок знає», «зовсім не знає», «не здавав уроку» [8, с. 42]. Потім із відміткою учнівські зошити здавалися учителеві. У відомості знання учнів оцінювали так: «надежен», «острого ума», «туп», «ясного ума, но несдержан» [8, с. 43]. У суботу аудитор та вчитель перевіряли вивчені уроки за весь тиждень. Помічником вчителя у класі був також цензор, який призначався з учнів. У його обов'язки входило стежити за дисципліною, порядком та чистотою в класі, відзначати відсутніх, передавати учнівські класні й домашні роботи вчителю.

Крім помічників вчителя у класі, існувала також система інспекторів, які контролювали навчання та поведінку студентів у позааудиторний час, тобто в бурсі та на квартирах. Учні, котрі вступали до колегіумів, призначався інспектор із старшокурсників, що успішно навчалися. Їх завданнями було допомагати учням молодших класів вивчати латинську мову, пристосовуватися до нових умов та вимог колегіумського життя, стежити за поведінкою. Так, у Чернігівському колегіумі на 1736 р. налічувалося 33 інспектори [9, с. 155]. Традиційно, інспектори призначалися ректором (у Харківському колегіумі) та префектом (у Чернігівському й Переяславському). Взаємоконтроль учнів за успіхами в навчанні передбачав і застосування так званого «калькулюса» [3, с. 430]. Цей метод взаємоконтролю використовувався для спонукання вихованців розмовляти латиною не тільки на заняттях, а також і в позаурочний час. У той період це були листи, що зберігалися в дерев'яному футлярі, де записували ім'я учня, який розмовляв не латиною [2, с. 254]. Як бачимо, інспектори допомагали вчителям здійснювати контроль над засвоєнням пройденого матеріалу, а також поведінкою та дисципліною учнів, котрі проживали на квартирах і в бурсі. У Харківському колегіумі діяла Інструкція для інспекторів (1796 р.), у якій були прописані їх обов'язки. У свою чергу студенти старших класів набували навичок педагогічної, виховної роботи. У справі навчання та виховання учнів у колегіумах значна роль належала студентському гурту, його самоуправлінню, що сприяло вихованню самостійності та відповідальності молоді вже з учнівської лави. Про це насамперед свідчить система керівництва бурсами, значну роль у якій відігравали самі студенти, а також діяльність студентської конгрегації колегіуму.

Малозабезпечені студенти, котрі проживали в бурсі (гуртожитку), теж перебували під опікою старших студентів. Так, наприклад, у Чернігівському колегіумі діяв статут «Учреждения о содержании бурсы», в основу якого були

покладені бурсацькі традиції, що склалися протягом століття. У ньому зазначалися питання щодо організації бурсацького життя та системи контролю за учнями, котрі проживали в бурсі [1, с. 151-158]. Як засвідчує статут, на чолі бурси стояв суперінтендант, який здійснював загальне керівництво вихованцями, що мешкали в бурсі. Ця посада була виборною з учителів нижчих класів. Йому допомагав сеньйор бурси, а також директори, котрі слідкували за порядком і дисципліною в навчальному закладі та на квартирах, де проживали учні колегіуму, доповідаючи про цей стан суперінтенданту. В обов'язки останнього також входив розгляд скарг від студентів і на них, крім того, він мав право особисто карати учнів молодших класів, приймати рішення щодо покарань студентів старших класів, а також призначати та звільняти сеньйорів і директорів бурси, здійснював контроль за відвідуванням занять та церкви. Сеньйор стежив за чистотою та порядком у бурсі, її опаленням тощо. У коло його обов'язків входили також контроль за інспекторами, які навчали учнів молодших класів, та нагляд за дисципліною бурсаків. Статутом передбачалися штрафи за порушення [1, № 4, с. 152-156]. Усе це засвідчує факт глибокої співпраці та суб'єкт-суб'єктні відносини між викладачами і студентами в організації навчально-виховного процесу в колегіумах.

Велику роль у системі виховання учнів колегіумів відігравали студентські конгрегації. У перекладі з латинської *congregatio* – це об'єднання, спілка. Учні, що ставали членами конгрегацій, присягали у вірній службі студентському зібранню та давали обіцянку допомагати йому як морально, так і матеріально. Тут виховували відданість колегіуму та самій конгрегації. Традиційно різноманітні заходи зміцнювали позицію навчального закладу: серед них урочистий вступ до конгрегації, під час якого студенти присягалися на вірність Богоматері, зібранню в урочистій обстановці, що супроводжувалося цілуванням хреста та Євангелія, крім того, діяла спільна каса, яка формувалася за рахунок пожертв [2, с. 125]. Було традицією урочисто відзначати свято студентської конгрегації, у цей день архієреєм відправлялася Божественна Літургія, запрошувалися меценати колегіумів та гості міста, яких частували святковим обідом. Такі свята мали велике значення як для вихованців колегіумів, так і для міста, де розташовувалися ці навчальні заклади, коли мешканці міста залучалися до подібних подій, відчувалася велика роль колегіумів у розповсюдженні «наукового настрою» серед місцевих жителів [2, с. 251].

Отже, студентські конгрегації поширювали просвіту й культуру в регіонах, визнавали роль меценатської підтримки в освіті, саме це в майбутньому спонукало випускників колегіумів займатися просвітницькою діяльністю, засновуючи нові заклади освіти. Феномен конгрегації зберігався до реорганізації колегіумів у духовні семінарії на початку XIX ст. У колегіумах, як і в Києво-Могилянській академії, на рівні зі студентськими конгрегаціями діяли також професорські корпорації, члени яких дбали про питання просвітництва, наукову і викладацьку діяльність, приділяючи увагу прищепленню вихованцям особливої культури колегіумського співтовариства, залучення студентів до творчої літературної діяльності, складання од та наукових трактатів, проведення диспутів, дебатів, святкових урочистих процесів, все це відбувалося на зразок західноєвропейських університетських студентських та викладацьких корпорацій.

Численні позааудиторні заходи мали велике значення для виховання студентства колегіумів. Одним із поширених видів діяльності, водночас найпродуктивнішим, слід вважати проведення диспутів і дебатів. Особлива роль

відводилася випускним диспутом, під час яких студенти дискутували між собою на заздалегідь оголошену тему, що сприяло закріпленню вивченого матеріалу, вдосконаленню навичок диспуту, а також мало велике виховне значення. Заходи проведення диспутів у місті відбувалися дуже урочисто, із музичним супроводом та запрошенням почесних гостей.

Ще однією тенденцією слід вважати регулярну участь учнів у всіх святах, урочистостях, які проходили в місті, колегіанти виступали з вітальними промовами, віршами, проводили диспути з різних питань, що також сприяло залученню їх до громадського життя. Феноменом виховної роботи слід вважати такий вид організації дозвілля, як травневі рекреації, коли учні разом з викладачами виїздили на відпочинок. Варто зазначити факт наявності цих заходів в усіх трьох закладах. Прикладом реалізації принципу співтворчості слід вважати спільну з викладачами поезії підготовку до цих подій, під час якої готувалися п'єси, діалоги, сценки, вірші, музичні виступи, рухливі ігри тощо [4]. Такий вид відпочинку був досить популярним. Однак варто вказати на суперечливість системи виховання в колегіумах. З одного боку, вона базувалася на проявах гуманізму та доброзичливого ставлення до учнів, а з іншого – частими були фізичні покарання (різками, палицями, навіть стоянням навколішки) за відсутність успіхів у навчанні та пропуски занять. Так, у Чернігівському та Переяславському колегіумах проводилася так звана «суботня секція», тобто загальне шмагання різками усіх учнів класу в суботу після уроків, не як покарання, а з «профілактичною метою» [2, с. 46-47]. Це може бути свідченням того, що виховний процес здебільшого мав на меті підтримку дисципліни та порядку. Водночас слід зауважити, що, крім покарання, використовували різні форми заохочення та відзнак. Потяг до навчання стимулювався принципами усвідомлення його необхідності, самостійності людини у своєму виборі та демократизму. Серед прийомів заохочення слід також назвати різні форми відзнак учнів, так, наприклад, ті, що краще навчалися, займали перші місця в класах, їм присвоювали назву «Senatus», найгірші сиділи на останніх лавах тощо. Особливою відзнакою Харківського колегіуму (з липня 1813 р. за клопотанням М. Румянцева) було нагородження кращих учнів срібними медалями. Правила вручення медалі змінювалися кілька разів, нею нагороджували не тільки після закінчення всього курсу навчання, а й після закінчення класів риторики, філософії та богослов'я. Вручення медалей проходило публічно, у святковій атмосфері, у присутності видатних осіб міста. Медалістів рекомендували на більш почесні посади, і в подальшому це відкривало додаткові можливості для просування по службі [3, с. 230].

Варто зазначити, що основним принципом організації освітнього процесу колегіумів слід вважати всестановість. Так, для цих освітніх закладів характерною була відсутність суворого контролю та регламентації щодо різних аспектів їх діяльності: жодного вікового, майнового чи станового обмеження під час зарахування учнів на навчання. Багато вихованців колегіумів походили із малозабезпечених сімей і здобували освіту за казенний кошт, хоча більшість дітей перебувала на власному утриманні.

Отже, можемо засвідчити однакову структуру освітнього процесу в усіх трьох колегіумах. Класи поділялися на нижчі граматичні (фара, інфіма, граматика, синтаксема), вищі граматичні (середні) (поетика, риторика), а також вищі (філософія та богослов'я). На всіх рівнях викладалися іноземні мови. Велике значення мали уведені в 1768 р. у Харківському колегіумі «додаткові класи». Характерними слід вважати тенденції асинхронності та індивідуальної траєкторії навчання.

Отже, відомим є той факт, що виховання ґрунтувалося на релігійно-моральних принципах. Так, характерна єдність релігійного та світського складників у системі виховання в колегіумах. З одного боку, вважалося необхідним дотримуватися церковних традицій: відвідувати Службу Божу в церкві, читати молитви, відзначати релігійні свята [3, с. 436-437], з іншого – спостерігається яскраво виражений світський компонент освітнього процесу, зокрема виховного, у формах організації відпочинку, таких як рекреації. Виховні принципи ґрунтувалися на методах як морального впливу, так і фізичного покарання, а також заохочення та взаємоконтролю учнів. До порушників застосовувалися фізичні покарання. Кращих учнів заохочували призначенням їх на відповідальні «посади» (аудиторів, інспекторів). До відзнак можна віднести право виступу учня під час святкових подій у колегіумах, на публічних іспитах перед публікою. Здобних вихованців направляли для продовження навчання за кордон або до Києво-Могилянської академії. Серед заохочень слід відмітити факт нагородження срібними медалями кращих учнів у Харківському колегіумі. Проаналізувавши в компаративному аспекті структуру освітнього процесу в колегіумах та Києво-Могилянській академії, можемо говорити про ідентичність структури управління в цих навчальних закладах. Одним із визначальних критеріїв щодо належності навчальних закладів до вищих чи до середніх закладів освіти є наявність вищих класів – філософії та богослов'я, що давало право закладу іменуватися вищою школою. Враховуючи факт створення колегіумів на кшталт Києво-Могилянської академії, наближеність їх систем навчально-виховного процесу до академічних та наявність класів філософії і богослов'я, але відсутність документально підтвердженого статусу вищої школи, можемо стверджувати, що Чернігівський, Харківський та Переяславський колегіуми мали статус освітніх закладів підвищеного типу у православному просвітництві.

Список використаних джерел:

1. Благовещенский М. Извлечение из материалов по истории Черниговской семинарии / М. Благовещенский // Чернигов. епархиал. изв. : часть неофиц. – 1903. – № 22. – С. 769–783; №24. – С. 872–886; 1904. – № 1. – С. 21–35; № 3. – С. 106–120; № 4. – С. 143–158.
2. Болховітінєв Є. А. Вибрані праці з історії Києва / Митрополит Євгеній; упоряд., вступ. ст. та дод. Т. Ананьєвої. – К. : Либідь : ІСА, 1995. – 483 с.
3. Левицкий П. Прошлое Переяславского духовного училища / П. Левицкий // Киев. старина. – 1889. – № 2. – С. 424–444.
4. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года : в 45 т. Т. VI : № 3718, (1720–1722 гг.) – СПб. : Тип. II отделения собственной Его Император. Величества канцелярии, 1830. – 815 с.
5. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (1700–1786) / О. І. Травкіна. – Чернігів : Нова хвиля, 2000. – 120 с.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 1973 Харківський колегіум. 1729–1817 рр. Оп. 1. Спр. 7. Указ из келейной канторы архиепископа Петра Белгородского ректору училищного монастыря о присылке ведомостей с обозначением, кто из учеников обучился и каким наукам и кто еще обучается, 1737 г., 2 арк.
7. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 1973 Харківський колегіум. 1729–1817 рр. Оп. 1. Спр. 1929. Черновик увольнительного билета ученика Харьковского училища школы грамматики Даниила, сына попа Василия из села Липцы, 1736 г., 1 арк.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 990 Переяславско-Бориспольская духовная консистория. 1729–1799 гг. Оп. 1. Спр. 1709. Ведомости об учениках Переяславской духовной семинарии, священниках и церковнослужителях Переяславско-Бориспольской епархии и их детях, 1784 г., 268 арк.
9. Российский государственный исторический архив (г. Санкт-Петербург). Ф. 796 Канцелярия Синода. 1721–1918 гг. Оп. 18. Д. 32. По Синодальному определению, о донесении в Святой Синод обстоятельных ведомостей о тех школах. Учреждённых по силе Духовного Регламента при архиерейских домах, Т.3 (1740–1741 гг.), 603 л.

РОЗВИТОК ВИВЧЕННЯ ДИДАКТИКИ У ВИЩИХ ДУХОВНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ

Фазан Віталій Васильович,

кандидат педагогічних наук, вчитель християнської етики Великобагачанської ЗОШ

Мірошниченко Віталій Григорович,

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Формування мережі православних навчальних закладів у незалежній Україні відбувалось на основі історичних традицій православного християнства і мало свою модель духовної освіти. Поняття «модель» у широкому розумінні означає «будь-яке зображення, опис, схему якогось об'єкта, процесу чи явища» [8, с. 25]. Вивчення моделі православної освіти є актуальним, оскільки вона є важливою складовою системи духовної освіти і визначає типи навчальних закладів, структуру православних освітніх установ тощо.

На 2001 рік в Україні вже була сформована розвинута мережа православних навчальних закладів. З 35 діючих освітніх установ 14 належали Московському патріархату, 15 – Київському, 5 – Українській автокефальній православній церкві, 1 – Руській істинно-православній церкві Закордоном [8, с. 103]. Духовні навчальні заклади 90-х років ХХ ст. стали більш відкритими, до них на конкурсних засадах приймаються всі бажаючі отримати духовну освіту (а не лише діти духовенства), однак основні принципи діяльності, структура, виховна робота мають за основу історичну спадщину минулого століття. Діюча модель духовної освіти в майбутньому доповниться новими типами навчальних закладів. Згідно з рішенням Архієрейського собору Руської православної церкви 1994 р., підтриманого Українською православною церквою, модель духовної освіти має поєднувати традиційні навчальні заклади закритого типу з експериментальними – відкритого типу.

Мета дослідження полягає у проведенні історико-педагогічного аналізу розвитку вивчення дидактики у вищих навчальних духовних закладах України кінець ХХ – початок ХХІ століття.

Особливі зміни в інформаційному компоненті змісту духовної освіти відбулись в УПЦ КП. За навчальними планами професійно-зорієнтованої освіти передбачено вивчення як циклу богословських, так і світських дисциплін. Священний Синод УПЦ Київського Патріархату в 2006 році, відповідно до запропонованої реформи духовної освіти, зобов'язав Учбовий комітет привести у відповідність навчальні плани та програми Православних Богословських Академій та Духовних Семінарій [5, с. 42]. Інформаційний компонент змісту духовної освіти передбачає оволодіння як богословськими, так і світськими знаннями. Головне ж його призначення – це надання особі знань про віровчення певної релігійної конфесії, утвердження глибокої віри в Бога і вимога до людини змінитися відповідно до образу Божого. Крім інформаційного компоненту, зміст духовної освіти включає й операційний компонент, тобто учать студентів у виконанні релігійно-культових дій (богослужбової та гомілетичної практик). Ця складова духовної освіти сприяє підготовці священнослужителів до проведення богослужінь, що забезпечується вивченням пасторальних дисциплін, а саме: пастирського богослов'я, патрології, гомілетики, літургіки, педагогіки, психології тощо. Разом з тим система духовної освіти загально-просвітницького напрямку має на меті ознайомлення віруючих з релігійними святами, обрядами,

молитвами через ЗМІ, недільні школи, курси та ін. Особлива увага у процесі духовної освіти звертається на вдосконалення мистецтва проповіді як провідного засобу виховання [5, с. 43].

Операційний компонент змісту духовної освіти включає: методичну підготовку слухачів професійно зорієнтованого напрямку, що забезпечується системою пасторальних дисциплін; підготовку кадрів священнослужителів для Збройних Сил і місць позбавлення волі; практичну підготовку [5, с. 44].

Кожна з релігійних конфесій має свої особливі форми реалізації змісту освіти. Зокрема, концепція богословської освіти Львівської богословської академії (УГКЦ) визначає такі основні форми духовної освіти: монологічні (лекції, проповіді); діалогічні (семінари, бесіди, самостійна робота з книгою); медитаційні (молитва, споглядання ікон, духовні контакти з творами літератури та мистецтва, милування природою, розумне дозвілля) [1, с. 194].

Значну увагу такій формі навчання, як лекційно-семінарське, приділяє РПЦ (у цьому ми бачимо подібність форм духовної і світської освіти). Так, один з відомих богословів РПЦ, ієромонах Іларіон Алфеев (тепер митрополит, голова ВЗЗ РПЦ), вказує на необхідність розробки нової (виховуючої) концепції лекції, під час якої викладач має не вичерпувати повністю зміст теми, а вводити студентів у її проблематику, ставити запитання, на які вони мають знайти відповіді самі, згідно з відповідним списком літератури. Крім удосконалення такої форми богословської освіти, як лекція, подібні завдання ставляться і щодо семінарів, системи контролю знань, зокрема екзаменів (у письмовій формі), співбесід тощо [8, с. 200]. Формами загальнопросвітницької освіти є проповіді священнослужителів, бесіди у ЗМІ, публікації статей у журналах та газетах, уроки в недільних школах тощо. Таким чином, аналіз форм духовної освіти показує, по-перше, наявність у ній монологічних (лекцій, проповідей), діалогічних і медитаційних форм. По-друге, простежується спроба вдосконалення цих форм у напрямку активізації творчої діяльності студентів, їх самостійної роботи. По-третє, передбачено вдосконалення системи контролю знань (екзамени, співбесіди тощо), письмових робіт (курсіві, дипломні), стажування, практики, магістерських та докторських праць [8, с. 201].

У даний час відбувається активний взаємообмін досвідом, методами та формами духовної освіти між конфесіями. Професійно-зорієнтований напрям представлений богословськими академіями і семінаріями, катехитичними інститутами, училищами; останнім часом при світських навчальних закладах почали організовувати теологічні факультети. В організаційній структурі системи духовної освіти з'явилося таке явище як духовно-світські заклади. Так, у СНД створено Євроазіатську акредитаційну асоціацію навчальних закладів (ЄААА), в Одесі відкрито Християнський гуманітарно-економічний університет (ХГЕОУ), який готує спеціалістів з вищою, у тому числі і християнською, освітою [7, с. 76]. На основі попередньої інформації визначимо призначення основних типів духовних навчальних закладів різних релігійних конфесій. Так, у Концепції богословської освіти в Україні УГКЦ названо такі духовні навчальні заклади: богословські академії, богословські факультети світських університетів, духовні семінарії, катехитичні інститути. Богословські академії та богословські факультети світських університетів призначені готувати високопрофесійні богословські кадри, постійно підвищувати їх кваліфікацію, формувати авторські колективи для підготовки богословських підручників, наукових праць, популярних видань; духовні семінарії – нове священство належного ступеня

духовності, самопосвяти, освіти і культури, покликане подолати комуністичний стереотип «служителів культу» й відновити довіру народу до духовного сану; катехитичні інститути – фахових катехитів, здатних компетентно вести діалог з мирянами, формуючи в них чіткий християнський світогляд і християнську духовність [7, с. 77].

У системі православної освіти існують такі навчальні заклади, як академії, семінарії, духовні училища. В УПЦ КП було проведено реформу духовної освіти. Замість традиційної схеми на базі Духовних Академій в Києві і Львові рішенням Священного Синоду від 13 травня 2006 року створено Православні Богословські Академії, прирівнявши їх до вищих навчальних державних 3-го та 4-го рівня акредитації з п'ятирічним терміном навчання і наданням студентам після чотирьох років навчання – диплому бакалавра богослов'я, а після п'яти років навчання – диплому магістра богослов'я. Духовним Семінаріям у Луцьку, Рівному, Тернополі та Івано-Франківську Священний Синод надав статус навчальних закладів з чотирьохрічним терміном навчання, прирівнявши їх до 3-го рівня акредитації вищих державних навчальних закладів і наданням їх випускникам – диплому бакалавра богослов'я та права на продовження навчання у Православних Богословських Академіях у Києві та Львові. Після закінчення Богословських Академій і успішного захисту диплому магістра богослов'я випускники мають право продовжити навчання в аспірантурі Академії на стаціонарному і заочному відділах терміном 3 роки і здобути вчений ступінь кандидата богословських наук [7, с. 80].

Українська автокефальна православна церква (далі – УАПЦ) має 2 ступені духовної освіти: семінарія – академія (колегіум). Слід зазначити, що така модель освіти є тимчасовою. Навчальним комітетом при патріархії Української автокефальної православної церкви розроблена нова модель духовних навчальних закладів, затверджена у 1999 р. [7, с. 82]. Нею передбачено створення 4-х типів духовних навчальних закладів: – єпархіальне училище – середній навчальний заклад, при якому здійснюється богословська підготовка церковнослужителів, катехитів, регентів та інших церковних працівників; – єпархіальна семінарія (колегія) – вищий навчально-богословський заклад церкви, при якому здійснюється підготовка бакалаврів богослов'я, фахівців з богослов'я – катехитів, регентів та інших працівників; – духовна академія – вищий навчально-богословський заклад, при якому проводиться підготовка магістрів богослов'я. До навчання приймаються випускники вищих духовних навчальних закладів зі ступенем бакалавра богослов'я. На перехідний період – випускники семінарії зі статусом середнього духовного навчального закладу; – патріарший інститут (університет) – вищий богословський заклад, де здійснюються наукові дослідження в галузі богослов'я та суміжних наук. Він може мати й навчальні факультети, а також відділення для підготовки магістрів богослов'я. При інституті впроваджена додаткова освіта (підвищення кваліфікації) священників і церковних працівників [7, с. 83].

Перші два навчальні заклади знаходяться у підпорядкуванні патріарха, останні – правлячого архієрея єпархії, до якої належатимуть. Як видно з наведеної моделі, простежується тенденція доведення рівня духовної освіти УАПЦ до рівня державної, що представлена схемою «училище – технікум – інститут (університет) – післядипломна освіта» [7, с. 83]. Отже, на поч. XX ст. існують 2 моделі духовної освіти: одна має 3 ступені і прийнята Московським та

Київським патріархатами, інша – 2 ступені, за якими працюють навчальні заклади Української автокефальної православної церкви.

Вища духовна освіта в Україні надається 5-ма освітніми установами. Структура вищих навчальних закладів Української автокефальної православної церкви дещо відрізняється від УПЦ та УПЦ КП, тому розглянемо їх окремо. Українська православна церква має одну академію в Києві, УПЦ Київського патріархату – у Львові та Києві. Базуючись на кращих традиціях православної академічної освіти, за структурою вони суттєво не відрізняються, тому розглянемо їх комплексно. Академія – вищий богословський навчальний заклад, до якого приймаються особи чоловічої статі, які мають семінарську освіту. Термін навчання – 4 роки, відкриті денне та заочне відділення. Академії УПЦ КП та УПЦ мають один факультет – богословський [7, с. 86].

У дореволюційній Росії вища духовна освіта за якістю та структурою дорівнювала державній. На сьогоднішній день вища духовна освіта УПЦ та УПЦ КП, хоча і має тенденцію розвитку до рівня державної, але багато в чому їй поступається: академії мають лише один факультет (а не три, що на 1910 р. діяли в Київській Духовній академії), і не декілька, як у сучасних державних ВНЗ; ступінь кандидата богослов'я надається студентам без відповідного навчання в аспірантурі, що не відповідає сучасним вимогам не тільки світської, а й духовної освіти. Наприклад, в усіх закордонних духовних ВНЗ (Московській та Санкт-Петербурзькій академіях, Ягеллонському, Папському Григоріанському університетах та інших) для отримання наукового ступеня кандидата богослов'я діють відділення аспірантури. Не зважаючи на зазначене вище, рівень підготовки студентів академії УПЦ та УПЦ КП досить високий, що забезпечується, по-перше, кваліфікованим складом викладацької корпорації; по-друге, самим терміном навчання (адже, як вказувалось раніше, для отримання вищої духовної освіти необхідно закінчити семінарію). Повна богословська освіта складає 8 років.

У вищих духовних навчальних закладах означеного періоду, окрім богословських предметів, вивчалися українська мова, історія України, логіка, історія церковної архітектури та іконопис і ряд інших предметів. У програмі в середньому було 20 предметів, серед яких: основне, догматичне, моральне богослів'я, Святе Письмо, загальноцерковна історія, історія України, церковний спів, літургіка, церковно-слов'янська мова та ін. [4, с. 5]. Усі ці дисципліни мали у першу чергу високий виховний потенціал.

З кожним роком процес навчання і виховання набирав нового, якіснішого змісту. Цьому сприяла, наприклад, ухвала Священного Синоду УПЦ КП від 29 травня 1998 року, журнал № 9 в якій чітко вказувалися предмети які є обов'язковими для вивчення. З 2003-2004 навчального року починають вводитися нові предмети риторика і культура мови, українська література, всесвітня історія, церковне право, у 2004-2005 – педагогіка і психологія [1, с. 195].

У Волинській Духовній Семінарії з метою створення на її базі Волинського Богословського Інституту реформування духовної освіти та підвищення її якісного рівня з 1 вересня 2006 року було введено низку нових предметів: українознавство, історія філософії, історія релігій, містичне богослов'я та сформовано кафедри: Священного писання, Старого і нового Завіту – зав. кафедрою прот. Сергій Мельничук, Церковної історії – зав. кафедрою свящ. Любомир Хомин, богослов'я – зав. кафедрою В. Лозовицький, гуманітарних дисциплін – зав. кафедрою М. Хоміч [3, с. 3].

Загалом за 4 роки навчання студенти пастирсько-богословського відділення Волинського Православного Богословського Інституту опановують 43 предмети і, захистивши дипломну роботу, здобувають ступінь «Бакалавр богослов'я» (в 2006-2007 навчальному році вперше випускники отримували дипломи після захисту бакалаврських робіт). Серед предметів та спецкурсів: агіологія, методика викладання християнської етики, історія західних віровизнань, історія церковної архітектури, історія церковної музики, соціологія, політологія, джерелознавство, православна ставрографія, стародавні мови: грецька, латинська [3, с. 14].

У регентському відділенні, окрім богословських предметів (біблійна історія, Новий Завіт, катехізис, церковний устав, літургіка, моральне богослов'я, історія УПЦ, загальноцерковна історія, церковнослов'янська мова, церковне читання) викладаються; українська мова, історія України, методика викладання Закону Божого, історія церковного співу, церковний спів, теорія музики, сольфеджіо, читка хорових партитур, постановка голосу, хорова практика, хорове диригування, основи гармонії. У зв'язку із реформою духовних навчальних закладів згідно навчальних планів додалися наступні предмети: агіологія, психологія, педагогіка [2, с. 83].

Якщо УПЦ і УПЦ КП в розвитку академічної освіти багато в чому враховували досвід XIX ст., то Українська автокефальна православна церква більше орієнтована на сучасну світську освіту: навчальні установи мають декілька факультетів, відкриті бакалаврат та магістратура. Вища освіта УАПЦ представлена двома навчальними закладами. Колегія патріарха Мстислава має 2 факультети: богословський та катехитичний. Богословський готує священнослужителів, приймаються лише чоловіки. Термін навчання – 5 років. На катехитичний, що готує викладачів релігії, приймаються чоловіки і жінки, термін навчання – 4 роки (випускники отримують диплом бакалавра) [5, с. 42]. Колегія патріарха Мстислава має декілька особливостей. По-перше, це єдиний православний навчальний заклад в Україні, в якому жінки отримують вищу духовну освіту; по-друге, він зазнав структурного розширення, оскільки катехитичний факультет відкрито на третій рік існування колегії; по-третє, він має тільки заочну форму навчання (брак коштів не дає можливості організувати денне навчання); по-четверте, це єдиний навчальний заклад УАПЦ, розташований у Східній Україні.

Івано-Франківська вища богословська академія готує священнослужителів на двох факультетах: філософському і богословському, приймаються чоловіки. Навчання проводиться на денному та заочному відділеннях. Це наймолодший вищий православний навчальний заклад на Україні – діє з 2001 р. Статутом ВБА УАПЦ передбачено створення аспірантури для підготовки наукових працівників з богослов'я. Для навчання у вищих освітніх закладах Української автокефальної православної церкви достатньо мати середню світську освіту, що відрізняє їх від аналогічних освітніх установ УПЦ та УПЦ КП, де необхідною умовою навчання є наявність середньої духовної освіти. З одного боку, це полегшує процес отримання вищої богословської освіти, з іншого – дещо поступається якості в порівнянні з вищими навчальними закладами УПЦ та УПЦ КП, оскільки скорочує термін навчання.

Структура вищих духовних навчальних закладів передбачає кафедри, процес формування яких відбувався протягом 1992-2002 рр. Умовно його поділяють на 3 етапи. Перший етап (1992-1994 рр.) пов'язаний з проблемою

гострої нестачі викладачів з богословських дисциплін (особливо фахівців із канонічного права). За таких умов викладачам доводилось читати по декілька курсів, тому чіткого поділу на кафедри не існувало. Наприклад, на 1992-1993 навчальний рік у Київській духовній академії УПЦ працювало 8 викладачів, які забезпечували викладання 18 предметів на 1-му та 2-му курсах академії.

Другий етап (1995-1998 рр.) – це період формування основних кафедр. Поповнення складу викладацької корпорації забезпечило об'єднання їх за предметною ознакою та комплектування кафедр. Оскільки з 1994 р. відбувалось систематичне поповнення навчальних програм світськими дисциплінами, то кафедри об'єднували декілька курсів. Так, на 1998 р. Київська богословська академія УПЦ КП мала кафедри: Стародавньої церкви, Української православної церкви, Святого писання, Церковного права, Богослов'я, Літургії і церковної музики. Перші три включали до свого складу низку світських дисциплін. Аналогічні кафедри було сформовано в КДА УПЦ.

Третій етап (1998-2002 рр.) характеризується структурними змінами вже сформованої системи кафедр. Так, у 2000 р. у Київській духовній академії УПЦ відбувся поділ кафедри Святого писання на дві: Старого і Нового Завітів; виділена в окрему кафедра іноземних мов. У 2001 р. у Київській богословській академії УПЦ КП в окрему кафедру історії виділено декілька світських дисциплін: всесвітню історію та історію України, церковну археологію. Третій етап ще не закінчено, і процес поділу кафедр у міру доповнення програмних курсів новими дисциплінами буде продовжуватись. Наведені три етапи у формуванні кафедр властиві навчальним закладам усіх гілок православ'я.

Навчальний процес в Академії проводиться на основі навчальних планів, що відповідають вимогам духовних академій, схвалених Вченою Радою і затверджених ректором УУБА за погодженням із Навчальним Комітетом при Священному Синоді УПЦ (у 2003 році). Згідно з діючими навчальними планами терміни навчання в Академії за різними формами навчання становлять від 4 до 6 років:

Денна форма навчання: 6 років для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра (повна вища духовна освіта); 4 роки для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (базова вища духовна освіта).

Заочна форма навчання: 4 роки і 6 місяців для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (базова вища духовна освіта); 2 роки і 6 місяців для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра (повна вища духовна освіта) на базі наявної базової вищої духовної освіти.

Розпорядок дня для студентів Академії організовується у відповідності до затвердженого Блаженнішим Володимиром, Митрополитом Київським і всієї України, Предстоятелем Української Православної Церкви «Примірного внутрішнього навчально-виховного розпорядку дня студентів-богословів, що навчаються на православному богословському факультеті УУБА» від 31 серпня 2007 року.

Правила поведінки студентів визначаються Статутом про управління Українською Православною Церквою, Статутом Ужгородської Української Богословської Академії імені святих Кирила і Мефодія та Положенням про визначення головних напрямків діяльності, організаційну структуру, організацію навчально-виховного та наукового процесу Ужгородської Української Богословської Академії імені святих Кирила і Мефодія (внутрішній Устав), затвердженого Блаженнішим Володимиром, Митрополитом Київським і всієї України, Предстоятелем Української Православної Церкви 24 січня

2008 року. Академія у своїй діяльності (навчально-виховній та науковій) взаємодіє з іншими навчальними закладами.

Таким чином, система вищої духовної освіти сприймає і творчо адаптує сучасні тенденції болонського процесу та розвитку вітчизняної світської професійної освіти: структуру навчального процесу, оновлену педагогічну термінологію, наукові підходи до формування змісту і методик навчання тощо. Проте необхідно зазначити, що викладачі вищих духовних навчальних закладів традиційно продовжують розглядати педагогіку як дидактику та методику фахових дисциплін, не виділяючи в ній, як складову теорію виховання.

Список використаних джерел:

1. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Нью-Йорк – Бавнд Брук, 1966. – Ч. 2. – С. 194–195.
2. Воробьев В. Мы должны использовать лучший опыт других стран и конфесий // Журнал Московской Патриархии. – № 6. – 2009. – С. 83–86.
3. Держархів Волинської області, ф. 46, оп. 9, спр. 4198 – арк. 1; спр. 4761 – арк. 5.
4. Держархів Волинської області, ф. Р – 393, оп. 3, спр. 7, 9, 11.
5. Закович М. Про духовність і освіту // Людина і світ. – 2001. – Вересень. – С. 42–44.
6. Зборовский Г.Е. К взаимодействию религиозного и светского образования в современных условиях / Г.Е. Зборовский, Н.Б. Костина // Социс. – М.: Наука. – 2002. – С. 107–113.
7. Історія християнської церкви в Україні / Під ред. В. Бондаренка. – К.: Наукова думка, 1992. – 98 с.
8. Поспеловский Д.В. Русская православная церковь в XX веке / Д.В. Поспеловский. – М.: Республика, 1995. – 425 с.

ТРАДИЦІЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГОВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПРИ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРЯХ ПОЧ. ХІХ СТ.

Фазан Тетяна Павлівна,

*аспірантка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Основною метою виховання в нашому суспільстві є гармонійно розвинена й суспільно активна особистість. Вона повинна володіти науковим світоглядом, високоморальним потенціалом, бажати і вміти працювати, бути багатою духовно і добре сформованою фізично. Іншими словами, бути наближеною до досконалості. У різних народів ідеали досконалості дуже схожі, вони поєднують в собі якості, які характеризують всебічно і гармонійно розвинену людину: розум, красу, високі моральні чесноти, фізичну силу, витривалість тощо. Тобто, всебічно розвинена людина – це та, в якій добре розвинені всі її сторони. Формування такого виховного ідеалу відбувалося під впливом багатьох факторів, які були актуальними в тій чи іншій місцевості. Саме вони зумовлювали виховні ідеали. Український ідеал у вихованні має джерелом християнство та його культуру.

Християнство, яке прийшло на зміну греко-римській культурі в Європі, не відкинуло її педагогіку, а використавши, переробило в дусі євангельської науки [2, с. 23]. Воно внесло значні зміни в розуміння ідеалу людини, створеної на Образ і Подобу Бога. Педагогіка, беручи до уваги Царство Боже, як мету життя християнина, отримала сотеріологічний характер [5, с. 13]. В перші століття християнська педагогіка відійшла не тільки від грецького розуміння, а й взагалі від виховного ідеалу гармонійно розвиненої особистості. Це можна пояснити жорстокими переслідуваннями християн. На ґрунті цього розвивався строгий аскетизм, а відтак і педагогічні ідеї, в яких витіснилась фізична сторона розвитку людини. Ситуація не зазнала суттєвих змін і тоді, коли воно стало домінуючою

релігією. В цей час утворюються два різні виховні ідеали: лицаря, основною чеснотою якого була мужність, і монаха, який прагнув бути високо освіченим [5, с. 15]. Але по суті в християнстві завжди прагнули до ідеалу гармонійно розвиненої особистості на християнській основі. Представником цього ідеалу в світській педагогіці був Я. Коменський. Його послідовники, серед яких і Ж. Руссо, і надалі розвивали цю ідею. Особливо яскраво ідеї всебічно і гармонійно сформованої людини розвивав Й. Песталоцці. Він, як і Ж. Руссо, велику увагу приділяв трудовому вихованню. Наші українські педагоги писали, що всяке вдосконалення повинно включати в себе фізичну і духовну сторони дитини. Духовне життя вони зводили до мислення, почуттів і волі, тобто розумової, естетичної і моральної сфери. Вони вважали, що всі вони повинні складати одну гармонійну цілісність, доповнюючи одне одного.

У моральному вихованні монастирсько-християнська педагогіка опирається на раціональне і таємне, які переплітаються між собою. Беручи початок із пізнання, воно мусить супроводжуватись вірою у відповідні ідеали, яке не повинне бути сліпим. Генератором розумової дії є душа. Тому поведінка людини, згідно православної педагогіки, залежить не так від того, як вона мислить, як від того, в якому стані її душа. Адже внутрішня сутність людини втілює в собі діалог раціонального й духовного. Тому педагогіка повинна долучатися до цього діалогу, відповідно приміряючи до нього свій виховний інструментарій [7, с. 122].

У монастирському фізичному вихованні православна педагогіка виходить з того, що тіло є храмом Святого Духа. Воно має воскреснути та бути прославленим у Небі. Тіло в єдності з душею і духом є рівноцінною складовою частиною людини, тому не можна його занедбувати. А навпаки, будь-яке вдосконалення людини повинно розпочинатися від плекання її фізичної природи, що створює фундамент для духовного розвитку. Хоч люди з кволим тілом при сильній волі багато чого можуть досягти, але довга та витривала праця, більш доступні здоровим і сильним. Для християнського світогляду, активність людини є не тільки прийнятною, а й похвальною. Однак будь-яка діяльність людини повинна мати моральну ціну, націленість на добро, яке повинно діяти через людину. Праця, в такому розумінні, буде вільною та узгодженою з християнською мораллю, діяльністю, на яку людина зважається у зв'язку з необхідністю досягнення тієї чи іншої людської мети в житті. Вона є необхідною умовою як для повноцінного тілесного життя і розвитку сил людини, так і для духовного. Це все лежить в основі християнського бачення трудового виховання [7, с. 123].

У монастирському виховному розумінні «гармонія» включає не тільки погодженість людини самої в собі, а і з природою, Богом, суспільством, передбачаючи взаємну відповідальність, рівновагу, порядок та пропорційність різних предметів і явищ [4, с. 72]. Для християнства ця погодженість тісно пов'язана з любов'ю яка означає взаємну єдність як з кожною частиною цілості в самій людині, так і усвідомлення нею того, що вона є частиною більшої цілості. Любити себе – не означає надавати перевагу якомусь одному виміру, а бачити значення кожної деталі у зв'язку зі всією особою [4, с. 72]. Те саме стосується і любові до іншого. Вона виражається через любов до Бога, який своєю любов'ю створив і відкупив увесь світ. Любити Бога – означає зустрітись в Ньому з кожною особою на землі. Така любов повинна поширюватися на природне довкілля, як Божий дар, до якого потрібно ставитись із пошаною. Як бачимо,

саме любов у християнському розумінні забезпечує гармонійний розвиток людини та співіснування людини з цілим світом. Таким чином, ми побачили, що ідеал гармонійно розвиненої особи, зокрема дитини, формувався та корегувався під впливом історичних обставин, світогляду людей, їх культурного рівня, духовного та розумового розвитку. Тому, в залежності від цих чинників виховання і мало різний характер і ставило перед собою специфічні цілі і характерні для них завдання [4, с. 73].

Недільні школи, проповідь священика, хоч і дають знання, однак основну роль відіграє сім'я [5, с. 22]. В ній день за днем закладається фундамент, який згодом добудовує Церква. Таким чином, сім'я відіграє роль «домашньої Церкви» [5, с. 22]. Мета, зміст і методи виховання в сім'ї мусять узгоджуватися з християнськими та носити педагогічний характер. Даючи життя, батьки поділяють творчу дію Бога, а виховуючи дітей – стають учасниками Його педагогіки [7, с. 170]. Тому ніхто не зможе замінити батьків у вихованні дитини. Вони багаті на винятковий виховний потенціал. В особливий спосіб вони знають своїх дітей, їхню неповторну ідентичність. А завдяки своєму досвіду знають секрети і можливості правдивої любові.

Метою монастирсько-християнського виховання є ширше значення, а саме воно дуже залежить від етносу, суспільно-політичного устрою держави. Українське виховання це є національне виховання, мета якого є служба Богу та Україні, є тісно пов'язана з православ'ям [5, с. 41]. Це зумовлено тим, що суспільство в Україні, починаючи від хрещення Русі, здебільшого було і є християнським. Мета такого монастирського виховання є розкриття індивідуальності дитини. Покладаючись на віру, потрібно дати дитині простір, так як вона сама по собі є доброю. Для християнської педагогіки основною метою виховання є розкриття образу Бога в дитині [5, с. 42]. Однак потрібно пам'ятати, що хоч людина у своїй природі є доброю, первородний гріх зробив свій негативний відбиток на ній, тому не варто просто йти за природою дитини, а розкривати ті дари Божі, що сприяють виявленню образу Божого в ній. Крім того, головною ціллю для кожного християнина має бути Царство Боже [4, с. 75]. Він мусить прикладати максимум зусиль для реалізації цього Царства на землі і приготування до нього на небі. А найвищим взірцем для цього є Ісус Христос. На цих засадах стояв і видатний чеський педагог Я. Коменський. Визнаючи за мету життя «блаженство з Богом», та не відкидаючи цінність земного життя, він вважає його підготовкою до Небесного [2, с. 67]. Виконати своє призначення людина може лише тоді, коли буде справжньою людиною, а це можливе тільки через виховання, яке розпочинається з так званої материнської школи. Навчання і виховання мають бути в ній не тільки на теоретичному рівні, а в першу чергу нести наочний характер. Завдання й основи сімейного виховання тісно пов'язані з загально педагогічними. Найперші навички всього знання і мистецтв повинні прививатися дитині ще в перші роки життя. А все наступне виховання й освіта є тільки розширенням закладеного в сім'ї. Метою ж християнського виховання в родині повинно бути закладання фундаменту поступового постійного переходу дитини до вищого духовного рівня життя. Воно має здійснюватися разом з батьками. Таке виховання зовсім не означає однобічний розвиток тільки духовної сфери дитини, а й решти, в тому числі й фізичної. І саме таке виховання включає в себе гармонійний розвиток особистості, стремління до ідеалу, яким є Ісус Христос. Мета монастирсько-сімейного виховання зумовлює відповідний зміст та методи. Таке виховання повинно здійснюватись в трьох основних

напрямах: розумовому, фізичному й моральному кожен з яких буде мати свої цілі, зміст та методи. Розмірковуючи про таке виховання, зустрічаємось із питанням: як виховувати, щоб зусилля вихователя-наставника дали бажаний результат?

Особливістю сучасної педагогіки є те, що на неї ще досі впливають авторитарні підходи колишнього Радянського Союзу. Навіть саме поняття «виховання» дотепер протиставляли поняттю «навчання» і визначали як цілеспрямований вплив на дитину, який був виключно діяльністю вчителя [7, с. 138]. Виховання для життя в умовах свободи передбачає розвиток душі та плекання сумління в людині [5, с. 44]. Це неможливо зробити без участі її самої та поза причетністю її до духовного. Крім того, виховання не обмежується взаємодією двох суб'єктів – вихователя-наставника та вихованця [3, с. 74]. В ньому беруть участь і зовнішні чинники. А в різних випадках вони відіграють різну роль та посідають в процесі виховання не однакове місце. О. Вишневський у книзі «Теоретичні основи педагогіки» подає деякі методи у педагогіці.

Метод навчання цінностей. Хоч знання духовно-моральних норм дитиною не забезпечує ще моральної поведінки, самі ці знання все-таки необхідні. Навчання цінностей може бути наперед продуманим і організованим, складаючи певну систему, яка передбачає їх послідовне вивчення. В практиці монастирсько-сімейного виховання системне навчання посідає важливе місце. Батьки-наставники, скажімо, навчаючи молитви, можуть одночасно вчити дітей християнських, національних чи інших цінностей, а також допомагати слабшим, любити ближніх, рідну землю та природу і т.д. Сутність принагідного навчання цінностей полягає в тому, що вони подаються не в «чистому виді», а в контексті реальних життєвих ситуацій. Перші три-чотири роки життя дитини воно має стихійний характер. У трохи старшому віці, їй, не нав'язуючи спеціальних розмов, а в процесі розповіді якоїсь біблійної історії, гри чи стосунків між членами родини, можна пояснити, хто такий Бог, як і чому Він нас любить, розповісти про минуле нашого народу, звичаї, мову тощо [3, с. 159].

Метод приучування. Його суть полягає в тому, що наставники намагаються прищепити певний елемент поведінки, спонукаючи вихованця якнайчастіше переживати його в процесі діяльності. Сюди належать звички дитини правильно поводитись за столом, казати «дякую» чи «будь ласка», молитися перед їжею, акуратно і вчасно виконувати домашнє завдання тощо. Цей метод орієнтує на якнайглибше засвоєння цінностей на рівні звичок, які характеризуються стійкістю і надійністю [3, с. 159]. Нерви людини, як вважає К.Ушинський, прагнуть навиків і звичок. А гарна звичка – це моральний скарб. Починати збирати його треба, коли дитина ще мала тоді дія легше переростає у звичку. Особливо сприятливі умови для цього – в сімейному вихованні, де існують широкі можливості для різних звичок [6, с. 133].

Метод схвалення й осудження. Цей метод означає позитивну або негативну оцінку поведінки чи якостей вихованця, висловлену особисто, без свідків. Публічне схвалення може мати позитивне значення, а осудження при свідках – переважно негативне. У всіх випадках реакція вихователя повинна бути обдуманною і обґрунтованою. Ні в якому разі не можна піддавати осуду вчинок, не з'ясувавши мотивів. Застосовувати цей метод треба обачно й нечасто. Негативним є як зловживання ним (крайні форми авторитарної педагогіки), так і цілковите нехтування [3, с. 163].

Метод виховання прикладом. Кожна людина свідомо чи не свідомо обирає якийсь приклад чи об'єкт для наслідування. Він служить орієнтиром для поведінки. Завдання наставників полягає в тому, щоб, з одного боку, стати зразком для наслідування, а з іншого, стимулювати пошук через ознайомлення з життям, вчинками та поведінкою інших людей. Цей метод виховання є найефективнішим. Демонстрування батьками тих поглядів і віри, які вони проповідують, найбільш сприятливо впливає на дитину. Так само негативно впливає на дитину лицемірне проповідування батьками моральних принципів, яких самі не дотримуються. Це призводить дитину до розчарувань. Батьки не мають права вимагати від дітей кращої поведінки, ніж власна [3, с. 165].

Це все загально-педагогічні методи виховання в родині. Вони тісно переплітаються з методами християнського виховання. Характерною ознакою у ньому є те, що до вихователя, дитини й зовнішніх чинників, які беруть участь у вихованні, долучається Божественна благодать дії Святого Духа. Без неї неможливе жодне християнське виховання. Вона проникає в такі глибини людського духу, в які ні жоден вихователь, ні різні зовнішні чинники, ні навіть сама дитина у своєму самовихованні не можуть сягнути. В основі усіх зовнішніх методів християнського виховання стоїть внутрішній – «оберігання серця» [4, с. 156]. Деякі Святі Отці називали його «очищення серця», «внутрішнє або душевне творення» [7, с. 198]. Суть цього методу полягає в зосередженні на підсвідомості з метою протистояти негативним проявам з початку їх розвитку, і таким чином приготувати місце для дії Святого Духа. Всі інші методи у стосунку до цього відіграють службову роль. До них належать:

Молитва. Як фізичне життя припиняється із зупинкою дихання, так і духовне життя завмирає з опущенням молитви... Щоб завадити цьому, потрібно починати і розвивати молитву із самого раннього віку немовляти і безупинно підтримувати і поглиблювати її. Вона може проявлятися у формі домашніх правил (щоденні молитви), у участі у Богослужіннях. В ранньому віці можна навчити дитину робити на собі знак Святого Хреста, як однієї з форм молитви. У вихованні дуже корисний є вечірній іспит сумління, який добре впорядковує духовне життя дитини, а також розважання, яке поглиблює духовність. Важливим у цьому методі є те, щоб батьки не тільки навчили дитину молитись, а й самі молилися за неї [7, с. 200].

Піст. Святитель Ігнатій писав, якщо главою чеснот є молитва, то основою їх є піст. Він є початком боротьби з гріхом. Зосередження розуму на внутрішньому світі є початковим етапом морального розвитку. Для цього, в основному, і служить піст. Він виховує смирення, оскільки спонукає до самопізнання. Цей метод призводить до вивільнення розуму з-під влади тілесності і підпорядковує волі та серцю. В сім'ї піст діти сприймають в першу чергу з прикладу батьків. Не можна дозволяти дитині постити, якщо це може принести шкоду для її здоров'я. Батьки мусять пам'ятати, що піст повинен бути добровільним, тому не можуть до нього заставити дитину [7, с. 210].

Духовне читання. Сюди можна віднести також духовні бесіди, і таке інше, що може складати духовну поживу дитини. Читання Святого Письма, історій про життя святих та іншої духовно літератури збуджує ревність до морального вдосконалення. У віці, коли дитина ще не вміє читати, наставники можуть розповідати їй біблійні історії, щось про Бога, святих тощо. Ціллю цього методу повинно бути внутрішнє засвоєння релігійних істин, що проникають у глибину душі. Дитина повинна відчувати Божу присутність в оточуючому світі і в собі [7, с. 214].

Участь у Святих Тайнах та інших Богослужіннях Церкви (храмове дійство). Святі тайни становлять собою педагогічну програму, яка охоплює все життя людини, всі її життєві обставини та випадки. Батьки ще немовлям приносять дитину в храм, де вона отримує очищення від первородного гріха в тайні св. Хрещення та особливу благодать під час Миропомазання. Приступаючи до Причастя, вона приймає самого Бога; вплив якого на душу дитини незрівнянно глибший за будь-яку педагогіку. На особливу увагу у вихованні заслуговує Таїнство Сповіді. Воно спонукає до постійного духовного поступу, даючи можливість людині виправитися. Сповідь не тільки звільняє від гріха, а й оберігає від нього. Серед численних виховних засобів, якими послуговується храмове дійство, треба ще згадати про церковне мистецтво, основна функція якого є настановлення людини на добро і виховування моральності, що у християнстві завжди асоціюється з прекрасним, позитивні емоції духовної радості якого пов'язані з моральним змістом [7, с. 218].

Завдяки проведеному аналізу видно, що метою монастирського виховання є гармонійно розвинена особистість, оскільки людська особа є багатогранною. Необхідно ствердити, що надзвичайно важливим у виховному завданні наставників є те, щоб вони переглянули свої засади, яких притримуються, чи дійсно ті узгоджуються з християнством. Головною ціллю для християнина є Царство Боже, тому християнська родина повинна ставити собі за мету, допомогти дитині прямувати до нього, обожествлюючись та духовно зростаючи при цьому.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко – Дрогобич, 1997. – 213 с.
2. Вихрущ В. Основи християнської педагогіки / В. Вихрущ, В. Карагодін, Т. Тхоржевська – Тернопіль, 1999. – 167 с.
3. Вишневський О. Людина в концепції традиційно-християнського виховання // Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України: Наукові записки. – Т.ІІІ. – Острог, 2000. – 639 с.
4. Зеньковский В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / В. Зеньковский – Москва, 1996. – 272с.
5. Пестов Н. Православное воспитание детей / Н. Пестов – Санкт-Петербург, 1999. – 152 с.
6. Ушинский К. Труд в его психическом и воспитательном значении. Семейное воспитание. Хрестоматия / К. Ушинский – Москва, 2001. – 408 с.
7. Шестун Е. Православная педагогіка / Е. Шестун. – Самара, 1998. – 576 с.

ТІЛОВИХОВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗА СПАДЩИНОЮ Г. ВАЩЕНКА

Петренко Леся Миколаївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

Реформування системи освіти в сучасній Україні включає питання виховання здорової людини. Державна політика України щодо проблем формування фізичної культури як важливої цінності у вихованні української молоді відображена в Конституції України, «Основах законодавства України про охорону здоров'я», Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» та інших. Серед ключових компетентностей нової української школи зазначена необхідність формування у дітей здатності і бажання дотримуватися здорового способу життя. Важливу роль у формуванні здорового

способу життя відіграє фізичне виховання як педагогічний процес, направлений на фізичне і духовне вдосконалення особистості, оволодіння нею систематизованими заняттями, фізичними вправами та можливостями їх індивідуального застосування впродовж усього життя.

Проблема фізичного виховання молоді привертала увагу науковців, педагогів впродовж багатьох віків. Серед них і видатний педагог Г. Ващенко, наукова спадщина якого потребує детального вивчення і узагальнення. Талановитий український вчений Григорій Ващенко в системі педагогіки велику увагу приділяв фізичному вихованню молоді, справедливо зазначаючи, що ця робота є одним із важливих завдань нашої школи [Г. Ващенко, Виховний ідеал, с. 187].

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що проблема фізичного виховання молоді досліджувалася відомими вітчизняними вченими, такими як М. Гриньова, О. Духнович, В. Оржеховська, Ю. Орлова, В. Сухомлинський та іншими. Вважаємо закономірною потребу дослідження пошуку шляхів удосконалення фізичного виховання молоді та їх впливу на виховання волі і характеру.

Метою даної публікації є аналіз поглядів Г. Ващенка на питання вдосконалення фізичної підготовки молоді та її взаємодії з морально-вольовими якостями особистості.

Надаючи великого значення фізичному вихованню молоді, Г. Ващенко наголошував, що його потрібно розглядати у взаємозв'язку з вихованням інтелектуальним і моральним [1, с. 326]. Підкреслюючи вагому роль духовного виховання, педагог зазначав, що «Основне у людині – її дух. Отже, дітей треба виховувати так, щоб тіло у них було спритним і міцним знаряддям духу» [2, с. 188]. Г. Ващенко вводить в науковий обіг термін «тіловиховання», який відображає потребу особистості зміцнювати своє здоров'я, розвивати м'язову силу, спритність, витривалість організму. Процес фізичного виховання школяра підпорядкований тим завданням, які ставить історія перед українським народом. У своїй праці педагог визначає завдання тіло виховання, яке полягає, з одного боку, у необхідності зміцнювати своє здоров'я, силу, міць, а з другого – спрямувати духовні сили на гартування волі і характеру за допомогою яких «свідомо керувати своїм тілом, як знаряддям духу» [3, с. 298].

Основний сенс тіловиховання Г. Ващенко вбачав «у тому, щоб виховати людину міцну духом і тілом, але водночас таку, щоб у неї дух панував над тілом» [3, с. 301]. Цю ідею педагог поклав в основу всіх ділянок тіловиховання, особливу увагу привернувши до двох: гігієнічне виховання і гімнастичні вправи. Що стосується першого напрямку, то слід підкреслити, що педагог звертає увагу на підвищення культури сімейного життя, стан здоров'я батьків, їх підготовку до зачаття нового життя, дотримання режиму харчування матері, новонародженої дитини: їжа повинна бути простою і здоровою. Багато уваги педагог приділяє виробленню гігієнічних навичок у дитини, дотриманні режиму дня, режиму харчування, правильному поєднанні розумової і фізичної праці. «Поряд з гігієною праці як засіб тіло виховання перебуває руханка (гімнастика)» – зазначає педагог [3, с. 310]. Метою руханки є удосконалення власного тіла людини, укріплення м'язів, набуття спритності. Г. Ващенка вважав рух – запорукою здоров'я людини. Він виділяв дві форми гімнастичних вправ – індивідуальну і групову. «Індивідуальна гімнастика, крім розвитку здоров'я, сили і спритності, є засобом розвитку волі й характеру, здібності володіти собою, переборювати інертність», – вважав педагог. До руханки він відносив також

купання і плавання, а також особливу форму – так звану дихальну гімнастику. Що стосується групової руханки, то педагог переконаний, що вона, «крім розвитку сили і спритності, сприяє вихованню організованості і дисциплінованості, і тому має велике значення при військовій підготовці» [3, с. 312]. Окрім того, педагог радить українцям з раннього дитинства культивувати національні ігри, які «...мають у собі багато краси і виховують любов до Батьківщини», вводити в ігри змагальні елементи, які зроблять їх груповими видами спорту [3, с. 313].

Таким чином, спорт у педагогічній спадщині Г. Ващенка виступає вагомим чинником виховання волі і характеру особистості, а удосконалене фізичне тіло людини підносить її силу і дух, який служить знаряддям для уміння керувати своїм тілом. Отже, ознайомившись із творами видатного педагога Григорія Ващенка, ми робимо висновок, що фізичне виховання української молоді потребує постійної уваги і є важливим чинником зміцнення здоров'я дітей, підвищення їх соціальної активності та є важливим засобом для загартування сили волі, характеру особистості.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. М. 20 видатних українських педагогів. Персоналії в історії національної педагогіки / А. М. Бойко. – Полтава, 2002.
2. Ващенко Григорій. Виховний ідеал : підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка. – 4. вид. – Л. : Камула, 2006. – 278 с.
3. Ващенко Григорій. Твори / Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка / Анатолій Погрібний (ред.), Омелян Вишневський (упоряд. та авт. передмов.). – На обкл. зазнач. назва тому. Т. 4 : Праці з педагогіки та психології. – К. : Школяр, 2000 – 416 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ

Корж Олена Олександрівна,

*аспірантка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

«Національна свідомість і самосвідомість є тим фундаментальним феноменом, який сприяє розвитку всіх потенцій, можливостей особистості, ушляхетненню мети, смислу і змісту її життя та діяльності», – підкреслює доктор педагогічних наук Ю. Руденко [8, с. 3].

Завдяки національній самосвідомості особистість глибше розуміє свій народ, його історію, культуру і духовність, а також свої якості, здібності й можливості, виробляє основні напрямки своєї діяльності, визначає й успішно утверджує свою життєву позицію.

Важлива роль у вихованні національно свідомих молодих громадян належить загальноосвітнім навчальним закладам. Адже окрім знань, умінь і навичок, учень має володіти загальною культурою, розумінням соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями [3, с. 28].

Виняткова роль навчально-виховної роботи – виховувати національно свідомих, палких патріотів, стійких громадян незалежної України, які зможуть вивести державу на передові позиції світового співтовариства [5, с. 19].

Тому було розроблено і проведено дослідження рівня сформованості національної ідентичності учнів, адже тільки такі представники народу, котрі пишаються його історією, культурою, мовою можуть стати справжніми громадянами, представниками свого народу [2, 4, 6].

Проблема визначення рівнів сформованості національної ідентичності стала предметом етнопсихологічних, соціологічних та педагогічних досліджень З. В. Сикевич [9], Т. Г. Стефаненко [10], О. О. Намлинська [7], В. В. Борисов [1] та ін.). Аналіз досліджень дозволяє зробити висновок про те, що вивчення національної ідентичності, як і будь-якого різновиду ідентичності в її особистісному та соціальному аспектах, повинно забезпечити визначення рівня сформованості її складових та проводиться за допомогою опитувань, тестувань направлені на вивчення структур ідентичності, її основних компонентів.

Мета полягала в дослідженні рівня сформованості національної ідентичності учнів як особистісної позиції.

Наше дослідження національної ідентичності молоді було проведено в Комунальному закладі «Полтавська загальноосвітня школа I-III ступенів № 38 Полтавської міської ради Полтавської області. Всього було опитано 700 учнів 5-9-х класів. Методика дослідження передбачала виокремлення найбільш відповідних відповідей до особистості. Респондентам було запропоновано 23 питань: відношення молоді до України і українського народу; ставлення молоді до загальнонаціональної ідеї; рівень знань учнів про історію України; визначалися моральні цінності молоді; рівень зневіри молодих людей; етапи формування національної ідентичності протягом життя: в сім'ї, школі.

90% опитаних виявили позитивне ставлення до України та українського народу, тоді як аж 10% відповіли, що вони негативно відносяться до своєї батьківщини. Що звісно засмучує, коли дитина в такому юному віці, уже погано ставиться до місця де вона народилася та виросла. Її місце та значення для країни приречене на самому початку існування. Що буде з нею коли в більш дорослому віці вона стикнеться з масою проблем своєї ж країни?! Замість того, щоб допомогти вона буде тікати з неї ж. Про що і говорять відповіді на запитання: «Чи хотіли б жити за кордоном?» 84% опитаних відповіли так.

На наступне питання: «Чи відносите ви себе до українців?» відповіді розділилися 67% відповіли так і 22% віднесли себе частково. Тоді як 11% молодих респондентів зазначили, що вони не є українцями. Адже мало народитися в певній країні, що б бути носієм певної нації. Тут мова йде про духовне споріднення зі своїми предками, а цього вони не відчують...

На питання чи ідентифікуєте себе з українською нацією чи українським народом чомусь тільки 64% ідентифікують, 16% частково і віднайшлося 20% які взагалі не співставляють себе з українським народом. Усвідомлення власної приналежності до конкретної національної спільноти відбувається в результаті ідентифікації, яка реалізується за допомогою механізмів соціальної категоризації та міжгрупового порівняння. У респондентів виявлено низький рівень почуття приналежності та співпричетності до своєї нації.

На питання чи володієте українською мовою 68 % переконливо відповіли так, натомість аж 32% заявили, що не володіють державною мовою. Це не втішає, адже кожний свідомий громадянин повинен знати рідну мову та використовувати її у повсякденному житті.

Національна ідентичність тісно пов'язана з концепцією патріотизму, тому було запропоновано питання: «Що у вашому розумінні патріотизм?!». 30% відповіли, що це любов до власної країни, вірність їй та самовідданість. 25% опитаних зазначили хвилюватися, підтримувати та вносити свій внесок у долю країни. 13% вважають, що патріотизм в повазі до своєї держави, гордість за своє походження. 12% зазначили збереження звичаїв, традицій. 10% відповіли, що це вміння захищати, віддавати душу та серце за свою батьківщину. Ще 10% відповіли, що це хороше ставлення до своєї країни та свого народу, єдність зі

своєю нацією. І, нажаль, найшлися й ті хто нічого не відповів, їхня кількість у відсотках склала 6%. Думку молоді можна висловити так, що кожен учень розуміє, що таке патріотизм і не зважаючи на це, більшість не ідентифікують себе з нацією. Відношення до своєї батьківщини і свого народу – це особиста справа кожної людини. Але слід пам'ятати, той хто не пам'ятає свого минулого, не вартий майбутнього.

Щодо виявлення патріотів то результати були невтішні: 42% частково, 20% взагалі не вважають себе патріотами. Що вражає тільки 38% із загальної кількості опитаних вважають себе патріотами.

Громадянин, який вважає себе патріотом, повинен любити, захищати і відстоювати рідну країну так вважають 51% опитаних. 26% прихильні розуміти та поділяти сутність національної ідеї та своєю професійною діяльністю сприяти економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини. І відстояти рідну мову, звичаї, традиції, користуватися ними так вважають 23% опитаних і лише третина з них спілкується нею.

На запитання чи відчували ви настрої національного виховання у школі 54% опитаних відповіли частково, всі інші (46%) відповіли так.

У 45% шкільне національне виховання пов'язане з цікавими історіями про героїв України, 22% брали участь в екскурсіях по Україні, ще 22% опитаних в шкільні роки відвідували краєзнавчі музеї різних міст України. 11% обрали все із запропонованих, так як, можна припустити, що були задіяні до різних типів робіт. Звичайно про яку національну ідентичність можна говорити, з такими низькими показниками. Становлення демократичних засад української державності та розвиток громадського суспільства потребують адекватних змін навчально-виховної роботи професійної школи. На освіту покладається важливе завдання виховання національної свідомості молоді.

На питання яку роль і місце держави у формуванні патріотизму 54 % опитаних заявили, що держава не приділяє достатньої уваги патріотичному вихованню через що і відбувається втрата патріотизму українською молоддю.

На питання розвиненості національної ідеї в українській державі 61% зазначили, що саме національна ідея відіграє певну роль, але ця роль не є ключовою для важливих змін у державі. 16% відповіли, що в нашій державі взагалі національної ідеї немає Це свідчить про те, що ці молоді люди не виховувалися в українських традиціях та не бажають брати участь в подальшому державотворенні. У той же час 9% відповіли, що національна ідея відіграє провідну роль, але у відсотковому співвідношенні це дуже низький показник. 14% взагалі вважає, що національна ідея не відіграє ніякої ролі ні для держави, ні для нього особисто.

Утворення і розвиток національної держави неможливий без наявності у більшості її громадян підсвідомої ідеї, яка б об'єднувала їх у політичну спільноту, зміцнювала стабільність суспільства, ставала орієнтиром у визначенні перспективи країни. На жаль, національна ідея досі не знайшла відгуку серед усіх верств населення, а про національну мрію пишуть лише українські письменники, деякі дослідники чи публіцисти. Успішність державного будівництва і реформ залежать у значній мірі від того, яке місце у свідомості людей посідає національна ідея, і, звичайно, національна мрія. Історія знає безліч прикладів, коли ідея або національна мрія виводили цілі народи і спільноти із кризи, піднімаючи їх на вищий щабель суспільного розвитку.

На наступне питання чи впливає історичне минуле на подальше життя держави та її населення більшість опитаних (58%) відповіли що кожний сам

обирає, наскільки важливе для нього знання історичної спадщини. 22% вважають, що історичне минуле дуже важливе, вивчати і знати його необхідно кожному. 20% чомусь думають що хоч історичне минуле країни треба обов'язково пам'ятати, проте воно не відіграє ніякої ролі в подальшому розвитку держави. Історія – це невід'ємна частина культури та атрибут кожної нації, кожного народу. Тому той, хто не знає свого минулого, не має права називати себе свідомим громадянином.

На питання які риси характеру вважаєте необхідними для виховання патріотизму серед молоді 76% необхідне відчуття пошани до своєї країни. Ще менше, а саме 57% відповіли, що потрібно мати інтерес до історичного минулого. 33% зазначили що потрібно залучати до активного громадського життя країни. 14% відмітили високий рівень ерудиції. 4% зазначили інтелігентність.

На питання які риси характеру вважаєте необхідними для виховання патріотизму 61% молоді вважає відчуття пошани до своєї країни. 20% вважають залучатися до активного громадського життя країни. 12% потрібно мати інтерес до історичного минулого та інтелігентність. 6% виокремили для себе і відчуття пошани до своєї країни і інтерес до історичного минулого своєї країни, це і високий рівень ерудиції, інтелігентність, залучення до активного громадського життя країни.

Які з вищеназваних якостей добре розвинені особисто у вас респонденти перевагу віддали відчутті пошани до своєї держави (35%). 29% віддали інтересу до історичного минулого. Ще 16% вважають себе інтелігентами і лише 6% відзначили активність у громадському житті. Поспілкувавшись дізналися, що учні мали на увазі участь у все можливих конкурсах, фестивалях, дебатах і т. п., важко говорити про громадську активність у цілому у такому віці. Громадяни країни повинні не лише цікавитися подіями держави, а й активно та адекватно реагувати на них. Це основне. Що вони можуть і повинні робити. В цьому і відображується не патріотичність молодих людей. Як бачимо що на перше місце у більшості все ж таки виходить пошана до своєї країни та інтерес до історичного майбутнього. Зовсім не набрав голосів пункт високий рівень ерудиції, і це сумно адже потужна наукова база це майбутнє країни.

На наступне запитання чи відчувають відсутність моральних цінностей в української молоді 38% відповіли ні, але знайшлися й такі, їх частка становить 62%, які помічали відсутність моральних цінностей в молоді. Тож з опитування ми бачимо, що досить велика частка зустрічає людей в яких відсутні моральні цінності, що звичайно не може радувати. Серед молоді падає духовність, що пояснюється, насамперед, зниженням рівня життя в Україні, відсутністю соціальної захищеності, безробіттям.

І на останнє запитання які політичні, соціально-побутові ситуації впливають на рівень патріотизму більшість опитаних вказали на загально-політичну атмосферу в суспільстві (55%). 19% задоволення права на відпочинок. 16% можливістю вибору навчального закладу. 10 % для себе виокремили житлові умови.

На даний момент є актуальною проблема національного виховання для сучасної української молоді так вважають 57%, 39% відповіли частково.

Українська національна ідентичність проходить складний і суперечливий процес становлення. Ситуацію ускладнюють: розриви у загальнодержавному комунікативному просторі внаслідок суперечностей у мовній, ідеологічній сферах; брак історичних знань або їх викривлене тлумачення і, як наслідок цього, слабкість ідеологічної основи для формування національної ідентичності. На сучасному етапі становлення національної освіти та її ролі у формуванні

національної ідентичності найважливішими є проблеми визначення української національної ідентичності, шляхів модернізації національних освітніх практик, їх інтеграції за умови збереження кращих досягнень до світового освітнього простору, розробка нормативно-правової бази національного виховання.

Дослідження показали, що потребує адекватних змін навчально-виховна робота загальноосвітніх закладів. Процес становлення національної ідентичності молоді значною мірою залежить від формування в неї системи знань про національні феномени. З метою вироблення стратегії, необхідно зосередити увагу на формуванні національної ідентичності сучасної молоді. Національна ідентичність міститиме систему наукових інтегративних синтетичних знань про Україну та її націю у їх часопросторовій єдності. Роль якраз і виявлятиметься в тому, що саме вона творить у свідомості особистості своєрідну матрицю співвідношення себе з цілою нацією. Універсальність проявлятиметься, перш за все, в єдності всіх її складових – етнічних, культурних, територіальних, економічних та політико-історичних, і дасть можливість сформувати національну ідентичність молоді за допомогою інтеграції знань.

Список використаних джерел:

1. Борисов В. В. Теоретико-методологічні основи формування національної самосвідомості: Монографія / В. В. Борисов – К.: АОЗТ «Полиграфическое предприятие АПП», 2003. – 518 с.
2. Булах І. Є. Створюємо якісний тест: навч. посіб. / І. Є. Булах, М. Р. Мруга.– К. : Майстер-клас, 2006 – 160 с.
3. Данилов С. И. Формирование национальной идентичности как социально-педагогическая проблема / С. И. Данилов // Педагогическое образование и наука. – 2006. – №4. – С. 28–32.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Зякун Т. Особливості формування національної свідомості молоді на сучасному етапі державотворення / Т. Зякун // Рідна школа. – 2006. – №5. – С.19–23.
6. Майоров А. Н. Теория и практика создания тестов для системы образования[Текст] / Алексей Николаевич Майоров. – М. : Интеллект- Центр, 2001. – 296 с.
7. Намлинская О. О. Особенности национальной идентификации молодых русских в современном российском обществе. Автореф.дис...канд.соц.наук / О.О. Намлинская. – М., 2007. – 26 с.
8. Руденко Ю. Концепція формування національної свідомості і самосвідомості особистості / Ю. Руденко // Освіта. – №67. – 1998. – С. 3–7.
9. Сикевич З. В. Молодежная субкультура : за и против / З. В. Сикевич – Л. : Мысль, 1990. – 272 с.
10. Стефаненко Т. Г. Компоненты этнической идентичности: когнитивный, аффективный, поведенческий / Т. Г. Стефаненко // Мир психологии. – 2004. – №3. – С.38–43.

ІГРОВІ МОМЕНТИ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Білан Юлія Вікторівна,

*викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Гра – це певна ситуація, яка багаторазово повторюється, і кожен раз у новому варіанті. У ході гри виникає змагання. Бажання перемогти мобілізує думку гравців. Мовленнєве спілкування, яке включає не тільки власне мовлення, але і жести, міміку тощо, має чітко вмотивований характер. Для мови гри, не дивлячись на деяку її запрограмованість, характерна також спонтанність, оскільки перемога залежить від точної та швидкої реакції, правильних та дотепних відповідей.

Таким чином, гра розглядається як варіативно-ситуативна мовленнєва вправа, в ході якої студенти набувають досвіду спілкування. Тому гра може бути

невід'ємним елементом уроку й ні в якому разі не протиставлятися «головній» частині уроку. Розрізняють ігри за різними ознаками і поділяють їх на навчальні, тренувальні, узагальнюючі, пізнавальні, виховні, розвиваючі, репродуктивні, продуктивні, творчі.

За досягненням практичної мети уроку ігри можна класифікувати таким чином: фонетичні, лексичні, граматичні, ігри на розвиток навичок читання, аудіювання, усного мовлення, письма, рухливі ігри, інтерактивні тощо.

Під час підготовки до заняття, на якому буде застосовуватись гра, необхідно продумати наступні питання методики:

1. Мета гри. Які вміння та навички в галузі англійської мови учні засвоять у процесі гри? Якому моменту гри треба приділити особливу увагу? Які інші виховні цілі переслідуються під час проведення гри?

2. Кількість гравців.

3. Які матеріали знадобляться для гри?

4. Як із найменшою витратою часу ознайомити учнів із правилами гри?

5. На який час має бути розрахована гра? Чи буде вона цікавою, захопливою?

6. Яким чином забезпечити участь усіх учнів класу у грі?

7. Як організувати спостереження за учнями, щоб з'ясувати, чи всі включилися до гри?

8. Які зміни можна внести до гри, щоб підвищити інтерес та активність?

9. Які висновки слід повідомити учням на завершення гри?

Під час організації ігор необхідно дотримуватися наступних правил:

1. Правила гри мають бути простими, чітко сформульованими, а зміст запропонованого лінгвістичного матеріалу – доступним для розуміння.

2. Гра повинна давати підстави для розумової діяльності.

3. Дидактичний матеріал, який використовується під час гри, повинен бути зручним у використанні і наявним у кожного учня.

4. Кожний учень повинен бути активним учасником гри. Тривале очікування своєї черги знижує інтерес.

5. Якщо на уроці проводиться кілька ігор, то легкі та важкі за навчальним змістом повинні чергуватися [1].

Використання ігрових моментів на уроці – дуже ефективний метод, що дозволяє знизити втомлюваність і, водночас, пришвидшити темп уроку. Як правило, ігри рекомендують у якості методу навчання для учнів початкових класів. Вважаємо, що у такому разі вчителі припускаються помилки. Можна правильно і грамотно підібрати ігри, які б відповідали і інтересам, і психологічним особливостям учнів різного віку. Існує велика кількість ігор: усних, письмових, граматичних, лексичних, фонетичних, індивідуальних, командних, спокійних і рухливих. Безперечним є те, що можна підібрати гру для будь-якого етапу уроку, адже саме такі моменти роблять урок цікавим, а навчання ефективним.

Гра – явище багатофункціональне. У процесі вивчення іноземної мови гра виконує такі функції: навчальну; мотиваційну; моделюючу; коригуючу; інформаційну; стимулюючу; формуючу; виховну.

Проаналізувавши наявні на сьогодні здобутки, наводимо приклади деяких з вправ, що можуть бути застосовані на заняттях з учнями старшого віку або студентами:

1. 20 запитань. Необхідно сказати студентам, про що ви зараз думаєте, що відноситься до певної категорії (їжа, наприклад). Студенти мають поставити 20 запитань, щоб з'ясувати, про що саме йде мова.

2. Правда/неправда. У цій грі кожен зі студентів по черзі розповідає новини або цікаві факти (веселі історії). Це може бути правдива інформація або вигадка. Студенти повинні відгадати чи правдивою є історія.

3. Категорії. Один студент називає категорію. Кожен зі студентів повинен назвати одне зі слів, яке пов'язане з цією категорією. Якщо швидкої відповіді немає або вона повторюється, студент вибуває з гри. Гра триває, доки не залишиться один учасник.

4. Актуальні питання. Зіставте список подій, які на даний момент найбільше обговорюються у ЗМІ. Наприклад, питання освіти, охорони здоров'я, політики. Запропонуйте студентам висловити своє відношення до даних тем. Знайдіть тих, хто виступає за певні рішення й їх опонентів. Таким чином створюються передумови для проведення відкритої дискусії.

5. Винахід. Необхідно поділити студентів на групи. Попросіть їх вигадати винахід на майбутнє, який, на їхню думку, може стати корисним. Студенти повинні коротко і цікаво презентувати свій винахід перед усією групою, дати йому назву і не забути про ціну [3].

Отже, гра є інструментом викладання, який активізує розумову діяльність людей що навчаються, дозволяє зробити учбовий процес привабливіше і цікавіше, примушує хвилюватися і переживати, що формує могутній стимул до оволодіння мовою.

Список використаних джерел:

1. Ігрові форми роботи на уроках англійської мови як засіб формування комунікативної компетенції школярів // Електронний ресурс – [Режим доступу]. – http://allreferat.com.ua/uk/inozemni_movu_movoznavstvo/kurosovaya/3966
2. Трибус Л. П. WARMING-UP – Важное составляющее при обучении английскому языку в неязыковых вузах / Л. П. Трибус, К. С. Овчинникова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2011. – № 2 (9). – С. 169–171.
3. Мацьків М. Ефективність гейміфікації на уроках іноземної мови// Молодь і ринок. – №6 (113). – 2014. – С. 25.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Пархоменко Наталія Олександрівна,

старший викладач кафедри фізичної реабілітації, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Екологічна культура є частиною загальної культури суспільства. Вона включає в себе екологічні знання, навички, систему поведінки людей і спрямована на збереження природних умов. Але, на відміну від знань, екологічна культура – це практична реалізація знань у духовній і матеріальній сферах.

Мораль стародавнього кам'яного світу будувалась на ідеології боротьби з природою. Мораль неолітичного суспільства засновувалась на ідеї підкорення природи. Головною рисою моралі періоду науково-технічної революції є уявлення про необхідність максимального використання будь-яких природних ресурсів. Усі ці форми моралі – палеолітична, неолітична, технолітична – це моралі боротьби та скорення. «Природа – не храм, а майстерня людини», «не чекати милостині від природи». Ці та інші висловлювання призвели до негуманного ставлення до природи, породили кризові відносини в біосфері.

Зв'язок людини з природою в різні епохи був різним. Первісна людина робила перші спроби виділити себе з природи, але ще не відокремитися від неї. Оточуючий її навколишній світ вона уявляла не як єдине ціле, а як сукупність істот, споріднених з нею. Ці істоти не завжди дружньо ставилися одна до одної. І все ж людина вважала, що силами природи можна керувати, залучивши до цього розумні та доброзичливі божества, а точніше – цілу ієрархію богів. Через таку систему світосприйняття пройшли і наші предки – носії трипільської культури, які поклонялися головним стихіям природи – сонцю та дощу.

Цілісне сприйняття природи як єдиного цілого формується в античні часи, коли в античній філософії природа виступає вершиною втілення ідеї гармонії та краси. Згодом імпульс цьому баченню світу, через багато століть похмурого Середньовіччя, дає епоха Відродження [1, с. 16].

Саме європейське Середньовіччя, яке збігається із періодом землеробської цивілізації, сформувало погляди на взаємодію природи та людини як щось одномірне, статичне, вічне. Природа розглядалася як дар божий, а людська (антропогенна) діяльність, виходячи з ідеї антропоцентризму, вважалася власністю людини та зовсім не узгоджувалася з об'єктивними умовами зовнішнього середовища.

У західній екологічній літературі можна виділити три позиції щодо взаємодії природи та суспільства в період науково-технічного прогресу:

1. У 50-х роках прославлялася могутність людини, її влада над природою, яка міцніла завдяки науково-технічному прогресу.

2. На початку 60-х років під впливом екологічної кризи з'являються песимістичні пророцтва щодо екологічної катастрофи – загибелі всієї планети. Вчені зосередили свою увагу на численних прикладах негативного впливу науково-технічного прогресу на природу.

3. У 70-х роках на Заході виникли й набули популярності терміни «екологічна етика», «екологічна мораль». Обговорення гострих екологічних проблем сприяло екстраполяції етичних норм у сферу взаємодії природи та суспільства, яка виявляється у різного роду імперативах і принципах, таких як «природа знає краще» (Б. Коммонер), ідеї коеволюції людини і природи (М.М. Моїсєєв). Такі орієнтації суттєво змінюють функції наукового ставлення до природи.

Спочатку природа виступає як засіб для досягнення соціальної мети, а потім і сама стає метою й засобом збереження суспільства.

Сьогодні екологічна ситуація стала найбільш небезпечною, сила антропогенного тиску зросла в багато разів. Тільки за останні 30 років людство витратило природних ресурсів у 4,5 рази більше, ніж за всю попередню історію. Тепер уся біосфера опинилась під загрозою перетворення в антропогенну пустелю. Якщо виробництво й надалі буде стихійно розвиватись, то це може призвести до екологічної кризи. Екологічна криза – це криза суспільства, криза сучасної культури [2, с. 312].

Формування екологічної культури особи передбачає усвідомлення нею закономірностей розвитку природи та суспільства, розуміння того, що історія суспільства є наслідком історії природи, що природа становить першооснову існування людини. В Україні, яка після багатовікової перерви відновила статус незалежної держави та вийшла на новий етап розвитку, екологічна ситуація стала кризовою. А екологічна криза – це не лише отруйні води, озонові діри, мертві ліси; це насамперед отруєні людські душі, занапащене фізичне та моральне здоров'я.

Екологічні роздуми письменників, поетів мають велику цінність. Вони впливають на людську свідомість, формування дбайливого ставлення до природи, підвищення загальної культури та свідомості людей. Саме тому сучасна екологічна ситуація нагально потребує організації екологічної освіти. Питання екологічної освіти розробляються представниками різних наукових галузей: педагогами, психологами, біологами, географами, методистами, економістами та іншими фахівцями [3, с. 115].

Екологічна освіта не є принципово новою для системи освіти України. В Україні вона здійснювалась з середині 60-х років XX століття. Стверджувати про існування цілісної системи екологічної освіти передчасно. Концепція екологічної освіти повинна вписуватись у загальну концепцію безперервної освіти. Безперервність екологічної освіти – це спадкоємність різних видів і форм освіти: базової, додаткової, формальної і неформальної.

Виходячи з важливості та складності цих завдань, екологічне виховання школярів має здійснюватися з першого по випускний клас. Від того, наскільки повноцінно усвідомлять учні необхідність дбайливого, бережливого ставлення до природи як національного суспільного багатства, вмітимуть передбачати наслідки своєї поведінки, а також дій інших людей у природі, спиратися на глибокі наукові знання при виборі рішень по відношенню до природи у процесі своєї трудової діяльності, істотною мірою залежатиме майбутнє людства.

До засобів екологічної освіти відносяться: підручники, екологічні довідники та енциклопедії, монографії з питань екології, учбові програми й самі методи навчання.

У 70-х роках XX століття в країнах заходу вийшло чимало книг з екології, охорони природи, раціонального природокористування. До 90-х років українська література поповнилась довідниковою літературою і значною кількістю підручників з охорони природи та навколишнього середовища. Проте академік Н.Ф. Реймерс (1994) вважає, що дисципліни екологічного змісту знаходяться й досі десь на задньому плані освіти. Існуючі навчальні програми з екології застаріли, тому створюються авторські навчальні програми, але й вони не зможуть у повній мірі відбити «передній» край науки. Практично цю суперечність намагаються усунути шляхом регулярного поновлення навчальних програм. Зміни стосуються переважно обсягу знань, які необхідні для опанування екологічними знаннями. Екологічна підготовка спеціаліста-професіонала не може вважатися завершеною без подальшого вивчення та глибокого освоєння того чи іншого спеціального курсу: агроекології, екології будівель і споруд, промислової екології, медичної екології тощо.

Сучасні спеціалісти повинні мати новітні знання, які відповідають екологічній обстановці, що постійно змінюється, свіжий погляд на екологічні проблеми. Обов'язок кожного спеціаліста не тільки добре знати свою справу, але й усвідомлювати свою відповідальність за стан навколишнього середовища перед майбутніми поколіннями [4, с. 30].

Екологічна освіта є обов'язковим елементом навчання в школах, університетах, галузевих інститутах на базі читання окремих курсів або включення в різні дисципліни окремих розділів і тем, присвячених питанням охорони природи та раціонального природокористування.

Таким чином, формування екологічної культури є важливим завданням сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Злобін Ю.А. Загальна екологія: Навчальний посібник / Ю.А. Злобін, Н.В. Кочубей. – Суми: ВТД Університетська книга, 2003. – 416 с.
2. Кучерявий В.П. Екологія / В.П. Кучерявий. – Львів:Світ, 2000. – 500 с.
3. Микитюк О.М. Основи екології: Навчальний посібник / О.М. Микитюк, В.В. Грицайчук, О.З. Злотін, Г.Ю. Маркіна. – Харків: ОВС, 2003. – 144 с.
4. Сидоренко Л.І. Сучасна екологія: наукові, етичні та філософські ракурси / Л.І. Сидоренко. – К.: Парапан, 2002. – 152 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ – ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шаманіна Наталія Володимирівна,

студентка групи ФЛз-11 с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Білан Юлія Вікторівна,

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Проблема незнання аспектів спілкування оригінальних носіїв мови породжує проблему спілкування з ними українців. Саме тому тема вивчення структури сленгу є важливим кроком у вивченні іноземної мови.

Актуальність теми полягає в тому, що при сучасному спілкуванні англійською мовою необхідно бути обізнаним не лише в літературній частині мови, а й у більшості аспектів сленгу, зрозуміти основні принципи вживання сленгу, віднайти межу між літературною англійською мовою та сленгом та полегшити навчання англійської, і зрештою спілкування цією мовою.

Проблематика сленгу є предметом постійного наукового пошуку. Для того, щоб детальніше розглянути поняття «сленг», доцільно почати з етимології. Як відомо, в сучасній лінгвістиці існують сумніви щодо походження слова «сленг». За однією з версій, англ. «slang» походить від «sling» («метати», «кидати») [6].

У цьому випадку згадують архаїчний вираз «to sling one's jaw» – «говорити буйні і образливі слова» [2].

Згідно іншої версії, «сленг» походить від «slanguage», причому початкова літера «s» нібито додана до «language» в результаті зникнення слова «thieves»; тобто спочатку йшлося про злочинську мову «thieves' language» [4].

Все ще залишається невідомим, коли слово «slang» почало функціонувати в англійській усній мові.

Перша письмова згадка про нього зафіксована в Англії в 1756 році. Тоді воно означало «образу». Приблизно в 1850 році цей термін став використовуватися ширше, як позначення «незаконної» просторічної лексики.

В цей же час з'являються синоніми слова «slang» – «lingo», що використався переважно в нижчих шарах суспільства, і «argot» – перевагу якому віддавало кольорове населення [3].

Отже, сленг – багатогранне явище. Воно включає цілу низку понять, які тим чи іншим чином взаємопов'язані між собою. Єдиного і всеосяжного визначення сленгу немає і дотепер. Значну частину словникового складу сучасної англійської мови складають слова «зниженого стилістичного тону або «нелітературні слова». Сюди входять слова і вирази професійних чи соціальних жаргонів, слова сленгу, вульгаризми, діалектизми [5].

Вивчення слів нелітературної лексики викликає особливе зацікавлення. Аналіз мови як суспільного явища в його історичному розвитку потребує вивчення функціонування мови в різних прошарках суспільства і професійних

групах, тому що тут виникає проблема взаємодії національної мови з соціальними діалектами, літературного розмовного мовлення певної епохи з нелітературним.

Сам термін «сленг» в перекладі з англійської означає вид розмови соціально або професійно відокремленої групи, протилежної літературній мові, або просто вид розмовної лексики, як вже раніше вказувалось.

Сленг складається із слів та фразеологізмів, які виникли і першочергово використовувались в окремих соціальних групах. Він виражав загальних настроїв цих груп щодо світу. Навіть тепер, ставши загально використовуваними, ці слова, загалом, залишають в собі емоційно-оціночний характер.

В слензі відображається характер самого життя людей. Найчастіше, це інтелектуальна чи фізична діяльність, навколишній світ та його оцінка, захоплення особи, її відносини в колективі.

Як і всі соціальні діалекти, молодіжний сленг представляє собою лише лексикон, який живиться соками загальнонародної мови, живе на її фонетичному та граматичному підґрунті. Молодь вживає сленг у своїй мові тому, що бажає бути сучасною, стильною. Адже сленг має в собі відтінок відвертості, неформальності, виражає товариськість і легкість спілкування.

Сленгові слова і вислови емоційно забарвлені і часто вживаються в переносному значенні. Сленг – це частина лексики, яка надто швидко змінюється за своїм значенням. Якщо слово або вислів втрачає новизну, на зміну йому приходить новий сленг. Це альтернативна лексика. Він не може існувати в минулому, він постійно оновлюється. Його життя коротке і має сумнівну репутацію. Він або осідає в мові, або ж його забувають. Але у сленгу багаті ресурси. Американський сленг традиційно вибирає будь-яке яскраве слово, яке потрапило до нього. Молодіжний сленг вирізняється жвавістю, гнучкістю й несподіваною дотепністю. Наведемо деякі приклади сленгових виразів:

It s cool! – Класно!

What's up? – Що трапилось?

It's sweet! – Це добре!

Peace out! – До побачення!

I am out! – До побачення!

Check ya later! – До побачення!

Сленг існував і в грецькій, і в латинській мовах – адже люди завжди залишалися людьми, вони завжди намагалися оживити мовлення, прикрасити його образними слівцями та висловами, переінакшуючи незрозумілі «вчені», офіційні слова. Більшість американських письменників віддали данину сленгу. Його неможливо ігнорувати, інакше описувані персонажі втратять свою життєвість.

Отже, підводячи підсумки, можна зазначити, що мова – це той засіб, за допомогою якого культури виражають себе, свою сутність. Мова відображає культурно-історичний фон кожної епохи та, як правило, є повністю зрозумілою тільки людям, що живуть в цю епоху.

Сленг – це живий організм, що знаходиться в процесі постійного змінення та відновлення. Він постійно запозичує одиниці з жаргонів інших підсистем англійської мови, а також сам стає постачальником слів як розмовного, просторічного, так і літературного характеру [7]. Рухомість сленгу робить неможливим його фіксацію на папері. Можна лише

прослідкувати деякі загальні особливості, притаманні сленгу англійської мови, закони його розвитку. Сленг не старіє з часом. Він оновлюється і вступає в конфлікт з дипломатичною мовою, її нормами, що вже давно освячені традиціями, часом та консервативністю поглядів.

Список використаних джерел:

1. Ayto J. The Oxford dictionary of modern slang. – L.: Oxford University Press, 1992. – 1156 p.
2. Beale P. A Dictionary of Slang and Unconventional English. – L.: Routledge, 1999. – 534 p.
3. Chapman R.L. The dictionary of American Slang. – N.Y.: Collins Reference, 1998. – 640 p.
4. Coleman J. A History of Cant and Slang Dictionaries: Volume II: 1785-1858. – L.: Oxford University Press, 2005. – 352 p.
5. Gokak V. K. The Poetic Approach to Language. – L.: Norwood Editions, 1977. – 248 p.
6. Grose F. A Classical Dictionary of the Vulgar Tongue. – L.: S. Hooper, 1785. – 372 p.
7. Hotten J. C. A Dictionary of Modern Slang, Cant and Vulgar Words. – L.: Oxford University Press, 1860. – 290 p.

СУЧАСНА АНГЛІЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА ТЕРМІНОСИСТЕМА ТА ЇЇ СПЕЦИФІКА

Яковенко Ярослава Юріївна,

студентка групи ФЛз-11 с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Білан Юлія Вікторівна,

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Економічні терміни становлять важливий пласт будь-якої національної мови, оскільки функціонують у економічних сферах законодавства, діловій документації, наукових публікаціях. В сучасних умовах виникла потреба у пошуку шляхів розбудови новітніх терміносистем загалом і економічної галузі знань зокрема. Разом з тим процес розбудови економічної термінології є безперервним, оскільки постійно з'являються нові терміни, змінюються раніше вживані економічні поняття внаслідок їх переосмислення, а застарілі форми починають відноситися до пасивного лексичного складу. Економічні терміни належать до загальнолексичного складу мови, однак характеризуються яскраво вираженими семантичними межами, більшою однозначністю та регламентованістю вживання. Тому актуальним є завдання відслідковування сучасних тенденцій закономірності розвитку новітньої англійської економічної термінології та її перекладу українською мовою.

Питанню термінотворення присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: Сербенська О. та Волощак М. [1], які вивчають економічні терміноїди, їхні функції та переклад, Коваль А. П. [2], чиї праці присвячені вивченню шляхів утворення економічних неологізмів, Дорнбуш Р. та Фішер С. [5], які вивчають етапи розвитку сучасної економічної термінології та багатьох інших.

Терміносистема економічних понять пройшла довгий шлях розвитку, а процес творення понять характеризується стихійністю. Мова перебуває у постійному русі, зміни відбуваються на усіх її рівнях. Це пов'язано з цілим рядом лінгвістичних (внутрішній розвиток мови, поява неологізмів та поступове зникнення застарілої лексики (історизмів, архаїзмів тощо), міжмовні процеси), та екстралінгвальних чинників. Щодо другої групи чинників впливу, то вона представлена широким спектром явищ: перехід до ринкової системи господарювання, розвиток економіки, активне запозичення іншомовних слів переважно з англійської мови тощо. До найбільш відчутних зовнішніх чинників

можна віднести зміни історичних епох. Так, перехід української економіки на ринкові рейки зумовив появу великої кількості неологізмів у економічній термінології. Зовнішні (або позамовні) причини сприяють прискоренню розбудови економічного категоріального апарату або навпаки – ускладнюють процес термінної номінації.

На характер і динаміку формування та розвитку економічного словника впливають суспільно-політичні умови та накопичений нацією досвід економічного регулювання суспільних відносин, а також рівень наукової дослідженості економічних явищ та категорій. Як правило, інтенсифікація процесів запозичення іншомовної лексики найяскравіше спостерігається у періоди історичних змін, коли нові поняття замінюють старі. В Україні наприкінці XX століття розпочався процес поповнення економічного лексикону англіцизмами, чому сприяло розширення партнерських відносин із західними країнами у галузях торгівлі, фінансів та банківської справи. Початок XXI століття ознаменувався посиленням ролі США на світовій політичній арені, що зумовило новоутворення у британському і американському варіантах англійської мови.

Сучасній українській терміносистемі властиві два види системності – логічна та мовна. Логічна становить собою ієрархію понять, а мовна – структурну типологію термінів (синтез простих, складних і складених номінацій), а також системні відношення (полісемія, синонімія, антонімія) між ними. Дослідники розглядають економічну термінологію, виходячи з одного із двох підходів. Згідно першого (синхронного), економічні терміноелементи слід вивчати у певний момент розвитку. Згідно другого підходу (діахронного) – вивчення термінології передбачає розгляд її історичного розвитку.

Однак найкращий результат забезпечує синтез обох підходів, коли економічна термінологія досліджується як окрема складова підсистеми сучасної літературної мови, яка використовує засоби та способи загальномовної номінації, що дозволяє виявити перспективні засоби і моделі творення економічних термінів.

Переважає більшість фахової економічної лексики, що вживається для позначення наукових понять загальноновживаними словами, підлягає метафоричній номінації. На думку О. Сербенської та О. Волощак [1, с.137], метафоричність сучасної англійської економічної терміносистеми слугує не лише стилістичним засобом, а й універсальним способом мислення та пізнання.

Образність термінів дозволяє отримати одне поняття через призму іншого. Це сприяє збагаченню терміносистеми новоутвореннями. Історично склалася традиція творення економічних термінів на основі метафор. Прикладами можуть слугувати наступні широко вживані поняття: підрахунок (англ. calculation) походить від слова «камінчик» (лат. *saculus*), банк (англ. bank) – від слова «лавка (діяльність міняйлів)» (італ. *banco*) тощо.

Деякі лексеми економічної термінології були утворені в антропонімічний спосіб, тобто походять від імен особистостей. Так, слово тариф (англ. tariff) походить від імені автора ідеї реєстра розмірів плати судовласників за перетин острова, Таріфа Бен Малика [2, с. 213].

З розвитком сформувалася окрема група фахових лексем, до складу яких входять загальноновживані слова: cow, devil, bed and breakfast, golden parachute фірма-зірка [3, с. 86]. Серед лінгвістів багато прихильників такого підходу, за якого подібна лексика вважається квазітермінами. Перевагами вживання загальноновживаних слів виступає їх зрозумілість для реципієнтів. Водночас це

може спричинити додаткові труднощі для перекладача, якщо терміни невластиві сучасній українській економіці, через що використовують пояснення значення за контекстом. Наприклад, словосполучення «cold turkey strategy» може бути перекладено як «політика рішучих змін» [4, с. 536; 5, с. 519].

Особливу увагу в економічній літературі треба приділяти неологізмам. Неологізм повинен сприйматися кінцевим читачем як звичайне мовне явище. При цьому відсутність слова-еквівалента у мові, якою перекладають, не може бути перешкодою, до того ж саме перекладацька практика сприяє поповненню лексичного складу мови перекладу новими словами, які приходять з інших мов. Деякі перекладачі вдаються до транскрибування, яке зазвичай супроводжується тлумаченням, або калькуванням, коли запозичується внутрішня форма слова.

Через відкритість економічної підсистеми літературної мови деякі її одиниці проникають у загальномовний лексичний фонд. Значну роль у поширенні економічних термінів відіграють ЗМІ (засоби масової інформації), оскільки щоденні випуски інформаційних видань містять повідомлення економічної тематики. Джерелом економічної інформації для пересічного громадянина виступають також політичні виступи, пряма чи опосередкована взаємодія з економічною сферою (банківські послуги, купівля та продаж нерухомості, страхові послуги тощо).

Отже, економічна термінологія являє собою історично сформовану сукупність термінів, призначених для використання у сфері економічної науки та практики. При цьому економічна термінологія тісно взаємодіє із загальноповживаною лексикою, оскільки економічні тексти функціонують у тісній взаємодії з усією лексичною системою мови. Крім власне економічних термінів, широкого застосування набула економічна номенклатура, тобто зрозуміла та загальноприйнята система позначення економічних об'єктів. Водночас перспективу подальших досліджень складає необхідність більш глибокого дослідження перекладу економічної літератури, бо в теорії перекладу не вистачає саме теоретичних основ економічного перекладу.

Список використаних джерел:

1. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. 140 питань і відповідей. – К.: Просвіта, 2001. – 204 с.
2. Коваль А. П. Пригоди слова: Науково-популярне видання. – К.: Рад. школа, 1985. – 215 с.
3. Поплавська Ж. Англо-український словник із стратегічного менеджменту // Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах: матеріали 2-ї західно-регіональної наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закл. – Тернопіль, 1999. – С. 84–86.
4. Dornbusch R. Macroeconomics. – New York: McGraw-Hill Publ. Co, 1990. – 828 с.
5. Дорнбуш Р. Макроекономіка / Пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. – К.: Освіта, 1996. – 814 с.
6. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. – М.: Наука, 1977. – 247 с.

Секція 2

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ Й ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Фастівець Анна Віталіївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету соціально-технічних наук та управління,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Лосієвська Ольга Геннадіївна,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціології,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (м. Северодонецьк)*

Становлення фізичної реабілітації як науки зумовлене тим, що в суспільстві гостро постала необхідність комплексно вивчити процеси розвитку здоров'я людини (формування, лікування, відновлення, оздоровлення), етапи керованості станом здоров'я (підтримання, збереження, відтворення) взагалі і окремими його складниками (фізичне, психічне, репродуктивне та ін.) та виокремити види професійної реабілітації (соціальна, медична, фізична, психічна, педагогічна).

У країнах Європи і світу оздоровча реабілітація розвивається в формі адаптивної фізичної культури та фізіотерапії, у той час як в Україні використовується термін «фізична реабілітація», який було запроваджено Всесвітньою організацією охорони здоров'я [4]. М. Герцик відмічає, що терміни «фізична терапія» і «фізіотерапія» в англійських літературних джерелах є синонімами [2].

Світова конфедерація фізичної терапії, утворена в 1951 році, є єдиною міжнародною організацією, що представляє фізіотерапевтів у всьому світі. Діяльність цієї організації спрямована на популяризацію професії і покращення глобальної системи охорони здоров'я. Конфедерація фізичної терапії об'єднує і представляє 101 національну організацію і понад 350 000 фізичних терапевтів у цілому світі. Члени Конфедерації організовані у п'ять регіональних груп: Африка, Азія і Західна частина Тихого океану, Європа, Північна Америка і Кариби, Південна Америка [4].

Сполучені Штати Америки, Канада та Австралія є найактивнішими членами Світової конфедерації фізичної терапії, в цих країнах існує значний попит на фахівців галузі фізичної реабілітації (фізичної терапії). На основі аналізу навчальних програм навчальних закладів США Н. Белікова відмічає, що кількість навчальних курсів тут становить у середньому 11-12. Назви курсів загальної освіти в цілому відповідають таким вимогам: більше 50% програм фізичного терапевта вимагають знання анатомії та фізіології (щонайменше один курс), хімії (щонайменше один курс), фізики (два курси), статистики (один курс), психології, загальної біології (щонайменше один курс); близько 75% програм вимагають мінімального середнього балу не нижче ніж 3,0; іншими необхідними курсами є англійська мова, соціологія, комп'ютерні технології, медична термінологія, фізіологія фізичних вправ, кінезіологія, розвиток людини, органічна хімія, методи дослідження, клітинна біологія та патологія [1].

Канадська асоціація фізичної терапії серед основних завдань фізичної терапії виділяє: визначення потенціалу пацієнта для ефективного виконання рухів; профілактику виникнення рухових проблем; підтримку досягнутого рівня рухової активності; запобігання погіршенню або втраті рухових функцій. А. Герцик, аналізуючи вимоги до професійної компетентності бакалавра фізичної терапії в Канаді, зазначає, що її зміст найповніше висвітлюється у «Кваліфікаційній характеристиці фізичного терапевта базового рівня в Канаді». У документі визначено основні складники кваліфікації, які забезпечують ефективне виконання професійної ролі фахівця в межах всебічного, науково обґрунтованого, зорієнтованого на досягнення результатів і задоволення потреб пацієнта підходу [2]. Основні дисципліни «Базового навчального плану канадських освітніх програм з фізичної терапії» згруповано в шість блоків: блок дисциплін біологічного спрямування (анатомія, фізіологія, патоанатомія, патофізіологія, біохімія, гігієна, екологія), блок дисциплін прикладного спрямування (фізіологія праці та фізичних вправ, біомеханіка, руховий контроль, кінезіологія і патокінезіологія, ергономіка, віковий розвиток людини, фізична працездатність людини, основи фармакології); блок дисциплін клінічного спрямування (загальні клінічні науки та пов'язані із спеціалізацією, основи теорії фізичного тренування, модифікація вправ і фізичної активності за наявності патології), дисципліни соціального спрямування (предмети, орієнтовані на особистість, групу та суспільство), методи наукових досліджень (предмети, зорієнтовані на основи наукових досліджень) та навчальна практика [2].

У Австралії в системі підготовки фахівця реабілітаційної галузі спостерігається наявність низки навчальних дисциплін у різних семестрах: в 1-му та 2-му семестрах студенти вивчають основи фізіології – 1 і 2, фізичну реабілітацію – 1 і 2; в 1, 2 і 3-м семестрах – анатомію – 1, 2, 3; в 4-му і 5-му семестрах – фізичну реабілітацію в кардіопульмонології – 1 і 2, фізичну реабілітацію в травматології та ортопедії – 1 і 2, в 5-м і 6-м семестрах – фізичну реабілітацію в системі комплексної реабілітації – 1 і 2. Це сприяє поглибленню знань і наступності в їхньому формуванні [4]. Підготовка бакалаврів фізіотерапії триває чотири роки, протягом яких студенти вивчають фізичні, біологічні, медичні, психологічні, фізіотерапевтичні та клінічні дисципліни. Бакалаврська програма готує випускників до роботи в медичних закладах, реабілітаційних центрах, спортивних організаціях, центрах догляду за літніми людьми, промислових та комерційних закладах, психіатричних центрах, освітніх закладах тощо. Фізіотерапевти також працюють у суспільних та громадських організаціях, консультантами в промисловості, органах державного управління, а також стають викладачами, науковцями та дослідниками [1].

Як стверджує Н. Белікова, позитивні здобутки США, Канади та Австралії в галузі підготовки фахівця фізичної реабілітації щодо навчання, працевлаштування та здійснення наукової діяльності можуть бути використані при підготовці фахівців в Україні. Ключові аспекти професійної діяльності фізичних терапевтів та основні позиції, на яких базується навчання і підготовка фахівців у галузі охорони здоров'я, викладені в Концепції Європейської фізіотерапії (European Physiotherapy Benchmark Statement). У цьому документі висвітлено особливості навчальних програм з фізіотерапії, загальні положення, які є стандартом для присудження певних рівнів кваліфікацій; сформульовано вимоги до рівня знань, умінь та навичок, якими повинні володіти фахівці з певним рівнем кваліфікації [2].

Фахівець із фізичної терапії в Польщі безпосередньо пов'язаний з охороною здоров'я і працює на засадах професійного партнерства з лікарями в галузі медичної реабілітації, бальнеології і фізичної медицини, спортивної медицини та з фахівцями інших галузей. Фізіотерапевт у процесі залучення до спеціалізації повинен оволодіти необхідними знаннями для проведення профілактичної діяльності, популяризації здорового способу життя. У Чехії професія «фізіотерапевт» належить до медичної галузі. Підготовка фахівців з фізичної терапії у Болгарії, як зазначає Н. Белікова, проводиться у трьох університетах (чотири роки навчання) та трьох вищих коледжах (три роки навчання). До сфери діяльності фізичних терапевтів належать функції, пов'язані, насамперед, із зміцненням та збереженням здоров'я населення. Національною кваліфікацією професій у Болгарії (НКП) визначено такі посади у сфері фізіотерапії: реабілітолог, терапевт, фізіотерапевт, старший реабілітолог [2].

У Білорусії прийом на факультети фізичної реабілітації здійснюється виключно із абітурієнтів, які мають середню медичну освіту. Перші два роки вони отримують спеціальну професійну підготовку, а послідовні три роки засвоюють спеціалізацію за чотирма дисциплінами: реабілітація населення при найтипівіших інвалідних патологіях, фізична реабілітація дітей, які мають відхилення і порушення, фізична реабілітація спортсменів, фізична реабілітація інвалідів. У процесі навчання передбачена наскрізна практика в лікувальних закладах, а підвищення спортивної майстерності проходить з тих видів спорту, які розширюють арсенал рухових дій інструктора-методиста з фізичної реабілітації [1].

За даними Німецької асоціації фізіотерапії (Deutscher Verband für Physiotherapie – Zentralverband der Physiotherapeuten / Krankengymnasten), у цій країні існує 263 школи фізіотерапії, випускниками якої щорічно стають близько 7000 студентів. Основні напрями діяльності – оцінка та спостереження за фізичною активністю; пропаганда фізичної активності серед людей похилого віку; впровадження та використання результатів наукових досліджень; реабілітаційні науки; фізична активність, пов'язана зі здоров'ям та лікувальна фізична культура; функціональний аналіз опорно-рухового апарату [5].

Навчальний план для здобуття ступеня бакалавра з фізичної реабілітації у Великобританії охоплює зміст дисциплін фундаментального циклу, циклу професійно-орієнтованих дисциплін та практичний курс навчання в кінці кожного року. Курс фізіотерапії динамічний, прогрес у навчанні досягається шляхом, в якому компоненти курсу взаємопов'язані і взаємозалежні [14; 15].

У Франції (Париж) діє вища школа кінезитерапії, де підготовка фахівців триває три роки, включає 1000 годин теоретичного навчання, 800 годин практичної підготовки і 1400 годин стажування, загалом навчання триває 3000 годин. Вивчаються такі предмети: анатомія, морфологія, біомеханіка і кінезіологія, фізіологія людини, патологія, психосоціологія, масаж-кінезитерапія, охорона здоров'я, фізична активність і спорт. Студенти проходять стажування в лікарнях та реабілітаційних центрах, затверджених Регіональним управлінням охорони здоров'я. Наприкінці третього року навчання студенти захищають наукову роботу, після чого вони отримують держаний диплом [1].

У системі підготовки фахівців фізичної реабілітації в Данії зміцнення здоров'я розглядається через комплексний професійний підхід, який спрямований не лише на підтримку здоров'я людей, але і на покращення здоров'я та якості життя за допомогою активної життєдіяльності. Фахівці здійснюють профілактику захворювань у повсякденному житті, під час роботи та відпочинку з метою запобігання професійним ускладненням [2].

Вітчизняна модель підготовки фахівців фізичної реабілітації, як стверджує В. Кукса має низку відмінностей від європейських і американських моделей, які ґрунтуються на принципах організації, фінансування, професійного етикету, самодисципліни спеціалістів. Тому не дивно, що у вітчизняних навчальних програмах порушена міра загального гуманітарного знання (надмірна кількість суспільних дисциплін і відсутність, скажімо, деонтології й біоетики) у співставленні зі специфічно практичними методиками й технологіями, більшість яких студентами не освоюється [5]. Погоджуємося з думкою Н. Белікової, яка стверджує, що досвід підготовки фахівців з фізичної терапії (фізичної реабілітації) у країнах Європи важливий для України з позицій її приєднання до Світової Конфедерації фізичної терапії. Учена переконує, що важливо усунути якомога більше відмінностей між структурою та змістом навчальних планів і програм для здійснення ефективного обміну студентами та викладачами, а також сприяння мобільності трудових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Национална класификация на професиите и длъжностите в Република България [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.government.bg/class/store/listclass.asp?idCategory>.
2. Герцик А. До питання тлумачення основних термінів галузі фізичної реабілітації [Електронний ресурс] / А. Герцик. – Режим доступу: http://www.physrehab.org.ua/blogitem_uk/items/terminology_uk.html
3. Полякова Т. Опыт подготовки специалистов по физической реабилитации в Республике Беларусь [Електронний ресурс] / Т. Полякова – Режим доступу до ресурсу: <http://lib.sportedu.ru/gettext.idc?txtid=547>
4. World Health Organization. European Ministerial Conference on Mental Health. 14 January 2005. Mental Health Declaration for Europe. Facing the Challenges, Building Solutions [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.euro.who.int/document/mnh/edoc06.pdf>
5. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта : міжнародний аспект / Н. Г. Ничкало // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : мат. Міжнар. наук. конф. / [за ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського]. – Харків : ХДПУ, 2000. – С. 54–80.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ СПОРТСМЕНІВ

Донець Олександр Володимирович,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

старший викладач кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання,

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Донець Ілона Миколаївна,

викладач ВДНЗУ Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

В фізичній реабілітації в процесів відновлення важливу роль відіграє лікувальна фізкультура вона є одним з провідних методів реабілітації, яка вивчає лікування і профілактику захворювань методами фізкультури, також застосовують гігієнічну гімнастику, дозовані спортивні вправи; спортивні ігри. Для відновлення втрачених функцій (кінцівок, суглобів) застосовують спеціальні апарати. Використовують нетрадиційні форми лікувальної фізичної культури (заняття в басейні, фітбол) [1].

Методика лікувальної фізкультури змінюється протягом курсу лікування і реабілітації в залежності від характеру захворювання, його перебігу, стану і фізичної підготовленості спортсмена, а також від типу лікувально-профілактичного закладу [2] Призначаючи вправи, враховується характер і ступінь змін у системах і органах, стадію хвороби, відомості про паралельно

проведеному лікуванні. В основі лікувальної дії вправ лежить строго дозована тренування цілеспрямований процес відновлення і вдосконалення порушених функцій цілісного організму, окремих його систем і органів [3].

Для відновлення спортсменів використовують три періоди дії лікувальної фізичної культури [1]. Перший період щадний гострий – це період вимушеного положення, коли функціональний стан органу порушено, призначається постільний режим. Другий функціональний період відновлення анатомії органу, коли його функція залишається порушеною. Третій період тренувальний етап остаточного відновлення функції не лише постраждалого органу, але і всього організму в цілому, коли стає можливим адаптація до побутових навантажень і тренування всього організму. У результаті систематичних вправ організм спортсмена пристосовується до поступово зростаючим навантажень, відбувається корекція (вирівнювання) які виникли в процесі хвороби порушень. Основою лікувальної дії фізичних вправ і інших засобів лікувальної фізичної культури вважається вплив на нервову систему, яка тим самим регулює функції уражених органів і систем, стимулює механізми одужання і відновлення. Фізичні вправи надають тонізуючу вплив, сприяють нормалізації або відновлення втрачених функцій, впливають на трофічні функції нервової системи, підсилюють дію інших лікуючих факторів. З відновленням, деякі лікувальні методи обмежують або виключають, а питома вага ЛФК зростає [4]. Займаючись вправами, спортсмен сам бере активну участь в лікувально-відновному процесі, а це добре впливає на його психоемоційну сферу. Заняття мають і виховне значення: він звикає систематично виконувати фізичні вправи, це стає його повсякденною звичкою. Заняття лікувальною фізичною культурою переходять в заняття фізичною культурою і стають потребою.

Список використаних джерел:

1. Фізична реабілітація. Підручник. Під / ред. С. Н. Попова. Ростов-на-Дону: Фенікс, 2005. – 603 с.
2. Популярна медична енциклопедія. Б. В. Петровський. – М.: Енциклопедія, 1987. – 704 с.
3. Кун Л. Загальна історія фізичної культури і спорту. – М.: Веселка. 1982-398 с. апарату. Під / ред. І. В. Добряків, Т. Г. Щедрина. – Санкт-Піт.: Издат. Будинок СПбМАПО, 2004. – 317 с.
4. Дубровский В. И. Реабилитация в спорте. – М.: Фізкультура і спорт, 1991. – 208 с.

ІНТЕГРАЦІЙНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ДІАГНОСТИКО-ПРОГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Гавриш Артем Леонідович,

викладач ВДНЗ Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

Підготовка майбутнього лікаря у сучасних медичних ВНЗ відбувається в єдності гуманітарного і соціально-економічного, природничо-наукового та професійно-практичного складників. Важливим аспектом формування діагностико-прогностичної компетентності майбутнього лікаря є цілісність та системність знань, що досягається шляхом побудови комплексу навчальних дисциплін різних циклів на основі інтеграції.

Проведений у рамках даного дослідження теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив відсутність чіткої системи упровадження міжпредметної та транспредметної інтеграції в підготовку фахівців медичної галузі. Особливо це чітко простежується при аналізі системи професійного-орієнтованого фізичного виховання, коли очевидним є факт повної відірваності

даної дисципліни від загальної системи підготовки лікаря. Емпірично доведено, що для ефективного формування діагностико-прогностичної компетентності як динамічної і системної характеристики фахівця важливим є засвоєння знань із комплексу дисциплін важливим із логіко-структурним встановлення часових та просторових зв'язків між ними. Потреба у синтезі наукових знань обумовлена зростаючою кількістю комплексних завдань професійної підготовки майбутнього лікаря, розв'язання яких можливе лише через залучення знань із різноманітних галузей науки. При цьому постає завдання формування нового, інтегративного способу мислення фахівця.

У словнику професійної освіти інтеграція визначається як процес взаємопроникнення, але при цьому мають на увазі не розчинення, а єдність елементів, збереження взаємодіючих систем і налагодження між ними взаємних контактів [1].

Важливим з позиції завдань нашого дослідження є виділення можливих напрямків інтеграції: синтез знань унаслідок математизації наук; синтез знань через взаємодію наук за об'єктом і методом дослідження; синтез знань завдяки їхній подальшій диференціації [4].

При формуванні діагностико-прогностичної компетентності з виділенням системотворчого складника професійно-орієнтоване фізичне виховання саме останні два напрямки інтеграції мають визначальне значення.

При цьому вважаємо, що основою формування якісного рівня професійної підготовленості майбутніх лікарів до ефективного здоров'язбереження має бути диференційно-інтегральне усвідомлення сутності професіоналізму. При конструюванні системи професійно-орієнтованого фізичного виховання у вищому медичному навчальному закладі необхідно чітко обирати і враховувати взаємозв'язки з попередніми й наступними дисциплінами. Поділяємо думку Сидоренко В. К. про те, що інтеграція навчальних дисциплін має ґрунтуватися на таких дидактичних положеннях: супідрядність функцій окремих навчальних дисциплін; економічність – ущільнення й концентрація навчального матеріалу, усунення дублювання в його вивченні; сталість інтегративного базису, об'єднання двох або кількох навчальних дисциплін на основі однієї з них; наявність достатнього обсягу навчального матеріалу, який може бути вивчений на основі іншої дисципліни [2].

Низка учених розглядають проблему інтеграції знань через впровадження в навчальний процес інтегрованих навчальних дисциплін, які спроможні поєднувати знання з різних галузей, створювати оптимальні умови для забезпечення професійного зростання. В межах нашого дослідження такими інтегрованими курсами можуть виступати дисципліна за вибором «Фізичне виховання і здоров'я людини» та «Фізична реабілітація, спортивна медицина».

Проте теоретичний аналіз комплексу джерел з проблеми засвідчує, що нині відсутні дослідження, у яких інтеграція знань у процесі професійної підготовки лікарів розглядалася б цілісно, як система. Роль професійно-орієнтованого фізичного виховання у загальній структурі такої інтеграційної системи більшістю авторів ігнорується або вважається другорядною на фоні реалізації завдань професійно-практичної підготовки. Все це зумовлює необхідність розробки системи 2Р-інтеграції (дворівнева інтеграція) у формуванні діагностико-прогностичної компетентності майбутнього фахівця медичної галузі. Дана система враховує розроблені нами етапи формування

компетентності: базовий формувальний етап (I-III курси навчання), спеціалізувальний (IV курс) та професійно-адаптивний (V-VI курси навчання).

Система 2Р-інтеграції у формуванні діагностико-прогностичної компетентності майбутнього лікаря характеризується такими провідними ознаками, які визначають її як цілісне технологічне утворення: – єдність – наявність інтеграційних якостей, тобто таких властивостей, якими не володіє жоден з елементів, що становлять систему; цілісність – наявність складових (елементів, компонентів, частин), з яких утворюється система; структурність – наявність певних зв'язків і відносин між частинами й елементами; функціональність – наявність функціональних характеристик технології в цілому і її компонентів зокрема.

Система 2Р-інтеграції включає в себе часову інтеграцію (так звана t-інтеграція) та просторову інтеграцію (l-інтеграція).

t-інтеграція враховує інтеграційні зв'язки між навчальними предметами різних років та етапів підготовки фахівця. В часовому аспекті початковою ланкою формування діагностико-прогностичної компетентності є початкові діагностичні і прогностичні знання, здобуті в шкільних курсах «Біологія», «Основи здоров'я», «Фізичне виховання», «Захист Вітчизни». Саме у старших класах загальноосвітньої школи формуються початкові поняття про здоровий спосіб життя, про показники фізичного і психічного здоров'я людини, про методики контролю за частотою пульсу, частотою і глибиною дихання, антропометричними розмірами тіла тощо.

Система професійно орієнтованого фізичного виховання у вищому медичному навчальному закладі включає обов'язків навчальний курс «Фізичне виховання», елективний курс «Фізичне виховання і здоров'я людини» та дисципліну циклу професійно-практичної підготовки «Фізична реабілітація, спортивна медицина». Ці дисципліни розподілені за трьома етапами підготовки, які відповідають етапам формування діагностико-прогностичної компетентності майбутніх лікарів.

На спеціалізувальному та професійно-адаптивному етапах професійно-орієнтоване фізичне виховання доповнюється заняттями студентів у секціях за вподобаннями.

Формування діагностико-прогностичної компетентності майбутнього лікаря є цілісним динамічним процесом, який пронизує всю систему професійної підготовки фахівця. Фізичне виховання не є центральною ланкою цього процесу, але за умови надання фізичному вихованню статусу професійно-орієнтованого, воно перетворюється в важливу інтеграційну ланку, яка пов'язує дисципліни гуманітарної і соціально-економічної підготовки, природничо-наукової та професійно-практичної підготовки. Крім того сформована діагностико-прогностична компетентність на заняттях з фізичного виховання та в процесі самостійних та секційних занять спортом постійно підкріплюється новими інформаційними даними та перевіряється в процесі практик та у майбутній професійній діяльності. Саме тому доречно говорити про просторову інтеграцію (l-інтеграція).

l-інтеграція у формуванні діагностико-прогностичної компетентності майбутнього лікаря включає поєднання базових тем визначених навчальних дисциплін, які мають діагностико-прогностичну спрямованість.

В межах системи 2Р-інтеграції ми пропонуємо інтеграційну сітку узагальнених змістових модулів на міжпредметній та транспредметній основі,

які визначають наповнення визначених складників діагностико-прогностичної компетентності майбутнього лікаря.

Формування діагностико-прогностичної компетентності на інтеграційній основі передбачає реалізацію таких вимог до її реалізації: інтеграційні зв'язки мають бути спрямовані на всебічний розвиток особистості майбутнього лікаря, посилення залежностей між освітою, розвитком і вихованням; зв'язки професійно-орієнтованого з іншими предметами та навчальними циклами необхідно враховувати на всіх етапах підготовки; необхідною є взаємоузгодженість навчальних програм всього курсу підготовки фахівця на інтеграційній основі.

У пропонованій системі 2Р-інтеграції нами використано три рівні інтеграції змісту матеріалу діагностико-прогностичного спрямування: внутрішньопредметний – інтеграція понять, знань, умінь тощо всередині окремих навчальних дисциплін; міжпредметний – синтез фактів, понять, принципів з двох і більшої кількості предметів; транспредметний – синтез компонентів основного аудиторного й позааудиторного змісту підготовки майбутнього лікаря (включаючи секційні заняття та самостійне заняття фізичною культурою і спортом) [3].

На основі аналізу комплексу джерел, нами запропоновано такі форми дії механізму інтеграції діагностико-прогностичних знань у процесі професійної підготовки майбутнього лікаря:

- внутрішня – взаємопроникнення знань, яке відбувається в кожній окремо взятій дисципліні;
- зовнішня – взаємозв'язок, єдність між різними сферами знань, створення комплексів, що входять у цілісну систему;
- вертикальна – інтегрований рух знань від більш узагальнених теоретичних до проміжних, а далі – прикладних;
- горизонтальна – зв'язок наукових сфер всередині великих і давно існуючих комплексів наук.

Реалізація розробленої системи 2Р-інтеграції технологічно забезпечується такими шляхами:

- цілеспрямоване та раціональне планування процесу реалізації інтегрованої системи шляхом відбору змісту матеріалу, що відображає міжпредметний характер процесу формування діагностико-прогностичної компетентності;
- узгодження та врахування хронологічної відповідності навчального матеріалу діагностико-прогностичного спрямування;
- забезпечення системного застосування інтеграційних взаємозв'язків;
- поступове зростання обсягу та рівня складності інтегрованого навчального матеріалу діагностико-прогностичного спрямування;
- організація систематичної та взаємоузгодженої роботи викладачів із метою встановлення інтеграційних (міжпредметних та транспредметних) зв'язків, складання структурно-логічних схем, у яких відображено точки дотику між навчальним матеріалом діагностико-прогностичного спрямування з різних дисциплін;
- впровадження адекватних форм навчання: проведення інтегрованих, бінарних, комплексних міжпредметних занять; обмін практичним досвідом, організація секцій, факультативів, гуртків тощо.

Результатом впровадження системи 2Р-інтеграції має стати інтегроване діагностико-прогностичне знання, зорієнтоване в своїй кінцевій меті на підготовку фахівця до ефективного, науково обґрунтованого здоров'язбереження. Найважливішими характеристиками такого знання є:

- інтеграційна якість даного знання, відмінна від властивостей і якостей тих початкових знань, що його утворюють;
- мобільність складових інтеграційного знання і всього знання в цілому як системної освіти;
- доцільність знання, його спрямованість на досягнення мети через суб'єкта – носія інтеграційного знання;
- підвищений рівень комунікативності інтеграційного знання;
- інтеграційне знання – інструмент розвитку (синтезованого бачення) явищ, об'єктів і процесів навколишньої дійсності [5].

Список використаних джерел:

1. Професійна освіта. Словник : [навч. посіб.] / [уклад. С.У.Гончаренко та ін.; За ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища школа, 2000. – С. 122–129
2. Сидоренко В. К. Проблема актуальна, різнобічна (про інтеграцію навчальних предметів у педагогічній теорії і практиці) / В. К. Сидоренко // Рідна шк. – 1992. – № 7–8. – С. 30–34.
3. Талалуєва Н. Розвиток проблеми міжпредметних зв'язків на сучасному етапі / Н. Талалуєва // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 1995. – Вип. 5. – С. 32–37.
4. Философская энциклопедия / гл. ред. Ф. В. Константинов. – М. : Сов. энцикл., 1964. – 584 с.
5. Федорец Г. Ф. Межпредметные связи в преподавании дисциплин психолого-педагогического цикла / Г. Ф. Федорец // Совершенствование профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания : межвуз. сб. науч. тр. – Пермь, 1989. – С. 40–58.

ВПЛИВ ВІДХОДІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Ковтун Марина Григоріївна,

викладач фармакології, Кременчуцький медичний коледж імені В. І. Литвиненка

Сьогодні глобалізація реверсивної логістики набуває великого значення в процесі міжнародної інтеграції виробництва та розподілу субстанцій, лікарських засобів (ЛЗ) і виробів медичного призначення (ВМП), внаслідок яких зростає рівень забруднення навколишнього природного середовища.

У процесі виробництва ЛЗ утворюється велика кількість найменувань відходів. Це пов'язано, по-перше, зі значною матеріаломісткістю фармацевтичного виробництва (матеріальні витрати складають приблизно 75% від собівартості ЛЗ); по-друге, широким асортиментом ЛЗ, що виготовляються на фармацевтичних підприємствах. Наприклад, ПрАТ «ФФ «Дарниця» випускає понад 130 найменувань ЛЗ; ТОВ «ФК «Здоров'я» – більше 200 найменування ЛЗ, ПАТ «Фармак» – понад 200 препаратів; ПрАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ» – понад 110 ЛЗ [2]. У зв'язку з цим спостерігається і багатомітенклатурність субстанцій і матеріалів, які використовуються у виробничому процесі. Так, для виробництва окремого ЛЗ може бути використано до кількох десятків найменувань субстанцій й матеріалів. Наприклад, для виробництва таблеток трифтазину потрібно тринадцять найменувань речовин (трифтазин, магній стеариновокислий, кальцію карбонат, тальк, вазелінова олія, гліцерин, желатин та ін.) і дев'ять найменувань допоміжних матеріалів (коробка картонна, етикетка паперова, плівка полівінілхлоридна, фольга алюмінієва тощо). Для виробництва

таблеток ібупрофену 0,2 г № 10 використовується сімнадцять найменувань речовин (ібупрофен, целюлоза мікрокристалічна, крохмаль картопляний, полівінілпіролідон, аеросил, кальцію стеарат, двоокис титану, желатин, віск бджолиний тощо) і чотири найменування допоміжних матеріалів (алюмінієва фольга, листки-вкладиші, етикетки, картон для тари).

Крім широкого асортименту утворених на фармацевтичних підприємствах відходів спостерігається і різноманіття їх форм. Так, у процесі виробництва й споживання ЛЗ утворюються тверді, газоподібні (викиди в атмосферу) та рідкі (стічні води) відходи [2].

Тверді фармацевтичні відходи утворюються на таких стадіях виробничого процесу:

- основні стадії технологічного процесу (змішування, зволоження, грануляція, сушіння, таблетування, наповнення капсул, знепилювання);
- допоміжні роботи (подрібнення, просів, приготування зволожувача тощо);
- фасування, пакування і маркування ЛЗ.

Наприклад, при виробництві супозиторіїв в умовах фармацевтичного підприємства (для збереження конфіденційності – фармацевтичного підприємства «А») утворюються такі відходи: некондиційні супозиторії – 1,17 кг/добу, відходи пакувальних матеріалів – 1,3 кг/добу, допоміжні матеріали для санітарно-гігієнічної підготовки виробництва – 1,4 кг/добу. Фармацевтичні відходи в основному належать до небезпечних і потребують вибору відповідних методів знищення, а це в свою чергу вимагає чіткого групування відходів залежно від форми їх утворення, небезпеки тощо. Все перераховане вище і обумовлює необхідність розробки класифікації відходів фармацевтичної галузі з урахуванням їх специфічних особливостей [3].

Зараз не існує чітко визначеної класифікації відходів фармацевтичної галузі. Деякі науковці [3] пропонують класифікацію відходів з урахуванням специфіки фармацевтичної галузі, вважаючи за доцільне відходи фармацевтичної галузі поділяти на промислові фармацевтичні відходи, відходи споживання ЛЗ та відходи, що утворилися в процесі розробки та дослідження ЛЗ.

Промислові фармацевтичні відходи – це відходи, що утворилися в процесі діяльності фармацевтичного підприємства. Вони є хімічно неоднорідними, складними полікомпонентними сумішами речовин з різними хіміко-фізичними властивостями та є токсично-, хімічно-, біологічно-, корозійно-, вогне- і вибухонебезпечними. Промислові відходи поділяються на відходи фармацевтичного виробництва і побутові відходи фармацевтичного підприємства.

Виробничі фармацевтичні відходи – це відходи, які утворилися в процесі виробництва ЛЗ, ВМП і парафармацевтичної продукції (ПФП) (відбраковані субстанції і матеріали; відбраковані ЛЗ, які не прийняв відділ технічного контролю; відходи пакувальних матеріалів; скlobій (ампул, флаконів та т.п.); ганчір'я; блістери, ампули, флакони, пляшки, тубики з некондиційним продуктом; шрот тощо).

Кожен з різноманітних процесів фармацевтичного виробництва має свої екологічні проблеми, які висвітлюються нижче.

При ферментації утворюються великі обсяги твердих відходів, які містять осад на фільтрі. Осад, що утворюється на фільтрах, містить міцелій, відфільтровані речовини і невелику кількість поживних речовин, проміжних

залишкових продуктів. Ці тверді відходи зазвичай не є небезпечними, хоча вони можуть містити сольвенти і невелику кількість осілих хімікатів в залежності від специфічної хімії ферментаційного процесу [4].

Відходи органічного синтезу носять комплексний характер через різноманіття небезпечних матеріалів, реакцій і операцій окремих установок. У ході процесів органічного синтезу можуть генеруватися кислоти, основи, розчини на основі води і сольвентів, ціаніди і відходи металів у формі рідин і суспензій. Тверді відходи можуть включати речовини, що осіли на фільтрах, які містять неорганічні солі, органічні побічні продукти і комплексні речовини, що містять метали.

Стічні води, що утворюються в процесі операцій синтезу, можуть містити водні розчини, промивні води, випуски насосів, газоочисника і охолоджуючих систем, линючі протікання і розливи. Ці стічні води можуть містити багато органічних та неорганічних речовин з різними хімічними складами, рівнем токсичності і здатністю до біологічного руйнування.

При фармацевтичному виробництві препаратів зі спеціальним дозуванням під час очищення і стерилізації, з розлитих рідин і вибракуваних виробів утворюються тверді і рідкі відходи. Під час процедур сушки, подрібнення і змішування відбуваються викиди газів і летючого пилу.

Стічні води можуть містити неорганічні солі, цукор, сироп і мізерно малі кількості лікарських речовин. Деякі засоби проти паразитів або протиінфекційні препарати для людей і тварин можуть бути токсичними для організмів, що живуть у воді, і вимагають спеціальної обробки рідких відходів.

Отже, відходи певних лікарських препаратів можуть неоправно вплинути на екологію, проте фармацевтичні компанії не розглядають цю проблему як актуальну. Враховуючи зазначене, до заходів запобігання забрудненню навколишнього середовища необхідно віднести [1]:

1. Мінімізацію відходів і запобігання забрудненню: ефективні технічні та управлінські методи мінімізують вплив на навколишнє середовище в результаті великомасштабного хімічного і фармацевтичних виробництв. Для запобігання забрудненню використовуються модифіковані процеси або устаткування, багаторазово використовувані або відновлювані матеріали, а також відповідні методи обслуговування.

2. Модифікацію процесів: процеси можуть бути модифіковані для зміни формули продуктів шляхом використання матеріалів, які менш небезпечні або стійкі, або шляхом зміни виробничих операцій для скорочення викидів, рідких викидів або твердих відходів. Скорочення обсягу токсичних відходів розумно, оскільки це збільшує ефективність виробничих процесів і скорочує витрати і вплив при утилізації відходів.

3. Відновлення ресурсів і рециркуляцію: під час відновлення ресурсів використовуються відходи, з яких відновлюються матеріали шляхом відділення їх від вироблених домішок. Методи обслуговування і експлуатації загального характеру: письмові робочі процедури, інструкції по роботі з матеріалами та методи управління відходами скорочують освіту і підвищують ефективність обробки відходів.

Список використаних джерел:

1. Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці. Навчальний посібник – К.: Основа, 2016. – 267 с.

2. Сагайдак-Нікітюк Р.В. Логістика управління відходами фармацевтичної галузі: моногр. / Р. В. Сагайдак-Нікітюк. – Х.: ППВ «Нове слово». 2010. – 290 с.
3. Сагайдак-Нікітюк Р.В. Актуальность внедрения реверсивной логистики в фармацевтическую отрасль / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Посылкина // Фармацевтическая промышленность. Промышленное обозрение. – 2010. – № 6 (23). – С. 64–98.
4. Сагайдак-Нікітюк Р. В. Управління відходами в умовах фармацевтичної галузі на підставі логістичного підходу: методичні рекомендації / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Посилкіна, Я. Г. Оніщенко. – Х.: НФаУ, 2012. – 21 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ

Рудь Ольга Валеріївна,

викладач I категорії, Полтавський юридичний коледж

Здоров'я – соціально значущий елемент, який найбільш гостро визначає специфіку сучасного стану суспільства. Більшість людей зазначають високу цінність здоров'я, водночас вони не прагнуть бути здоровими й вести здоровий спосіб життя. Здоровому способу життя й психофізичному комфорту сприяють такі фактори, як: сонячна енергія, чисте повітря, чиста вода; дозоване утримання від надлишкового харчового енергопостачання, що допоможе досягти «зростової симетрії за умов розумної достатності» [2, с. 5]; фізичні вправи та індивідуальна система рекреації; гармонія психофізичних якостей і домінанта силової витривалості.

Спираючись на висновки досліджень Н. Денисенко, Г. Зайцева, М. Лазарева та ін., а також на результати аналізу матеріалів закладів освіти, які працюють за моделлю навчального закладу, що сприяє здоров'ю, класифікують педагогічні технології в контексті зазначеної проблеми на два класи, до змісту яких відносимо певні групи методик [2, с. 25; 3, с. 59; 4, с. 27].

Здоров'язбережувальні педагогічні технології – це валеологічно обґрунтоване сполучення операцій, спрямованих на активізацію, гармонізацію резервних можливостей дитини, які забезпечують безпечний її розвиток, навчання, виховання. До класу здоров'язбережувальних педагогічних технологій належать методики, які спрямовані на:

- приведення стану оточуючого середовища у відповідності до санітарно-гігієнічних вимог;
- сприяння збереженню правильної постави під час роботи (сидячи, стоячи, в русі);
- сприяння збереженню зору;
- активізація захисних сил організму;
- забезпечення оптимального рівня працездатності;
- задоволення природної потреби в їжі, русі, захищеності, спілкуванні, любові, пізнанні;
- сприяння відновленню (оновленню) функцій, сил, енергії, стану, почуттів [6, с. 45].

Здоров'яформувальні педагогічні технології – це дводомінантна взаємодія в системі «учень – учитель», сполучення складових якої забезпечує «валеологічний супровід індивідуального освітнього маршруту» [4, с. 10]. До цього класу педагогічних технологій належать:

- гуманістично-особистісна технологія, яка має психотерапевтичну спрямованість на підтримку особистості, допомогу їй. У неї закладено ідеї поваги та любові до студентів, оптимістичної віри в їх творчі сили. Ця технологія цілком відкидає примус;

– технологія співдружності реалізує демократизм, рівність, партнерство в суб'єкт-суб'єктних відносинах викладач й студентів. Педагоги й студенти разом визначають цілі, зміст, дають оцінку, перебувають у стані співдружності, співтворчості;

– технологія вільного виховання робить акцент на наданні студенту свободи вибору й самостійності в різних сферах його життєдіяльності. Роблячи вибір, дитина у найкращий спосіб реалізує позицію суб'єкта, йде до результату від внутрішнього потягу, а не від зовнішнього впливу;

– використання інтерактивних методів і методик навчання, виховання;

– проведення занять-модулів; відпрацювання гнучкого модульного навчального процесу; модифікація окремих складових модулів і наскрізних тем;

– розширення освітнього простору без збільшення часу на реалізацію програм; впровадження у пізнавальний процес елементів і методик психотерапевтичних практик; створення валеологічно-кумулятивного ефекту від процесу пізнання в умовах певного навчально-виховного процесу.

Ідеальний прикінцевий результат впровадження здоров'язбережувальних і здоров'яформувальних педагогічних технологій – це сформовані у студентів стійкі переконання щодо необхідності свідомого ставлення до особистого здоров'я та його збереження. Ставлення тлумачимо як активну спрямованість студента на своє здоров'я, що базується на визначенні його високої об'єктивної значущості в суспільстві та суб'єктивного особистісного значення. Виховати в студентів ціннісне ставлення до особистого здоров'я неможливо, не сформувавши їх компетентність у субсферах «Я-фізичне», «Я-духовне». Це пояснюється тим, що категорія здоров'я має складну структуру, до якої входять фізичний, психічний, духовний та соціальний складники [1, с. 5].

Якщо в студента сформоване свідоме ставлення до особистого здоров'я, то він усвідомлює: «Я – фізично здоровий», «Я – психічно здоровий», «Я – духовно здоровий», «Я – соціально здоровий».

Формування свідомого ставлення до здоров'я відбувається в три етапи:

1. Виховання в студентів ставлення до здоров'я як до цінності.

2. Формування в студентів: уявлення про себе як про здорову людину; хвилювання про можливість втрати здоров'я (тривога); здатності використовувати в поведінці всю інформацію, яка забезпечує збереження, зміцнення, відновлення здоров'я.

3. Збагачення студентів певними знаннями, формування навичок ЗСЖ і звичок до поведінки, яка творить, будує здоров'я.

Ставлення до здоров'я – один із елементів самозбережувальної поведінки – система індивідуальних, вибіркових зв'язків особистості з різними явищами навколишньої дійсності, які сприяють чи погрожують здоров'ю людини, певна оцінка індивідумом свого фізичного та психічного стану.

Даний процес містить три компоненти:

– когнітивний – знання студента про своє здоров'я, розуміння ролі здоров'я в життєдіяльності, знання про основні фактори, які негативно (руйнівний) та позитивно (зміцнювальний та формувальний) вплив на здоров'я людини;

– емоційний – відображає переживання та почуття дитини, які пов'язані із станом її здоров'я;

– мотиваційно-поведінковий – визначає місце здоров'я в індивідуальній ієрархії цінностей дитини, особливостей мотивації в галузі здорового способу життя, характеризує особливості поведінки у зазначеному контексті [6, с. 20].

Вищенаведена класифікація педагогічних технологій щодо збереження та формування здоров'я виокремлює два напрями педагогічної діяльності, зокрема в урочній формі навчально-виховної роботи:

– зміна освітнього простору студентів на рівнях технологій, змісту, структури заняття та освітнього процесу загалом («Не цінність знань, вмінь та навичок, а цінність здоров'я»);

– розвиток нової свідомості особистості, яка пов'язана із збереженням та формуванням здоров'я студентів та викладачів («Зрозуміти проблеми внутрішнього світу особистості та побачити шляхи їх розв'язання»).

Відповідно до першого напрямку педагогам необхідно розробляти й впроваджувати систему занять здоров'я з дисципліни Захист Вітчизни (дівчата), серед яких галузь «Фізична культура і здоров'я» має посісти пріоритетне місце.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: закон України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Денисенко Н.В. Сучасні методи та технології навчання у технічному вузі: підручник / О.В. Долженко, В.Л. Шатуновський. – М.: Вища школа, 1990. – 315 с.
3. Зайцева Г. Організація сучасного уроку. – М., 1998. – 215 с.
4. Романовська Д. Д. Основи психосексуальної культури: Навчально-методичний посібник / Д.Д. Романовська Д. Д., С. І. Собкова. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – 168 с.
5. Фотина Л. А. ЛОРА. Многоуровневая Система Самооздоровления и омоложения Человека / Лариса Фотина. – М.: Мартин, 2003. – 319 с.
6. Цимбал Н. М. Практикум з валеології. Методи зміцнення фізичного здоров'я. Навчально-методичний посібник. – Наталя Цимбал. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 168 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА КОНФІГУРАЦІЙ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНИХ ПАРАХ ІЗ ВЕЛИКОЮ РІЗНИЦЕЮ У ВІЦІ

Зозуль Таміла Володимирівна,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Звертаючись до актуальності теми дослідження, передусім необхідно зазначити, що динамічні перетворення сучасної сім'ї, які відображаються в істотних змінах її функціонування, зростання кількості різновікових шлюбів та відсутність достовірної інформації про детермінанти формування сімейних стосунків у подружніх парах з великою різницею у віці зумовлюють необхідність розв'язання суперечностей, що мають місце в теорії та практиці у контексті зазначеної проблематики.

З точки зору системного підходу (К.В. Седих [2], А. Фон Шліппе, Й. Швайцер [3]), сім'я розглядається як структура, яка характеризується певними зв'язками між її елементами.

Так, сімейна система – це система, що самоорганізується, тобто її поведінка відповідає меті самозбереження, а джерело перебудови системи знаходиться в ній самій. Наміри і вчинки людей є вторинними і підпорядковуються законам та правилам функціонування сімейної системи. Те, що відбувається у сім'ї, часто не залежить від намірів і бажань людей, які входять до цієї системи, тому що життя у сім'ї регулюється якостями системи як такої.

При цьому сім'я розглядається як відкрита система, що знаходиться у постійному взаємообміні з навколишнім світом. Такі положення пояснюють механізм формування особливостей рольових позицій, уявлення про які

безпосередньо залежать від впливів оточуючого середовища і формуються під соціальними впливами.

У нашому дослідженні ми спиралися на концепцію типів сімейної взаємодії К.В. Седих, яка побудована на системно-синергетичній теорії. Так, вона виділяє такі типи взаємодії: залежний, симбіотично-конфліктний, зірковий, конфліктний, опосередкований, альясно-коаліційний, гармонійний. До факторів, які породжують ці типи взаємодії відносяться певні типи конфігурацій стосунків в сім'ї, тип зв'язків в нуклеарній сім'ї та розширеній сім'ї; емоційна дистанція між членами нуклеарної сім'ї; тип границь нуклеарної сім'ї.

Виділяють такі типи конфігурацій сімейних стосунків: «павутиння», «симбіотично-конфліктний», «сонечко», «опосередкований», «конфліктний» і наступні патерни циркулярної сімейної взаємодії: «залежний», «симбіотично-конфліктний», «зірковий (кумир сім'ї)»; «конфліктний»; «опосередкований»; «альясно-коаліційний»; «гармонійний» [3].

Вибірку склали 1 експериментальна група та 2 контрольні. До експериментальної групи увійшли 32 сімейні пари (64 особи), які характеризуються великою різницею у віці. У всіх досліджених парах чоловіки старші за своїх партнерок на 15-20 років. Частина пар – 16 (50%) перебуває в цивільному шлюбі, частина – 16 (50%) – в офіційному шлюбі. Для першої контрольної групи обрано 30 сімейних пар одного віку та 30 пацієнток з невротичними розладами, які знаходяться на лікуванні у Полтавській обласній психіатричній лікарні імені Мальцева (друга контрольна група). Вибір другої контрольної групи обґрунтовується нами тим, що, на думку психоаналітиків [1, 4, 5, 6], жінки, які вступають в стосунки з чоловіком, який набагато старший, мають, так званий, «комплекс Електри» і, відповідно, невротичні профілі особистості. Тобто, друга контрольна група нами обрана для того, щоб порівняти схожість в досліджуваних показниках між жінками із пар з великою різницею у віці та невротичних жінок.

Так, за допомогою методики сімейного моделювання («Сімейна дошка Т. Герінга») та методики «структуроване інтерв'ю» нами проаналізовано типи конфігурацій стосунків у сім'ї та типи взаємодії у подружніх парах із великою різницею у віці та обох контрольних групах.

За результатами проведеного емпіричного дослідження нами встановлено певні особливості взаємодії і конфігурацій стосунків у подружніх парах із великою різницею у віці, а саме: залежний тип; симбіотично-конфліктний тип та гармонійний типи взаємодії, відсотковий розподіл який представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

**Вираженість типів взаємодії у сімейній системі
серед представників експериментальної групи**

Тип сімейної взаємодії	Залежний	Симбіотично-конфліктний	Гармонійний
Вираженість	8 (25%)	16 (50%)	8 (25%)

Як свідчать дані, представлені у таблиці 1, залежний тип взаємодії у стосунках зафіксований у 8 (25%) пар; симбіотично-конфліктний – у 16 (50%) пар; гармонійний – у 8 (25%) пар. Тобто, найбільш виражений тип сімейної взаємодії серед представників експериментальної групи – симбіотично-конфліктний. Тобто досліджувані із пар з великою різницею у віці у подружніх

стосунках з одного боку об'єднані спільним сімейним життям, відчують виражену психологічну залежність один від одного, не маючи достатнього психологічного ресурсу перебувати на самоті. З іншого боку – представники експериментальної групи часто конфліктують поряд із вираженою залежністю один від одного.

При цьому, серед досліджуваних експериментальної групи суттєво переважають такі типи конфігурацій сімейних стосунків як «павутиння» у 75% та «симбіотично-конфліктний» у 50%. Під час структурованого інтерв'ю нами визначено, що 20% з членів пар, у яких встановлено симбіотично-конфліктний тип взаємодії не вважають свої стосунки конфліктними. У 20% досліджуваних пар один із партнерів вважає себе більш значущим, а другий – рівноправними, 40% партнерів вважають одного з них більш значущим, 40% вважають однаково значущими обох партнерів.

Тип конфігурації – «Павутиння» (зв'язування), який властивий 24 парам (75% досліджуваної вибірки), характеризується надсильними зв'язками в межах нуклеарної сім'ї. З розширеною сім'єю зв'язки слабкі, і середні, емоційна дистанція між членами нуклеарної сім'ї близька, а з членами розширеної сім'ї – середня. Ці сім'ї відрізняються жорсткими стереотипами комунікації, при цьому діти інфантилізуються, їх емоційний розвиток відстає від норми. Для них характерна поява психосоматичних захворювань.

Тип конфігурації – «Симбіотично-конфліктний», зафіксований у 16 (50% досліджуваних пар), характеризується надсильними та одночасно конфліктними зв'язками між членами як нуклеарної, так і розширеної сім'ї. Дистанція між членами нуклеарної сім'ї близька. Границі між нуклеарною сім'єю та оточенням – закриті. Також при симбіотичних взаєминах (емоційному злитті), партнери не спроможні по-справжньому бачити один одного, перебувати в близьких стосунках.

«Залежний» тип взаємодії у сім'ях, діагностований у 8 пар (25%) досліджених жінок є переважаючим та характеризується наступними ознаками: зверхнім ставленням до членів сім'ї з фіксацією на них і на сімейних стосунках; нереалістичне, некритичне очікування безумовно позитивного ставлення з боку членів сім'ї один до одного, з відмовою від можливості залишатися самим собою; усвідомленим страхом покинутості, який послаблює негативні почуття до об'єктів та спонукає йти на будь-які жертви заради збереження взаємин; неусвідомленим страхом інтимності в подружній парі, який гальмує сексуальний потяг в ситуації фізичної близькості; бажанням злиття з іншою людиною і одночасно страх бути поглиненим нею. Незбалансованістю ієрархії між батьківською та дитячою підсистемами.

Для подружніх пар із вираженим типом конфігурації стосунків – «Павутиння» (зв'язування) характерні надсильні зв'язки в межах нуклеарної сім'ї. З розширеною сім'єю зв'язки слабкі і посередні; емоційна дистанція між членами нуклеарної сім'ї близька, а з членами розширеної сім'ї – середня. Ці сім'ї відрізняються жорсткими стереотипами комунікації, при цьому діти інфантилізуються, їх емоційний розвиток відстає від норми. Для них характерна поява психосоматичних захворювань.

Тип конфігурації «Сонечко», який мало виражений серед представників досліджуваної групи (20%), являє собою центрованість сім'ї на одній особі, зв'язки між іншими членами сім'ї виражені слабо. Дистанція з членами нуклеарної сім'ї дуже близька, з членами розширеної сім'ї – середня.

«Симбіотично-конфліктний» патерн взаємодії, що достатньо виражений серед досліджуваних експериментальної групи, характеризується наступними ознаками: зв'язки в нуклеарній сім'ї надсильні та одночасно конфліктні; емоційна дистанція між членами нуклеарної сім'ї практично відсутня; при цьому границі між нуклеарною сім'єю та зовнішнім світом – закриті. Поведінка членів такої сім'ї характеризується тим, що на перший погляд здається протилежною: незвично сильно виражена прив'язаність і при цьому низький рівень взаємодії один з одним. Характерна схожість, до однаковості, поведінкових проявів у різних членів сім'ї. Так, В. Шефлен порівнює подібні сім'ї з хором чи танцювальним ансамблем, коли члени групи мають певні спільні ознаки, які впадають в очі, і поводяться синхронно [7]. Повідомлення часто мають заплутаний характер. Характерні побудови висловлювань одночасно на двох логічних рівнях, що суперечать один одному; це призводить до парадоксу і створює «подвійну пастку». Виражена синхронність у діях окремих членів сім'ї, де єдиний спосіб періодично мати власну автономію – це створювати конфлікт.

«Гармонійний» патерн взаємодії, діагностований лише у 8 пар (25% сімей експериментальної групи) характеризується наступними ознаками: зв'язки в нуклеарній сім'ї сильні та середні; емоційна дистанція між членами нуклеарної сім'ї близька; границі нуклеарної сім'ї – нормальні, тобто відбувається достатній обмін із навколишнім середовищем; існує добрий баланс між «брати» і «віддавати»; при достатньо насичених емоційних зв'язках є достатньо автономії у кожного члена сім'ї, і у дітей також. Наприклад, у подружжя є спільні друзі і спільні інтереси, але також існують друзі і інтереси – власні, окремішні. І тому, і тому надається і час, і місце в житті сім'ї. Завдяки цьому зберігається і спільна і власна території. Обов'язки розподіляються, відповідальність – делегована. Дрейфування між полюсами «контролю» і «ризик» батьків по відношенню до дітей. Для них притаманна конфігурація подружнього стосунку – «обличчям до обличчя» («фейс ту фейс»), напруження в парі регулюється різними (не застиглими, не ригідними способами), це можуть бути і «легкі наїзди» і короткотривалі сварки, але головне – здатність до прямих і відверто-виважених повідомлень одне одному та оптимістичні сімейні наративи.

Тож, спираючись на теорію сімейних систем в нашому дослідженні детально проаналізовано типи конфігурацій стосунків в сім'ї та типи взаємодії у подружніх парах із великою різницею у віці. А також, встановлено особливості взаємодії і конфігурації стосунків у подружніх парах із великою різницею у віці, які можуть бути ефективно використані при наданні психологічної допомоги парам із великою різницею у віці.

Список використаних джерел:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер. – М., 1995. – 165 с.
2. Седих К.В. Психологія сім'ї. Навчальний посібник / К.В. Седих. – Полтава, 2013. – 197 с.
3. Седих К.В. Психологія взаємодії систем: «сім'я та освітні інституції» / К.В. Седих. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 228 с.
4. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого Я / З. Фрейд. – СПб. : Азбука, 2008. – 192 с.
5. Фромм Э. Ради любви к жизни / Э. Фромм. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ», 2000. – 400 с.
6. Хорни К. Невроз и личностный рост. Борьба за самореализацию / К. Хорни. – СПб. : Совместное издание Восточно-Европейского института психоанализа и БСК, 1997. – 316 с.
7. Шліппе А. фон. Системна психотерапія та консультування / А. Фон Шліппе, Й. Швайцер. – Львів, 2004. – 360 с.

АРТ-ТЕРАПІЯ В РЕАБІЛІТАЦІЇ

Власенко Юлія Василівна,

студентка групи ЗЛ-41, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Хоменко Павло Віталійович,

*доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізичного виховання,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

У сучасному суспільстві все більше зростає інтерес до арт-терапії як методу зцілення за допомогою творчості. Арт-терапія сьогодні – це напрям сучасної психотерапії, що стрімко розвивається та стає все популярнішим у професійному середовищі як за кордоном, так і в нашій країні. Цей метод використовується з цілями терапевтичного впливу та при вирішенні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань. Трансформація соціально-політичної, економічної, культурно-інформаційної сфер, суспільства в цілому стимулює розвиток арт-терапевтичних технологій педагогічного та соціально-психологічного спрямування. «Важливо відзначити значний профілактичний, психокорекційний та виховний ефект занять арт-терапією. Все частіше засоби та методи арт-терапії використовуються в освітньому процесі на різних ступенях навчання» [3].

Арт-терапія – це лікування за допомогою залучення дитини до мистецтв. При цьому дитина навчається спілкуватись з навколишнім світом на рівні екосистеми, використовуючи образотворчі, рухові та звукові засоби [1]. Вона має змогу самостійно висловлювати свої почуття, потреби та мотивацію своєї поведінки, діяльності і спілкування, необхідні для її повноцінного розвитку та пристосування до навколишнього середовища.

Арт-терапія включає в себе: створення колажів із малюнків, фотографій, символів, природних матеріалів, пальчиковий театр, нетрадиційні форми роботи з папером, робота з тістом, малювання на тканині губкою, пальцями та долонями.

Завдяки арт-терапії відбувається знайомство дитини з формою, розміром, площиною та частинами предметів, що сприяє психокорекції пізнавальних процесів, мотивації, а також підвищенню соціальної адаптації дитини [2].

Починаючи з 3-х років у дитини формуються передумови до сприйняття інструкцій педагога, розвивається вміння співпрацювати з дорослим, засвоюються елементарні знання щодо кольору, розміру, величини оточуючих предметів. Використання даного напрямку дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери дитини; спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем, покращує соціальну адаптацію дитини [5].

Основна увага при проведенні корекційної арт-терапії приділяється ставленню дитини до своєї діяльності, своїх малюнків, гри на музичних інструментах тощо. Головне завдання педагога спрямоване на розвиток мотивації дитини до діяльності, відбір прийомів арт-терапії для кращого формування мотиваційної сфери у дітей з різними формами органічного ураження нервової системи.

Головне завдання педагога спрямоване на розвиток мотивації дитини до діяльності, для кращого формування мотиваційної сфери у дітей з різними формами органічного ураження нервової системи.

Арт-терапію доцільно використовувати в комплексі функціонально-системної медико-соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я, як методик корекції. Її застосування підвищує пізнавальну активність дітей, сприяє сенсорному та руховому розвитку, концентрує увагу [4]. Крім того, арт-терапія дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери (психологічної рівноваги), спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем.

Педагогічна корекція за допомогою арт-терапії у дітей з обмеженими можливостями здоров'я (клініко-синдромологічними формами органічного ураження нервової системи) має свої особливості і визначає доцільність врахування загальних та індивідуальних напрямів і умов роботи, а саме:

загальні напрями та умови проведення арт-терапії схожі на інші методики педагогічної корекції і добре впливають на всіх дітей. Арт-терапія дає високий позитивний емоційний заряд, формує впевненість в своїх силах у дітей, їх особистість. Арт-терапія не має обмежень у використанні і не вимагає великих здібностей до образотворчої діяльності чи певних навичок. Арт-терапія є засобом спілкування педагога з вихованцями [3]. Педагог зобов'язаний:

- усвідомлювати і пам'ятати про труднощі дитини в реалізації можливостей своїх функціональних систем;
- встановити напрями і завдання корекційної роботи з арт-терапії;
- підібрати ті види арт-терапії, які конкретна дитина спроможна виконати і отримати результат;
- дати можливість дитині самостійно вибрати завдання;
- встановити з дитиною доброзичливий двобічний контакт;
- регламентувати роботу дитини, що дає змогу підвищити зосередження уваги. Такі правила проведення корекції і арт-терапії стимулюють пізнавальну активність дитини, організовують її поведінку, підвищують самооцінку. Аналіз сучасних дослідників з арт-терапії мистецтвом дозволяє вбачати, що цей метод для лікувальних цілей є доцільним, тобто:
 - дає можливість для вираження агресивних почуттів в соціально доступній манері. Малювання фарбами чи ліплення являються безпечним способом розрядки напруги, яка присутня в дитини;
 - підсвідомі конфлікти та внутрішні переживання легше виражаються за допомогою зорових образів; дає підстави для інтерпретації і діагностичної роботи в процесі арт-терапії. Творчість є основним в такій роботі, бо дозволяє працювати з відчуттями і є єдиним інструментом для покращення відчуття та переконань; допомагає підняти емоційний стан до позитивного та є ланцюжком у виникненні почуття внутрішнього контролю та порядку [6]. Малювання, живопис фарбами та ліплення приводять до необхідності використовування форми та кольору; розвиває та підсилює увагу до відчуттів. Мистецтво виникає в результаті творчості, яка дає можливість змінити зорове відчуття і дозволяє експериментувати з ними; підсилює відчуття того, що індивідуальність є цінним і доцільним потрібно творчо її розвивати.

Таким чином, можна стверджувати, що арт-терапія є активно еволюціонуючим напрямом, що змінюється, в лікувальній, соціальній і педагогічній роботі. Така терапія допомагає вирішити конфлікти та досягти гармонії в собі, навчає фантазувати і уявляти [5].

Список використаних джерел:

1. Коротчук О. Ю. Арт-терапія у житті дітей з особливими потребами // Освіта та наука у вимірах ХХІ століття: Матеріали звітної-наукової конференції, 12-13 травня / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2012. – С. 56–58.
2. Копытин А.И. Теория и практика арт-терапии / А.И. Копытин. – СПб.: Питер, 2014. – 366 с.
3. Богута Х. Р. Досвід застосування арттерапії і умовах психіатричного стаціонару / Х. Р. Богута, О. О. Фільц, Ю. П. Закаль // Форум психіатрії і психотерапії. – Львів, 2013. – Т.2. – С. 42–44.
4. Садовий І. Мистецтво, здатне лікувати душі / І. Садовий // Фармацевт практик. – 2014. – № 4. – С. 95–97.
5. Миткевич В. А. Социально-психологическая адаптация детей и подростков с невротическими расстройствами с применением творческих методов психотерапии / В. А. Миткевич, А. Г. Соловьев, П. И. Сидоров // Медико-социальная экспертиза и реабилитация. – 2012. – № 4. – С. 6–8.
6. Кривуца Н. Жизнь – это праздник / Н. Кривуца, В. Федько // Новая Медицина Тысячелетия. – 2015. – № 3. – С. 35–43.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ДИТЯЧИХ НЕВРОЗАХ

Краснюк Оксана Григорівна,

студентка групи ФР-11 с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Донець Олександр Володимирович,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту

Неврози у дітей виникають у різному віці, особливо при наявності несприятливого фону. Оскільки це захворювання психогенного характеру, тобто обумовлено особливостями вищої нервової діяльності, про відповідний діагноз правильно говорити в дошкільному і більш старшому віці.

Дитячий невроз не може бути діагностований у зовсім маленької дитини, так як він ще не здатний досить чітко описати свій стан, страхи і емоції. При достатньому рівні психо-соціального розвитку можливо говорити про розвиток різних видів неврозу у дитини в 2 роки, але з більшим ступенем впевненості – у дитини 3 років і старше.

Причини, які спричиняють розвиток невротичної реакції, а в подальшому і невротичного стану, досить різноманітні. Серед них найбільш часто виділяють:

- різні зміни звичного способу життя (переїзд з міста в сільську місцевість або котеджне селище, в іншу квартиру);
- початок відвідування дитячого колективу (дошкільний заклад або школа, перехід з однієї ступені загальноосвітньої школи на іншу);
- зміни сімейного характеру (поява вітчима або мачухи в родині, народження другої дитини).

Можлива також інша ситуація, коли раптовий переляк, надмірне фізичне або емоційне навантаження нетривалого характеру провокує розвиток неврозу на тлі загального несприятливого фону здоров'я дитини. Негативні наслідки для малюка можуть мати різні психологічні травми матері в період вагітності, гіпоксія плода та інші ускладнення в пологах. Чим молодша дитина, тим більше значення мають вроджені фактори і стан матері в період вагітності [4].

Найважливіше значення має психологічний клімат у сім'ї і прийнята модель виховання. Якщо батьки дотримуються неправильних виховних принципів, то можливий розвиток невротичної реакції і формування психологічно нестабільною особистості. Найбільш негативні в цьому відношенні такі моделі виховання, як:

- неприйняття (підсвідоме небажання батьків займатися дитиною, розчарування хлопчиком, якщо очікували появу дівчинки);
- гіперопіка (небажання привчати малюка до самостійності, будувати партнерські стосунки в колективі);
- авторитарність (вимога абсолютного підпорядкування дорослим, постійне прийняття всіх рішень замість нього та без урахування його думки);
- вседозволеність (повне позбавлення маленької дитини контролю і допомоги з боку батьків, відсутність будь-яких норм і порядку в сім'ї і дитячому колективі).

Дитячий невроз не може розвинутися у дитини, що живе в благополучній сім'ї, після раптового сильного переляку.

У сучасній психології прийнято виділяти наступні види неврозу: невроз нав'язливих станів або рухів, неврастенія, істерія. Види неврозу різні за своїм клінічним проявом.

Для істерії типово виражене протиріччя між навколишніми обставинами і бажаннями особистості, які значно перевищують можливості навколишнього психологічного середовища. Для неврастенії характерна протилежна ситуація: завищені вимоги особистості до себе на тлі звичною навколишнього оточення, неспівмірні індивідуальним можливостям.

Невроз нав'язливих станів або нав'язливих рухів виникає в результаті внутрішнього конфлікту, коли маленька особистість стикається з протиріччям своїх особистісних правил і вимог навколишньої дійсності.

Ознаки неврозу у дітей визначаються його видом і віком дитини. Уважні батьки, що мають постійний психологічний контакт з дитиною, можуть помітити початкові прояви дитячого неврозу (зміни характеру і поведінки) і вчасно звернутися до фахівця.

Істеричний невроз виникає у єдиної дитини в родині або при великій віковій різниці у старшого. Передумовою для цього стану є неправильне ставлення до нього дорослих: як до єдиного і неповторного, будь-які вимоги якого повинні виконуватися негайно. Потрапляючи в іншу обстановку (наприклад, дитячий колектив), дитина несподівано розуміє, що навколишні обставини далеко не завжди підлаштовуються під нього, і починає бунтувати.

В будь-якому віці істеричний випадок виникає завжди в присутності дорослих, маленька особистість прагне залучити до себе підвищену увагу. Малюк плаче, кричить, кидається в бійку, тобто шумно і бурхливо висловлює своє невдоволення навколишньою дійсністю. У дитини дошкільного віку можуть виникати раптові безпричинні напади задухи (подібні і астматичними).

У більш старшому віці (наприклад, у дитини 8 років) істерія може приймати вигляд соматичного захворювання. Виникають скарги на болі в області серця або шлунка, постійного ниючого характеру, які не усуваються медикаментами. У підлітків, особливо схильних до театральності, може виникнути параліч рук і ніг або сліпота. При цьому під час огляду фахівцем відзначається відсутність неврологічної симптоматики: підліток легко рухає руками і ногами, стрибає на одній нозі, з цікавістю розглядає стіни лікарського кабінету [1].

На відміну від істерії характеризується вираженою слабкістю дитини будь-якого віку і прогресуючими депресивними змінами. Наприклад, у дитини 3 років, виникає потреба довго спати або відпочивати на тлі звичного фізичного навантаження. Малюк втрачає інтерес до іграшок, солодощів, розваг, перестає

радіти навколишньому середовищі. Він не може відповісти на питання, чого йому хочеться. Відзначається небажання робити і дізнаватися щось нове.

У шкільному віці більш помітні наростаючі проблеми зі шкільним навчанням. Маленька особистість постійно скаржиться на слабкість і загальний занепад сил, завищені вимоги вчителів і великий обсяг домашнього завдання. Спостерігається зниження успішності навіть за коханим. Підліток може скаржитися на болі в серці і головні болі (без морфологічної причини), при цьому він переконаний у серйозності і невиліковності своєї хвороби.

Відмітною ознакою неврастенії є різноманітні порушення сну. Сон неглибокий, з кошмарними сновидіннями, нерідко виникають труднощі із засипанням або, навпаки, дострокове прокидання і неможливість повторно заснути.

Наприклад, у дитини 4 років спостерігається надто емоційна і необґрунтована боязнь (невроз страху) темноти або сильного дощу, комах (павуків, тарганів), гризунів, великих собак. При цьому дитина уникає будь-якої можливості не тільки прямого контакту, але і самої можливості розвитку ситуації. Він може переходити дорогу, якщо чує далекий собачий гавкіт; вмикати світло у всіх приміщеннях, щоб темряви не було ніде.

У дітей більш старшого віку виникають більш складні фобії. Підліток може боятися заразитися інфекційним захворюванням або захворіти раком, боїться гострих предметів або замкнутого приміщення [2]. При цьому підліток зберігає критичність, тобто розуміє негативність цих страхів.

Нав'язливі рухи різноманітні і індивідуальні для кожної конкретної особистості. Це може бути постійне чухання носа або потилиці, покашлювання, потирання рук або нескінченне їх миття.

Окремою групою прийнято виділяти місцеві або загальні посмикування м'язів, протистояти яким дитина хоче, але не може. У школярів у процес посмикування залучаються всі м'язи обличчя (посмикування носом, розтягування рота, піднімання брів). У підлітка це можуть бути м'язові посмикування майже всіх груп м'язів.

Добре відомі багатьом батькам такі форми неврозу як заїкання і дитячий енурез. Про заїкання можна говорити тільки у дошкільників, коли мова повинна бути повністю правильно сформована, зберігати певний темп і плавність. На тлі будь-якого хвилювання дитина намагається подолати мовний бар'єр за допомогою м'язової напруги: тупає ногою, клацає пальцями, жестикулює.

Відсутність лікування заїкання призводить до ще більших проблем у шкільному віці. Дитина не може відповідати вголос на уроці, соромитися і страждає від своєї проблеми, що ще більше посилює заїкання. У підлітковому віці можливий рецидив заїкання [5].

Про розвиток енурезу можна говорити тільки в разі взаємозв'язку психологічної травми і розлади сечовипускання. Повторювані епізоди нічного нетримання сечі (при цьому малюк розуміє, що це неправильно) іноді бувають єдиним проявом неврозу. У шкільному віці ця проблема мимовільно не зникає. Навпаки, школяр, і тим більше підліток, незадоволений собою, замикається в проблемі, очікує чергового неприємного епізоду, що ще більше погіршує ситуацію. На цьому тлі характер набуває депресивні і меланхолійні риси.

Починати лікування слід з консультації невропатолога для виключення органічних захворювань нервової системи. Лікарем буде рекомендований певний перелік необхідного обстеження: доплер судин головного мозку, комп'ютерна томографія, електроенцефалограма.

Лікуванням неврозів займається психотерапевт або психолог (не психіатр). Лікування проводиться в амбулаторних умовах, немає необхідності госпіталізувати в стаціонар.

Головним засобом лікування є психотерапія. Батьки повинні розуміти, що це не просто читання казок і гра з яскравими іграшками – це складна система впливу на психіку дитини і його характер. Самостійні спроби психотерапії можуть тільки посилити хвороба.

У психотерапії виділяють наступні напрямки:

- вивчення психологічного клімату в сім'ї (групова та індивідуальна терапія) і його корекція;
- рольові ігри з дитиною, в процесі яких він вчиться долати складні ситуації;
- арт-терапія і складання психологічного портрета за малюнками малюка;
- аутогенне тренування (навіювання) і гіпноз використовуються переважно у підлітків.

Медикаментозні препарати в лікуванні неврозів мають другорядне значення. Призначати їх повинен тільки лікар. Використовуються заспокійливі препарати на рослинній основі, полівітамінні комплекси, засоби, що поліпшують мозковий кровотік.

Позитивний ефект приносить використання різних фізіотерапевтичних методик: підводний масаж і різні види ванн; медикаментозний сон.

Не слід розглядати призначення заспокійливих або тонізуючих препаратів як засіб профілактики неврозів у дітей [3]. Профілактичні заходи досить прості і всім відомі, але далеко не у всіх батьків є сили і терпіння їх виконувати. Профілактика неврозів включає наступне: правильний режим праці і відпочинку, який відповідає можливостям дитини і його віком, обов'язково повноцінний нічний сон; створення сприятливого психологічного клімату в сім'ї; виховання у дитини таких якостей, як наполегливість, комунікабельність, лояльність до інтересів оточуючих.

Список використаних джерел:

1. Александров А.А. Современная психотерапия / А.А. Александров. – К., 2014. – 334 с.
2. Балунов О.А. Влияние повторных курсов восстановительного лечения на эффективность реабилитации больных невротами / Балунов О.А., Триумфова Е.А. – М.: СПб. 2013. – 20 с.
3. Белоусова И.Т. О синдроме навязчивых состояний / И.Т. Белоусова // Неврология и психиатрия. – 2012. – №2. – С.917–927.
4. Епифанов В.А. Лечебная физкультура и врачебный контроль / Епифанов В.А., Апанасенко Г.А. – М.: Медицина, 2015. – 290 с.
5. Карандашева Э.А. К клинико-психологической и биохимической характеристике фобического синдрома у больных невротами / Карандашева Э.А., Мурзенко В.А. – Л., 2014. – 258 с.

ЗНАЧЕННЯ ВІТАМІНІВ ДЛЯ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Гризодуб Юлія Станіславівна,

студентка групи ЗЛ-41, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Фастівець Анна Віталіївна,

кандидат педагогічних наук,

декан факультету соціально-технічних наук та управління,

Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Вітаміни – це органічні сполуки з високою біологічною активністю, необхідні для нормальної життєдіяльності. Вони не синтезуються (або синтезуються в недостатній кількості) в організмі, а надходять із їжею. На

перший погляд, роль вітамінів у діяльності організму невелика, вони не входять до складу мембран клітин, як жири й білки, не дають енергію, як вуглеводи. Вітаміни перебувають у складі ферментів, які прискорюють реакції обмінних процесів організму і беруть участь у процесі побудови й функціонуванні мембран клітин і клітинних структур [1]. Зокрема, вітаміни необхідні для процесів росту, підтримки нормального кровотворення й статевої функції, нормальної діяльності нервової, серцево-судинної й травної систем, залоз внутрішньої секреції, продукуючих різні гормони, підтримки зору й нормальних властивостей шкіри. Вітамінам належить також винятково важлива роль у забезпеченні адекватної імунної відповіді, у підтримці стійкості організму до різних інфекцій, дій отрут, радіоактивного випромінювання й інших несприятливих зовнішніх факторів [5].

Існування і значення вітамінів для життя встановив наприкінці минулого століття російський лікар М.І. Лунін (1881). Пізніше, польський хімік К. Функ (1912) назвав біологічно активну речовину, яку виділили з висівок, «вітаміном», оскільки вона містила в своїй молекулі аміногрупу (лат. *vita* – життя + аміни). Ця назва збереглась до цього часу [6].

Авітаміноз та його наслідки. Насправді, авітаміноз – це серйозна, але рідкісна хвороба. Це пов'язано і зі стресами, і з малорухливим способом життя, і з поганою екологією, а головне, з неправильним харчуванням «на швидку руку»: напівфабрикати, консерванти. Мова йде насамперед про вітамін С, вітаміни групи В (В1, В2, В6, фолієва кислота), а також нестачі йоду, кальцію і заліза. Вітамін А впливає на ріст і розвиток, підвищує захисні властивості організму, поліпшує зір у сутінках (лікує «курячу сліпоту»). Вітамін А робить сильний вплив на процеси зроговіння клітин шкіри, на стан волосся і нігтів. При нестачі вітаміну А шкіра стає сухою, тріскається, темніє, з'являється плішивість, змінюється склад сальних залоз. Міститься вітамін А в печінці тріски, морського окуня, у вершковому маслі, моркві, помідорах. Вітаміни групи В містяться в хлібі, фруктах і особливо в пивних дріжджах. Вони впливають на роботу м'язової і нервової системи. При нестачі вітаміну В людина швидко стомлюється, стає нервовим і дратівливим. Причина в тому, що порушуються процеси біологічного окислення, так як вітамін В бере участь в утворенні окислювальних ферментів. При нестачі цього вітаміну людина захворює хворобою бері-бері. Вона протікає з судомми і паралічами [2].

Гіповітаміноз – нестача в організмі одного або цілої групи вітамінів. Прояви захворювання великою мірою залежать від виду гіповітамінозу (від того, якого саме вітаміну не вистачає), однак для всіх різновидів вітамінної недостатності характерні підвищена втома, сонливість, дратівливість, зниження апетиту. Діагностика гіповітамінозів зводиться до правильної оцінки клінічної картини, лабораторному визначенню кількісного вмісту вітамінів в крові, волоссі, нігтях і сечі. Лікування гіповітамінозу полягає у введенні в раціон достатньої кількості відсутніх вітамінів або призначення їх у вигляді таблеток або ін'єкцій [3].

Вітамін С підвищує опірність організму до інфекційних захворювань, зміцнює кістки і зуби. Вітамін С перешкоджає утворенню шкідливих речовин, що виникають при біологічному окисненні, він входить до складу ферментів, що беруть участь в утворенні антитіл, перешкоджає руйнуванню стінок кровоносних судин шкіри. Потреба у вітаміні С зростає взимку і навесні. Для заповнення вітаміну С в організмі необхідно їсти якомога більше свіжих овочів, фруктів і квашеної капусти. Особливо багато цього вітаміну в шипшині, чорній

смородині, лимонах, апельсинах [2]. Відсутність вітаміну С в їжі викликає цингу. Випадають зуби, порушуються кровоносні судини. Ця важка хвороба часто закінчується смертю.

Вітамін D утворюється в нашому тілі під впливом сонячних променів. Відсутність його у маленьких дітей призводить до рахіту. Хворі на рахіт повільніше розвиваються, погано сплять. Скелет у них формується неправильно, викривляються кістки ніг. Для попередження хвороби треба більше бувати на свіжому повітрі під променями сонця, частіше їсти морську рибу, пити риб'ячий жир.

Збереження вітамінів в продуктах харчування. При зберіганні і кулінарній обробці їжі вітаміни руйнуються. Для кращого збереження вітаміну С при чищенні фруктів і овочів треба знімати можливо більш тонкий шар шкірки. Чистити і різати овочі слід безпосередньо перед вживанням. Варити їжу можна в емальованому або алюмінієвому посуді. Краще опускати овочі в киплячу воду і варити в посуді з щільно закритою кришкою. Вітамін С легко окислюється повітрям [4].

Певна кількість необхідних вітамінів повинно потрапляти до нас з їжею. Однак, коли вони відсутні у нашому тілі, ми можемо також приймати їх у вигляді готових вітамінних комплексів у вигляді сипучого порошку, таблеток, капсул, а також гелів, лосьйонів, інгаляцій, імплантатів та ін'єкцій [3]. Всі ці заходи спрямовані на швидку доставку спеціальних компонентів вітамінів в організм.

Іноді ви можете вирішити приймати полівітаміни, що складаються із суміші різних вітамінів. Буває, що тільки один вітамінний препарат буде надавати певну дію. Таким чином, навесні, коли ми слабкі, ми збільшуємо дози вітаміну С [6]. Коли ми відчуваємо біль у м'язах, лікарі іноді призначають ін'єкції вітамінів з групи В. Великою популярністю користуються також так звані «вітамінні коктейлі». Але не варто забувати, що найкраще – натуральні джерела вітамінів. Потрібно лише знати, з чим і як вживати ту чи іншу їжу. Наприклад, ми знаємо, що в моркві багато каротину. Але мало хто знає, що він в сирому вигляді практично не засвоюється. Він корисний лише в поєднанні з жирами, тобто, наприклад, з рослинною олією [7].

Отже, для профілактики захворювань, пов'язаних з дефіцитом вітамінів, потрібна правильна організація харчування і способу життя загалом. Слід пам'ятати, що надлишок вітамінів, їхніх препаратів також негативно позначається на здоров'ї.

Аскорбінова кислота (віт. С) не синтезується в організмі людини і потреба в ній задовольняється тільки з продуктами харчування. Тому в умовах голодного або напівголодного існування нестача аскорбінової кислоти найбільше позначається на здоров'ї. Якщо організм тривалий час не отримує цього вітаміну, розвивається авітаміноз – цинга, її ознаки – виснажене обличчя, набряклі, кровоточиві ясна; на тілі безліч червоних плям, синців від крововиливів. Те саме й на внутрішніх органах – серці, печінці, легенях, м'язах [3].

Нестача тіаміну (віт. В₁) призводить до захворювання бері-бері. Воно супроводжується розладами нервової системи, діяльності серця, травного апарату.

Цей вітамін надходить в основному з рослинними продуктами – неочищеним рисом, борошном грубого помелу, горохом тощо. Значна кількість його міститься в дріжджах (пивних), а також в органах тварин – печінці, нирках, м'язі серця, мозку. Людина має споживати 2-3 мг цього вітаміну в день.

Дефіцит ціанокобаламіну (віт. В12) призводить до тяжкої форми анемії (недокрів'я). Він міститься переважно в печінці й стінці кишок тварин, синтезується також бактеріями кишок людини. В разі порушення секреторної функції шлунка засвоєння вітамінів не відбувається [7]. Тому крім наявності вітамінів у їжі не менш важливо підтримувати нормальну секрецію шлунка.

Відсутність у їжі ретинолу (віт. А) супроводжується змінами в шкірі й слизових оболонках; сухість, запалення та розм'якшення слизової і рогівки ока, ураження епітелію сечостатевого органу, травного апарату. Крім того, потерпає зір внаслідок так званої курячої, або нічної, сліпоти. При цьому вдень людина бачить добре, а в сутінках, коли людина з нормальним зором ще бачить добре, хвора людина вже нічого не бачить. Буває це тому, що в сітківці ока хворої людини значно зменшується кількість родопсину, який сприяє зорові при слабкому світлі. До складу цієї речовини входить ретинол.

Важливе значення мають вітаміни групи В. При нестачі В1 виникає хвороба бері-бері (розлади нервової системи, діяльності серця, травного апарату, втрата апетиту). При нестачі вітаміну В12 виникає тяжка форма анемії (недокрів'я). При нестачі вітаміну В2 порушується діяльність нервової системи, уражається рогівка очей, шкіра, слизові оболонки порожнини рота. У людини авітамінози виявляються у вигляді захворювань (цинга, гемералопія, рахіт).

Список використаних джерел:

1. Волгин А. Дело о витаминах // Здоровье. – 2012. – № 3. – С. 52–57.
2. Комов В.П. Биохимия. – М.: Дрофа, 2008. – 638 с.
3. Макунин Д. Хватает ли вам витаминов? // Будь здоров! – 2013. – № 12. – С. 25–26.
4. Мохнач Н.Н. Валеология. Конспект лекций. – Ростов на Дону: Феникс, 2004. – 253 с.
5. Олейникова И.И.: Биохимия. – М.: НОУДПО «Институт АйТи», 2011. – 323 с.
6. Спиричев В. Б. Витамины и мы // Химия и жизнь – XXI век. – 2005. – № 12. – С. 32–34.
7. Тихонова Н. Недостаток витаминов укорачивает жизнь // Воспитание школьников. – 2006. – № 3. – С. 67–68.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ БРОНХІТІ

Байрачна Ірина Валеріївна

студентка II курсу, Полтавський бізнес-коледж ПВНЗ «МНТУ»

Пархоменко Наталія Олександрівна

старший викладач кафедри фізичної реабілітації ПІБ ПВНЗ «МНТУ»

На сьогодні захворювання дихальної системи набувають все більшого поширення. Одним із таких захворювань є бронхіт. Бронхіт – запальне захворювання органів дихання з ураженням стінки бронхів. Виділяють три види бронхіту: гострий, хронічний та обструктивний.

Гострий бронхіт проявляється високою температурою тіла, кашлем, задишкою. Збудниками гострого бронхіту найчастіше є віруси, пневмококи, гемофільні палички. Часті захворювання на гострий бронхіт призводять до хронічної форми захворювання, а будь-які чинники зовнішнього середовища (переохолодження, контакт з хворим, застуда, грип тощо) пришвидшують появу хвороби. Серед симптомів хронічного бронхіту виділяють кашель з мокротою, зрідка температуру й то не високу. При більш тривалому перебігу захворювання проявляється обструктивний бронхіт – деформація стінок бронхів, задишка при фізичних навантаженнях.

Бронхіт з'являється при неправильному та не своєчасному лікуванні застудних захворювань, грипу, а також при збуднику «Стрептокок піогенний», який провокує появу кашлю не дивлячись на те, хвора людина чи ні.

В подальшому при несвоєчасному виявленні бронхіту організм людини слабшає і важко піддається лікуванню. В такому разі необхідно буде вже відновлювати захисні сили організму [1, с. 213].

Реабілітаційні заходи при бронхіті можна починати проводити під час стихання гострого процесу при гострих бронхітах, і після фази загострення при хронічному бронхіті. Вони спрямовані насамперед на підвищення загальної та місцевої резистентності бронхіального дерева, опірності організму до застудних та інфекційних захворювань у верхніх дихальних шляхах. Крім цього реабілітаційні заходи сприяють посиленню крово- і лімфообігу, зменшенню запальних змін в бронхах, відновленню дренажної функції бронхів і механізму правильного дихання.

Завданням фізичної реабілітації є поліпшення легеневої вентиляції, зміцнення дихальної мускулатури, нормалізація дренажної функції бронхів, зміцнення та загартовування всього організму хворого, забезпечення профілактики ускладнень.

З реабілітаційною метою для відновлення здоров'я після бронхіту використовують вправи з лікувальної гімнастики. Під час занять з лікувальної гімнастики застосовуються вправи для всіх м'язових груп, дихальні та загальнорозвиваючі вправи. При наявності бронхоектазів спеціальні вправи виконують в постуральних положеннях відповідно локалізації ураження, включають паузи для відпочинку та виведення мокротиння.

При реабілітації після бронхіту застосовуються дихальні вправи, які поділяються на статичні, що повинні супроводжуватися малою рухливістю тіла та спеціальні динамічні вправи, які пов'язані з ходьбою, повільним бігом, рухами рук, ніг і тулуба та включають елементи лікувальної фізкультури.

Також невід'ємною частиною реабілітації при бронхіті є масаж. Масажні рухи робляться знизу верх, щоб швидше виходило мокротиння. Методика включає масаж грудної клітки, дихальної мускулатури та м'язів надпліччя та спини. Процес масажу повинен тривати не більше 15 хв. Після нього добре натерти спину зігріваючим лікувальним засобом та полежати 10-15хв. Всі процедури необхідно виконувати за 2 години до сну. Курс лікувального масажу має складатися з 10-15 процедур. Протипоказаннями до масажу є гіпертонічна хвороба, похилий вік, онкологічні захворювання легень, туберкульоз легень з кровохарканнями тощо [3, с. 304].

Для зміцнення імунної системи потрібно загартовувати організм різними факторами впливу. Основними факторами загартовування при бронхіті є наступні процедури:

1. Повітряні ванни – цю процедуру використовують як в лікувальних, так і в профілактичних цілях. Принцип методу полягає у впливі природного повітря на повністю оголене тіло.

2. Сонячні ванни – дія прямих сонячних променів на тіло людини для його оздоровлення і профілактики. Як правило, для загартовування організму використовують сонячні і повітряні ванни в комплексі.

3. Прогулянки босоніж – починають такі прогулянки ще в теплу пору і тривають вони цілий рік (навіть взимку). Час прогулянки також поступово

зростає, в холодну пору прогулянки спочатку скорочуються по часу, після звикання – зростають.

4. Контрастний душ – являє собою почергове обливання холодною і гарячою водою. Робити такі процедури слід кілька разів, вранці завершувати контрастний душ холодною водою (для неспання), а ввечері – теплій (для сну).

5. Баня (сауна) – після відвідування якої, необхідно пірнати в прохолодний басейн. Така процедура ефективний засіб загартовування організму.

6. Обливання холодною водою – не більше 1-го разу на день.

7. Обтирання снігом – починати слід поступово, можна навіть для першого разу вивалити рушник в снігу і їм відбиратися.

8. Купання в ополонці – для найбільш загартованих людей. Починати потрібно з обливання крижаною водою, потім слід переходити до поступового, але швидкому зануренню у воду, (для першого разу достатньо кількох секунд).

Загартовування організму сприяє: підвищенню працездатності, збільшенню фізичної витривалості, нормалізації емоційної сфери. Тобто загартована людина отримує не лише здоров'я, відмінну фізичну форму, але й врівноваженість, емоційну захищеність, впевненість, стаючи міцніше фізично і психічно [2, с. 145].

Таким чином, для покращення стану здоров'я людини, що хворіла на бронхіт необхідно застосовувати різноманітні методи та засоби фізичної реабілітації: масаж, лікувальну фізичну культуру та загартовування. Оскільки саме при комплексному їх використанні можна досягти найкращих результатів.

Список використаних джерел:

1. Грибан, В. Г. Валеологія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Грибан. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К. : ЦУЛ, 2012. – 342 с.
2. Грейда Б. П. Реабілітація хворих засобами лікувальної фізкультури. /Б.П. Грейда, В.А. Столяр, Ю.М. Валецький, Н.Б. Грейда. – Луцьк: Видавництво «Волинська обласна друкарня», 2003. – 310 с.
3. Мухін В. М. Фізична реабілітація. / В.М. Мухін – К.: Олімпійська література, 2000. – 424 с.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ НА БРОНХІАЛЬНУ АСТМУ

Богдан Каріна В'ячеславівна

студентка II курсу, Полтавський бізнес-коледж ПВНЗ «МНТУ»

Пархоменко Наталія Олександрівна

старший викладач кафедри фізичної реабілітації ПІБ ПВНЗ «МНТУ»

Одним із найпоширеніших захворювань дихальної системи є бронхіальна астма. На сьогодні виявляється тенденція постійного збільшення кількості цього захворювання. На початку XX століття захворюваність населення бронхіальною астмою не перевищувала 1 % від загальної чисельності населення, в даний час ця кількість збільшилася до 10%. Щорічно від хвороби гине близько 2 мільйонів чоловік.

Бронхіальна астма – хронічне, рецидивуюче захворювання інфекційної або неінфекційної природи, обов'язковим патогенетичним механізмом якого

є сенсibilізація, а основною клінічною ознакою – напад задухи унаслідок бронхоспазму, гіперсекреції, набряку слизової бронха.

При легкому нападі хворий відчуває легке експіраторне утруднення дихання. Напади середньої тяжкості можуть супроводжуватися більш вираженим відчуттям задухи, блідістю шкірних покривів, помірним ціанозом. Дихання характеризується шумами, хрипами, які чути на відстані. При важких нападах всі перераховані симптоми виражені сильніше. Хворий приймає вимушене положення – сидячи, спираючись на лікті або долоні, що сприяє включенню в акт дихання допоміжної мускулатури. Шкіра бліда, волога. Грудна клітка фіксована в положенні глибокого вдиху. Дихання спочатку прискорене, потім відбувається його утруднення, з'являються хрипи, що дзижчать і свистять, їх чути на відстані [3, с. 313].

Основними проявами бронхіальної астми є напад задухи, в розвитку клініки якого розрізняють 3 періоди:

1. Період передвісників – виникає за декілька хвилин до нападу у вигляді вазомоторного риніту, відчуття сухості в носі, посилення задухи, свербіння шкіри, дратівливості.
2. Період розпалу – характеризується розвитком задухи експіраторного типу, тобто короткий вдих, видих в 2-4 рази довший, утруднений, супроводжується дистантними хрипами. Хворі займають положення артопне, покриті холодним липким потом. Шийні вени набряклі, пульс частий, межі серця розширюються управо, тони серця глухі, грудна клітка емфізематозна, дихання часте. При перкусії тимпанічний звук, дихання жорстке з масою сухих свистячих хрипів. Напад задухи уривається кашлем з відкашлюванням густої в'язкої «склоподібної» мокроти.
3. Період зворотного розвитку – настає після лікування, характеризується регресом вище зазначених клінічних симптомів.

Профілактичне лікування в період ремісії – це тривала копітка сумісна праця лікаря та пацієнта. Завдання лікаря – підібрати потрібну терапію, навчити пацієнта правильно й осмислено застосовувати препарати, контролюючи свій стан, без ризику для свого здоров'я змінювати режим лікування.

Пацієнти повинні регулярно відвідувати лікаря (кілька разів в місяць – при підборі терапії і режиму хворому; один раз в 2-6 місяців, після досягнення контролю астми) під час яких необхідно не тільки контролювати зміни в стані пацієнтів, але й перевіряти правильність використання препаратів і пристосувань для їх введення.

Загальне зниження захворюваності бронхіальною астмою вважається за можливе при комплексному застосуванні соціально-гігієнічних і медичних заходів. Поліпшення умов праці та побуту населення, зниження забрудненості атмосферного повітря в містах і на промислових підприємствах, боротьба з палінням, розвиток фізкультури та спорту мають пряме відношення до профілактики бронхіальної астми.

У осіб, що страждають такими захворюваннями, для індивідуальної профілактики бронхіальної астми велике значення мають загартовування організму, заняття фізкультурою, працевлаштування на підприємства з чистим і нормальним за режимом температури і вологості повітрям.

Реабілітаційні заходи при бронхіальній астмі направлені на підтримку ремісії хвороби, відновлення функціональної активності й адаптаційних можливостей дихального апарату й інших органів і систем, що забезпечують подальший нормальний розвиток життєзабезпечення організму. З цією метою використовується комплекс лікувально-відновних заходів, що включає організацію лікувально-оздоровчого та дієтичного режиму, використання лікувальної фізкультури, масажу, фізіотерапії та педагогічної дії. Важливе місце в системі реабілітації хворих на бронхіальну астму

належить загартовуванню. Призначення вказаних методів визначається перебуванням хворого і особливостями перебігу захворювання [3, с. 317].

Важливе значення в реабілітації хворих на бронхіальну астму мають дихальні вправи, направлені на усунення патологічних змін з боку бронхолегеневого апарату. Регулярні заняття дихальними вправами сприяють розвитку дихальних м'язів, покращують рухливість грудної клітки, розслабляють гладку мускулатуру бронхів.

Спазмолітична дія дихальних вправ перш за все пов'язана з дією носолегеневого рефлексу. Дихальні вправи, здійснювані вдиханням повітря через ніс, викликають подразнення рецепторів верхніх дихальних шляхів, що рефлекторно спричинює розширення бронхів і бронхіол, а останнє – зменшення або припинення задухи. Спазмолітична дія гімнастичних вправ обумовлюється надходженням в кров великої кількості адреналіну у зв'язку з посиленням діяльності надниркових залоз під час роботи. Спазмолітичний ефект може залежати також від переважання симпатичної іннервації, що виникає при фізичній діяльності.

Тривалість курсу лікувальної фізичної культури (ЛФК) у стаціонарі залежить від клінічного перебігу захворювання, наявності супутніх захворювань та загального стану хворого. Курс ЛФК поділяють на два періоди: I – щадний (вступний) і II – функціональний (основний). В лікувальний період реабілітації застосовують ЛФК, лікувальний масаж, фізіотерапію. Лікувальну фізичну культуру призначають у період між нападами при задовільному загальному стані хворого. Після лікарні хворому призначається III період – тренувальний (заключний), що проводиться в поліклінічних або санаторних умовах. IV період – хворого навчають вольовому керуванню своїм диханням, регулюванню тривалості вдиху та видиху, поведінки та вправ при наблизненні нападу і під час нього. Застосовують лікувальну та ранкову гігієнічну гімнастику, самостійні заняття 5-7 разів на день. Комплекси лікувальної гімнастики мають складатися з дихальних і простих загальнорозвиваючих вправ та вправ на розслаблення м'язів, що виконують у вихідному положенні сидячи та стоячи. Під час рухів необхідно постійно звертати увагу хворого на подовжений видих і підсилювати його додатковими рухами. Вправи повторюють 4-5 разів, темп повільний, амплітуда рухів неповна.

Лікувальний масаж застосовують одночасно з ЛФК для усунення або зменшення бронхоспазмів; розслаблення м'язів плечового пояса, грудної клітки та підвищення її рухливості; підтримання тону і зміцнення дихальних м'язів; стимуляції відходження мокротиння; нормалізації діяльності центральної нервової системи. Масажують грудну клітку, спину, надпліччя, застосовують непрямий масаж легень, серця, діафрагми. Використовують погладжування, розтирання, розминання, вібрацію, стискування та потрушування грудної клітки. Масаж можна застосовувати окремо як на початку, так і в кінці заняття лікувальною гімнастикою, у комплексі засобів попередження та зняття астматичного нападу [1, с. 157].

Масаж шиї та передпліччя здійснюють у вигляді погладжування, видавлювання, розминання, видавлювання ребром долоні (все – по 3-4 рази з однією, а потім з другого боку). Увесь масажний комплекс необхідно повторити не менше двох-трьох разів.

Сеанс масажу варто закінчувати коротким масажем грудей, розтиранням міжреберних проміжків. Загальна його тривалість повинна бути до 12 хвилин.

При реабілітації хворих на бронхіальну астму часто застосовують фізіотерапевтичні методи. Фізіотерапію призначають з перших днів лікування для ліквідації бронхоспазму, десенсебілізації організму, зменшення запальних процесів, покращення відходження мокротиння, підсилення адаптаційно-компенсаторних процесів, відновлення нормальної та регуляторної функції центральної нервової

системи, попередження повторних нападів. Застосовують інгаляції аерозолями або електроаерозолями, медикаментозний електрофорез, ручну гірчичну ванну, гірчичники, сухі банки, ультрафіолетове опромінення, індуктотермію, мікрохвильову терапію, магнітотерапію, оксигенотерапію [2].

Таким чином, бронхіальна астма є хронічним запальним захворюванням дихальних шляхів. При проведенні адекватного лікування та реабілітації хворі на астму тривалий час зберігають працездатність.

Список використаних джерел:

1. Біла М.А. Бронхіальна астма: Керівництво по лікувальному масажу. / М.А. Біла. - М.: Медицина, 2000. - 323с.
2. Богомолова М.І. Лікувальна реабілітація при бронхіальній астмі // Фізична культура і здоровий спосіб життя: Фізична культура і проблеми активізації життєдіяльності людини (раціональне травлення, гігієнічні, імунологічні аспекти і ін.): Тези наук.-практ. конф. - Севастополь. - 2000. - 16-21 лютого. - С. 125-126.
3. Мухін В. М. Фізична реабілітація. / В.М. Мухін – К.: Олімпійська література, 2000. – 424 с.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ НЕВРОЗАХ

Невмержицька Євгенія Віталіївна

студентка II курсу, Полтавський бізнес-коледж ПВНЗ «МНТУ»

Пархоменко Наталія Олександрівна

старший викладач кафедри фізичної реабілітації ПІБ ПВНЗ «МНТУ»

На сьогодні у світі близько 400 мільйонів чоловік переживають ту чи іншу форму психічних розладів. Найпоширенішим розладом вважаються неврози та невротичні стани.

Стан неврозу – це функціональне порушення психіки, що характеризується оборотністю, викликане тривалими чи гострими травмуючими факторами зовнішнього або внутрішнього середовища. Невротичний синдром у людини проявляється у вигляді незадоволеності життям та психологічного неблагополуччя. Найчастіше причиною неврозів є стресові ситуації. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я на неврози сьогодні хворіє 85% населення земної кулі і кількість їх постійно зростає. До характерних ознак неврозів відносять розлади сну, головний біль, що виникає при розумовому, фізичному й емоційному напруженні, може виникати запаморочення або нудота. Згодом може виникнути прискорення частоти пульсу або його зниження, короткочасне підвищення або зниження артеріального тиску, підвищення чи зниження пітливості [3, с. 441].

Фізична реабілітація при лікуванні хворих неврозами повинна бути комплексною й індивідуально орієнтованою. Для визначення засобів та методів реабілітації при невротичних станах необхідно провести аналіз психотравмуючої ситуації та за можливості позбавити хворого від перебування в даній ситуації.

Лікувальна фізична культура (ЛФК) – один з найбільш біологічно обґрунтованих методів реабілітації. При реабілітації хворих на неврози ЛФК розглядають як природний біологічний метод із фізіологічно обґрунтованим застосуванням фізичних вправ і природних факторів. Вона безпосередньо впливає на основні патофізіологічні прояви при неврозах – сприяє вирівнюванню динаміки основних нервових процесів, координуванню функції кори та підкірки головного мозку, першої та другої сигнальних систем тощо. Методика ЛФК диференціюється залежно від патофізіологічних

порушень у вищій нервовій діяльності (неврастенія, істерія, психастенія), клінічного прояву захворювання, його основної симптоматики, емоційного тону, віку, функціональних можливостей хворого.

Основними завданнями лікувальної фізкультури при неврозах є урівноваження взаємозв'язків між збудженням і гальмуванням у діяльності кори головного мозку та поліпшенні координаторної функції нервової системи; нормалізації зміненої реактивності організму, функції серцево-судинної, дихальної, шлунково-кишкової та видільної систем; здійснення виховного впливу на хворих, виведення їх з пригніченого стану; підвищення працездатності та опірності організму.

Ефективність занять з лікувальної фізкультури для хворого на неврози визначається на підставі цілого комплексу показників і їх динамічних змін як на окремому занятті, так і протягом всього періоду лікування, а також на підставі показників функціональних проб нервової системи (проба на швидкість активних рухів, координаторна проба, проба Ашнера, дермографізм), антропометричних даних і показників фізичної підготовленості (ходьба під метроном, метання в ціль тощо).

Паралельно з лікувальною фізичною культурою хворим на неврози корисним є також лікувальний масаж. Його застосовують для покращення настрою та самопочуття хворого, підвищення чи зменшення процесів збудження і гальмування в центральній нервовій системі, її функціональної здатності; підготовки до занять фізичними вправами. Використовують сегментарно-рефлекторний або регіонарний точковий масаж комірцевої чи поперекової зони, класичний масаж. При гіперстенічній формі неврастенії й у разі збудження хворого використовують легкі поглажування та розтирання, а при гіпостенічній – масаж проводять енергійно з використанням всіх прийомів. Масажують голову та потилицю при головному болю. Ослабленим хворим рекомендують 10-хвилинний масаж перед початком занять лікувальною гімнастикою [2, с. 45].

Для покращення психоемоційного стану хворого, зменшення підвищеного нервового збудження, підсилення процесів гальмування, нормалізації сну, загартування та загального зміцнення організму призначають фізіотерапію. Фізіотерапевтичні методи застосовують диференційовано, залежно від виду неврозу, його форми та клінічного перебігу захворювання. Використовують електрофорез медикаментами, що специфічно впливають і регулюють перебіг тих чи інших основних нервових процесів у центральній нервовій системі, електросон, ультрафіолетове опромінення. При гіперстенічній формі неврастенії застосовують вологі обгортання, повітряні ванни, сон на відкритому повітрі. Хворим на істерію призначають хвойні ванни, вологі обгортання, аеронізацію і симптоматичну фізіотерапію: гальванізацію ділянки хребта, індуктотермію на суглоб при контрактурі та на черевне сплетіння при спазмах кишечника, електростимуляція м'язів при паралічах і парезах тощо.

З фізіотерапевтичною метою використовують також повітряні та сонячні ванни, сон на відкритому повітрі, обтирання, обливання, купання у прісній і морській воді. При гіперстенічній формі неврастенії призначають сульфідні, йодобромні, радонові ванни індиферентної температури (35-36°C), віяловий душ слабкого тиску. При гіпостенічній формі неврастенії, неврозі нав'язливих станів рекомендують вуглекислі і перлинні ванни (33-35°C).

Хворим на істерію призначають хвойні, валеріанові, азотно-радонові ванни, інколи використовують душ Шарко середнього тиску з поступовим зниженням температури води з 34°C до 25°C [1, с. 211].

Працетерапію призначають в післялікарняний період і застосовують для загального зміцнення організму, підтримання фізичної працездатності, самоствердження у можливості ставити собі завдання і виконувати їх. Використовують в'язання, вишивання, швейні, слюсарні і столярні роботи, працю у саду, на присадибній ділянці.

Хворим на невроз показано санаторно-курортне лікування на кліматичних курортах загального профілю. Тих, хто страждає на невроз нав'язливих станів, слід направляти у спеціалізовані місцеві санаторії [3, с. 448].

Отже, гарних результатів реабілітації людей, що страждають на неврози, можна досягти лише при комплексному використанні різноманітних методик фізичної реабілітації. Таким людям бажано поєднувати кліматотерапію з різними видами фізіотерапії. Фізичні вправи стимулюють у хворих різні фізіологічні механізми, що допомагають врівноваженню внутрішнього середовища організму із зовнішнім середовищем та сприяє оздоровленню.

Список використаних джерел:

1. Клапчук В.В. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / В.В. Клапчук, Г.В. Дзяк – К.: Здоров'я, 1995. – 312 с.
2. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих з травмами й захворюваннями нервової системи [Текст] : навчальний посібник. / О. К. Марченко. – К.: Олімпійська література, 2006. – 196 с.
3. Мухін В.М. Фізична реабілітація. / В.М. Мухін. – К.: Олімпійська література, 2000. – 424 с.

Секція 3

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

РОЗВИТОК ХМАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Глуховець Юрій Вікторович,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри програмної інженерії та інформаційних систем,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Варич Василь Володимирович,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри програмної інженерії та інформаційних систем,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Український ринок хмарних сервісів – один із найбільш динамічних в Європі. За його даними, як великі компанії, так і власники малого та середнього бізнесу, «розуміють, що хмарні рішення дозволять їм швидше реагувати на вимоги ринку і бізнесу», і як показує дослідження, у багатьох випадках користувачі хмарних сервісів випереджають своїх конкурентів за рахунок більш високої продуктивності.

«Хмара» – це навіть не технологія, це підхід, при якому величезна кількість серверів об'єднуються в один потужний обчислювальний механізм з використанням технологій віртуалізації, а ресурси одного сервера поділяються на віртуальні машини і застосовуються багатьма користувачами одночасно. Інтерфейс, за допомогою якого працює користувач, дозволяє використовувати ресурси в той момент, коли вони необхідні, і позбавлятися від них, якщо вони не потрібні.

Індустрія «хмарних обчислень» незважаючи на світову економічну кризу стрімко розвивається. За прогнозами Gartner очікується, що до 2017 р. рівень поширення хмарних технологій сягатиме 33%, а до 2020 р. цей показник становитиме 60%. Хмарними технологіями буде користуватись майже 700 млн. компаній у світі. За даними звіту Global Cloud Indexy 2015 р. хмарний трафік зросте у 12 разів і становитиме 1,6 зеттабайт на рік. За прогнозами аналітичної групи Forrester Research світовий рівень хмарних обчислень зросте у 2020 р. до 241 млрд. доларів, порівняно з 35 млрд. у 2011 р. Одним з ключових, зокрема для зростання глобального ІТ-ринку, постане сегмент хмарних послуг для малого бізнесу, річний обіг якого в 2015 р. становитиме 95 млрд. доларів [1].

За даними дослідження, проведеного GfK Ukraine спільно з компанією De Novo, 47% представників ІТ-служб мають про них досить поверхневі знання. Бізнес-користувачі, ті ж керівники компаній, взагалі не знайомі з хмарними обчисленнями.

Архітектура «хмарового» сервісу є значно лаконічнішим, продуктивнішим і дешевшим рішенням порівняно з мережами попереднього покоління.

– Хмари дають змогу істотно знизити капітальні витрати на побудову центрів оброблення даних, закупівлю серверного та мережевого обладнання, апаратних і програмних рішень тощо. Левова частка цих видатків поглинається провайдером «хмарових» послуг. Україна лише на початку цього шляху, і її

чекають кілька років зростання хмарного ринку, що виражається в двозначних числах [2].

– «Хмарові» технології забезпечують можливість досить оперативно змінювати конфігурацію корпоративної IT-інфраструктури залежно від поточних потреб, споживаючи (і купуючи) стільки ресурсів, скільки потрібно на конкретний момент. Ресурсів «хмари» зазвичай цілком достатньо для замовлення віртуального «суперкомп'ютера» або інфраструктури для великої корпорації, і при цьому не виникає проблем з оновленням програмного забезпечення, сумісністю різних операційних систем тощо.

– «Хмарові» сервіси надають можливість у буквальному розумінні носити своє робоче місце із собою: за наявності мобільного термінального пристрою і доступу до інтернету користувач незалежно від свого місцезнаходження завжди має доступ до власного віртуального комп'ютера, зконфігурованого у «хмарі», корпоративних мереж, баз даних.

– Постійно розширюється спектр послуг, пропонованих виробниками та провайдерами «хмарових» рішень. Зазвичай їх «асортимент» цілком відповідає постійно зростаючим можливостям сучасної комп'ютерної техніки.

Усе це лише найсуттєвіші технологічні переваги «хмарових» сервісів, перелік яких можна продовжити. Понад те, виробникам і провайдерам «хмар» вдалося сформувати досить гнучку та адекватну потребам сучасного ринку систему надання послуг [3].

У найбільш розвинених регіонах світу вже ухвалено стратегічні рішення та плани дій щодо системного та комплексного розвитку «хмарових» сервісів, розгорнуто відповідну роботу. Ринок «хмарових» обчислень стає полем дедалі жорсткішої конкуренції між провідними світовими IT-корпораціями (Google, Yahoo, Amazon, Microsoft, Zoho, Cisco, Symantec, Fujitsu та інші). Великі бізнес-гравці, які ще не мають своєї «частки» на цьому ринку, готуються завойовувати її в найближчому майбутньому.

Інтенсифікує техніко-технологічну гонку, тому нові апаратні рішення, стартапи, програмне забезпечення розробляються і просуваються у «хмаровому» секторі справді випереджальними темпами.

Український хмаровий ринок, на відміну від ринків США чи ЄС, нині знаходиться у «латентній фазі» розвитку – формування попиту й акумулювання первинного досвіду споживання хмарових рішень, але згідно з одностайними експертними прогнозами вже з 2014 р. і до 2015-2016 рр. він демонструватиме експоненціальне зростання, характерне для хмарових ринків розвинених країн. Багаторазове збільшення ринку найближчими роками приведе до виникнення нового специфічного і значущого сектору української економіки та інфраструктури. Розробка національних стандартів, які встановлювали б належні вимоги до якості та надійності хмарних технологій і послуг в Україні [4]. У майбутньому, очевидно, потрібна буде їх гармонізація зі стандартами ISO та ЄС.

Список використаних джерел:

1. Облачные предсказания Forrester на 2017 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ko.com.ua/oblachnye_predskazaniya_forrester_na_2017_g_118998
2. Облачные сервисы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.de-novo.biz/arenda-servernoj-infrastruktury>
3. Гнатюк С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1191/>
4. Хмарні технології. Глуховець Ю.В. /Матеріали Всеукраїнської науково-практичної з міжнародною участю «Актуальні проблеми розвитку сучасної». – Полтава:Полтавський літератор, ПІБ МНТУ, 2016. – С.79-81.

МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КЕРУЮЧИХ СИСТЕМ З УРАХУВАННЯМ ЗМЕНШЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ПРОЯВУ ДЕФЕКТІВ ЗА РАХУНОК КОРЕКЦІЇ ПРОГРАМНОГО КОДУ

Поночовний Юрій Леонідович,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри комп'ютерної інженерії,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Воронянський Володимир Станіславович,

викладач, Полтавський коледж нафти і газу

Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Модель передбачає проведення процедур корекції програмного коду відразу після прояву програмного дефекту. При введенні таких змін ускладнюється структура програмних засобів (ПЗ) інформаційно-керуючої системи (ІКС), внаслідок чого змінюються постійні вхідні параметри моделі. У процесі функціонування системи в разі прояву програмних дефектів, вони усуваються шляхом корекції програмного коду. Внаслідок усунення програмного дефекту, інтенсивність відмов λ_{sw} буде зменшуватися на деяку величину $\Delta\lambda_{sw}$. У такому випадку готовність системи буде підвищуватися не за рахунок зменшення функціональності.

Розмічений граф станів і переходів двоканальної одноверсійної ІКС для випадку усунення програмних дефектів шляхом обмеження функціонала відповідає рис. 1.

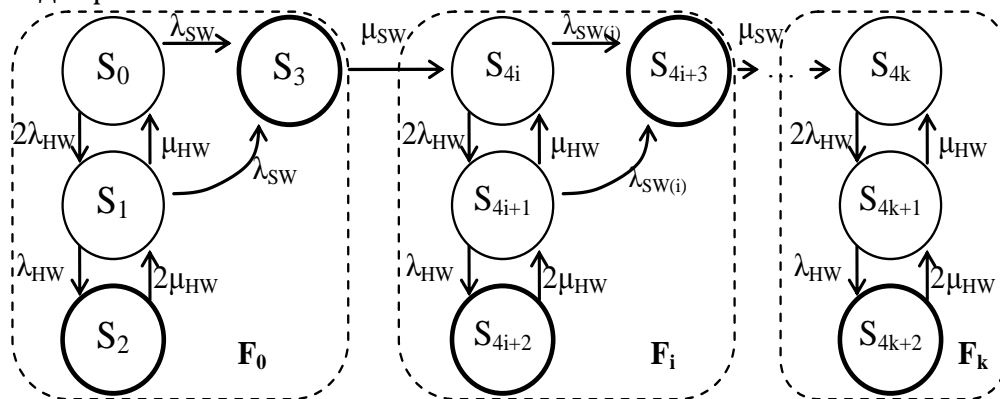

Рис. 1. Розмічений граф станів і переходів дубльованої одноверсійної ІКС з урахуванням зменшення інтенсивності програмних відмов до їх повного усунення

Для кінцевого фрагмента значення λ_{sw} буде відповідати $\lambda_{sw \min}$ (в силу певних обмежень, наприклад часу функціонування); проте можливий випадок повного усунення програмних дефектів, тоді $\lambda_{sw \min} = 0$, а розмічений граф матиме вигляд, як показано на рис. 1.

Результати обчислень представлені у вигляді графічної залежності функції готовності від часу функціонування систем на рис. 2.

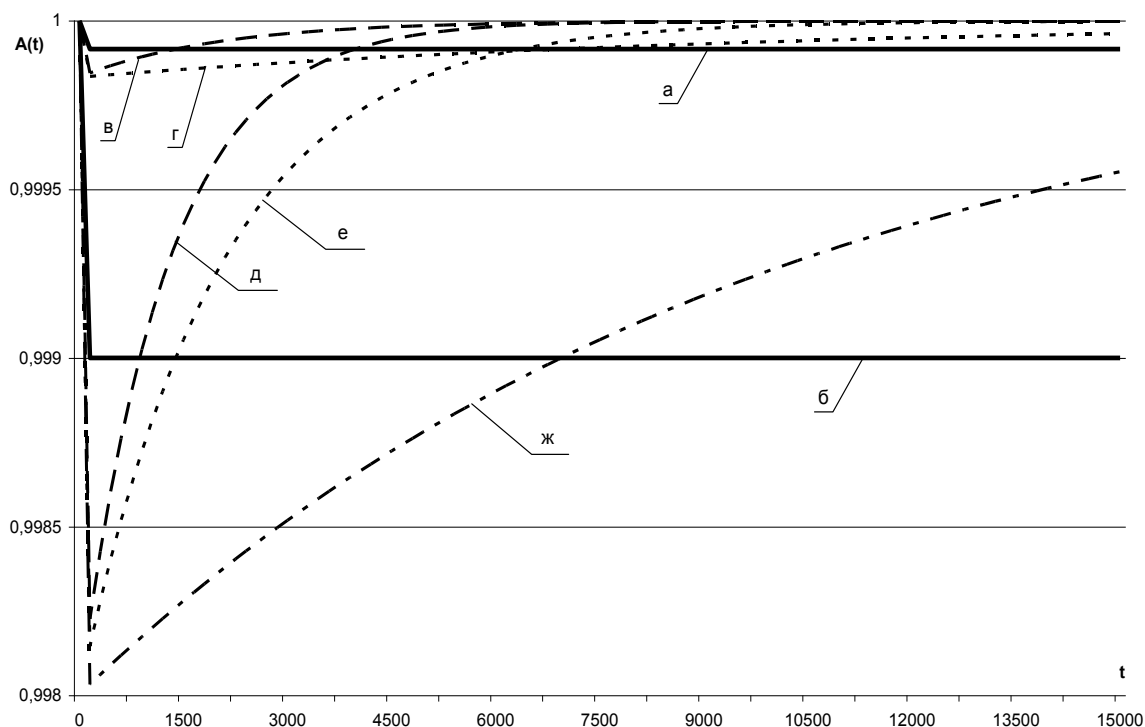

Рис. 2. Порівняння функцій готовності двоканальної ІКС, без врахування усунення дефектів ПЗ (а і б); для випадків усунення програмних дефектів обмеженням функціоналу для: в) $\Delta\lambda_{sw} = 5 \cdot 10^{-4}$; г) $\Delta\lambda_{sw} = 10^{-4}$; і корекцією програмного коду для: д) $\Delta\lambda_{sw} = 8 \cdot 10^{-4}$; е) $\Delta\lambda_{sw} = 5 \cdot 10^{-4}$; ж) $\Delta\lambda_{sw} = 10^{-4}$

Також при моделюванні можна виділити «базові» значення змінних вхідних параметрів:

- крок зміни інтенсивності відмов ПЗ $\Delta\lambda_{SW} = 10^{-4}$ (1/год);
- мінімальна інтенсивність прояву програмних дефектів $\lambda_{sw \min} = 5 \cdot 10^{-5}$ (1/год).

Аналіз графіків на рис. 2 дозволяє зробити наступні висновки:

- на початковому етапі експлуатації готовність системи з обмеженням функціоналу вище, ніж у системи з корекцією програмного коду, в подальшому, готовність обох систем збільшується до рівня, обумовленого значенням $\lambda_{sw \min} = 5 \cdot 10^{-5}$;
- при одних і тих же значеннях параметра $\Delta\lambda_{sw}$ у систем з обмеженням функціоналу швидкість переходу готовності в стаціонарний стан вище, ніж у систем з корекцією програмного коду;
- у обох систем зі зменшенням значення параметра $\Delta\lambda_{sw}$ зменшується і мінімальний рівень готовності на початковому етапі експлуатації.

Список використаних джерел:

1. Засуха С. А. Модель готовности двухканальной информационно-управляющей системы космического аппарата с оперативной верификацией программных средств / С.А.Засуха, Ю.Л.Поночовный // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2011. – Вип.2 (6). – С.144–149.
2. Харченко В. С. Методы моделирования и оценки качества и надежности программного обеспечения / В.С. Харченко, В.В. Скляр, О.М. Тарасюк – Харьков: Нац. аэрокосмический ун-т «Харьк. авиац. ин-т». – 2004. – 159 с.

**МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КЕРУЮЧОЇ СИСТЕМИ
РОЗУМНОГО БУДИНКУ З УРАХУВАННЯМ ПРОВЕДЕННЯ ОБМЕЖЕНОЇ
КІЛЬКОСТІ РОЗДІЛЬНИХ ОБСЛУГОВУВАНЬ**

Поночовний Юрій Леонідович,

Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри комп'ютерної інженерії,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Аль-Судані Мустафа Кахтан Абдулмунем,

аспірант, Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

Дана модель описує функціонування системи в умовах проведення заходів роздільного обслуговування, кількість яких протягом життєвого циклу обмежена. Моделювання відображає наступний принцип: на етапі планування процедур обслуговування розробники можуть тільки припускати кількість невиявлених дефектів і вразливостей. В моделі точно відомо, що в ході обслуговування вразливостей будуть усуватися тільки уразливості, і в ході обслуговування за дефектами будуть усуватися тільки дефекти. Тому в даній моделі вхідні параметри N_{dp} і N_{vp} визначають плановану кількість обслуговувань за дефектами і вразливостями відповідно.

Розмічений граф моделі показаний на рис. 1.

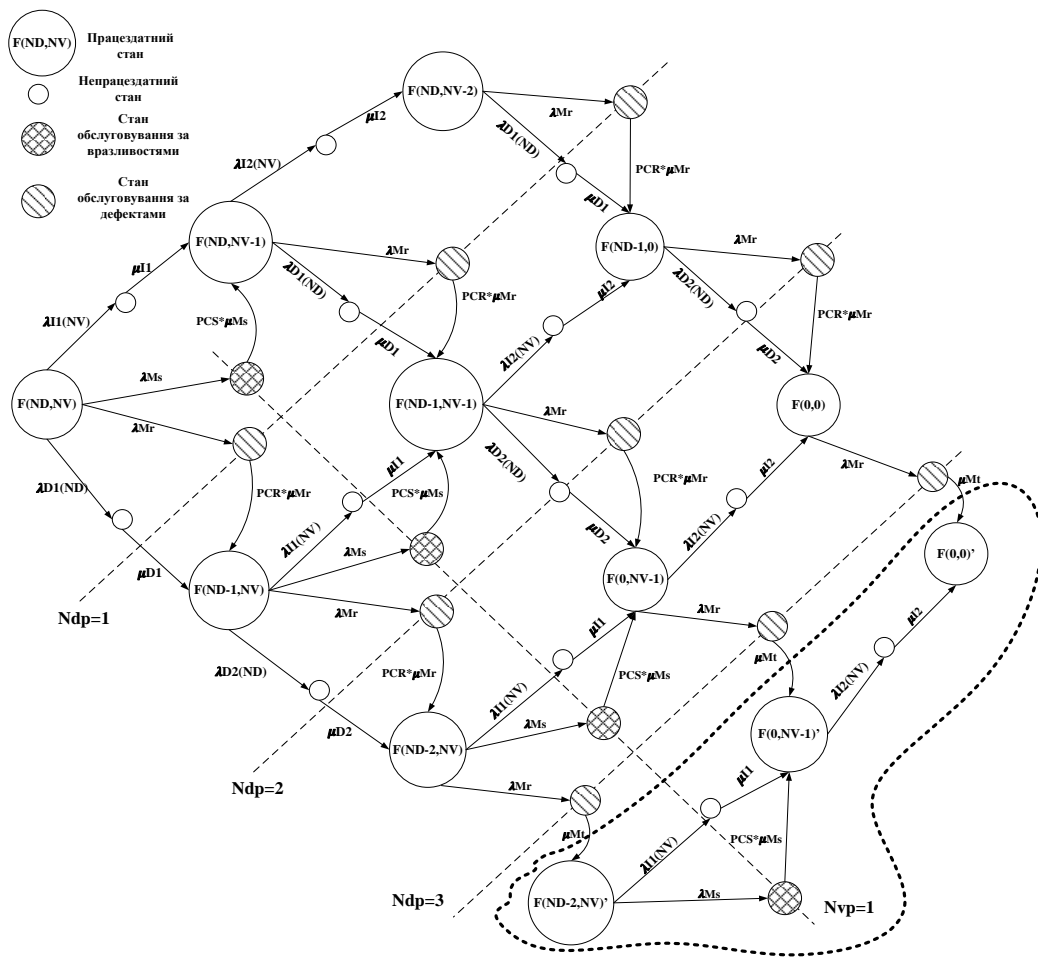

Рис. 1. Розмічений граф моделі урахуванням обмеженої кількості роздільних обслуговувань за дефектами ($N_{dp} = 3$) і вразливостями ($N_{vp} = 1$)

При побудові графа моделі для підвищення наочності прийнято допущення про повне усунення проявилася дефекту або уразливості без рестарту системи (тобто, $PR = PS = 1$).

Граф на рис. 1 є моделлю інформаційно-керуючої системи розумного будинку з двома дефектами і двома уразливими ($N_d = 2$, $N_v = 2$), і додатково описує проведення трьох обслуговувань за дефектами ($N_{dp} = 3$) і одного обслуговування за вразливостями ($N_{vp} = 1$). Запланована кількість обслуговувань (наприклад, за дефектами) визначається не кількістю вертикальних діагоналей ромбоподібної фігури орграфа, а відповідає похилим лініям в напрямку зсуву при усуненні дефектів (вправо-вниз).

При виявленні та усуненні дефектів логіка функціонування моделі наступна: перше обслуговування ($N_{dp} = 1$) проводиться після запуску системи в експлуатацію і має три ймовірних стани (з переходами зі станів $F(N_d, N_v)$, $F(N_d, N_v - 1)$, $F(N_d, N_v - 2)$). Після обслуговування виявлений дефект усувається, тому друге обслуговування ($N_{dp} = 2$) також має три ймовірних стани (з переходами зі станів $F(N_d - 1, N_v)$, $F(N_d - 1, N_v - 1)$, $F(N_d - 1, 0)$). Так як в системі спочатку були присутні тільки два дефекти, то третє обслуговування за дефектами надлишкове і для його моделювання в графі є потреба у додатковому фрагменті (показаний штриховою фігурною лінією). Третє обслуговування також має три ймовірних стани.

При побудові моделі необхідно врахувати чотири варіанти прогнозів початкової кількості дефектів і вразливостей:

- а) $(N_{dp} \leq N_d) \& (N_{vp} \leq N_v)$
- б) $(N_{dp} \leq N_d) \& (N_{vp} > N_v)$;
- в) $(N_{dp} > N_d) \& (N_{vp} \leq N_v)$;
- г) $(N_{dp} > N_d) \& (N_{vp} > N_v)$.

Список використаних джерел:

1. Харченко В.С. Марковские модели готовности информационно-управляющей системы умного здания при раздельном и общем обслуживании по надежности и безопасности / В.С.Харченко, Мустафа Кахтан Абдулмунем Аль-Судани, Ю.Л. Поночовный // Системи упр., навігації та зв'язку. – 2015. – Вип. 4 (36). – С. 88-94.
2. Al-Sudani Mustafa Qahtan Abdulmunem. Availability and Security Assessment of Smart Building Automation Systems: Combining of Attack Tree Analysis and Markov Models [Text] / Al-Sudani Mustafa Qahtan Abdulmunem, V. S. Kharchenko // Proceedings of the 3th IEEE International Conference on Mathematics and Computers in Sciences and in Industry (MCSI), Chania, Greece, 2016, pp. 302-307.

WEB-ОРІЄНТОВАНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ ПІДПРИЄМСТВА

Струць Вадим Анатолійович,

студент 4-го курсу, група КН-41, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Москаленко Артем Олексійович,

кандидат технічних наук, завідувач кафедри програмної інженерії та інформаційних систем

Web-орієнтована система управління документообігом забезпечує порядок документів на підприємстві, а тому документи користувачів не можливо загубити чи видалити. Втрата документів, затягування узгодження, порушення конфіденційності – ці та багато інших негативних наслідків безграмотного управління документами можна уникнути, запровадивши систему електронного управління документами. На сьогоднішній день web-орієнтована система

управління документообігом є популярною тому що значно прискорює роботу з документами на підприємстві. Підприємства які використовують цю систему витрачають набагато менше часу на управління документообігом завдяки автоматизації та мобільності системи, яка може організувати спільну роботу з документами або чітко організований план документообігу між робітниками [1, 2].

Документи чи інформація яка зберігається на web-порталі системи є дуже добре захищеною, а ніж документи які зберігаються чи передаються простим шляхом локальної мережі підприємства.

Розглянемо процес розгортання web-орієнтованої системи документообігу підприємства. Перш за все необхідно встановити Windows Server, адже лише на даній операційній системі буде працювати Sharepoint Foundation. Далі в самій операційній системі потрібно підключити компонент Net Framework, оскільки при встановленні програма Sharepoint буде запитувати цей компонент. Далі встановлюється Sharepoint Services, для більш гнучкої роботи документообігу, особливо коли документообіг відбувається у великій компанії. Останні компоненти для встановлення це – Sharepoint Designer (для управління компонентами сайту), Microsoft Visual Studio (для програмування) та SQL Server.

Після встановлення всіх програм та компонентів був отриманий доступ до сторінки адміністрування документообігом. Далі відбувається налаштування робочого процесу за допомогою вбудованих інструментів web-порталу, Sharepoint Designer та об'єктно-орієнтованої мови програмування C# в програмі Microsoft Visual Studio створити робочий процес, створити сайт.

Інтерфейс web-орієнтованої системи управління документообігом підприємства представлений на рис. 1.

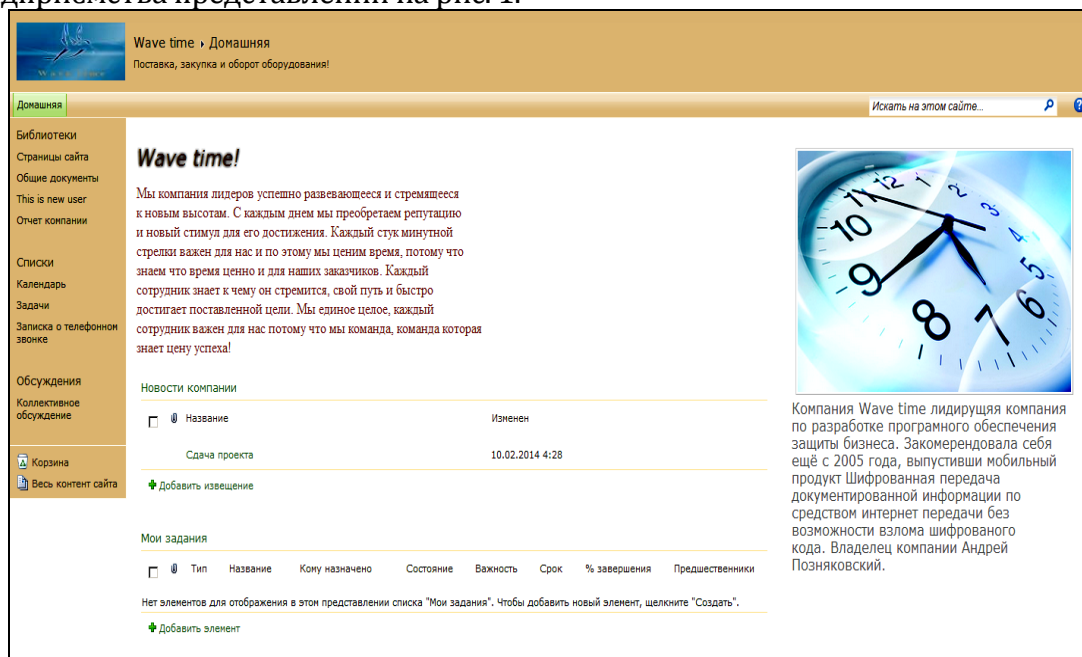

Рис. 1. Интерфейс web-орієнтованої системи управління документообігом підприємства

Було створено організацію для імітації роботи документообігу, компанія називається Wave time, що в перекладі означає «Хвиля часу». Безпосередньо ця сторінка сайту і є робочим місцем робітника.

На початковій сторінці розміщується емблема компанії, коротку стимулюючу інформацію для робітників та інформацію про компанію. На

початковій сторінці для робітника створено декілька елементів, таких як: «Новини компанії», «Мої завдання», «Мої документи». Ці елементи винесені на початкову сторінку оскільки вони є найбільш часто використовуваними. Для створення елемента для робітника, перш за все потрібно мати певні права.

Щоб створити елемент на сайті початкової сторінки (рис. 1) потрібно у правій верхній частині сайту натиснути кнопку «Изменить», після чого відкриється меню редагування сторінки (рис. 2).

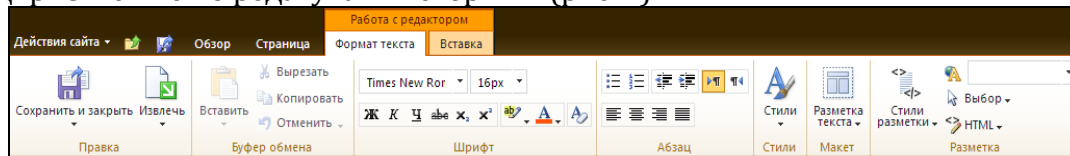

Рис. 2. Меню редагування вмісту сторінки

На панелі інструментів потрібно вибрати вкладку «Вставка», для переходу в інше меню. Перейшовши в нове вікно натискаємо на елемент «Новый список», відкривається вікно в якому можемо обрати той елемент для сайту який нам потрібний та натискаємо «ОК». Попередньо ввівши назву списку (рис. 3).

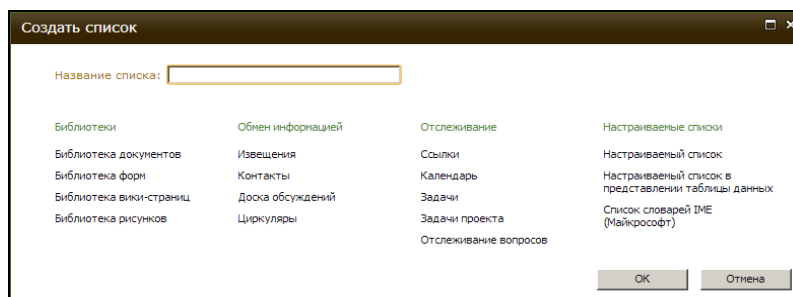

Рис. 3. Демонстрація створення елемента сторінки

Далі створюється робочий процес документообігу. Перш за все необхідно створити бібліотеку в яку розміщуються документи, створити користувачів та надати їм права.

Натискаємо «Действия сайта» та вибираємо пункт «Создать библиотеку документов». В вікні, що відкрилось (рис. 4) вводиться ім'я, опис, та вибирається розміщення бібліотеки на панелі швидкого запуску та підтримка версій.

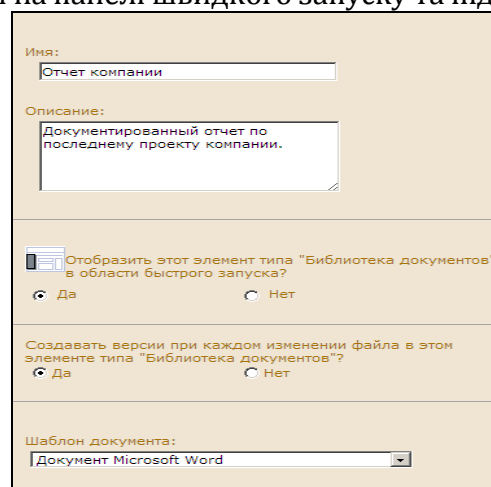

Рис. 4. Меню створення бібліотеки документів

Далі на панелі швидкого доступу в розділі бібліотеки вибирається створена бібліотека «Отчет компании». Обирається пункт «Библиотеки» та на панелі, яка

щойно відкрилася, з правої сторони сайту вибирається «Разрешения библиотеки». В верхній частині сайту з лівої сторони вибирається пункт «Управление родительской группой». Потім створюється групу, обравши пункт на управлінні «Создать группу», вводиться її назва, наприклад, «Work group», дається її опис та натискається кнопка «Создать».

Після проведення маніпуляцій у відкритому вікні видно одного користувача, який є власником, тобто той хто є адміністратором сайту.

Далі потрібно додати користувачів до групи (рис. 5). Обирається параметр створення «Добавить пользователей в группу».

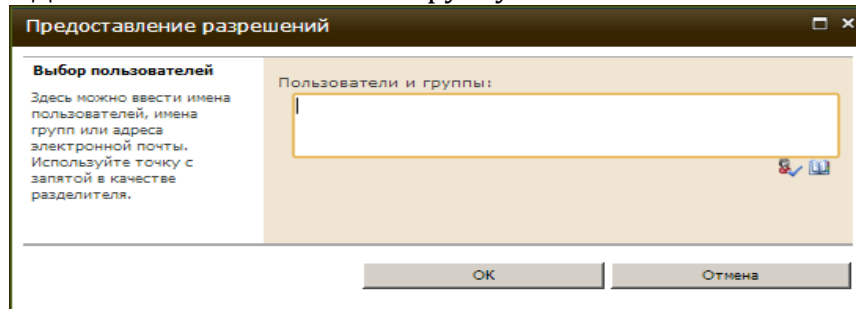

Рис. 5. Додавання користувачів в групу дозволених

Далі до групи додається необхідна кількість користувачів. Після того, як добавили користувачів, вони можуть користуватись цією бібліотекою. Далі здійснюється вхід до одного із профілів, ввівши ім'я користувача та пароль, перехід в створену бібліотеку «Отчет компании». Потім здійснюється завантаження документів на портал. Для цього в бібліотеці обирається пункт «Добавить документ» та завантажуються потрібні документи в бібліотеку (рис. 6).

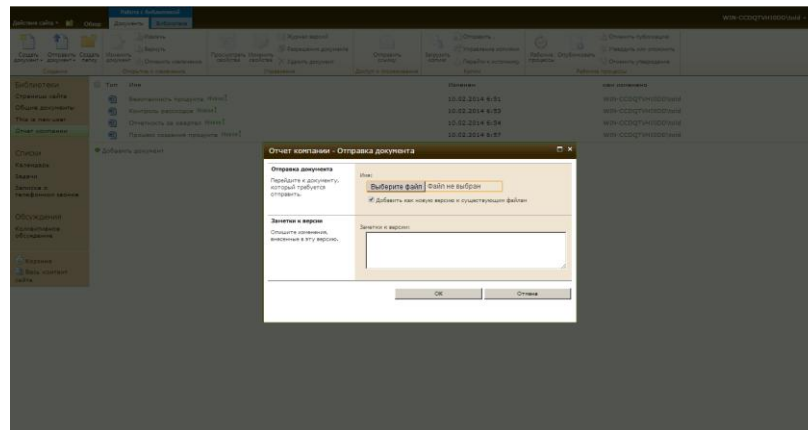

Рис. 6. Завантаження документа на сайт

Після цього розпочинається розробка робочого процесу. Ставиться завдання на створення бізнес-процесу узгодження документа (рис. 7).

Рис. 7. План узгодження документа

Цей робочий процес використовує поле затвердження, яке налаштовується в задачі робочого процесу. Замість стандартного тексту «Завершена» або «Виконується», що міститься у вбудованому полі Стан, завдання додає поле бізнес-твердження, що містить текст «Затверджено» або «Не затверджено». Робочий процес програмно встановлює в поле Стан значення «Завершено», коли елемент і завдання задовольняють необхідним умовам.

Таким чином, було описано процес створення Web-орієнтованої системи документообігу підприємства. Розглянуто програмні засоби, що необхідні для роботи порталу, приведено послідовний опис створення програми і демонстрація Web-орієнтованої системи.

Список використаних джерел:

1. Писаренко В. Переваги електронного документообігу в діяльності органів державної влади та проблеми впровадження / В Писаренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/1/06.pdf>.
2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.

ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сагайдачна О.В.,

викладач, Полтавський бізнес-коледж ПВНЗ «МНТУ»

Ефективність навчального процесу вищого закладу освіти складається з двох основних компонентів: ефективності навчальної діяльності, пов'язаної з науковою організацією навчальної роботи студентів, їх здібностями, вольовими якостями та інтересом до навчання, з одного боку, і ефективністю педагогічної праці, також пов'язаної з рівнем її наукової організації, з кваліфікацією, загальною культурою, сукупністю особистих якостей викладачів – з іншого.

Усі зміни, що вносяться в уміння навчити користуватися комп'ютером, не можуть не позначитися на ролі, що відводиться викладачеві, та на його функціях. Комп'ютер у навчальному процесі не механічний педагог, а засіб, що посилює та розширює можливості навчальної діяльності викладача. Це означає, що в умовах комп'ютеризації навчання роль педагога зростає, оскільки він визначає організаційно-методичну структуру і зміст всього навчання. Саме він організує роботу та виділяє комп'ютеру абсолютно конкретну функцію в конкретний момент [1, 2].

Концепція інформаційної системи підтримки навчального процесу, у першу чергу, повинна враховувати психолого-вікові категорії користувачів, що в свою чергу вимагає використання різних форм організації навчального процесу.

Електронні засоби підтримки процесу навчання:

- електронний підручник, система вправ для самоперевірки.
- електронний задачник, збірник завдань для тематичних атестацій.
- електронний довідник.
- бібліотека електронних опорних конспектів.
- бібліотека тестових завдань.
- електронний зошит для домашніх завдань, для класних робіт, для тематичних атестацій, для вчителя.
- система побудови графіків (і геометричних фігур).
- середовище (підтримки) розв'язання задач.

- електронний розв'язувач задач.
- електронний калькулятор.
- бібліотека уроків.
- бібліотека атестацій
- електронний класний журнал.

Організація навчального процесу полягає у:

1. Створенні електронних опорних конспектів лекцій лектором на етапі підготовки до проведення курсу.
2. Проведенні лекцій з використанням електронних опорних конспектів лекцій та інших електронних дидактичних матеріалів.
3. Зберіганні, редагуванні та повторному використанні електронних опорних конспектів лекцій.
4. Створенні електронних контрольних та практичних навчальних завдань (КНЗ та ПНЗ) з викладачем на етапі підготовки до проведення практичних занять та контрольних робіт з курсу.
5. Проведення викладачем практичних занять та контрольних робіт з курсу.
6. Перевірці КНЗ та оцінюванні знань студентів-слухачів курсу по результатам виконання КНЗ.
7. Зберіганні, редагуванні та повторному використанні ПНЗ та КНЗ з курсу.
8. Зберіганні результатів оцінювання знань студентів для урахування при виведенні підсумкової оцінки знань студента к курсу.
9. Зберіганні результатів роботи студентів з виконання КНЗ та ПНЗ за весь період навчання з можливістю їх збереження на зовнішніх носіях.
10. Надання студентам можливостей оперативного доступу до усіх дидактичних матеріалів ПЗ [1, 2].

Для здійснення ефективної організації навчального процесу та забезпечення взаємодії всіх учасників цього процесу висувуються загальні вимоги до архітектури програмного продукту [3, 5].

Програмний засіб відповідно до архітектурних вимог на кожному з трьох робочих місць повинен виконувати функцію керівної оболонки, яка не залежить від наповнення змістовними навчальними матеріалами з деякої групи навчальних дисциплін.

Необхідно, щоб оболонка програмного засобу була орієнтованою, насамперед, на використання з навчального курсу, значною частиною якого є цикли практичних робіт, які виконуються тими, хто навчається та підлягають перевірці викладачем.

ПЗ має бути працездатним (з необхідними обмеженнями) і в тих варіантах, коли він використовується лише в класі, обладнаному локальною мережею або лише на (локальному) робочому місці студента.

Взаємодія лектора з дисципліни – користувача ПЗ, викладача – користувача ПЗ та студента-користувача ПЗ полягає у:

1. Наданні лектором своїх опорних конспектів лекцій викладачу з метою використання їх студентами під час проведення практичного завдання.
2. Наданні викладачем своїх КПЗ та КНЗ лектору з метою контролю з боку лектора їх якості.
3. Наданні лектору можливостей отримання результатів виконання КНЗ студентами з метою моніторингу якості навчального процесу.

4. Наданні студентам можливостей отримувати консультації з боку лектора з курсу.

5. Наданні викладачу можливостей по передачі студентам персональних ПНЗ та КНЗ засобами обчислювальної мережі.

6. Наданні викладачу можливостей по збору з робочих місць студентів виконаних персональних КНЗ засобами обчислювальної мережі.

Існуючі сьогодні навчальні комп'ютерні системи в освіті вимагають від користувачів відповідних знань та навичок при виконанні діяльності за умови їх використання [6, 7].

Діяльність викладача визначається такими видами:

– перевіркою правильності розв'язання завдань: завдання практикуму, домашні завдання, тематичні атестації.

– викладанням нового матеріалу.

– аналізуванням результатів тестування.

Діяльність студента визначається такими видами:

– вивченням нового матеріалу.

– розв'язанням завдання (усно й письмово).

– відповідями на тестові питання.

Нові інформаційні технології навчання дозволяють підвищити якість навчання студентів з урахуванням їх індивідуальних психологічних і фізіологічних особливостей. У цьому виявляється свого роду гуманізація навчання, оскільки знання і вміння можуть бути отримані в комфортніших для студентів умовах.

У нашому дослідженні ми виявили можливість використання комп'ютера в таких видах навчальної роботи зі студентами:

1. У завданнях, де персональні комп'ютери виступають, в основному, як засіб презентації нового навчального матеріалу. Перевага комп'ютера в тому, що за його допомогою можна компонувати ілюстрації з урахуванням рівня складності завдання, що виконується, з урахуванням особливостей колективу студентів та можливості втручання викладача в процес навчальної роботи.

2. Для активної індивідуальної самостійної роботи студентів. Комп'ютер допомагає організувати самостійну роботу з наростаючою складністю, у результаті чого студент може працювати самостійно у своєму індивідуальному режимі.

3. При виконанні контрольних робіт. При цьому дані про успіхи надходять на комп'ютер викладача для обробки та аналізу.

4. При проведенні додаткових занять та консультацій за допомогою діалогічних навчальних систем викладач може проводити індивідуальну роботу з кожним студентом у зручному для нього режимі та темпі.

5. В організації позаурочної роботи студентів із використанням додаткових можливостей алгоритмічних мов – графічних операторів та текстових редакторів, вивчення яких не входить у програмний курс, але, як правило, викликає підвищений інтерес студентів, а значить спонукає їх до самостійної творчої діяльності.

Чисельні дослідження в галузі застосування комп'ютерів як засобу отримання студентами знань з різних предметів [4, 7] дозволяють зробити висновок, що комп'ютери мають високу активність, сприяють підвищенню науковості та доступності навчання, посиленню самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Список використаних джерел:

1. Гордієнко Г. Вхідження України у всесвітню систему інформації // Нова політика. – 2009. – №5. – с. 64-67.
2. Іванов В. Ф., Мелещенко О. К. Сучасні комп'ютерні технології і засоби масової комунікації: аспекти застосування. – Київ, 2016.
3. Інформаційний ринок в Україні / Ю. М. Арский, Р. С. Гиляревский, В. С. Егоров та ін. – Київ: 2017. – 297 с.
4. Климчик В. Інформаційні технології та тенденції розвитку міжнародної інформації // Вісник КН. палати. – 2010. – № 6. – С. 11–14.
5. Крилов І. В. «Інформаційні технології: теорія і практика». – К.: «Центр», 2016. – №1. – С. 5–7.
6. Коломієць В. Ф. Міжнародні інформаційні технології. – Київ, 2016. – С. 147-150.
7. Матвієнко О., Цивін М. Інтернет-засіб доступу до інформаційних ресурсів // Бібл. вісник. – 2016. – № 1. – С. 5-7.

IMPORTANCE OF ENGLISH FOR PROGRAMMERS

Leshan Oleksandr,

student of CS -21 Poltava Institute of Business PHEE «ISTU»

Supervisor: Bilan Yu.

Most programmers come from countries where higher education is in English: US, Canada, UK, India, and Ireland. There's a good reason why India has way more programmers than China. It's not because Indians are smarter. It's because in India secondary and post-secondary education is always in English. You want to go to college, learn English. If you cannot learn English, you cannot go to college.

For programmers that do not learn English as part of their education, they have to eventually learn English. All the online resources are in English. If you do find translated documentation, you don't know if there are any errors. A lot of the tools are non-localized. If you are a professional programmer, you will at some point have to interact with someone who is not from the same culture as you. Which means that if you are from a non-English speaking country, you need to understand enough English to communicate. If you are from an English speaking country, you have to get used to speaking with someone with a funny accent [1].

There are many software developers who are perfectly fine with not using English on a daily basis. They prefer books translated to their native languages (usually those are "hard copies" rather than e-books), they use localized software (for example, Russian Windows, Visual Studio, SQL Server, and so on), they receive global news from the national content aggregators and news portals, in case they need help online, they usually turn to domestic communities (localized documentation, Q&A sites and forums, etc.), things like that. And it's perfectly fine, all this usually works quite well. But let's take a look at the disadvantages.

First, let's talk about translated books. The main problem with those (as we see it) is that it usually takes quite a lot of time before the translation hits the market. One of my friends recently bought the translation of Jon Skeet's C# in Depth, second edition whereas I (almost at the same time) bought the third edition. I'm not saying that the information from the second edition is way too old already, but let's face it: technology these days evolves so quickly that it's sometimes doesn't even make sense to publish a hard copy because by the time it sees the light, there will be so many changes and additions to the subject that it will require writing a new edition. Another problem with translations is that sometimes the translator doesn't have enough understanding of the subject in order to properly "project" the knowledge into a new

language (as an example, there're quite a lot of complains regarding the translation quality of the second edition of C# in Depth).

The situation with news is similar to the one with books. News are useful when they're fresh and although it doesn't take long to translate a single news article, things like the competence of the translator (same as with books) as well as the ability to consume the related information (for example, nobody translates comments, while they can provide a much better insight of the situation than the article itself) often make it more difficult to keep your hand on a pulse of technology.

Here's something very important: the ability to express yourself in English can directly affect the ability of people around you to judge about your level of professional expertise. This is something I experienced personally as well as observed from the side. At my previous company we had a group of developers working remotely from Ukraine. Every now and then, we were having Skype meetings where we were planning next iterations, discussing current issues, etc. None of the Ukrainian guys had a particularly good verbal English and what I noticed is how my colleagues were communicating with them (not only via voice chat but also by email). It seemed that those Ukrainian guys were treated more like junior developers (basic stuff was always clarified, intense audit from the lead/manager was an ordinary thing, etc.) rather than developed professionals. The funny thing is that I knew what they were capable of doing since we could speak Russian to each other and I could tell that those guys had enough knowledge and experience in what they were doing. From my point of view it was their English that resulted in making a bad impression of themselves as professional developers. And it's not the only example, I've seen other cases like this.

Paul Graham recently made a remarkable statement about one of the reasons they don't accept people to Y Combinator. He said literally the following: "One quality that's a really bad indication is a CEO with a strong foreign accent.". While there're now many people who disagree with his statement (even those who spotted a racist tone in what he said), I think he's generally right. Why would I, as an investor, trust someone my money if that someone can't even properly pitch his idea so it's at least understood by everybody? I think that the same logic can be applied to software developers with bad English: nobody is going to hire you as an architect or a team lead, if you can't even express your thoughts using a proper technical terminology [2].

Programming language is important because it defines the relationship, semantics and grammar which allows the programmers to effectively communicate with the machines that they program. A programming language serves several purposes: you can instruct the computer what to do in a human-readable form, allows the programmer to structure the instructions into functions, procedures, etc. This also allows the program to be broken into «chunks» which can be developed by a group of developers. Computer programmers have a full understanding of the how and why of computer systems, including system limitations, and can set realistic expectations and work around those limitations to fully maximize the use of the equipment and its accessories.

Computer programming principles implemented today will likely influence how technologies such as voice-recognition, artificial intelligence and other sophisticated technologies will change in the future and how they will be applied to our day-to-day lives. For example, the trend toward automating Internet searches and purchases to be more localized is ongoing. While the hardware platforms developed will play a major role, computer technology will likely be at the center of it all and programming future systems will be an important aspect.

No matter what type of job a computer programmer fulfills, he/she will have general responsibilities to perform in their role as computer programmer. The first is to develop new computer programming methods. These may include anywhere from basic computer programming methods to more in-depth methods. Another general responsibility which a computer programmer must undertake in his/her daily job role is the development of programs themselves. This is an extremely important concept associated with the role of a computer programmer as these are the individuals who construct the useful programs which are used by many.

Another general responsibility of a computer programmer is to consult with outside parties in relation to the construction of computer programming methods and the programs themselves. Lastly, computer programmers must follow the progress of programs to ensure that they are operating correctly and fix any program errors that might occur along the way.

But, since you are going to learn how to write computer programs, you need to know a little bit about how a computer works. Your job will be to instruct the computer to do things. Basically, writing software (computer programs) is describing how to do something. In its simplest form, it is a lot like writing down the steps it takes to do something – a process, a procedure. The lists of instructions that you will write are computer programs, and the stuff that these instructions manipulate are different types of objects, e.g., numbers, words, graphics, etc [3].

So, writing a computer program can be like composing music, like designing a house, like creating lots of stuff. It has been argued that in its current state it is an art, not engineering. An important reason to consider learning about how to program a computer is that the concepts underlying this will be valuable to you, regardless of whether or not you go on to make a career out of it. One thing that you will learn quickly is that a computer is very dumb but obedient. It does exactly what you tell it to do, which is not necessarily what you wanted. Programming will help you learn the importance of clarity of expression.

The logic is generally the most difficult part of programming. However, depending on the programming language, writing the statements may also be laborious. One thing is certain. Documenting the program is considered the most annoying activity by most programmers.

Computers are extremely important in the modern world of today. In the fast moving life of the modern world of today, computers hold tremendous significance. Many of us will feel crippled without a computer, as we have gotten so used to this machine. The importance of computers can not be denied in the corporate or business world, at the work place and even in one's personal life.

In conclusion we will emphasise that computer programming is very important because it is part of our daily living and knowing of English is very important in its operating and more effective work.

List of references:

1. How important is English to programmers – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.quora.com/How-important-is-English-to-programmers>
2. Why knowing English is important for every software developer – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://volgarev.me/blog/60053519752>
3. The Importance of Computer Programming – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.linkedin.com/pulse/importance-computer-programming-azirulsyazwan-jaffar>

КОМП'ЮТЕРНА МЕРЕЖА ТОРГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ОСНОВІ БЕЗДРОТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Барило Олександр Іванович

студент 4-го курсу, група КН-41, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Москаленко Артем Олексійович,

кандидат технічних наук, завідувач кафедри програмної інженерії та інформаційних систем

У всьому світі стрімко зростає потреба в бездротових з'єднаннях, особливо у сфері бізнесу і IT технологій. Користувачі з бездротовим доступом до інформації завжди можуть працювати більш продуктивно і ефективно, ніж їх колеги, прив'язані до дротових комунікацій.

На сучасному етапі розвитку найбільш поширеними є стандарти бездротових мереж Wi-Fi і WiMAX. Wi-Fi є найбільш зручним в умовах які вимагають мобільність, простоту установки і використання. Як правило, технологія Wi-Fi використовується для організації бездротових локальних комп'ютерних мереж, а також створення так званих гарячих точок високошвидкісного доступу в Інтернет.

Бездротові мережі мають, в порівнянні з традиційними дротовими, наступні переваги [1,2]:

- простота розгортання;
- гнучкість архітектури мережі, коли забезпечується можливість динамічного зміни топології мережі при підключенні, пересуванні та відключенні мобільних користувачів без значних втрат часу;
- швидкість проектування і реалізації, що критично при жорстких вимогах до часу побудови мережі;
- бездротова мережа не потребує прокладання кабелів.

У той же час бездротові мережі на сучасному етапі їх розвитку не позбавлені серйозних недоліків. Перш за все, це залежність швидкості з'єднання і радіусу дії від наявності перешкод, від відстані між приймачем і передавачем. Один із способів збільшення радіусу дії бездротової мережі полягає у створенні розподіленої мережі на основі декількох точок бездротового доступу. При створенні таких мереж з'являється можливість перетворити будівлю в єдину бездротову зону і збільшити швидкість з'єднання незалежно від кількості стін (перешкод). Аналогічно вирішується і проблема масштабованості мережі, а використання зовнішніх спрямованих антен дозволяє ефективно вирішувати проблему перешкод, що обмежують сигнал.

У відповідності до технічного завдання, головний офіс знаходиться на відстані двох кілометрів від підприємства, бо підприємство територіально розподілене, то в бездротовій мережі окрім технології Wi-Fi, використовується технологія WiMAX, яка відділяє головний офіс від інших. Мережу головного офісу, яка складається з 12 робочих місць будемо будувати на основі бездротового комутатора DWS-4026 і бездротової точки доступу DWL-8600AP і , мережа виробничого цеху (ВЦ) яка складається з 5 робочих місць також буде керуватися двома бездротовими точками доступу DWL-8600AP і одного бездротового комутатора DWS-4026 інші дві будівлі (КПП і ТС), які мають в сумі 3 робочих місця, будуть приєднуватись до виробничого цеху (ВЦ) через Wi-Fi, так як вони знаходяться в радіусі видимості двох бездротових точок доступу DWL-8600AP. Загальна структурна схема та схема

бездротової мережі торгової організації зображені відповідно на рисунках 1 та 2.

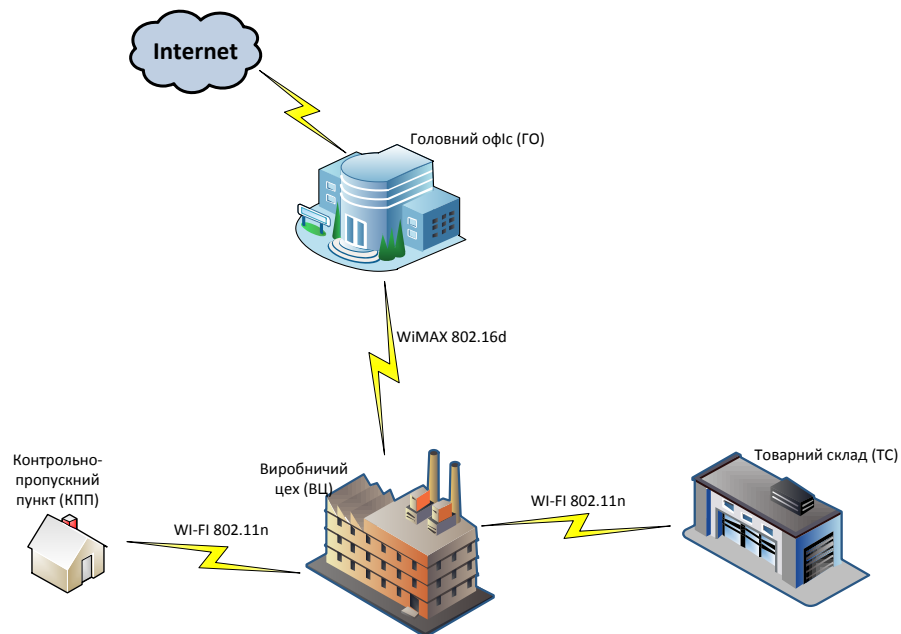

Рис. 1. Загальна структурна схема бездротової мережі торгової організації

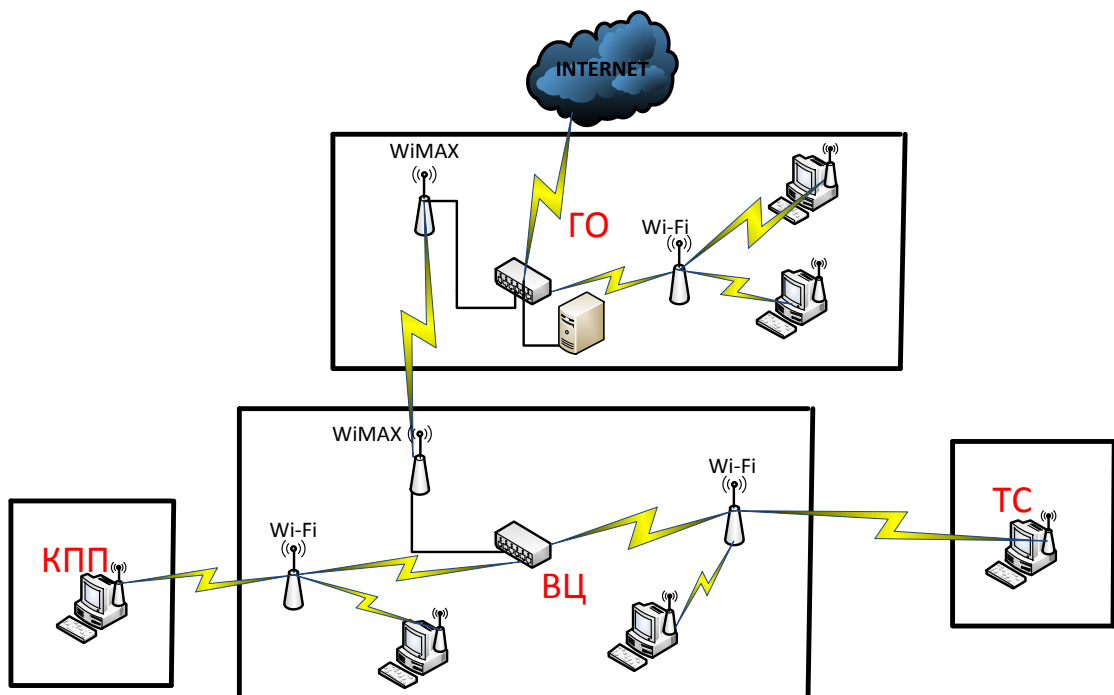

Рис. 2. Схема бездротової мережі торгової організації

Таким чином, зроблено аналіз мереж бездротового доступу Wi-Fi та WiMAX. Розроблено комп'ютерну мережу торгової організації на основі бездротових технологій. В якості обладнання для реалізації проекту було віддано перевагу на користь фірми D-Link. Обґрунтування вибору обладнання

здійснювалося з урахуванням: технічних характеристик, можливості застосування, вартості і так далі. Розглянуто варіант побудови мережі бездротового доступу з встановленням трьох точок доступу, двох бездротових комутаторів і двох базових станцій WiMAX. Вибір обумовлений технічними характеристиками обладнання.

Список використаних джерел:

1. IEEE Std 802.11, 1999 Edition (Reaff 2003), Information technology Telecommunications and information exchange between systems—Local and metropolitan area networks—Specific requirements—Specifications.
2. Wi-Fi // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Wi-Fi>. – 01.05.2017.

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ЛАБОРАТОРНОГО ПРАКТИКУМУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕРЕЖНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Петровський Володимир Станіславович

студент 4-го курсу, група КН-41, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Москаленко Артем Олексійович,

кандидат технічних наук, завідувач кафедри програмної інженерії та інформаційних систем

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується широким використанням інформаційних та телекомунікаційних технологій в усіх сферах діяльності людини. Вони відіграють важливу роль у спрощенні управління підприємством, організацією, структурою, роблять його більш зручним, швидким та ефективним. Серед пріоритетних задач покладених на мережні технології є забезпечення надійного захисту даних та інформації. Від цього значною мірою залежить безпека та якість роботи підприємства. Тому питанням підвищення захисту інформації та даних в даний час приділяється першочергова увага.

Забезпечити безпеку даних можливо завдяки використанню потужних засобів захисту, таких як криптографічні системи, брандмауери, політик адміністрування серверу. Саме на це слід робити акцент у використанні мережних технологій.

Лабораторна робота – форма навчального заняття, при якому студент під керівництвом викладача особисто проводить натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні роботи у відповідності до робочої програми нормативної навчальної дисципліни «Мережні інформаційні технології», що викладається студентам освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» зі спеціальності 8.05010201 «Комп'ютерні системи та мережі», виконуються з наступних тем [1]: архітектура комп'ютерних мереж; основні протоколи комп'ютерних мереж; служба каталогів Active Directory; мережеві служби; групова політика; безпека комп'ютерних мереж; засоби захисту комп'ютерних мереж; забезпечення безпеки інформації в бездротових комп'ютерних мережах; організація захисту інформації в операційних системах Windows; інформаційні сервіси мережі Інтернет; інструменти для роботи з Інтернет; браузері; пошукові системи; корпоративні інформаційні системи; мультимедійні технології: текст, аудіо, відео; мультимедійні технології корпоративних комп'ютерних мереж.

Основним недоліком сучасної вищої освіти є теоретичне спрямування і віддаленість від тих практичних завдань, що повинні вирішувати випускники у своїй професійній діяльності.

Оскільки лабораторні роботи, що розробляються, повинні відповідати вимогам актуальності та розглядати програмне забезпечення, яке загалом використовується на підприємствах та в організаціях, був проведений аналіз програмного забезпечення. До таких відносяться:

- Головне управління статистики у Полтавській області;
- Служба охорони «Явір-2000»;
- Компанія «СофтПром» (філія російської фірми NTEL у Полтаві);
- ТОВ «Нова пошта»;
- Компанія VikiSoft.

З урахуванням сказаного вище, та на основі проведеного аналізу ряду практичних задач, які потрібно вирішувати випускникам для успішного працевлаштування, було розроблено комплекс лабораторних робіт з дисципліни «Мережні інформаційні технології». До складу лабораторного комплексу входять наступні роботи:

1. Лабораторна робота № 1. Розгортання служби каталогів Active Directory
2. Лабораторна робота № 2. Управління мережевими службами та груповими політиками
3. Лабораторна робота № 3. Дослідження програм криптографічного захисту даних.
4. Лабораторна робота № 4. Системи аналізу захищеності
5. Лабораторна робота № 5. Дослідження можливостей персональних брандмауерів.
6. Лабораторна робота № 6. Забезпечення безпеки в операційних системах Windows.
7. Лабораторна робота № 7. Налаштування браузерів. Робота з електронною поштою.
8. Лабораторна робота № 8. Робота з пошуковими системами.
9. Лабораторна робота № 9. Робота з Google-сервісами Gmail, Google Talk і Google Documents.
10. Лабораторна робота № 10. Дослідження можливостей CRM-систем.
11. Лабораторна робота № 11-12. Створення мультимедійної презентації електронного навчального посібника.
12. Лабораторна робота № 13. Створення мережі IP-телефонії.

Лабораторне заняття включає проведення поточного контролю підготовленості студентів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання завдань теми заняття оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи та його захист перед викладачем. Виконання лабораторної роботи оцінюється викладачем. Підсумкова оцінка виставляється в журналі обліку виконання лабораторних робіт. Підсумкові оцінки, отримані студентом за виконання лабораторних робіт, враховуються при виставленні семестрової підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

При розгляді програмного забезпечення, що використовують у зазначених організаціях, особлива увага приділялась саме тому, що відповідає вимогам робочої програми дисципліни. Проводився аналіз операційних систем, програм захисту даних та інформації, брандмауери та ін.

В таблиці 1 представлені дані щодо програмного забезпечення зазначених організацій.

Таблиця 1

Перелік організацій та програмного забезпечення

Вид ПЗ Організація	Операційна система/ Сервер	Аналізатори захищеності	Бранд-мауер	Крипто- графічні системи	Програми АТС
Головне управління статистики в Полтавській області	Windows XP/ Windows server	-	Comodo Firewall	-	-
Явір-2000	Windows Server/Linux	NMap, XSpider 7.0	Outpost Firewall	PGP, Best Crypt	3CX Phone System v.9
СофтПром	Linux	XSpider 7.0	Outpost Firewall	-	3CX Phone System v.9, Twinkle
ТОВ «Нова Пошта»	Linux/ Windows Server	NMap	PrivateFirewall	-	3CX Phone System
VikiSoft	Windows Server	XSpider 7.0	Outpost Firewall	-	-

Із таблиці видно, які саме програмні продукти пов'язані з мережними технологіями найчастіше використовують у організаціях. Перелік складений відповідно до програми дисципліни і повністю відображає необхідні для вивчення в її рамках програми. Узагальнюючи все вищесказане був складений перелік програмних продуктів і технологій що включені до лабораторного практикуму. Отже, перелік рекомендованого програмного забезпечення:

- операційна система Windows XP/7, Windows Server;
- пакет прикладних програм MS Office;
- система аналізу захищеності XSpider 7.0;
- програма криптографічного захисту даних PGP (Pretty Good Privacy);
- персональний брандмауер Outpost Firewall;
- будь-який сучасний браузер;
- CRM-система Quick Sales;
- програмна АТС IP-телефонії 3CX Phone System.

Таким чином, проведений аналіз програмного забезпечення, яке широко використовується в організаціях та підприємствах міста Полтава. Складений перелік програмного забезпечення що відповідає вимогам робочої програми дисципліни «Мережні інформаційні технології».

Детально розглянуті переваги та недоліки програмного забезпечення і мережних технологій, включених у лабораторний практикум. Приведений теоретичний матеріал, який обґрунтовує вибір даних продуктів.

Успішне виконання студентами даного комплексу лабораторних робіт дозволить студентам набути вмінь, що необхідні для вирішення ряду практичних задач у своїй майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Мережні інформаційні технології» для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю 8.05010201 «Комп'ютерні системи та мережі». – Полтава, 2015. А.О.Москаленко.(Електронна версія в електронній бібліотеці ПолтНТУ).

Секція 4

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Кривенко Сергій Володимирович,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Застосування тієї чи іншої форми обліку у фермерських господарствах в основному залежить від розмірів господарства, спеціалізації, забезпеченості фінансовими та матеріальними ресурсами. Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [2].

Форми ведення бухгалтерського обліку фермерських господарств визначені у Методичних рекомендаціях з організації та ведення обліку в селянських фермерських господарствах затверджені наказом Міністерства аграрної політики України № 189 від 02.07.2001 р. [3]. Підприємства, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат та не зареєстровані платниками податку на додану вартість, можуть узагальнювати інформацію в регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису [1].

Якщо у господарстві працює власних і члени його родини методичними рекомендаціями пропонується ведення обліку за допомогою книги обліку доходів і витрат, без подвійного запису. При цьому придбані матеріальні цінності списують у виробництво за фактом придбання, а не використання.

Зарубіжна практика організації бухгалтерського обліку свідчить, що найбільш доцільним для застосування в умовах селянських (фермерських) господарств є метод обліку американського економіста В. Леонт'єва «витрати-випуск». Концептуальною основою цього методу є порівняння обсягу випущеної продукції з витратами на її виробництво і реалізацію. При цьому зникає необхідність трудомісткої процедури обчислення собівартості продукції, що значно спрощує облік і зменшує його обсяг [6]. Дана форма проста, але на її підставі досить складно скласти фінансову звітність фермерського господарства. В момент складання річної звітності у фермерів можуть бути завищені доходи, оскільки, фермерські господарства продають свою продукцію навесні, коли збільшується на неї ціна, а тому тільки в цей період виникає чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), який і повинен бути відображений у Звіті про фінансові результати, а відповідно і витрати пов'язані з її виробництвом.

Так як більшість фермерів є платниками єдиного податку четвертої групи, що залежить від за нормативної грошової оцінки земельної ділянки, визначений за простою формою фінансовий результат лише викривлює реальну картину, але не впливає на податковий облік.

Отже, проста форма обліку згідно Методичних рекомендацій № 189 суперечить П(С)БО та принципу бухгалтерського обліку нарахування та відповідності доходів і витрат. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів.

Ми згодні з твердженням Н. О. Шевченко, що бухгалтерський облік в умовах фермерського господарства, безумовно, потребує спрощення, однак до певної межі [6]. Спрощену форму обліку запропоновану Методичними рекомендаціями № 189 застосовують фермерські господарства із середньообліковою чисельністю працюючих за звітний період до 10 осіб та обсягом виручки, що не перевищує 500 тис. грн. Дана форма передбачає складання Журналу реєстрації господарських операцій та наявність подвійного запису.

Отже, Методичні рекомендації № 189 є застарілими, а тому можуть використовуватися лише в тій частині, яка не суперечить іншим законодавчим актам та враховуватиме специфіку сільського господарства. Практикуючі бухгалтери радять фермерським господарствам використовувати форми реєстрів самостійного виготовлення для узагальнення інформації про господарські операції щодо окремих активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат, підсумкові дані з яких переносяться до відповідних граф журналів.

Фермерські господарства можуть також використовувати також просту або спрощену форму бухгалтерського обліку, яка визначена Методичними рекомендаціями по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 422 від 25.06.2003 р. [4].

Проста форма бухгалтерського обліку передбачає ведення Журналу обліку господарських операцій на підставі первинних та зведених документів та передбачає здійснення подвійного запису господарських операцій. Спрощена форма обліку за Методичними рекомендаціями № 422 передбачає відображення інформації про факти господарської діяльності у Відомостях (1 м-5 м). На підставі цих даних формується оборотна-сальдова відомість і Звіт суб'єкта малого підприємництва [5].

Комп'ютерна форма обліку для фермерських господарств має звичайно певні переваги над ручними формами. З огляду на незначну кількість господарських операцій фермерським господарствам пропонуємо використовувати табличний редактор Microsoft Office Excel.

Отже, правильність представлення інформації у Звіті суб'єкта малого підприємництва фермерського господарства залежить від вибору форми ведення бухгалтерського обліку. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах №189 від 02.07.2001 р. не враховують вимоги П(С)БО та ускладнюють процес складання звітності. Однак, і використання системи бухгалтерського обліку великих сільськогосподарських підприємств ускладнює роботу фермера. Перш за все, його цікавить простота ведення обліку, що не суперечить нормативним актам та відображає реальний достовірний об'єктивний стан його діяльності. Тому, вибір форми ведення обліку слід закріпити в обліковій політиці.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16 лип. 1999 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>

2. Закон України «Про фермерське господарство» №973-IV від 19 черв. 2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15?nreg=973-15&find=1&text=%EE%>.
3. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах № 189 від 02 лип. 2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99>
4. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 422 від 25 черв. 2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=32333.
5. Облікова політика підприємства: [навч. посіб.] / [Лузан Ю. Я., Гаврилюк В. М., Жук В. М. та ін.]. – К.: ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2009. – 328 с.
6. Шевченко Н. О. Оптимізація системи бухгалтерського обліку фермерських господарств / Н. О. Шевченко // Зб. наук. пр. Уман. нац. ун – ту садівництва. – 2012. – Вип. 79 Ч. 2. – С. 146–151.

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Безрукова Наталія Валеріївна,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

Досліджуючи конкурентоспроможність підприємств необхідно брати до уваги велику кількість факторів, котрі сприяють ефективності функціонування компанії чи послаблюють її.

На формування конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку суттєвий вплив мають зміни зовнішнього середовища та здатність підприємства вчасно та адекватно відреагувати на ці зміни.

Фактори зовнішнього середовища можна поділити на фактори прямої дії, тобто ті, які впливають на діяльність компанії та залежать від цієї діяльності; та фактори непрямої дії – впливають не безпосередньо, а через певні механізми й взаємовідносини.

Стрімкий розвиток науково-технологічного прогресу в останній чверті ХХ ст. призвів до різкого зниження праце-, матеріало- і енергоємності виробництва в розвинених країнах, що, у свою чергу, спричинило падіння ролі дешевої робочої сили і сировинних ресурсів та поставило перед країнами, що спеціалізуються на їх експорті, проблему зниження рівня їх участі у міжнародному поділі праці.

Створення і впровадження нових технологічних процесів дозволяє розвиненим країнам не тільки позбавитись слабину, пов'язаною з нестачею тих чи інших факторів виробництва, а й забезпечувати високу конкурентоспроможність навіть у галузях економіки з високими ставками заробітної плати. Так, у США високо конкурентоспроможними і одночасно з найбільш високими ставками заробітної плати є аерокосмічна галузь, інформаційні послуги, електроніка та ін. [1].

Зниження ролі традиційних порівняльних переваг у міжнародному поділі праці зумовлюється також модифікацією критеріїв конкурентоспроможності: чинник дешевизни робочої сили далеко не завжди спрацьовує в частині забезпечення високої якості і наукоємності продукту та не може суперничати із комп'ютеризованим і високотехнологічним виробництвом.

Зміни порівняльних переваг, що раніше визначали конфігурацію міжнародного поділу праці, зумовлюються також серйозними змінами у

транспортному чиннику і пов'язаними з різким зростанням швидкості і вартості транспортування товарів у світовому економічному просторі. Впровадження нових технологій фасування, пакування, завантаження і розвантаження товарів у портах призвело до стрімкого зростання продуктивності морського транспорту [2].

Практика функціонування високотехнологічних галузей дійсно підтверджує прогресивний рух їх конкурентоспроможності за рахунок нарощування інтелектуальної, інноваційно-технологічної її складових. У той же час вона свідчить про те, що фактори «низького рангу», такі, як земля, природні ресурси, географічне розташування та інші є домінантними в моделях конкурентоспроможності не тільки аграрної, а й металургійної, шкіряної, вугільної та інших галузей промисловості розвинених країн.

Значущість впливу того чи іншого фактора конкурентоспроможності не є константою: вона змінюється в просторі та в часі разом зі зміною внутрішнього й зовнішнього середовища. Глобалізація конкуренції різко загострює увагу до факторного аналізу конкурентоспроможності та перетворює його в органічну складову системи управління конкурентоспроможністю – як на рівні окремого підприємства, так і на рівні національної економіки в цілому.

Зовнішні конкурентні переваги складаються з якості товару, рівня цін, сервісного обслуговування, іміджу підприємства, знання споживачів, високого рівня інновацій тощо. Зовнішні конкурентні переваги містять у собі показники, що характеризують ринкову перевагу підприємства в задоволенні тих або інших потреб споживача. Отже, зовнішні конкурентні переваги відображають цінність для споживача. До внутрішніх конкурентних переваг належать: технологія, ефективність виробництва, економія на масштабах виробництва, ефективність менеджменту, ефективні контакти з постачальниками матеріально-технічних ресурсів і т.д. Внутрішні конкурентні переваги охоплюють ті показники, які характеризують перевагу підприємства в цінових аспектах конкурентної боротьби. Отже, внутрішні конкурентні переваги характеризують цінність для підприємства-виробника й ґрунтуються на його виробничих та організаційних ноу-хау [3].

Конкурентоспроможність є одним з вагомих показників стану підприємства як господарчої (виробничої) системи, який визначає перспективи його подальшого розвитку, можливість досягнення стратегічних цілей та завдань. Підтримування або підвищення конкурентоспроможності може розглядатися і як одна з функціональних стратегічних цілей (завдань) підприємства.

Отже, можна зробити висновок, що для ефективного функціонування підприємства та підвищення його конкурентоспроможності на ринку, дуже важливим є врахування впливу факторів зовнішнього середовища, а також вміння раціонально використовувати його позитивні аспекти та своєчасно реагувати на негативні тенденції його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Философия современной глобализации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/journal/ukr/article/118%&&332.html>.
2. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації / С. Сіденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/articles/2014_1_Sidenko_UKR.pdf.
3. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія / Я. М. Столярчук. – К.: KNEU, 2013. – 302 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Свічкарь Віталій Анатолійович,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

Інтеграція України з Європейським Союзом є пріоритетом зовнішньої політики нашої держави з часу здобуття незалежності. Однак аналіз передумов переходу від міжнародної співпраці на якісно новий рівень міжнародних економічних відносин – початкову чи навіть підготовчу стадію торговельно-економічної інтеграції, потребує якісної зміни відповідних економічних передумов, адже ні законодавчо, ні економічно, ні інституційно Україна не спроможна взяти зобов'язання держави – члена ЄС. Це зумовлює необхідність формування курсу на реалізацію євроінтеграційної політики поза межами Спільноти. З 1 січня 2016 року почала працювати зона вільної торгівлі Україна – ЄС. Зараз перед Україною стоїть завдання реалізації експортних можливостей найбільш перспективних галузей для експорту до країн Європейського Союзу.

Взагалі, сучасний етап розвитку зовнішньої торгівлі України характеризується доволі радикальними трансформаційними процесами. Він розпочався, по суті, ще в другій половині 2013 р., коли, напередодні укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Росія в односторонньому порядку фактично запровадила обмеження на імпорт українських товарів. А у 2014-2016 рр. гібридна війна Росії проти України і пряма військова агресія Росії в АР Крим і на Донбасі стали чи не найпотужнішим чинником трансформації українсько-російської торгівлі з часів розпаду СРСР. Односторонні обмеження з боку Росії на імпорт українських товарів, як і взаємні обмеження у сфері українсько-російського військово-технічного співробітництва, спонукали українські підприємства до пошуку ринків збуту, альтернативних російському, а почасти – і джерел постачання цілого ряду товарів. Причому зазначені радикальні зрушення в українсько-російській торгівлі відбувалися на тлі економічних і соціально-політичних процесів глобального характеру [1].

Український експорт протягом останніх років переживає складні часи. Україна втратили певні ринки збуту та виробничі потужності для традиційного експорту, кон'юнктура світового ринку також була несприятливою. У підсумку, це призвело до значного скорочення вітчизняного експорту, для якого останнім часом характерна різноспрямована ситуація. З одного боку, збереглися деякі минулорічні негативні тенденції, зокрема: нестабільна політико-економічна ситуація в окремих районах Луганської і Донецької областей, продовження військової агресії з боку Росії; значна сировинна спрямованість вітчизняного експорту; відсутність доступу до кредитних ресурсів, системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання). В 2016 р. ці тенденції доповнилися запровадженням Російською Федерацією ембарго щодо українських продовольчих товарів, застосуванням до вітчизняного експорту обмежень і ускладненням транзиту територією РФ.

З іншого боку, з'явилися окремі позитивні ознаки у вигляді поживлення попиту на деякі товари українського експорту при одночасному продовженні зростання виробництва промислової продукції.

Згідно з даними Державної служби статистики України [2], у структурі експорту товарів у 2016 р. найбільшу частку склала продукція АПК та харчової промисловості (40,1%), продукція металургії (23,9%) та машинобудування (12,0%), в той час як у структурі імпорту товарів найбільша частка припадає на продукцію машинобудування (29,2%), хімічної промисловості (23%), мінеральні продукти (19,5%) і продукцію АПК та харчової промисловості (10,3%). У географічному розрізі експортно-імпортних операцій України за 2016 р. слід зазначити, що як в експорті товарів, так і в імпорті, основним торговельним партнером України був Європейський Союз.

До ТОП-5 країн світу, з якими Україна за 2016 р. найбільше погіршила торговельне сальдо, належать Китай (на 1,0 млрд. дол. США), Туреччина (на 722,9 млн. дол. США), країни ЄС (на 289,5 млн. дол. США), Казахстан (на 257,8 млн. дол. США) та Білорусь (на 234,4 млн. дол. США). У той же час, до ТОП-5 країн світу, з якими Україна найбільше покращила сальдо торгівлі були Росія (покращення на 853,6 млн. дол. США), Норвегія (на 522,6 млн. дол. США), Індонезія (на 130,7 млн. дол. США), Таїланд (на 122,8 млн. дол. США) та Бангладеш (на 93,7 млн. дол. США).

У цьому контексті заслуговує на увагу розроблений Міністерством економічного розвитку і торгівлі України прогноз макроекономічних показників, зокрема і основних показників зовнішньої торгівлі на 2016-2019 рр. за двома сценаріями. Макропараметри сценарію 1 узгоджені з МВФ, і передбачають успішну реалізацію економічної програми, яку запроваджуватиме Уряд України за підтримки МВФ та інших міжнародних партнерів. Сценарій 2, відповідно до рекомендацій МВФ, передбачає більш песимістичний розвиток порівняно із сценарієм 1, з огляду на те, що економічні реформи реалізуються на тлі ряду суттєвих викликів та ризиків. У зв'язку з цим відновлення зростання може зайняти більше часу та виявитися менш вираженим, відповідно до якого за сценарієм 1 ВВП зростатиме в середньому протягом 2017-2019 рр. на 3,8% щороку, за сценарієм 2 – на 2,3% [3].

Як показав проведений вище аналіз, де-факто трансформація української зовнішньої торгівлі як у галузевому, так і в географічному плані вже відбувається. Однак Україні при цьому вкрай важливо підвищувати у своєму експорті питому вагу продукції з високою часткою доданої вартості, особливо високотехнологічної продукції. І тут діяльність бізнесу й держави повинна об'єднуватись на основі національної зовнішньоторговельної політики.

Таблиця 1

**Прогнозні показники економічного і соціального розвитку України
на 2017–2019 рр. [2]**

Показник	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2
Валовий внутрішній продукт: млрд. грн.	2572,1	2536,8	2888,1	2854,6	3183,1	3154,6
% до попереднього року	103,5	101	104	103	104	103
Експорт товарів і послуг: млн. дол. США	60 062	56 937	67 162	62 940	74 570	69 780
% до попереднього року	111,5	109,1	111,8	110,5	111	110,9

Показник	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2
Імпорт товарів і послуг: млн. доларів США	62 053	58 041	69 623	64 223	77 839	71 419
% до попереднього року	111,9	108,9	112,2	110,7	111,8	111,2

Крім того, із вдосконаленням товарної структури українського експорту органічно пов'язані й проблеми його географічної диверсифікації, які нині є вельми актуальними. Як наголошують фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, зберігається висока концентрація зовнішньоторговельної діяльності України (понад 70% збуту вітчизняних товарів забезпечують усього 18 країн, і більш 80 % імпорту надходить також з 18 країн), існує значний нереалізований потенціал розширення географії торгівлі [1]. Утім, щоб таке розширення було ефективним і мало усталений характер, воно повинно спиратися саме на диверсифіковану товарну структуру зовнішньої торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С. 49–59.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua>.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мокляк Мирослава Володимирівна,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

Успішність розвитку національних економік в умовах глобалізації світової економіки функціонально залежить від участі країн в інтеграційних процесах, що здійснюються на засадах взаємної вигоди, забезпечують більш повне та ефективне використання економічного потенціалу, підвищують рівень конкурентоспроможності та захищеності від негативних коливань кон'юнктури товарних ринків. Інтеграція та глобалізація у їх взаємодії на рівні національної економіки стають актуальною частиною теоретичного та практичного макроекономічного аналізу.

Соціальні та культурні фактори глобалізації розглянуто в працях М. Грановетера, М. Кастельса, Р. Сведберга, А. Сена, А. Турена, Р. Холлінгсворта, Ф. Шміттєра, В. Штрека, А. Етціоні та ін., які по-новому поставили питання про нерозривний зв'язок економіки з іншими сферами суспільного життя, про обумовленість економічних процесів сукупністю інститутів, що склалися в суспільстві. Процеси трансформації всіх сфер економіки, політики, культури розглянуто в працях таких відомих дослідників Е. Алаєва, В. Білокреницького, А. Воскресенського, Б. Єрасова, Л. Казаряна, В. Красильщикова, В. Кузнецова,

В. Максименка, А. Неклесси, О. Панаріна, В. Хороса, Г. Чуфріна, Г. Широкова, Ю. Шишкова, А. Ельянова.

У ХХІ столітті глобалізація стала найважливішою реальною характеристикою світової економіки, сформувалися основні елементи глобальної економіки, хоча різні країни і різні сегменти світової економіки залучені до неї різною мірою.

Розвиток світової економіки в останні роки стикається з очевидними викликами, пов'язаними з наростанням обмежень розвитку і недостатністю ресурсів для сталого зростання, тому вимушена втрата збережених і можливий розвиток коопераційних зв'язків, насамперед у промисловості, одне з найважливіших умов використання наявних ресурсів для забезпечення зростання економіки.

В суттєвій зміні, незважаючи на наявність безлічі інструментів економічної політики, що знаходяться у розпорядженні економічних інститутів, не існує чіткого розуміння того, за рахунок яких механізмів може бути подолана криза поточної моделі розвитку світової економіки. Нестабільність світової економіки значно ускладнює вибір стратегії довгострокового розвитку окремих країн.

Особливо це стосується держав, що розвиваються, які змушені приймати ключові рішення в умовах жорсткого конкурентного середовища, що склалося в результаті глобалізації світової економіки. Прийняття помилкових рішень здатне привести не тільки до поточного зниження конкурентоспроможності економіки, але може мати довгострокові негативні наслідки, що позначаються на рівні життя населення і стійкості економічного зростання.

Одним з результатів реалізації глобальних ідей в економічній сфері є створення регіональних політичних і економічних організацій, в рамках яких вирішуються проблеми великих регіонів світу (Європи, Північної Америки, Південно-Східної Азії). Це веде до якісної зміни і значного укрупнення суб'єктів глобальної конкурентної боротьби, створюючи нові умови конкуренції національних господарств у новому глобальному контексті. У цьому сенсі глобалізацію можна розглядати як специфічний міжнародний проект, що реалізує інтереси окремих учасників міжнародної конкурентної боротьби [1].

Глобалізація світової економіки є результатом розвитку об'єктивно існуючих міжнародних відносин на новому високому рівні. Управління цих процесів вимагає формування механізмів, що структурують міжнародні взаємини, тобто нових глобальних інститутів. Інституційні рамки мають вирішальний вплив і на те, які саме організації виникають, і на те, як вони розвиваються. Теоретичні та практичні аспекти регіональної інтеграції досить добре досліджені стосовно до Європейського Союзу.

Серед основних наслідків глобалізації, насамперед, слід виділити:

- вихід інтересів національних суб'єктів господарювання за національно-державні кордони, створення і розширення сфери діяльності транс-національних економічних та фінансових структур;
- перехід приватних державних проблем на новий глобальний рівень, у зв'язку з чим, виникає необхідність врахування світових господарських інтересів для вирішення національних проблем;
- вплив економічної ситуації в провідних країнах на сусідні держави;
- необхідність координації державної економічної і фінансової політики різних країн для досягнення сталого та гармонійного розвитку світу в цілому [2].

В рамках економічного підходу глобалізація розглядається як нова стадія розвитку інтернаціоналізації світової економіки переважно у третинній і четвертинній сферах. Інтеграційні процеси, що розпочалися у вторинній сфері (по-перше у промисловості) набувають експоненціальної динаміки та диверсифікуються у глобалізованому просторі.

Важливим залишається питання про те, яким чином та чи інша країна може співпрацювати з великими інтеграційними об'єднаннями для підвищення своєї конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Деркач Т.В. Інноваційний розвиток країн НАФТА в умовах глобалізації світової економіки / Т.В.Деркач // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 18. – Вип. 10, 2013. – С. 67–75.
2. Деркач Т.В. Особливості економічної інтеграції країн-членів НАФТА / Т.В. Деркач // Механізм регулювання економіки. – № 4, 2015. – С. 165–172.

МЕТОДИ ОЦІНКИ БРЕНДУ

Яловега Наталія Іванівна,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу,
ВНЗУ «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Розробка методик оцінки брендів призначена для того, щоб підприємства, компанії змогли оцінити власний бренд, зрозуміти, яку ринкову позицію займають їх товари, яким чином необхідно просувати бренд, які маркетингові зусилля варто застосувати, щоб підвищити лояльність споживачів і громадськості до бренду підприємства чи товару.

До прямих методів оцінки вартості бренду відносять [1]:

1. Метод сумарних витрат. Даний метод полягає в підрахунку всіх витрат на створення і просування бренду: витрати на дослідження і розробку, художнє рішення та упаковку, юридична реєстрація та захист, витрати на рекламу, просування та зв'язки з громадськістю. Даним методом можуть користуватися всі виробники, так як він є легким і простим у застосуванні.

2. Метод оцінки відомості і оцінка франшизи. Плануючи майбутні обсяги продаж, зазвичай використовують рівняння, які дозволяють переводити комунікаційний бюджет в відомість, відомість в проби, а проби – результуючий обсяг споживання.

Непрямі методи оцінки вартості бренду [2]:

1. Метод додаткового доходу. Один із самих популярних способів оцінки вартості бренду. Згідно даної методики, визначають ступінь відомості бренду, кількість покупців, що віддають перевагу цій марці, ступінь лояльності, цінову еластичність. З ціни, яку готові заплатити споживачі, віднімається звичайна ціна, різницю необхідно помножити на плануючий обсяг продаж і на середній час життя бренду в даній продуктивній категорії. Якщо брендовий товар продається по такій самій ціні, що і звичайний, вартість бренду за даним методом визначається різницею в обсягах продажу. Даний метод має обмеження, оскільки велику проблему складає можливість оцінки динаміки лояльності до бренду, величини преміальної ціни, переходу на іншу марку в залежності від регіону і майбутньої активності конкурентів, а також обсягу продаж з урахуванням змін ринкової ситуації і сезонності.

2. Метод майбутніх доходів. Підрахунок майбутніх доходів здійснюється на основі фінансових показників останніх років. З отриманої суми вираховують основні витрати, включаючи податки і відсотки за кредитами. Після чого розраховують ту частину доходу, яку приносять нематеріальні активи підприємства. З неї вираховують прибуток від використання інтелектуальної власності – це і називають прибутком, який принесе бренд у майбутньому.

3. Метод надмірного доходу. Використання даного методу дозволяє оцінити, наскільки збільшаться доходи при продажі товарів певної марки. При використанні даного методу необхідно вивчити динаміку доходів підприємства за останні 10 років і за маркетинговими формулами розрахувати майбутню динаміку доходів.

4. Метод сумарних витрат на розвиток бренду. Згідно цього методу, виробники сумують всі витрати підприємства на створення і розвиток бренду за весь період його існування. Даний метод не дає можливості проаналізувати ефективність маркетингових витрат і залишає можливість списання на ринкову стихію помилки маркетингових стратегій та прорахунки рекламних кампаній.

5. Метод дисконтної ставки. Метод дозволяє оцінювати остаточну вартість ефективних інвестицій в розробку бренду та його просування на ринок. Для цього за спеціальною методикою вимірюється різниця між ризиком інвестицій в марку і ризиком операцій з державними цінними паперами.

6. Ринковий метод. Його визначають, як один з найбільш простих методів оцінки бренду. Він надає визначення його ціни при купівлі торгової марки або підприємства, компанії в цілому.

7. Метод надходжень. Найчастіше його використовують для підтвердження суми, отриманої іншими методами. Насамперед, визначають, за яку частину доходу підприємства відповідають матеріальні, а за яку нематеріальні активи.

Допоміжні методи [3]:

1. Метод розрахунку витрат на заміщення бренду. Метод потребує порівняння оцінюючої марки з абстрактним товаром тієї ж категорії, призначення і якості. За допомогою цього методу визначається величина витрат на доведення невідомої марки до того ж рівня, що і досліджуваний бренд.

2. Метод експертних оцінок брендів. Авторитетні і незалежні експерти виставляють оцінки за основними параметрами: ринкова доля і рейтинг, стабільність бренду, стабільність товарної категорії, інтернаціональність, ринкові тенденції, комунікаційна підтримка і програми просування товару, юридичний захист. Після чого розраховують середні бали, які помножуються на коефіцієнт, пропорційний ступеню важливості оцінюваного параметру. Негативною стороною цього способу оцінки є суб'єктивність і можлива залежність експертів від власника бренду.

3. Метод росту притоку готівки. Використання передбачає: вимірювання фінансових надходжень від продажу марочного товару, з яких вираховують витрати на розробку, реєстрацію і просування бренду, включаючи витрати на комунікації. Після чого ці суми порівнюють з надходженням готівки від продажу звичайного товару тієї ж категорії, аналогічного за призначенням і якістю. Даний метод широко застосовується, оскільки його легко використовувати на практиці, організовуючи пробні продажі немарочного товару в основних сегментах ринку. Складність цього методу полягає в тому, що цикл від втягнення в споживання до регулярного споживання товару і формування відношень між брендом і споживачем – займає декілька місяців. Тому обсяг пробних купівель, що не

підтримуються маркетинговими комунікаціями, завжди нижче рівня стабільного споживання звичайного товару.

4. Метод відрахувань за використання торгової марки. Сума всіх відрахувань, помножена на тривалість життєвого циклу товару, і є вартістю бренду. Головною перешкодою даного методу є складність виділення тільки «плати за марку» з загальних витрат, оскільки в них входять і витрати на маркетинг корпоративної марки.

5. Метод доходу по акціям. Дана методика використовує ринкову ціну акцій підприємства, динаміку цін акцій на фондовій біржі і їх відповідне співвідношення (Ціна акцій / Дохід по акціям). Більшість фінансових аналітиків вважають це співвідношення досить точним індикатором вартості бренду.

Жоден з наведених методів не повинен використовуватися самотійно. Тільки підрахована по декількох методах вартість може дати вірний результат. Паралельне використання даних методів допоможе в отриманні більш точного результату.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська рекламна коаліція [Електронний ресурс]: [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – [б. м.], 2017. – Режим доступу: <http://www.adcoalition.org.ua>
2. Медіа Бізнес [Електронний ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – [б. м.], 2017. – Режим доступу: <http://www.mediabusiness.com.ua/content/view/44638/lang.ru>
3. Bearden W.O. Marketing, principles and perspectives : / W. O. Bearden, T. N. Ingram, R. W. LaForge. – 3rd ed. – New York : McGraw-Hill Higher Education, 2011.

ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ

Крутько Маргарита Анатоліївна,

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку та аудиту,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

На сьогоднішній день соціально-економічний стан нашої країни знаходиться не в найкращому стані. Зумовлено це геополітичними кризовими явищами, які не несуть в собі позитивних наслідків. Вдається втримувати рівновагу лише завдяки інтеграційному вектору розвитку, який обрала наша країна. Саме інтеграція як економічна категорія несе може мати позитивний вплив і наслідки як на міждержавному, державному, регіональному так і на рівні розвитку та ефективного господарювання.

Досить затяжна внутрішня ринкова криза та неспроможність економіки за досить слабких міжнародних позицій спонукають Україну застосовувати нові шляхи для свого подальшого соціально-економічного розвитку, та посилення своїх міжнародних конкурентних ознак в частині національної економіки.

Інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір проголошено як один із основних напрямів державної політики, про що відзначається у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. [1] та схваленої Кабінетом Міністрів України березня 2013 року Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю із актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 р. [2].

Затвердження та застосування вищезазначених нормативно-правових актів значно посилює потребу встановлення сутності інтеграційних процесів в економічному розвитку України. Питанням інтеграції присвячені праці видатних

вчених сучасності серед них Л.І. Михайлова, яка детально розкриває Євроекономічну інтеграцію, через призму розвитку та поглиблення глобалізаційних перетворень.

Такі вчені як Т. Парсонс, Д. Мітрені, Б. Маліновські дотримувалися функціональної концепції дослідження інтеграційних процесів, застосовували системний підхід та стверджували, що процес інтеграції забезпечується комбінацією таких чотирьох підсистем: економічної (яка виконує функцію адаптації), політичної (визначає цілі та шляхи їх досягнення), нормативної та цілісної. На думку, Т. Парсонса для процесу інтеграції потрібні спеціальні механізми – універсальна правова система, розширення прав і привілеїв учасників цього процесу, а також підвищення ролі так званих символічних посередників (грошей, мови, емоцій тощо) [3, с. 65].

Основними передумовами формування інтеграційних процесів є:

1. Відповідний рівень економічного розвитку і ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються.

2. Географічна наближеність країн, що інтегруються, наявність у більшості випадків спільного кордону та історично сформованих економічних зв'язків.

3. Спільність проблем, що існують перед країнами у галузі економічного розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва тощо.

4. Демонстраційний ефект. У країнах, що належать до інтеграційних утворень, як правило, відбуваються позитивні зміни: прискорення темпів розвитку, зниження рівня інфляції та безробіття, що обумовлюють позитивний психологічний вплив на інші країни.

5. «Ефект доміно», тобто після того, як більшість країн того чи іншого регіону стали членами інтеграційного об'єднання, інші країни, які залишилися за його межами, відчувають деякі труднощі, що стосуються переорієнтування економічних зв'язків країн, що належать до цього угруповання [4, с. 78].

Процес інтеграції країн світу відбувається за такими напрямками [5, с. 21]:

– концентрація в постіндустріальному світі більшої частини інтелектуального і технологічного потенціалу людства;

– зосередження основних торговельних потоків у межах співдружності розвинених держав;

– замикання інвестиційних потоків;

– спрямованість міграційних потоків з країн «третього світу» в розвинені регіони планети.

Можливості, які сформовані і представлені сьогодні для соціально-економічного розвитку нашої країни можна назвати оптимальними, за умови досягнення поставлених цілей. Якщо говорити про перспективи та аналізувати механізм інтеграційних процесів в системі забезпечення стабілізації економіки країни в цілому, то чітко можна ідентифікувати інтеграцію через пряму залежність від неї, як від процесу з впливом, соціально важливих глобальних перетворень і наслідків.

Отже, підбиваючи підсумки результатів проведених досліджень, можна сказати, що інтеграційні процеси в Україні як в суверенній державі мають ряд переваг та недоліків, безумовно можна назвати їх каталізатором розвитку, але не перепусткою до важелів впливу на світові економічні процеси. З одного боку це безумовно позитивний факт, який дає можливість і головне час для напрацювання власної стратегії та механізмів глобалізаційних зрушень для

України. А з іншого це своєрідний гальмівний слід в історії економічного розвитку нашої країни, з огляду на ті інфляційні і кризові явища, які вже відбулися.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/168-2013-%D1%80>.
3. Картунов О.В. Вступ до етнополітології: наук.-навчальний посібник / О.В. Картунов. – К.; [б.в], 1999. – 300 с.
4. Футало Ю.Р. Дефініція інтеграції як чинник розвитку національної економіки / Ю.Р. Футало // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2016. – №1 (5). – С. 76–80.
5. Воронкова А.Е. Міжнародні економічні організації [навчальний посібник] / А.Е. Воронкова, Л.В. Єрохіна, Л.І. Рябенко. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 352 с.

КАТЕГОРІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Рижикова Наталія Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

Дослідження інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств вимагає використання широкого понятійного апарату. Понятійний апарат це наукова мова тієї чи іншої галузі знань, або конкретного наукового дослідження. Як рівноцінне поняття часто вживається «система термінів», тобто сукупність термінів науки, мистецтва, виробництва, суспільного життя тощо, пов'язаної з певною системою понять.

Під понятійно-термінологічним апаратом інноваційно-інвестиційної діяльності слід розуміти сукупність термінів, які відображають систему понять галузей знань, які буде застосовано. Він складається з кількох понятійно-термінологічних систем серед найбільш значних «Ринкова економіка», «Інвестування», «Венчурне інвестування» та інші. Точне розуміння змісту термінів, що застосовано в назві дослідження дозволяє не тільки пізнати його мету, але й передбачити очікувані результати. Тому насамперед розкриємо зміст понять використаних в темі роботи та зміст основних понять дотичних до них.

Найголовніше поняття – інвестиційний ринок – воно двоскладне, тому на першому етапі доцільно розглянути сутність ринку. Протягом розвитку економічної думки було сформовано ряд визначень ринку, відмінності між якими пов'язані з різноманітністю точок зору вчених щодо його сутності.

Ринок характеризується в двох аспектах: по-перше, як сфера товарообороту, послуг і капіталу, що включає формування і реалізацію економічних взаємовідносин, що виникають в процесі купівлі-продажу товарів і послуг, по-друге, ринок розглядається як система організації товарно-грошових відносин, суттю яких є прискорення кругообігу товарів, послуг і капіталу [1; 2]. В цьому визначенні охоплені товарно-грошові відносини між покупцями і продавцями в сфері виробництва й реалізації щодо обсягів, якості та цін товарів.

Наведені визначення сутності ринку зумовлені багатьма його функціями, притаманними ринку та розвитком у процесі трансформації соціально-економічних відносин. Таким чином, узагальнюючи всі вищевикладені

визначення ринку, можна стверджувати, що ринок, з одного боку, це форма функціонування економіки, з другого – це система товарно-грошових відносин, яка базується на законах товарного виробництва.

Інвестиції – це довгострокове вкладення капіталу в грошовій, матеріальній і не матеріальній формах в об'єкти підприємницької діяльності чи фінансові інструменти з метою одержання прибутку, забезпечення зростання капіталу чи соціального ефекту. Отже інвестиційний ринок можна визначити як сукупність економічних відносин, які складаються між продавцями інвестиційних товарів і послуг та їх потенційними покупцями тобто об'єктами інвестування у всіх їх формах.

Із сказаного випливає, що інвестиційний ринок необхідно розглядати як складну інтегровану систему з великою кількістю господарюючих суб'єктів і посередників, різноманітністю соціально-економічних процесів, які тут протікають, неоднозначністю завдань, які необхідно вирішити, значними обсягами інформації, постійно зростаючим числом зв'язків між учасниками ринку. Його основними системними властивостями є відокремленість, структурованість та динамізм. Необхідно звернути увагу на те, що суб'єкти інвестиційного ринку, діючи в системі з значною ентропією, в значній мірі наражаються на ризик, тобто існує імовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (наприклад у вигляді зниження або цілковитої втрати очікуваних доходів, втрати капіталу тощо) у випадку не вірної оцінки умов інвестиційної діяльності.

Інвестиційний ризик – сукупність конкретних видів ризиків, пов'язаних із здійсненням інвестиційної діяльності підприємств, оскільки окремі види інвестиційного ризику пов'язані з можливою втратою капіталу інвестора, його слід віднести до групи найнебезпечніших ризиків (іноді навіть катастрофічних).

Від англійського слова «venture», яке перекладається в словнику В.К. Мюллера [3] як «ризикове підприємство», «спекуляція», «сума, яка підлягає ризику» беруть початок терміни «венчурний капітал» і «венчурний бізнес».

Ми вважаємо, що сутність венчурного фінансування зводиться до наступного: сприяти росту конкретного бізнесу шляхом надання певних коштів в обмін на пакет акцій компанії. Венчурний капіталіст є посередником між інвесторами та підприємцями, він не вкладає власні кошти в акції компаній. Це є принциповою особливістю цього типу інвестування. Метою венчурного капіталу є одержання високого доходу від інвестицій, незважаючи на ризики. Зростання капіталу в 10 раз за 5-7 років – нормально очікуваний результат європейського чи американського венчурного фонду.

За західними стандартами венчурне інвестування (або інвестування ризикового капіталу) є різновидом прямих інвестицій, а венчурні фонди, що є джерелом для венчурного капіталу, у класичному розумінні фінансуються з пенсійних і страхових фондів. По суті це залучення капіталу на кілька років у компанії, що мають шанси швидкого росту, як правило, у малі та середні підприємства. З цього випливає і головне призначення венчурного інвестування – надання обігових коштів для невеликих рентабельних фірм. Дослідження показують, що компанії з венчурною підтримкою більш підготовлені до засвоєння інновацій, швидше розвиваються і створюють більше робочих місць, ніж великі компанії.

Отже, інвестиційний ринок необхідно розглядати як складну інтегровану систему з великою кількістю господарюючих суб'єктів і посередників,

різноманітністю соціально-економічних процесів, які тут протікають, неоднозначністю завдань, які необхідно вирішити, значними обсягами інформації, постійно зростаючим числом зв'язків між учасниками ринку. Його основними системними властивостями є відокремленість, структурованість та динамізм.

Список використаних джерел:

1. Анесянц С.А. Основы функционирования рынка ценных бумаг : учебное пособие / С.А. Анесянц – М.: Финансы и статистика, 2004. – 144 с.
2. Бердникова Т.В. Рынок ценных бумаг / Бердникова Т.В. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 278 с.
3. Мюллер В.К. Англо-русский словарь : 53000 слов / Мюллер В.К. – М.: Русский язык, 1978. – 884 с.

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В УКРАЇНІ: СОЦІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Рижик Ірина Олександрівна,

*кандидат економічних наук, завідувач кафедри економіки та менеджменту,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Держава є одним із основних учасників економічного процесу як споживач товарів, робіт і послуг. Публічні закупівлі складають значну частину світових торгових потоків, яка орієнтовно може сягати 1 трлн євро на рік. На практиці розвинуті країни використовують публічні закупівлі як один із дієвих інструментів системи державної допомоги для забезпечення соціально-економічного розвитку та стабільного росту економіки [3, с.70].

До сфери державних закупівель відносять операції з придбання матеріальних і нематеріальних благ для державних потреб за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, фондів соціального страхування, центрального банку, підприємств державної та комунальної форм власності, а також підприємств з державною часткою понад 50% розміру статутного капіталу. Таким чином, у процесі здійснення державних закупівель держава вступає у відносини з юридичними і фізичними особами щодо використання централізованих і децентралізованих коштів на придбання благ і послуг, необхідних їй для виконання конституційно визначених функцій. Сукупність цих грошових відносин становить зміст державних закупівель як економічного поняття [5]. Соціальний аспект публічних закупівель може проявлятися у підвищенні якості суспільних послуг. Замовники мають можливість вимагати від постачальників дотримання певних технічних характеристик, параметрів продукції чи послуг, що підвищує корисний ефект від їхнього використання і в підсумку – рівень задоволення суспільних потреб.

Поняття «публічних закупівель» в порівнянні з поняттям «державних закупівель» є більш широким, оскільки розширює коло установ, що через закупівельну діяльність забезпечують потреби держави або територіальної громади.

У кожній країні по всьому світу державні закупівлі становлять значну частку ВВП (від 8% до 21%) (табл. 1), а отже, державні закупівлі є потужним інструментом впливу на ринок як з боку виробництва, так і з боку споживання. Ефективне функціонування цього сектора є необхідною умовою для формування стійкої та ефективної економічної системи в цілому [1].

В Україні публічні закупівлі здійснюються за допомогою електронної системи, яка отримала назву ProZorro. Станом на початок 2017 року система

охоплює закупівельний процес восьми типів закупівель, описаних у законі і наказі ДП «Зовнішторгвидав України» – наразі «ДП ProZorro» (згідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 26.07.2016 №1220).

У 2016 році загальний обсяг ринку публічних закупівель в Україні склав 10,4 млрд. дол., що на 17% більше від показника 2015 року [1].

Основною метою застосування ProZorro є економія державних коштів за рахунок зниження рівня корупції в процесі закупівель та підтримки здорової конкуренції між суб'єктами господарювання, яка сприяє зниженню ціни предмету закупівлі. За період 3 травня 2016 року по травень 2017 року зекономлено 21,34 млрд грн. держаних коштів [4].

Таблиця 1

Частка державних закупівель у ВВП країн світу, % [1]

№пп	Країна	Питома вага, %
1	Нідерланди	20,76
2	Фінляндія	18,46
3	Південна Африка	16,71
4	Швеція	16,53
5	Японія	16,22
6	Франція	15,11
7	Україна	15,04
8	Німеччина	14,99
9	Данія	14,73
10	Нова Зеландія	14,56
11	Велика Британія	14,15
12	Бельгія	14,15
13	Канада	13,34
14	Ісландія	13,33
15	Австрія	13,25
16	Корея	12,80
17	Австралія	12,44
18	Норвегія	12,29
19	Польща	11,91
20	Росія	11,51
21	Італія	10,66
22	США	10,11
23	Іспанія	10,11
24	Португалія	9,76
25	Ірландія	9,09
26	Швейцарія	8,37

Не зважаючи на вагомий економічний та соціальний ефект, який дає використання публічних закупівель, недоліки їх організації створюють передумови для негативних явищ, які знижують ефективність і економність такого механізму витрачання бюджетних коштів. Найбільш небезпечними можна вважати [5]:

– корупцію, формою вияву якої є особиста зацікавленість чиновників у результатах конкурсу на постачання продукції за державним замовленням. Вона спричиняє зниження рівня конкурентоспроможності держави, нецільове використання обмежених фінансових ресурсів держави, ігнорування основних суспільних потреб, укорінення бідності.

Загальні втрати від корупції у сфері державних закупівель, яка проявляється у завищенні вартості контрактів, зниженні якості товарів і послуг, затягуванні виконання угод, у країнах Європи оцінюються на рівні 20-30% обсягу бюджетних витрат на придбання товарів і послуг;

– лобізм, який полягає у відстоюванні чиновниками, відповідальними за здійснення державних закупівель, інтересів окремих постачальників. Він може виявлятися у необґрунтованому прийнятті рішення про результати торгів без дотримання наперед встановлених критеріїв визначення переможця, здійсненні замовлень, непотрібних із позиції суспільних інтересів, проведенні тендерів з вимогами до постачальника, наперед прописаними під чітко визначеного суб'єкта господарювання. Наведемо декілька прикладів лобізму з практики проведених закупівель. «Морський торговельний порт «Южний», проводячи тендер з бюджетом 360 тис. грн. і маючи можливість заощадити 58%, на наступний день після завершення конкурсу дискваліфікував відразу 12 учасників і уклав контракт на 337 тис. грн. з іншою компанією, яка не приймала участь у тендері. Деякі замовники обмежують терміни подачі пропозицій і проводять тендери вночі. Наприклад, закупівля постільної білизни «Укрзалізницею». Компанія оголосила про проведення електронних торгів 24 листопада в неробочий час, зобов'язавши постачальників подати всі документи до 8 ранку наступного дня. Учасників, що встигли подати документи, Замовник дискваліфікував. Щоб не проводити торги, було розбито одну закупівлю на чотири, вартістю до 1 млн. грн. [2];

– зниження корисності суспільних благ. Укладання угод про постачання на основі принципу «найменшої ціни» нерідко призводить до усунення від виконання державного замовлення провідних виробників.

Таким чином, публічні закупівлі є одним із дієвих інструментів системи державної допомоги для забезпечення соціально-економічного розвитку та стабільного росту економіки. Але зловживання процесами закупівель є високою суспільною небезпекою, оскільки вони представляють пряму загрозу для розвитку інвестиційного клімату в країні, стабільності її внутрішньої фінансової системи, а також добробуту населення в цілому. Тому необхідно активізувати розробку заходів щодо попередження зловживань у серії публічних закупівель.

Список використаних джерел:

1. Вплив Prozorro – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cep.kse.org.ua/assets/img/articles/Prozorro_report_ua.pdf
2. Вразлива система. Як чиновники намагаються обдурити – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/374447/vrazlyva-systema-yak-chynovnyky-namagayutsya-obduryty-prozoro>
3. Мартинович Д.Є. Аналіз ефективності публічних закупівель як інструменту державної допомоги / Д.Є.Мартинович // Інвестиції: практика та досвід. – №18. – 2016. – С.70–76.
4. Показники моніторингу публічних закупівель – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bi.prozorro.org/sense/app/fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-b74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis>
5. Прядко В.В. Система державних закупівель: фінансовий аспект / В.В.Прядко. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2003>

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

Недавній Максим,

студент 4 курсу, групи 402-ЕТ,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Науковий керівник: Казак Олена Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та адміністрування

Сучасній ринковій ситуації характерно скорочення використання звичних методів продажів і впровадження нових нестандартних прийомів впливу на клієнтів, які, ще в недалекому минулому, не розглядалися як можливі маркетингові заходи. Враховуючи, що в Україні все більша кількість населення вільно орієнтуються в мережі інтернет, саме інтернет-маркетинг в короткостроковій перспективі істотно розширить свій вплив на потенційних споживачів туристичних послуг. З одного боку, інтернет надає туристичному підприємству широкі можливості зорієнтувати свої маркетингові заходи, як інструменти впливу, на різні цільові сегменти, з іншого – забезпечує можливість налагодження зворотнього зв'язку з потенційними споживачами туристичних послуг. В свою чергу, доступність інтернету ініціює самостійний пошук клієнтом привабливої для нього інформації про різноманітні туристичні тури та готелі.

Інтернет-маркетинг – це теорія і практика організації маркетингу в гіпермедійному середовищі Інтернет, що включає в себе пошуковий маркетинг (створення та розкручування сайту), Інтернет-рекламу (банерна та контекстна реклама), просування в соціальних мережах, блогах і форумах, спілкування за допомогою електронної пошти (у тому числі здійснення рекламних розсилок) та вірусний маркетинг, а також відкриває широкі можливості для непрямої реклами та PR[1].

На відміну від інших видів маркетингу інтернет-маркетинг має значні переваги, а саме:

- низька вартість інтернет-реклами і, як наслідок, зниження витрат на просування товарів і послуг;
- доступність;
- відсутність географічних і часових меж;
- перехід до маркетингу «один до одного» (взаємодія з окремим споживачем, доступ до попиту та інформації індивідуального замовника;
- психологічний комфорт (можливість формування особистої думки стосовно продукції фірми, без тиску з боку продавця);
- легкий доступ до інформації;
- більш гнучка маркетингова компанія та можливість охоплення цільової аудиторії та ін. [2].

Основною перевагою рекламних Інтернет-технологій є використання дворівневого підходу, коли окремо розміщується інформація про фірму, тобто її офіційний сайт, та рекламні зусилля спрямовані на її просування. Крім того, є доступ до такої інформації як відвідуваність сайту, його індекс цитування, рейтинг, кількість партнерів ресурсу в системі, що дає змогу оцінювати ефективність заходів за рахунок зворотного зв'язку із цільовою аудиторією. Рекламуючи туристичну фірму, доцільно створювати сайти, які відображають інформацію про нові тури, дійсні та акційні пропозиції. Інтернет-реклама є дуже вигідною, адже є можливість стежити онлайн за станом ринку, регулярно

вносити та корегувати інформацію, отримувати відгуки споживачів, таким чином бачити зворотню реакцію клієнтів та швидко реагувати на неї [3].

Інтернет-маркетинг сприяє ефективній реалізації маркетингової політики через застосування інноваційних інструментів маркетингової діяльності, які допомагають виявити та задовольнити потреби і вподобання потенційних споживачів туристичних послуг. Перспективними інструментами інтернет-маркетингу — є онлайн замовлення та бронювання турів, що має корисний ефект в дистанційному спілкуванні з представниками агентства. Також перспективним напрямком є встановлення web-камер і транслявання зображення в Інтернеті, Таким чином, туристичні фірми зможуть приваблювати відвідувачів, заохочувати їх завітати у визначені готелі, відпочити на запропонованих курортах.

Беручи до уваги, що інтернет-аудиторія в Україні постійно збільшується, психологічне сприйняття та довіра до інтернет-інформації в порівнянні з іншими видами реклами — зростає, в середньостроковій перспективі саме інтернет-маркетинг стане найбільш поширеним засобом рекламування туристичних послуг в Україні.

Таким чином, темпи розвитку технологій та можливостей глобальної світової мережі Інтернет доводять, що використання Інтернет-маркетингу є найефективнішим маркетинговим інструментом просування та реалізації туристичних продуктів, оскільки дозволяє застосовувати сучасні комп'ютерні технології та нові форми і інструменти співпраці з потенційними споживачами, забезпечує постійну он-лайн взаємодію з партнерами, а також доступ до різних інформаційних джерел, що призводить до збільшення кількості клієнтів та прибутків. Таким чином, чим ефективніше будуть використовувати технологічні ресурси та можливості Інтернет-маркетингу туристичні підприємства, тим більше економічних переваг вони матимуть.

Список використаних джерел:

1. Успенский И.В. Интернет-маркетинг: учебник / И.В. Успенский СПб.: Изд. СПГУЭиФ, 2003. – 234 с.
2. Корнелюк Д.С. Вплив інтернет-технологій на розвиток маркетингу в Україні / Д.С. Корнелюк, Д.П. Середницька // Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2015. – Вип.27. – 616 с.
3. Інтернет-маркетинг як ефективний інструмент для збільшення продажів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aweb.com.ua>

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Шульга Ігор,

студент 4 курсу, групи 402-ЕТ,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Науковий керівник: Казак Олена Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та адміністрування

Для ефективної діяльності в сучасних ринкових умовах туристичному підприємству необхідно застосовувати різноманітні маркетингові стратегії, які б забезпечували не тільки ефективне задоволення потреб ринку та споживачів, але й сприяли успіху підприємства в конкурентній боротьбі. Маркетингові заходи використовувалися в основному в сфері торгівлі, однак зростання конкуренції та комерціалізація туристичної діяльності призвели до необхідності

впровадження його основних технологій та елементів в практичну діяльність туристичних підприємств. Вплив маркетингових інструментів на туристичний ринок порівняно з іншими галузями економіки є схожим, але їхня кількість і можливості вибору в туризмі значно менші і стосуються туристичного продукту, цін, популяризації і дистрибуції.

За визначенням Ф. Котлера, маркетингова стратегія – це вибір цілей, принципів чи правил, які у певному часі зумовлюють напрям маркетингової діяльності фірми, визначаючи поєднання і використання засобів та ресурсів відповідно до мінливої ринкової ситуації (умов оточення і конкуренції) [1]. Це є не що інше, як комбінація заходів, за допомогою яких підприємство досягає своїх довготермінових стратегічних ринкових цілей. Цілі туристичного підприємства в основному передбачають здобуття нових ринків, розміщення на них відповідної кількості своїх послуг, збільшення частки фірми па певному ринку, закріплення її позитивного образу, а також збільшення прибутку. Кожна маркетингова стратегія створюється спеціально для потреб конкретного підприємства. Неможливо уніфікувати дії і заходи щодо мети її реалізації [2]. Однак можна виділити окремі фази, які необхідно реалізовувати під час створення коленої маркетингової стратегії;

- проведення SWOT-аналізу (сила, слабкість, можливості та небезпеки (загрози));
- визначення цілей;
- сегментація ринку та вибір цільового ринку;
- вибір відповідного маркетингового інструментарію (продукт, ціна, дистрибуція, просування, персонал);
- реалізація і контроль маркетингової стратегії [3].

Формування оптимальної маркетингової стратегії є одним із важливих напрямів ефективного застосування стратегічного управління на підприємствах туристичної індустрії. Можливості маркетингової діяльності підприємства значною мірою залежать від поведінки споживачів та діяльності його конкурентів. Враховуючи обмежену місткість ринку туристичних послуг, перевага одного підприємства виражається втратами його конкурентів. Тому, залежно від ситуації, яка склалася на ринку туристичних послуг, вибрана туристичним підприємством стратегія повинна враховувати аналіз цінової конкуренції та якості послуг, рівень неповторюваності та ексклюзивності продукту, різноманітності та доступності його у каналах дистрибуції тощо. Перевага конкурентної цінової стратегії залежить від ресурсів підприємства, застосовуваних технологій, продуктивності праці, можливостей зменшення витрат.

Маркетингова стратегія, як основа діяльності туристичного підприємства на ринку, сприяє оптимізації його внутрішнього середовища і забезпечує переваги у конкурентній боротьбі, що досягаються за рахунок надання асортименту продуктів (послуг), які найбільш повно відповідають вимогам клієнтів, високого рівня обслуговування, а також обліку психології та поведінки споживачів за допомогою використання мотивів причетності, способу вираження, переваг і пізнання. Отже, основою вибору маркетингової стратегії розвитку туристичного підприємства повинен виступати рівень його конкурентоспроможності. Результати визначення конкурентних переваг, конкурентної позиції та рівня конкурентоспроможності туристичних

підприємств можуть бути використані при виборі маркетингової стратегії розвитку на туристичному ринку.

У силу особливостей туристичної діяльності, вивчення психології споживачів є найважливішим напрямом маркетингових досліджень та одним з основних етапів у розробленні маркетингової стратегії. Аналіз механізмів і характеру впливу різноманітних факторів на поведінку споживачів туристичних послуг, їхню мотивацію, дає можливість визначити ймовірну реакцію клієнтів на ті або інші пропозиції туристичного підприємства та дозволяє зробити з потенційного покупця свого клієнта.

Також передумовою вироблення ефективної маркетингової стратегії є застосування методики бенч маркінгу, що ґрунтується на аналізі та подальшому застосуванні у діяльності різноманітних інструментів менеджменту інших підприємств, що успішно працюють на ринку, шляхом порівняння своєї діяльності із їхньою, та виявлення і дослідження на базі такого порівняння своїх слабких сторін. Методика бенч маркінгу є досить ефективною для туристичних підприємств у зв'язку з майже відсутньою конкуренцією між підприємствами, які надають послуги і знаходяться в різних регіонах, що, в свою чергу, сприяє збільшенню бажання обмінюватися досвідом та співпрацювати.

Таким чином, вибудовуючи маркетингову стратегію, підприємство оцінює власні можливості, туристичні продукти, стан конкуренції на ринку туристичних послуг, споживачів та їх вподобання, а також напрями діяльності, та на основі проведеного аналізу формулює «адаптовану під себе» маркетингову стратегію.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Дж., Вонг В. Основы маркетинга: Пер. с англ. – 2-е доп. изд. – М.; СПб.; К.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 944 с.
2. Котлер Ф., Боуэн Д., Мейкенз Д. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 1063 с.
3. Кудла Н. Е. Маркетинг туристических услуг :навч. посіб. / Н. Е. Кудла. – К.:Знання, 2011. – 351 с.

ШЛЯХИ ТА РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

Кононенко Руслана Миколаївна,

*старший викладач кафедри економіки та менеджменту,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Однією з особливостей діяльності в галузі молочного скотарства є повільна окупність капіталовкладень, яка пов'язана з біологічним розвитком тварин й процесами їх відтворення. Підвищенню рівня продуктивності корів передуює тривалий процес їх утримування та догляду, який складає близько трьох років, протягом яких виробник витрачає велику кількість коштів на використання матеріально-технічних і трудових ресурсів, що робить виробництво молока фондо- та трудомістким [4].

Гринько Т. В. та Єфімова С. А. на основі досліджень виділили системні проблеми, що знижують економічну ефективність виробництва молока в Україні, зокрема: стійке скорочення поголів'я молочних порід; відсутність власної генетично-селекційної бази для наросування поголів'я високопродуктивних корів; економічна ефективність молочного виробництва значно залежить від його розміру (чим більше чисельність корів, тим більшим є прибуток у розрахунку на одну корову); низька наявна якість молока, що не відповідає існуючим (Росія, ЄС, США) вимогам якості, що не дає змогу розширити

ринки збуту; висока собівартість існуючого виробництва молока та регулювання цін з боку держави не дає можливості досягти прийняттого рівня рентабельності; відсутність сучасного обладнання для виробництва, наприклад, високотехнологічних доїльних залів, що зменшує обсяг виробництва, якість продукту та збільшує тривалість виробничого циклу; відсутність високопродуктивних порід корів, які в Україні є дефіцитом; відсутність якісної та достатньої кормової бази; відсутність системного проектування сучасних тваринницьких ферм та забезпечення комфорту для корів; дефіцит відповідно підготовлених кадрів (спеціалістів, менеджерів, консультантів) та доступних джерел інформації про сучасні технології та їх застосування в умовах конкретного господарства (недостатня кількість спеціалізованих виставок, ярмарків тощо). Перелічені проблеми не лише знижують економічну ефективність виробництва молока, а й стримують інвестиції в молочну галузь у цілому, що мають довший (у порівнянні зі свинарством та рослинництвом) термін окупності [2].

За період 2013-2016 років поголів'я великої рогатої худоби в Україні знизилася на 18,9%, в тому числі корів – на 16%, в Полтавській області відповідно на 10,5 та 3,6%. Обсяги виробництва молока знизилися на 9,6%. При цьому питома вага корів в загальному поголів'ї ВРХ за цей період зросла в Україні на 2%, в Полтавській області – на 3,7%. З 2013 по 2015 роки рентабельність виробництва молока знизилася з 13,6 до 12,6%.

До основних чинників, що забезпечують підвищення рентабельності виробництва в галузі молочного скотарства відносяться: підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин, зниження матеріально-грошових затрат з розрахунку на одну голову. Найбільший вплив серед чинників зовнішнього середовища має годівля худоби, вплив якої становить 50-60 % [1]. Достатня і повноцінна годівля – основа стабільності й зростання продуктивності. Вирішити дане питання можна шляхом впровадження прогресивних технологій кормовиробництва і раціональних форм організації праці на основі досягнень науково-технічного прогресу. Система годівлі, її повноцінність вимагають не лише достатньої кількості кормів і збалансованого раціону за поживними речовинами, а й економічного обґрунтування типів годівлі.

Правильна організація кормової бази, забезпечення тварин необхідними кормами не тільки головна умова збільшення виробництва молока, а й основний резерв зниження його собівартості. Збалансованість поголів'я тварин і обсягів кормової бази є такими факторами, які не потребують додаткових ресурсів, це не капіталомісткий шлях підвищення їх продуктивності [4].

Не менш важливим чинником, що впливає на результати діяльності молочних ферм, є раціональна система відтворення стада, поліпшення його породного складу та ліквідація яловості корів. Унаслідок яловості продуктивність корови знижується на 30-35%, зменшується вихід телят і зростають непродуктивні витрати. Наукові дослідження засвідчують, що за збільшення виходу телят на 100 корів з 80 до 90 голів продуктивність основного стада зростає на 10%. Яловість корів можна знизити внаслідок поліпшення системи відтворення молочного стада й удосконалення племінної роботи, раціональної годівлі та догляду за тваринами. Досвід підтверджує, що молочне поголів'я стає продуктивнішим, якщо основне стадо щорічно поповнювати не менше ніж на 25 первісток з розрахунку на 100 корів. Це дасть змогу перевірити їх продуктивність і вибракувати низькопродуктивних тварин [1].

Одним із шляхів підвищення продуктивності молочного стада є планування рівномірності отелень. Доведено практикою, що корови осінньо-зимових отелень мають вирівнянішу лактаційну криву, і від них одержують молока на 400-600 кг більше, ніж від корів літніх отелень.

Певною мірою можна підвищити ефективність скотарства через поліпшення якості продукції. Підвищення вмісту жиру в молоці на 0,1 % понад основний рівнозначне підвищенню продуктивності стада корів на 2,8 %. Ціни на молоко, реалізоване другим сортом та на несортове молоко нижчі, ніж на молоко першого сорту. Молоко, що відповідає стандартам першого сорту, повинно містити в середньому 3,4 % жиру, 3,3% білка і 4,7% молочного цукру, а також мати певний смак, колір, запах, показники кислотності, чистоти та бактеріального забруднення.

Неабияке значення у підвищенні ефективності скотарства мають концентрація та спеціалізація виробництва, оскільки вони сприяють застосуванню індустріальних методів виробництва і впровадженню прогресивних технологій. Широка індустріалізація тваринництва на основі машинної технології з високим рівнем комплексної механізації й автоматизації всіх виробничих процесів не лише сприяє збільшенню виробництва продукції та підвищенню економічної ефективності галузі, а й поліпшенню умов праці [1].

Інтенсифікація галузі молочного скотарства забезпечить підвищення її ефективності, її варто розпочинати зі зміцнення й удосконалення кормової бази. Тобто поліпшення якісного складу раціонів, шляхом забезпечення повноцінним перетравлюваним протеїном, мінеральними речовинами і мікроелементами. Однак ріст економічної ефективності спостерігається не при будь-якому підвищенні рівня годівлі, а тільки в тих випадках, коли ріст продуктивності тварин значно випереджає додаткові витрати кормів.

Рівень інтенсивності скотарства характеризується також таким загальним економічним показником, як величина витрат у вартісній формі в розрахунку на одну корову. Збільшення витрат, як правило, дозволяє збільшити споживання ресурсів і інших факторів виробництва, що роблять найбільш істотний вплив на рівень молочної продуктивності. Однак приріст продукції в грошовому вираженні повинний випереджати величину витрат, що обумовили цей процес.

Чим нижчий рівень сезонності, тим інтенсивніше працює галузь. Тому рівномірного одержання молока протягом року можна досягти за допомогою збалансованої годівлі корів та її утриманням у сприятливих приміщеннях і правильній організації отелень по місяцях року.

Налагоджена робота по відтворенню стада є теж важливим резервом зниження собівартості молока. Затримка із заплідненням тварин приводить до значних перевитрат кормів. Запліднення в оптимальні строки добре розвинених тварин дозволить на 10-12% скоротити витрати на вирощування корів, а також одержати більшу кількість продукції за один рік життя тварин [4].

Отже, інтенсифікація галузі молочного скотарства забезпечить подальшу її ефективність, цього можливо досягти за рахунок: раціональної та збалансованої годівлі, чіткої спланованості відтворення стада, запровадження прогресивних технологій та раціональної організації праці на підприємствах галузі.

Список використаних джерел:

1. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств: Підручник / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Г. Б. Іваницька, Н. Ф. Павленчик. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1436010636305/ekonomika/shlyahi_pidvischennya_efektivnosti_virobnitstva_produktsiyi_tvarinnitsva

2. Гринько Т. В. Економічна ефективність виробництва молока та резерви її підвищення / Т. В. Гринько, С. А. Єфімова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201372/grinko.html>
3. Офіційний сайт державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> державна служба статистики
4. Руткевич Т. І. економічна ефективність виробництва молока / Т. І. Руткевич // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – № 12. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4658>

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Кулагіна Юлія Михайлівна,

викладач, Полтавський бізнес-коледж ПВНЗ «МНТУ»

Конфлікти завдають значної шкоди ефективній взаємодії у групах, стають причиною втрат виробничих ресурсів і часу. Поряд з тим своєчасно виявлені та вирішені конфліктні ситуації можуть стати засобом вирішення актуальних завдань.

Сьогодні виокремлюють різні визначення конфлікту, але всі вони підкреслюють наявність протиріччя, яке приймає форму розбіжностей, якщо мова йде про взаємодію людей. Конфлікти можуть бути прихованими або явними, але в основі їх лежить відсутність згоди. Тому визначимо конфлікт як відсутність згоди між двома або більше сторонами – особами або групами.

Проблемами вивчення управління конфліктами в організаціях займалися Е. Берн, Н. Гришина, О. Громова, М. Дойч, С. Ємельянов, А. Кошелєв, В. Лінкольн, В. Мастенбрук та ін.

Сучасна точка зору полягає в тому, що навіть в організаціях з ефективним управлінням деякі конфлікти не тільки можливі, але навіть можуть бути й бажані. Це так звані конструктивні конфлікти, в основі яких лежать розбіжності щодо вирішення принципових проблем організації, які можуть попереджувати застій та стимулюють розвиток колективу до нових цілей; як правило вони сприяють формуванню нових форм і цінностей [3, с. 483].

Основним джерелом конфліктних стосунків, що виникають у колективі, є невідповідність переконань і поведінки індивіда моральним принципам та очікуванням інших його членів. Вчинки людини, що суперечать переконанням, цінностям, нормам, правилам поведінки та традиціям колективу часто призводять до конфліктів, що носять деструктивний характер.

Деструктивний конфлікт, особливостями якого є тенденція до розширення, загострення, зростання емоційної напруги, неприязні й агресії відносно іншої сторони конфлікту, погіршення комунікації, використання неприпустимих дій, що суперечать моральним нормам та правилам поведінки, застосування психологічного або фізичного насилля, є дуже небезпечним явищем через свої негативні наслідки. А. Анцупов і А. Шипілов визначають наступні наслідки деструктивних конфліктів: негативний вплив на психіку їх учасників; посилення деструкції в міжособистісних стосунках, що породжує почуття ненависті та ворожості; формування негативного образу опонента; можливе переростання існуючого конфлікту в більш деструктивні; обмеження або припинення комунікації та міжособистісної взаємодії [1, с. 81].

Як правило, кожен керівник намагається будь-яким чином уникнути конфліктних ситуацій в колективі. І це зрозуміло, оскільки в свідомості

працівників конфлікт призводить до погіршення взаємостосунків, втрати взаєморозуміння та довіри, зниження працездатності і т.д. [2, с. 101].

Варто констатувати, що врегулювання конфлікту – це впорядкована сукупність дій учасників конфлікту, а також третіх осіб (посередників) із подолання конфлікту з використанням різних засобів і методик, взаємопов'язаних у просторі й часі, з урахуванням умов і динаміки конфліктної ситуації. Урегулювання конфлікту розпочинається з визнання його реальності. Легітимізація конфлікту стає фактором його виведення з прихованої латентної форми у виявлену взаємодію, у якій можуть і мають бути всі структурні елементи протистояння.

Управління конфліктами передбачає не тільки врегулювання конфлікту, що вже виник, але й створення умов для його попередження, що є важливішим.

Виявлення причин конфлікту є одним із перших завдань при побудові схеми управління конфліктами загалом чи окремим конфліктом зокрема. Зрозуміло, що причин конфліктів існує безліч. Однак якщо сконцентруватись на деяких причинах, а саме: взаємозалежність завдань; суперечливі завдання; неправильний розподіл ресурсів; неефективна система мотивування; недосяжні цілі тощо, – то можна зробити один дуже важливий висновок: усі ці причини прямо чи опосередковано пов'язані із керуючою системою організації, яка за умов існування цих причин не змогла віднайти ефективні методи управління підприємством. Адже власне керівники здійснюють управління організацією і реалізують процеси планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання. Безумовно, конфлікти, що породжуються цими причинами, та й саме існування цих причин послаблюють внутрішнє середовище підприємства, а відтак, послаблюють його конкурентоспроможність.

Передумовами успішної діяльності щодо попередження конфлікту є: знання загальної теорії управління (адже конфлікт – різновид управлінської діяльності); знання теорії конфлікту; глибокий аналіз конкретної конфліктної ситуації, кожна з якої унікальна.

Проте існують певні перешкоди, що знижують ефективність роботи з попередження конфлікту, зокрема:

- психологічного характеру – людська психіка прагне до волі, люди сприймають негативно всі спроби втрутитися в їхні взаємини;
- морального характеру – виробилася норма моральності, що вимагає невтручання в особисте життя людей, недоторканність особистого життя;
- правового характеру – сучасне законодавство захищає особисту волю, право на невтручання в особисте життя.

Керівник повинен знайти потенційно можливі причини виникнення напруги. Причинами можуть бути як зовнішні, так і внутрішні проблеми. Зокрема до зовнішніх причин виникнення напруги відносяться деякі несприятливі обставини та умови, форми поведінки людей, недостатнє спілкування і розуміння, відмінності у планах, інтересах і оцінках, протистояння або групова опозиція, неправильні уявлення про чийсь дії, відсутність співчуття, упередженість, недовіра, дезінформація. Серед внутрішньо-особистісних проблем виділяють: роздратованість, деморалізація страхом або самонавіювання, переконаність у нездатності щось зробити, порушення внутрішньо-особистісної рівноваги.

Слід виявити приховані перешкоди.

Для попередження конфліктів, можна виділити такі підходи:

1. Співробітництво – налагодження між співробітниками клімату взаємодовіри, взаємодопомоги та взаємопідтримки.

2. Організаційні методи попередження конфліктів: усебічна підготовка співробітників, регулярна ротація кадрів, підтримка їхніх кар'єрних амбіцій.

3. Конкуренція – спосіб взаємодії людей (система утримань і противаг).

Головна ставка робиться на лінію співробітництва, що є ціллю всіх засобів і методів управління на психологічних і організаційних рівнях, хоча іноді можна використовувати і конкуренцію.

Паралельно з аналізом конфліктної ситуації керівник проводить її оцінювання. Оцінюється ступінь правоти опонентів, можливі результати конфлікту та його наслідки за різних варіантів розвитку. Керівник оцінює свої можливості щодо врегулювання конфлікту.

Основне завдання керівника полягає в тому, щоб уміти регулювати – визначити і «увійти» в конфлікт на початковій стадії. Установлено, що, якщо керівник «входить і управляє конфліктом» у початковій фазі, цей конфлікт розв'язується на 92%, на фазі підйому – на 46%, а на стадії «загострення», коли пристрасті загострилися до межі, – на 5%. Тобто конфлікти практично не розв'язуються чи розв'язуються дуже рідко. Коли всі сили віддано боротьбі (стадія «загострення»), настає спад. І якщо конфлікт не розв'язано в наступному періоді, він розростається з новою силою, тому що в період спаду може бути притягнуто для боротьби нові способи та сили. Слід пам'ятати, що розв'язання конфлікту сприяє стабілізації соціальної системи, тому що при цьому ліквідуються джерела незадоволення. Сторони конфлікту, навчені «гірким досвідом», у майбутньому будуть більше налаштованими на співробітництво, ніж до конфлікту. Крім цього, розв'язання конфлікту може запобігти виникненню більш серйозних конфліктів, що могли б виникнути, якби не було цього.

Серед численних методів регулювання конфліктів можна виділити заходи щодо його поступового ослаблення шляхом переведення в інші сфери відносин. Широкої практики набув метод ослаблення конфлікту через переорієнтацію сторін, що конфліктують, на зовнішню загрозу. Такою загрозою може стати й проблема, яка раптово виникла.

Усунення конфлікту варто розглядати як самостійний метод припинення конфлікту. Його не потрібно плутати з вирішенням конфлікту. Процес припинення конфлікту відбувається шляхом дії зовнішньої сили, яка ліквідовує або усуває головні структурні елементи конфлікту.

Усунути конфлікт можливо за допомогою таких заходів: а) примусове усунення (відчуження) одного із суб'єктів конфлікту від активної протидії (мова не обов'язково повинна вестися про насильницькі дії); б) виключення можливості для взаємних протидій на тривалий період часу; в) усунення або ліквідація самого об'єкта конфлікту або якого-небудь дефіциту. Одним із варіантів припинення конфлікту можна розглядати й такий керівний метод, як раціоналізація відносин, результатом чого можуть стати обставини для ухвалення не зовсім вигідних пропозицій обома сторонами в той час, що дав змогу припинити протистояння.

Методи вирішення конфліктів, побудовані на співпраці, дають змогу припинити протистояння шляхом прямої взаємодії сторін або за допомогою участі третьої сторони.

Отже, успішне вирішення конфліктних ситуацій в організації, їх профілактика потребує усвідомлення природи конфлікту з боку керівників, знання й оволодіння ефективними способами спілкування, вміння обирати доцільний спосіб поведінки в конфліктній ситуації, що виникають при довготривалих взаєминах. Контроль за конфліктною ситуацією є тим інструментом, оволодіти яким може кожен, а це допоможе вирішити практично будь-яку проблему.

Список використаних джерел:

1. Зінчина, О.Б. Конфліктологія: навч. посібник / О.Б. Зінчина. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 164 с.
2. Криворучко, О. Аналіз конфлікту в колективі / О. Криворучко // Персонал. – 2003. – № 4-5. – С. 101–103.
3. Мескон, М.Х. Основы менеджмента: пер. с англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Вильямс, 2009. – 692 с.
4. Мороз, О.О. Теорія конфліктів в контексті побудови загальної моделі ефективності сучасного підприємства: монографія / О.В. Мороз, О.А. Сметанюк, О.В. Лазарчук. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 256 с.
5. Свиридчук Н.П. Переговори та посередництво як способи вирішення юридичних конфліктів // Вісник – №4. – 2010. – С.70–75.
6. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. Менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
7. Шеллинг Т. Стратегия конфликта. – М.: ИРИСЭН, 2007. – 366 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ З ДОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Бродюк Віта Вікторівна,

магістрант, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Безрукова Наталія Валеріївна,

кандидат економічних наук, доцент

Діючий в Україні механізм стягнення податку на додану вартість потребує вдосконалення у напрямку зменшення його впливу на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва. Цей податок є ціноутворювальним елементом продукції підприємства, тому впливає на обсяги її реалізації. Відволікання обігових коштів, зумовлене сплатою податку, за відсутності реальних джерел їх поповнення та несвоєчасне повернення ПДВ державою призводить до зниження економічної активності, обсягів виробництва, несвоєчасних розрахунків з бюджетом, цільовими фондами, постачальниками та кредиторами. Як наслідок – зниження чистого прибутку призводить до погіршення фінансових результатів та фінансового стану підприємства, що в умовах кризи фінансової системи ставить його на межу виживання і може призвести до банкрутства [1].

Отже, провівши дослідження з питання податку на додану вартість, можемо підбити певні підсумки. ПДВ має високу ефективність з фіскальної точки зору. Широка база оподаткування, яка включає не тільки товари, але й роботи та послуги, забезпечує надійність та стабільність бюджетних надходжень цього податку. Стягнення ПДВ на всіх стадіях руху товарів, робіт, послуг має за наслідок рівноправний розподіл податкового тягара підприємницької діяльності. Широка база нарахування податку дає змогу істотно зміцнити дохідну частину державного бюджету. Скорочення пільг зі сплати ПДВ також, найвірогідніше, сприятиме зниженню рівня ухилення від сплати податку. З метою посилення його регуляторного значення і підвищення фіскальної

ефективності запропоновано здійснити перехід до диференційованих ставок податку на додану вартість та відмовитися від запровадження податку з обороту, що призведе до зниження економічного зростання, звуження податкової бази, зменшення податкових надходжень і суттєвого ускладнення податкового адміністрування.

Виконання дохідної частини зведеного бюджету за 2016 року становило 455,9 млрд грн, що на 13,1 млрд грн, або на 3,0%, більше аналогічного показника попереднього року. Річний план виконано на 93,4%. Недобір становив 32,1 млрд грн. Річний план з надходжень податку на додану вартість виконано на 92,7%; у розрізі окремих складових найбільше невиконання продемонстрував «внутрішній» ПДВ – 89,2%, у той час як «імпортний» ПДВ показав 97,9% виконання плану. В той же час у 2016 році з бюджету було відшкодовано 50,2 млрд грн, що на 1,4 млрд грн, або на 2,6%, менше від запланованого. Скорочення обсягів відшкодування податку з бюджету стало ще однією причиною збільшення обсягів надходжень ПДВ. Зокрема, порівняно з попереднім роком цей показник скоротився на 3,2 млрд грн, або на 6,1% [2].

Причому таке скорочення було суттєвим у листопаді й у грудні – 3,2 млрд грн і 1,3 млрд грн відповідно при середньомісячному обсязі відшкодувань за перші 10 місяців року на рівні 4,6 млрд грн. З огляду на зазначене на основі проаналізованих показників не можна легко виявити певної залежності між обсягом зібраного ПДВ у державний бюджет і зміною інших показників. Така ситуація може вказувати на наявність недоліків та вад в адмініструванні ПДВ, а також неправомірного заниження податкового зобов'язання, унаслідок чого платники податку сплачували менші суми.

Відокремлено варто звернути увагу на розміри бюджетного відшкодування ПДВ, які за досліджуваний період зросли у 2,8 рази, з 18,9 млрд грн у 2007 р. до 53,4 млрд. грн. у 2013 р., а у 2016 р. 43,3 млрд. грн. Якщо подивитись на темп зростання ПДВ із вироблених в Україні товарів і темп зростання відшкодованого ПДВ (2,3 рази і 2,8 рази, відповідно), то останній є більшим, що в умовах кризових явищ в економіці України не бажано й негативно впливає на фінансову ефективність ПДВ. На сьогодні в Україні механізм бюджетного відшкодування ПДВ є однією із головних проблем податкових платежів, про що неодноразово відзначали як науковці, так і практики. Цей податок виконує не тільки фінансову функцію, а й виступає інструментом регулювання доходів бюджету. Змінюючи обсяги відшкодування ПДВ, держава у такий спосіб регулює показники виконання дохідної частини бюджету [3].

У разі визначення дати виникнення податкових зобов'язань і права на податковий кредит в Україні, застосовується правило першої з подій, яке, на нашу думку, має істотний негативний вплив на обігові кошти вітчизняних підприємств. Це пояснюється наявністю розриву в часі між моментом сплати ПДВ у бюджет і моментом надходження коштів від покупця, а, відповідно, відсутність гарантії надходження породжує розбалансованість вхідного і вихідного грошового потоку, що іноді призводить до дефіциту грошових ресурсів.

Причиною бюджетної заборгованості з ПДВ також може бути перевищення фактичного рівня сальдо експортно-імпортних операцій над його прогнозованим рівнем, внаслідок чого фактичні вимоги на відшкодування ПДВ виявляються вищими від очікуваних, як опосередковано враховані під час визначення планових надходжень ПДВ.

Список використаних джерел:

1. Александрова М. М. Аналіз суперечностей використання ПДВ та його перспективи / М.М. Александрова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 5 (3). – С. 70–79.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Кас'ян Наталія Григорівна,

магістрант, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Безрукова Наталія Валеріївна,

кандидат економічних наук, доцент

Організація обліку основних засобів – досить складна ділянка бухгалтерської роботи, до того ж сьогодні їх бухгалтерський та податковий облік здійснюються по-різному та ведуться окремо.

Інформація про основні засоби має велике значення для характеристики фінансового стану і результатів діяльності підприємства. Правильне визначення, оформлення, оцінка та облік основних засобів у фінансово-господарській діяльності відіграє важливу роль і безпосередньо впливає на результати бізнесу і ціну підприємства. Отже обрана тема є дуже актуальною.

Бухгалтерський облік, як структуризована система, будується в межах підприємства, яке є господарчою одиницею, має адміністративно-господарську самостійність та право юридичної особи. Головне завдання бухгалтерського обліку – забезпечити фінансовою інформацією діюче підприємство. При написанні дипломної роботи розглянуті суть та економічний зміст основних засобів.

Основні засоби відіграють важливу роль в діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Характерною особливістю засобів праці є те, що вони не мають взаємозамінюваності і тому ефективність їх різна по галузях, підприємствах, окремих видах. Бухгалтерський облік основних засобів повинен забезпечити контроль за ефективним використанням виробничих майданчиків, обладнання, машин, транспортних засобів та інших засобів праці. Метою бухгалтерського обліку основних засобів є сприяння раціональному використанню засобів і предметів праці у підприємницькій діяльності для одержання найбільшого прибутку, спрямованого на задоволення соціальних потреб працівників підприємства.

Дослідження організації обліку, документального оформлення надходження та вибуття основних засобів на підприємстві ПАТ «Полтавамаш», порядок нарахування амортизації, нормативно-правове забезпечення обліку основних засобів, а також розрахунок техніко-економічних характеристик підприємства, довів що є значні перспективи для подальшого розвитку на наступні декілька років, але для сталого розвитку в довгостроковій перспективі потрібні структурні зміни, оновлення виробництва, в тому числі основних засобів, модернізація, впровадження енергозберігаючих технологій і пошук нових ринків збуту. Балансовий прибуток, отриманий за даний період, дозволив своєчасно здійснити розрахунки із бюджетом та придбати основні засоби, що

являється важливим фактором розвитку діяльності ПАТ «Полтавамаш» у різноманітних напрямках.

Для оцінки складу, руху та динаміки основних засобів під час проведення аналізу було використано дані статистичної звітності «Звіт про наявність та рух основних засобів», Приміток до фінансової звітності форми №5 та ф. 11-ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)» та інші.

На прикладі досліджуваного підприємства ПАТ «Полтавамаш», було проведено аналіз обліку надходження, вибуття, наявності, основних засобів, порядок, методи нарахування та обліку амортизації на підприємстві, також облік витрат на ремонт, їх класифікацію.

Система бухгалтерського обліку має багато недоліків, але на підприємстві можна вдосконалити організацію обліку, використовуючи автоматизацію обліку, модернізувавши систему первинного обліку руху і наявності основних засобів, ввести спеціальний реєстр для контролю над витратами на ремонт та створити амортизаційний фонд, який полегшить ведення обліку і покращить умови для оновлення основних фондів.

Використовуючи формули для розрахунку та статистичну звітність як джерело інформації під час проведення аналізу руху, технічного стану та ефективності використання основних засобів було розраховано коефіцієнти оновлення, приросту, зносу, фондівдача, фондомісткість та рентабельність основних засобів за 2014-2016 рр.

Проведення якісного і чіткого аналізу має важливе значення для управління підприємством, так як основні засоби є основою промислового підприємства. Велике аналітичне значення мають показники структури основних фондів, аналітичні коефіцієнти, що дозволили впевнитися в забезпеченості підприємства основними засобами, їх ефективному використанні і середньому рівні оновлення та у зростаючому рівні фондівдачі. Але теперішній рівень оновлення не є достатнім, зважаючи на зниження придатності основних засобів, збільшенням коефіцієнта зносу на підприємстві. Ефективним можна назвати використання та придбання основних засобів, якщо два показники (фондівдача та рентабельність) покращуються. За досліджуваний період на підприємстві відбувається збільшення цих показників.

Отже, аналіз руху, наявності і використання основних засобів на ПАТ «Полтавамаш» показав позитивну динаміку розвитку підприємства в цілому, з тенденцією до підвищення темпів приросту виробництва, адже основні засоби є основною і невід'ємною частиною даного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Ковальов Д. Основні засоби: ремонт, реконструкція, модернізація / Д. Ковальов // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – №352. – С. 24-26.
2. Кругляк Б. Аудит основних засобів промислових підприємств: методичний аспект / Б. Кругляк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – №7. – С. 50-58.
3. Кузнєцова О. М. Методика аналізу основних засобів / О.М. Кузнєцова // Управління розвитком. – 2015. – №6. – С. 111-113.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

Микуця Оксана Іванівна,

магістрант, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Безрукова Наталія Валеріївна,

кандидат економічних наук, доцент

Здійснюючи свою виробничо-господарську діяльність підприємства вступають в розрахункові взаємовідносини з іншими підприємствами, організаціями і особами. Ці розрахунки пов'язані з формуванням основних і оборотних засобів, реалізацією виробленої продукції і наданих послуг, з розподілом прибутку, розрахунками з фінансовими органами і органами соціального страхування і соціального забезпечення. Одними з таких розрахунків є розрахунки з покупцями і замовниками. Ці взаємовідносини виникають в процесі реалізації підприємством своєї продукції, товарів, послуг. Реалізація продукції окремого підприємства – це, перш за все, відчуження активів, що належать підприємству, шляхом їх продажу з метою відтворення використаних засобів підприємства та отримання прибутку для задоволення різноманітних потреб підприємства та його власників.

Місце і роль процесу реалізації в суспільному відтворенні визначається відповідним господарським механізмом, який встановлює умови реалізації та умови розрахунків за продану продукцію, нерідко регулює ціни. Визначення поняття та моменту здійснення реалізації знайшло відображення у законодавчих актах, що регулюють сплату податків. Тому цей процес повинен бути належно оформлений і регулюватися відповідними нормативними документами.

На сьогодні процес реалізації продукції підприємствами є одним з найпоширеніших функцій підприємств. Зараз, майже, кожне третє підприємство займається реалізацією продукції і наданням послуг. Це найпоширеніший вид діяльності сьогодення. Тому підприємства повинні належним чином оформлювати усі розрахункові операції і правильно їх обліковувати. Таким чином, значимість обліку розрахунків з покупцями і замовниками набуває неабиякого значення в діяльності підприємств і організацій, і важливість його все більше зростає, що підтверджує актуальність теми дослідження.

Завдання підприємства при розрахунках з покупцями й замовниками полягає у повному та своєчасному отриманні коштів за відвантажену продукцію, виконані роботи, надані послуги. У розрахунках з потенційними неплатниками, а також з покупцями, угоди з якими мають разовий характер, доцільно застосовувати ті форми розрахунків, які гарантують своєчасність платежів (розрахункові чеки, векселі, попередня оплата платіжними дорученнями).

Дуже важливим в організації розрахунків з покупцями є чітке, своєчасне оформлення розрахункових документів за відвантажену продукцію, виконані роботи, надані послуги і пред'явлення їх покупцям. Тому в ДП ДГ «Степне» для раціональної організації документування операцій з обліку розрахунків з покупцями й замовниками використовують товарно-транспортні накладні спеціалізованих форм, які заповнюють в чотирьох примірниках, з метою недопущення розкрадання продукції. Крім того, з метою бухгалтерського і господарського контролю, дане підприємство укладає з покупцями договори.

На розрахунки з покупцями й замовниками і своєчасність одержання коштів за реалізовану їм продукцію впливають: економічна ситуація в країні, нормативно-правова база, платіжна дисципліна покупців, якість аналізу заборгованості, кредитна політика підприємства, імідж підприємства-виробника та підприємств-покупців тощо.

Найважливішою частиною роботи фінансової служби підприємства при організації розрахунків зі своїми покупцями є контроль за своєчасністю платежів. Затримка платежів платниками паралізує господарсько-фінансову діяльність підприємства і навіть за високого рівня організації виробництва може призвести до банкрутства. Тому підприємства у своїх відносинах з покупцями повинні передусім брати до уваги їхню платоспроможність, не допускати відвантаження продукції неакуратним платникам без передоплати, стежити за виконанням ними законодавчо встановленої матеріальної відповідальності за затримку платежів. Єдиним способом забезпечення дотримання умов договорів виступає попередній аналіз кожного покупця (замовника). Важливу роль відіграють планування, організація та контроль роботи з покупцями. Основними методами впливу на покупців виступають переговори з боржниками, припинення відвантаження продукції, зміна раніше обумовлених в договорі умов оплати за продукцію, застосування штрафних санкцій. Облік розрахунків має бути чітко контрольований.

Важливим напрямом зниження дебіторської заборгованості покупців є управління дебіторською заборгованістю.

Величезним недоліком в ДП ДГ «Степне» залишається ведення обліку вручну. Для цього в даній дипломній роботі сформульовано ряд переваг щодо автоматизації обліку розрахунків з покупцями й замовниками. Одним із ймовірних шляхів покращення якості фінансової інформації, подолання проблеми її «відставання» є впровадження в обліковий процес сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Кияшко О.М. Необхідність облікового забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства / О.М. Кияшко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – №3. – С. 190–197.
2. Матицина Н. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю / Н. Матицина // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – №9. – С. 39–42.
3. Сук Л.К. Облік розрахунків з постачальниками і покупцями / Л.К. Сук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 7. – С. 22–28.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Тарнавська Надія Василівна,

магістрант, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Милашенко Віталій Михайлович,

кандидат економічних наук, доцент

Для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємств всіх форм власності та галузей економіки використовують товарно-виробничі запаси, які є найбільш важливою та значною частиною активів підприємства. Вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності.

Запаси відносяться до складу оборотних активів, (оборотних капіталів) у сфері виробництва тому що можуть бути перетворені на грошові кошти (оборотні активи у сфері обертання) протягом року або одного операційного циклу [1].

Запаси визнаються активами, якщо:

1) існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням;

2) їх вартість може бути достовірно визначена.

Специфічною особливістю запасів є те, що вони в процесі виробництва використовуються повністю, і тому для кожного нового процесу виробництва їх потрібно замінити новими [2].

До складу запасів включаються всі товарно-матеріальні цінності, якими підприємство володіє на певну дату, незалежно від місця їх знаходження. Одночасно на території, що належить підприємству, можуть знаходитись предмети, що є власністю інших фізичних та юридичних осіб. Такі предмети не є запасами підприємства [1].

Одиниця бухгалтерського обліку запасів – це їх найменування або однорідна група (вид). Такою одиницею може бути вид, сорт, марка запасу, тобто кожен номенклатурний номер.

Важливою передумовою організації обліку запасів в складі оборотних активів підприємства є їх оцінка, правильність визначення якої суттєво впливає на точність визначення фінансових результатів підприємства. Вимогами П(С)БО 9 встановлено, що оцінка запасів здійснюється на наступних етапах їх руху:

при надходженні запасів;

при вибутті запасів;

на дату складання звітності.

Порядок оцінки запасів залежить від багатьох факторів, основним з яких є обрана підприємством система обліку запасів. Для відображення запасів та одержання інформації про їх наявність, рух досліджуване підприємство застосовує систему постійного обліку.

Сутність системи обліку відображається в назві: при системі безперервного обліку надходження та витрачання товарно-матеріальних цінностей обліковуються постійно, день-у-день. При застосуванні постійної системи така оцінка ведеться протягом всього облікового періоду.

При відпуску запасів у виробництво, їх продажу та іншому вибутті згідно з П(С)БО 9 «Запаси» переважна більшість підприємств оцінку здійснює за методом середньозваженої собівартості.

Метод середньозваженої собівартості передбачає, що відповідно до формули середньозваженої собівартості собівартість кожної одиниці визначається шляхом ділення сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості отриманих у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і отриманих у звітному місяці запасів.

Розглянемо умовний приклад. На 1 квітня поточного року в підприємстві залишок насіння становив 20 кг. на суму 100 грн. За квітень місяць було отримано 90 кг насіння на суму 800 грн.

Розрахунок середньозваженої собівартості насіння здійснюється таким чином: $100 + 800 / 20 + 90 = 8,18$ грн.

Використовуючи даний коефіцієнт оцінюється вибуття насіння в квітні місяці (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка вибуття виробничих запасів за методом середньозваженої вартості за квітень поточного року

Дата	Залишки		Надходження		Видаток	
	к-сть, кг	сума, грн	к-сть, кг	сума, грн	к-сть, кг	сума, грн
01.04	20	100				
03.04			90	800		
07.04					17	139,06
10.04					10	81,8
20.04					20	163,6
29.04					10	81,8
30.04	53	433,74				

Для забезпечення розрахунків за запаси від постачальника на адресу підприємства виставляється «Рахунок-фактура». В рахунку-фактурі зазначається вся необхідна інформація, яка вказується підприємством у банківських платіжних документах: найменування постачальника і покупця; назви і коди обслуговуючих банків; номери розрахункових рахунків підприємств; найменування запасів, за які буде проведено оплату та сума як без, так із урахуванням ПДВ (за умови, якщо постачальник є платником такого податку).

Надходження рахунку-фактури від постачальника здійснюється заздалегідь з метою отримання від даного підприємства за передплатою передбаченої суми або разом із надходженням запасів. В залежності від умов заключеного договору доставка придбаних запасів може забезпечуватися як силами постачальника, так і силами самого підприємства.

З метою одержання від постачальника запасів по факту здійсненої передоплати або лише на підставі заключеного договору бухгалтерія видає представнику підприємства «Довіреність на одержання цінностей» (форма № М-2), зареєстровану у «Журналі реєстрації довіреностей» (форма № М-3).

Строк дії довіреності встановлюється в залежності від можливості одержання та вивозу відповідних виробничих запасів за нарядом, рахунком, накладною або іншим документом, що їх замінює, на підставі якого видана довіреність, однак, не більше як на 10 днів. Довіреність на одержання запасів, розрахунки за які здійснюються у порядку планових платежів або доставка яких здійснюється централізовано-кільцевими перевезеннями, на підприємстві видається на календарний місяць.

З метою одержання деталізованої інформації та ефективного управління запасами, до окремих рахунків синтетичного обліку та субрахунків відкриваються рахунки аналітичного обліку. Аналітичний облік запасів дозволяє визначити їх обсяг в цілому і за кожним видом окремо.

Аналітичний облік запасів ведеться в розрізі їх найменувань або однорідних груп. Кожна з груп поділяється за видами, сортами, марками, типами, розмірами. Кожному найменуванню, сорту, розміру запасів присвоюється коротке числове позначення (номенклатурний номер), яке записують до спеціального реєстру – номенклатури-цінники, де також вказують одиницю виміру і, по можливості, облікову ціну запасу [3].

У кожному документі з руху запасів повинно бути вказано не тільки найменування запасу, а номенклатурний номер, що дозволяє уникати помилок

під час заповнення прибуткових і видаткових документів та здійснення записів у складському і бухгалтерському обліку виробничих запасів.

Аналітичний облік запасів ведеться на складах за допомогою карток складського обліку, які розміщуються в картотеці за технічними групами виробничих запасів відповідно до номенклатури – цінника. На підставі залишків на перше число місяця, які виводяться по кожному номенклатурному номеру в картках складського обліку, складаються відомості обліку залишків запасів (сальдові відомості), які використовуються для порівняння даних аналітичного і синтетичного обліку виробничих запасів. Окрім інформації про запаси, яка формується в сальдовій відомості, забезпечити оптимальне співвідношення між виробничою програмою і запасами можна за умови, що інформація про їх наявність та рух є якомога оперативнішою.

Синтетичний облік належних підприємству запасів здійснюється на рахунках 2 класу. За дебетом рахунків відображаються надходження запасів на підприємство, їх дооцінка. За кредитом відображаються операції з витрачання запасів на виробництво (експлуатацію, будівництво), переробку, відпуск (передачу) на сторону, уцінка, тощо.

Суми нестач і втрат від псування запасів до прийняття рішення про конкретних винуватців відображаються на збалансовому рахунку 07 «Списані активи» – субрахунок 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей».

Після встановлення осіб, які мають відшкодувати втрати, належна до відшкодування сума зараховується до складу дебіторської заборгованості (або інших активів) і доходу звітного періоду. На рахунках бухгалтерського обліку здійснюється запис:

Д-т 375 «Розрахунки за відшкодування завданих збитків»

К-т 716 «Відшкодування раніше списаних активів»

Одночасно сума нестачі списується з субрахунку 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей».

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл. за спец. 7.050106. «Облік і аудит»] / Бутинець Ф. Ф., Олійник О. В., Шигун М. М. ; вид. 2-е перероб. та доп. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 576 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник] / [Бутинець Ф. Ф., Герасимович А. М., Кірейцев Г. Г. та ін.] ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – [6-те вид., перероб. і допов.]. – Житомир : ПП «Рута», 2006. – 832 с.
3. Бухгалтерський фінансовий облік в сільськогосподарських підприємствах : [навч. посібник] / [наук. ред. М. Г. Михайлов]. – К. : ЦУЛ, 2008. – 472 с.

ЛІЗИНГ В УКРАЇНІ

Скидан Станіслав Віталійович,

студент 2-го курсу, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Кулагіна Юлія Михайлівна,

викладач

Досвід багатьох країн засвідчив, що лізинг є унікальним фінансовим інструментом постійного оновлення матеріально-технічної бази багатьох виробництв. Для України, яка гостро відчуває потребу в оновленні основних фондів в усіх галузях економіки, необхідність розвитку ринку лізингових послуг є особливо актуальною.

В наш час лізинг дуже поширений у багатьох розвинених країнах світу. Ця операція полягає у тому, що лізингодавець передає у виключне користування на визначений строк майна лізингоодержувачу. Широкого розповсюдження лізинг набув завдяки можливості використання нової та дорогої техніки, а також впровадженню новітніх високих технологій без значних одноразових витрат. Також лізинг можна розглядати як різновид довготермінового кредиту, що надається в натуральній формі та погашається клієнтом в розстрочку, тобто це поєднання оренди й кредиту, розстрочки й прокату [1].

У свою чергу лізинг має багато переваг для підприємців. По-перше він дає змогу впроваджувати найновіші технології у виробництво та запобігає моральному старінню техніки. Лізинг дає можливість спочатку випробувати техніку, а потім її викупити. Лізингові платежі повністю відносять на собівартість продукції. Майно не зараховують на баланс підприємства тому і немає потреби сплачувати податок на майно. Завдяки можливості повернення обладнання за договором лізингу, зменшується ризик у випадку введення виробництва нової продукції. Також це стовідсоткове кредитування, що не вимагає негайної сплати. А головне – лізинг доступний малим і середнім підприємствам [3].

На рівень розвитку лізингових послуг впливають: нормативно-правове регулювання ринку лізингу, державна підтримка, макроекономічні умови; стан інвестиційного ринку, можливості бухгалтерського і податкового обліку.

Лізингові відносини у вітчизняному секторі економіки мають непогані перспективи. Саме лізинг забезпечить покриття дефіциту інвестицій в основні засоби суб'єктів господарювання та дозволить перенаправити частину доходів на самофінансування суб'єктів господарювання за рахунок внутрішніх вільних активів. Проте поряд з цим варто зазначити, що для забезпечення ефективного розвитку лізингового бізнесу в Україні необхідні належні державна підтримка та регулювання. Уряд має спрямовувати зусилля на створення потужних лізингових організацій за аналогією у розвинутих країнах Європи та США. Розвиток лізингового бізнесу в Україні забезпечить оздоровлення та відродження перспективних галузей господарського організму економіки країни.

У розвинених західних країнах лізинг становить майже третину інвестицій в основні засоби, та в Україні він становить лише 1,5%. Як вважають експерти одною із головних причин є те, що за досить високого рівня інфляції, для банків більш вигідно надавати короткострокове кредитування за високими відсотками, ніж довгострокові під невеликі відсотки.

Фінансовий лізинг є дуже поширеним у світі. Він характеризується придбанням майна у власність з подальшим його передаванням у тимчасове користування за відповідну платню на термін, наближений за тривалістю до строку його експлуатації й амортизації всієї або більшої частини вартості майна. Як підраховали експерти кількість діючих договорів фінансового лізингу в 2016 році в Україні становила 17 тис., цей показник знизився на 24% порівняно з 2015 роком, та у порівнянні з 2014 роком – на 30% [5]. Структура послуг фінансового лізингу в Україні наведена у таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Структура послуг фінансового лізингу

Послуги	Витрати
Транспортна галузь	7,9 млрд. грн.
Сільське господарство	5,6 млрд. грн.
Добувна промисловість	1,6 млрд. грн.
Будівництво	близько 1 млрд. грн.
Харчова промисловість	0,43 млрд. грн.
Хімічна промисловість	0,13 млрд. грн.

Активізація лізингових операцій може істотно вплинути на розширення реального сектору економіки України.

Наприклад, для аграрних підприємств привабливим способом придбання основних засобів є фінансовий лізинг. Він може надати доступ підприємцям до найновітнішої сільськогосподарської техніки, що у свою чергу буде сприяти збільшенню врожаю та прогресивному розвитку аграрного сектору нашої країни[2]. Але в Україні розвиток фінансового лізингу стримує високий ризик лізингових операцій для лізингодавця через низьку платоспроможність більшості підприємств.

Також експерти вважають, що Україна за допомогою лізингу може підняти свою авіабудівну промисловість[7]. У наш час повітряні вантажі є дуже прибутковими. Як відомо наша країна має найкращий та найбільший вантажний літак АН-225 «Мрія». Через те що Україна бере в лізинг іноземні літаки, валюта йде за кордон, тому нам потрібно брати не закордонні літаки, а власні.

Отже, наша країна має досить високий потенціал для розвитку ринку лізингу. Але, також існують певні проблеми:

- брак стартового капіталу у лізингових компаній;
- слабкий розвиток інфраструктури ринку;
- недосконалість податкового законодавства;
- нестабільна економічна ситуація в Україні;
- нестача кваліфікованих спеціалістів з питань лізингу;
- слабка державна підтримка та відсутність податкових пільг [4].

Для вирішення цих проблем варто зміцнити вітчизняний ринок лізингу, сприяти його динамічному розвитку, також є необхідною підтримка довіри до нього та інтеграція в європейський і світові ринки лізингу. Також залучення іноземних інвестицій та надання митних пільг для тимчасового ввезення обладнання буде сприяти розвитку лізингу в нашій країні. Не менш важливо надавати податкові пільги лізингодавцям й при купівлі вітчизняного обладнання. Ще варто створити необхідні умови для ефективної мобілізації та розміщення фінансових ресурсів учасників ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства[5].

Для вирішення цілої низки проблем необхідна комплексна співпраця як держави в особі уповноважених нею органів, лізингових компаній, так і споживачів, оскільки розвиток лізингу є не тільки засобом підвищення якості та ефективності виробництва, оновлення основних фондів окремого підприємства, а й інтенсифікації розвитку вітчизняної економіки в цілому. Тому постає питання про необхідність створення спеціальних лізингових фірм за аналогією з розвинутими країнами.

Список використаних джерел:

1. Буковинська бібліотека. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buklib.net/books/24514/>
2. Посібники статті та книги для студентів – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://posibniki.com.ua/post-lizing>
3. Навчальні матеріали для студентів – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://studme.com.ua/1356061511400/finansy/preimuschestva_nedostatki_lizinga_kak_metoda_finansirovaniya.htm
4. Наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2148>
5. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг [Текст] / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. – К. : Знання, 2010. – Книга. – 532 с.
6. FinPost [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://finpost.com.ua/news/2401>
7. Галерея фінансової літератури ФІНГАЛ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/576/87/1/2/>

ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ГОТІВКОВИЙ ОБІГ

Кононенко Світлана Сергіївна,

магістрант, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Василівна,

старший викладач кафедри економіки та менеджменту

Не секрет, що прихід працівників ДФС є стресовим навіть для самого відповідального бухгалтера, особливо коли вони приймаються за перевірку готівкових операцій. Адже на самій «прозорій» ділянці обліку досить легко знайти безліч помилок. На будь-яке порушення завжди знайдеться відповідне покарання. Порушення в сфері грошового обігу не є винятком. Порушників правил ведення касових операцій чекає досить суворе покарання.

Контроль за дотриманням порядку ведення касових операцій здійснюється відповідно до Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 року [2]. В Положенні № 637 не має окремого пункту щодо «касових» порушень. Воно врегульовує порядок проведення суб'єктами господарювання операцій з готівкою з нормами Цивільного та Господарського кодексів. Згідно з п. 7.3. цього Положення: «у разі виявлення порушень встановленого порядку ведення операцій з готівкою органи державної податкової служби України застосовують до порушників штрафні санкції на підставі подання органів контролю згідно з законодавством України». Таким законодавчим актом в Україні залишається Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з урегулювання обігу готівки» №436 від 12.06.1995 р. [3].

Грошові кошти, якими володіють суб'єкти господарювання, зобов'язані зберігатися на поточних рахунках у банках. Виходячи з цієї вимоги, кожен суб'єкт господарської діяльності розраховує та узгоджує з обслуговуючим банком ліміт каси, понад який забороняється зберігати готівку. Якщо підприємство протягом дня отримувало надходження в касу і залишок на кінець дня перевищує ліміт, то понадлімітні суми повинні бути здані в банк. За перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касі передбачено штраф у двократному розмірі сум виявленої понадлімітної готівки за кожен день [3]. Підприємства мають право зберігати готівку в своїй касі, одержану в установі банку для виплат, пов'язаних з оплатою праці, пенсій, стипендій, дивідендів

(доходу) понад установлений ліміт каси протягом трьох робочих днів, включаючи день одержання готівки в установі банку.

Згідно Положення про ведення касових операцій гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства з іншим протягом одного дня не повинна перевищувати 10000 грн. У разі порушення цієї норми сума перевищення буде додаватися до залишку коштів в касі на кінець дня і порівнюватися з лімітом каси. Наприклад, підприємство розрахувалося за товар, який коштує 12000 грн. готівкою. Ліміт каси 100 грн. На кінець дня в касі було 10 грн. В такому випадку сума що перевищує гранично допустиму норму 2000 грн приєднується до залишку в касі і порівнюється з лімітом ($2000 + 10 = 2010$ грн). У наведеному прикладі, понадлімітна сума становитиме $2010 - 100 = 1910$ грн. Отже на цю суму, як зазначалося вище, нараховується штраф в двократному розмірі ($1910 * 2 = 3820$ грн). Але іноді можна розрахуватися готівкою більше 10000 грн та уникнути цього штрафу. Розглянемо ситуацію: підприємство купило товар, який коштує 12000 грн за готівку. Ліміт каси становить 2000 грн. На кінець дня готівки в касі не було. Сума перевищення граничної норми 2000 грн порівнюється з лімітом каси. Перевищення ліміту не буде, тому й штрафу теж.

В окремих випадках з метою привласнення грошових коштів одержаних в касу «забувають» вчасно оприбуткувати готівку в касі. Це стосується переважно суб'єктів господарювання, які мають магазини роздрібної торгівлі. З магазинів щодня виручка здається до каси підприємства на підставі фіскального чеку. Касир зобов'язаний в той же день оприбуткувати цю суму, але іноді, таку виручку не оприбутковують вчасно, а накопичують і потім оприбутковують за декілька днів загальною сумою. Згідно п.2.6. Положення № 637 вся готівка, яка надходить до кас повинна своєчасно і в повній мірі оприбутковуватись. За не оприбуткування (несвоєчасне або не повне) готівки в касу передбачено штраф у п'ятикратному розмірі не оприбуткованої суми. Штраф накладається за факт не оприбуткування [3].

Важливим об'єктом при готівкових розрахунках є відносини підприємства з підзвітними особами. Видача готівки під звіт проводиться з кас підприємств за умови повного звіту конкретної підзвітної особи за раніше отримані під звіт суми, тобто в разі не подання до бухгалтерії звіту про використання виданих у підзвіт сум та одночасного повернення до каси підприємства залишку готівки, виданої під звіт.

Згідно Указу № 436 за перевищення встановлених термінів використання виданої в під звіт готівки, а також за видачу в під звіт готівки без повного звіту про раніше видані грошові кошти відповідальність покладена на юридичну особу – підприємство і складає 25 % виданих у підзвіт сум [3]. Якщо ж особа не повертає кошти і до кінця звітного місяця, то крім сплати штрафу, з неї податковий агент (підприємство) зобов'язане утримати податок на доходи фізичних осіб і військовий збір, виходячи з суми неповернутої готівки. При цьому об'єкт оподаткування буде збільшений на відповідний коефіцієнт, оскільки даний дохід працівника не є заробітною платою або іншим оподатковуваним доходом, визначеним Податковим кодексом України [1].

Основні порушення та штрафні санкції за порушення у веденні розрахунків з підзвітними особами схематично наведено на рис. 1.

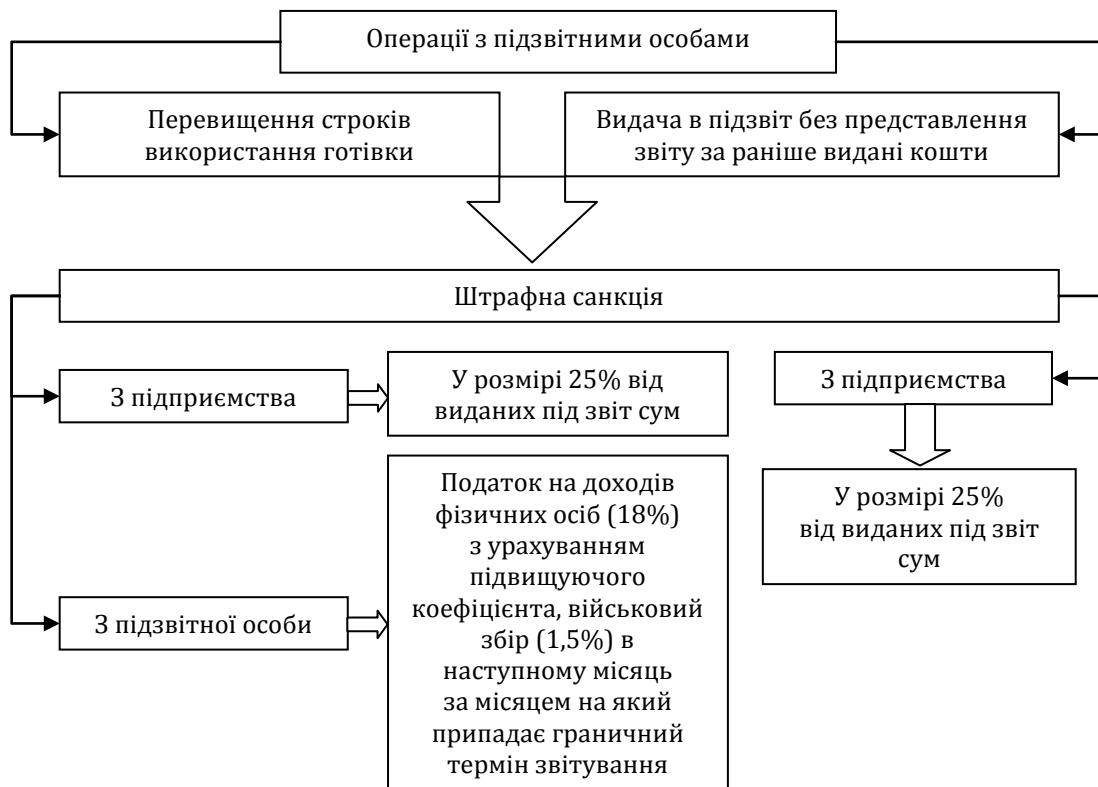

Рис. 1. Розміри санкцій за порушення у веденні розрахунків з підзвітними особами

В Указі № 436 п.1 зазначено, що за використання одержаних в установі банку готівкових коштів не за цільовим призначенням накладається штраф у розмірі використаних сум. У самому ж Положенні № 637 нічого про це не сказано і, навіть, в розділі 7, згаданого Положення, де говориться про порядок перевірки касової дисципліни, про перевірку нецільового використання грошових коштів отриманих з банку по грошовому чеку нічого не зазначено. Керуючись статтею 1 Указу №436 правила організації контролю за виконанням норм по регулюванню обігу готівки встановлюється Національним банком України, можна сказати, що використання готівки, одержаної з банку на сьогодні не розглядається як предмет нецільового використання

Отже, контроль за готівковими операціями регламентовані різними нормативно-правовими актами. Положення № 637 містить розділ 7 «Контроль за дотриманням порядку ведення операцій з готівкою», де жодних штрафних санкцій з обігу готівки не передбачено. В Указі Президента № 436 зазначені основні штрафні санкції, що застосовуються до порушників касової дисципліни. Щоб уникнути вище зазначених штрафних санкцій суб'єктам господарювання слід добре організувати внутрішньогосподарський контроль, щоб не допустити помилок.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Положення «Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» № 637 від 15 груд. 2004 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Указ президента «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки № 436/95 від 12 черв. 1995 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Долець Ольга Олегівна,

студентка групи МО-31, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Кононенко Руслана Миколаївна,

старший викладач

Формування в Україні ринкової системи, створення економіки нового типу та забезпечення на цій основі підвищення рівня життя населення вимагають здійснення ряду заходів щодо системного реформування оплати праці на всіх рівнях економіки. Існуюча в Україні система оплати праці не відповідає вимогам соціально орієнтованої ринкової економіки й свідчить про відсутність чітко налагодженого механізму взаємодії її основних елементів.

Дослідження проблем організації оплати праці, визначення її сутності в умовах ринкових відносин здійснюють такі вітчизняні вчені-економісти: А.В. Базилюк, Є.І. Бойко, В.М. Данюк, Г.А. Дмитренко, Ф.Ф. Бутинець, В.І. Ганін, К.Д. Гурова, З.Б. Живко, Є.В. Мних, Г.В. Нашкерська, Н.В. Тарасенко тощо.

В сучасній науковій літературі не існує одностайного трактування понять «оплата праці» та «заробітна плата», що прослідковується у діючому законодавстві України. Згідно ст. 1 Закону України «Про оплату праці», КЗпПУ йдеться про ідентичність понять «оплата праці» та «заробітна плата». Вони означають винагороду, обчислену, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [1, с. 1].

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно – ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Заробітна плата в Україні має низький рівень і, для більшості найманих працівників, вона перетворилася на невелику соціальну виплату. Незважаючи на те, що з 2013 по 2017 рік заробітна плата зросла з 1218 до 3200 грн., цього недостатньо для якісного відновлення працездатності працівників в умовах постійного зростання цін на товари та послуги. Така ситуація не сприяє зацікавленості працівників у досягненні високих кінцевих результатів праці. Разом з тим, використовуючи дешеву робочу силу, підприємці не зацікавлені підвищувати продуктивність праці шляхом вкладання коштів в оновлення виробничих фондів та розвиток персоналу. Таким чином, системи оплати праці будуть ефективними лише тоді, коли вони відповідатимуть організаційно-технічним умовам виробництва. Тому актуальним питанням є розгляд систем оплати праці у зарубіжних країнах і вибір найбільш ефективних з них для використання на вітчизняних підприємствах.

Характерною особливістю сучасних систем оплати праці на Заході є значне поширення системи заохочення за впровадження різноманітних нововведень. Так, більшість західноєвропейських фірм формують преміальні фонди за створення, освоєння й випуск нової продукції, але їх розмір залежить від приросту обсягу продажу нової продукції, її частки у загальному обсязі виробництва. Причому розумова праця оплачується вище, ніж фізична. За даними спеціальних досліджень заробітна плата працівників розумової праці у середньому перевищує заробітну плату робітників: у Німеччині – на 20%, в Італії і Данії – на 22%, у Люксембурзі – на 44%, у Франції і Бельгії – на 61% [2, с. 31].

До особливостей Німецької системи оплати праці на колективно-договірному рівні слід віднести: індексацію заробітної плати у залежності від галузі, яка визначається на рівні між галузевих тарифних угод.

Характерними рисами Шведської моделі оплати праці є діяльність профспілок, завдяки яким досягнута найменша у світі диференціація між доходами найбільш низькооплачуваних і найбільш високооплачуваних категорій працівників. Зниженню диференціації сприяє також податкова політика держави, відповідно до якої після сплати податків співвідношення доходів між будь-якими категоріями населення не перевищує 1:3.

Французька система оплати праці має розширене використання накопичувального преміювання (за підсумками роботи працівника і підприємства за один, три, п'ять років). Тут проводиться планування й узгодження загального розміру фонду оплати праці з профспілками, а також здійснюється індексація заробітної плати після узгодження з профспілками.

На підприємствах країн ЄС широкого розповсюдження набула індивідуальна оплата праці, яку використовують як при регулярній оцінці досягнень персоналу (рейтинг працівників, безтарифні системи), так і за допомогою особливої структури тарифної системи («плаваючі» розряди).

Для підприємств України, які спрямовують свою діяльність на досягнення високої конкурентоспроможності і ресурсозбереження, можна запропонувати модель системи гнучкої дії на основі багаторівневої тарифної сітки, суть якої полягає у тому, що має встановлюватись: індивідуальний гнучкий підхід щодо визначення тарифних ставок працівників; можливість корегування тарифних ставок залежно від рівня ефективності діяльності підприємств, який визначається економією від зниження витрат на виробництво продукції; застосування гнучкого механізму створення фонду оплати праці – від індивідуальних заробітних плат до зарплатного фонду [4, с. 28].

Отже, проблеми удосконалення організації оплати праці, обґрунтування її встановленого розміру є найбільш актуальними за умов розвитку ринку праці в Україні. Низький рівень заробітної плати, наявність заборгованості з її виплати, відсутність системного підходу до радикального вирішення проблем стимулювання високопродуктивної праці унеможливорює економічне зростання, стабілізацію і підвищення рівня життя населення. Вивчення досвіду підприємств країн ЄС щодо використання інноваційних форм і систем оплати праці, інтелектуального, творчого та професійного потенціалу, дозволить покращити систему оплати праці та стимулювати працівників до підвищення продуктивності їх праці, що в свою чергу сприятиме розвитку підприємств та економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оплату праці». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Брезицька К. Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах / К.Ф. Брезицька // Управління розвитком. 2011. – № 8(105). – С. 30-31.
3. Загарова Н. А. Аналіз основних тенденцій в сфері оплати праці / Н. А. Загарова // Управління персоналом. – 2005. – № 19. – С. 26-32
4. Матюх С. А. Західноєвропейський досвід організації оплати праці / С. А. Матюх // Вісник ТУП. – 2003. – Ч. 2. – № 6. – С. 155–160.

THE PECULIARITIES OF ECONOMICAL SYSTEM IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Dolets Olga,

Student of the third course Poltava Institute of Business PHEE «ISTU»

Supervisor: Bilan Yu.

The American economy is described as a free enterprise system, which allows private business the freedom to operate for profit with minimum government regulation. The theoretical foundation of the American economic system was provided by Adam Smith whose economic ideas of so called "laissez-faire" or free competition influenced the development of capitalism. From his standpoint the more people manufacture and trade the greater the competition. Competition benefits society by allowing the consumer to search for the best available product at the lowest price. Thus market forces, which Smith termed the invisible hands, control the allocation of goods while each participant in the market is seeking for his own self-interest. Throughout the nineteenth century market operated with a minimum government regulations. Since the 1930-s American capitalism has undergone a radical change. Although private enterprises flourishes, government regulation now exists in many areas of business ranging from product safety to labor conditions. Political conservatives complain of too much government regulation while the liberals are out for the enhance of government role in business and economy. The country reliance on private initiative and enterprise has produced impressive growth. The USA today is a leading economic power with a high standard of living and enormous productivity in industry and agriculture. It is the most affluent nation in the world. 60% of all families and individuals are in the middle-income or high-income rank [2].

The USA remains the world's leading producer of goods and services, although its margin of superiority is diminishing as other countries become more competitive in the world's market. Industrial and technological position of the states is very high. The USA is the leading producer of electrical energy, aluminum, copper, sulphur and paper, and one of the top producers of natural gas and automobiles. No other nation exports as much high technology as the USA.

Technological advancement has accelerated changes in American agriculture. Farming is highly mechanized and commercialized, but at the same time it requires much investment. In productive terms the achievements of this sector of the economy are extraordinary. U. S. farmers produce enough food for domestic consumption and still supply 15% of the world's food need. It should be noted that in the past 30 years agricultural lands have been concentrated in fewer and fewer hands as a result of the fact that large-scale specialized farms replaces small family farms. However high efficiency and productivity of American agriculture has its negative side. On the one hand farming has become too productive to be profitable to many American farmers. Low crop prices, which have resulted from overproduction, often do not bring farmers enough income to live on. Another difficulty an American farmer faces is the decline of agricultural exports. The situation nowadays is that the share of the U. S. crops on the world's market is shrinking while the shares of the European community expand [5].

Besides agricultural products the most part of the U. S. export occupy machinery, automotive products, aircraft and chemicals. The leading U. S. imports are petroleum products, food and beverages machinery, iron and steel products. The USA is the world's largest importer and exporter. Despite its huge domestic production, the economy of America depends heavily on foreign imports. Until recently the US

exported more goods than it imported. However the present situation is the declining competitiveness of American goods in the world market first of all due to poor quality, which was indicated by the trade deficit, which is called in economic theory a negative balance of foreign trade. Foreign manufacturers are now selling about 50% inside the country more than Americans are exporting abroad. It should be specially emphasized that the condition of the U. S. economy depends to a vast extent on the world-wide oil prices. If they are at a low-rate American economy prospers, otherwise it is in a decline. This phenomenon can seem the reason for the economic crisis of the USA nowadays. That is why America has an urge to control the oil field in Iraq which will give it an opportunity to control also over the world one. In fact the predictable war in Iraq is only one aspect of its policy, aimed to retention its specific role in international economics. In this case the economic interests of the USA coincide with its political ones.

Currently, there are a wide variety of businesses in the US economy, from sole proprietorships to the largest corporations in the world. We characterize the position of small businesses in the overall structure of the US economy. Overall, 99 percent of all independent enterprises in the country have at least 500 workers employed. According to the Office for small businesses, these small businesses account for 52 percent of all US labor resources. Approximately 19.6 million Americans work for companies employing less than 20 people, 18.4 million – in companies, the number of employees which is 20 to 99, and 14.6 million – in companies that employ 100 to 499 people. In contrast, 47.7 million Americans work for firms with 500 or more employees. Small businesses still remain for the US economy a source of dynamism. In the period from 1990 to 1995. They have created three-quarters of new jobs in the economy, contributed to the growth of employment a greater contribution than in the eighties of the last century. These companies also represent an entry point into the economy for new groups. For example, women are widely involved in small business. In the period 1987-1997, the number of enterprises owned by women increased by 89 percent and, according to available estimates, reached 8.1 million. In addition, by 2000, sole proprietorships owned by women accounted for 35 percent of all such enterprises. Small firms tend to hire a greater number of people of older age categories, as well as those who prefer to work part-time [4].

In 2004, the United States continued to occupy a leading position in the world economy and trade, as a result of general economic development, and on the dynamics and parameters of basic macroeconomic indicators. The share of the US economy in the past year accounted for 25% of world gross domestic product and average annual growth rates were twice the corresponding figure of the Eurozone countries. The total volume of US GDP in value terms exceeded the corresponding figures of Japan (2 times), Germany (5 times) and the UK (6 times). In terms of the US unemployment rate ranks third among the industrialized countries, which was lower only in Japan and the UK. American foreign trade volume (including services) in 2004. It amounted to about 30% of total world trade. The US dollar, despite the fall of its course, maintained its role as the leading global reserve currency, which, in particular, allowed the United States in the presence of huge by historical standards, budget deficits and balance of payments to solve large-scale economic and military-strategic challenges quite successfully. High capacity, dynamic American market continued to be one of the most attractive in the world for foreign investment. As in previous years, the United States played a leading role in international economic organizations and the multilateral trading system. Happening in the US economic and political processes and events of the United States

had a major impact on the general state of the world economy and trade. In 2004. The situation in the US economy continued to improve. Which began in 2001. Economic recovery gained by President of the Council of Economic Advisers estimates that the character of "full expansion". Increased business activity of US companies, increased consumer spending. In contrast to the previous year, did not apply for additional tax incentives from the government business, increased the base rate, acted high energy prices, the volume of refinancing of mortgage loans in the housing sector declined markedly. The US dollar, despite the weakening of its position in relation to the exchange rate of major US trading partners, remained the main currency in international trade and cross-border investment. According to the IMF, on nachalo2004g. Central banks 63.8% of its stored reserves in dollars, whereas the Euro – 19.7% in yen – 4.8% in pounds – 4.4% [5].

So in conclusion we can say that the first element of the country's economic system is its natural resources. The United States is rich in mineral resources and fertile agricultural land, and another advantage is the moderate climate. The second element is the labor force, transforming natural resources into commodities. Throughout US history, the size of their labor force has steadily increased, which in turn contributed to the almost continuous economic growth. An important issue is the quality of the workforce. Today, the "human capital" is considered to be in America, the key to success in numerous modern, high-tech industries. A measure of the total production of goods and services for a certain period of one year is the gross domestic product. In the US, this figure steadily increased – with more than 3.4 trillion dollars in 1983 to about – 8.5 trillion dollars in 1998. Describing the US Agriculture can note the following. American farmers in the XXI century are faced with the same problems they faced in the XX century. The most important of these is overproduction. Since the beginning of the country's continuous improvement of agricultural machinery, seeds, fertilizers, irrigation and pest control, increased efficiency of farmers (but not their incomes). And if farmers approve of the idea of reducing the total amount of agricultural production to maintain prices, they refused to reduce its own production. Currently, there are a wide variety of businesses in the US economy, from sole proprietorships to the largest corporations in the world. Overall, 99 percent of all independent enterprises in the country have at least 500 workers employed. According to the Office for small businesses, these small businesses account for 52 percent of all US labor resources. Small businesses still remain for the US economy a source of dynamism. Despite the presence of small and medium-sized companies, big business units play a dominant role in the US economy. This is due to several reasons. Large companies can supply goods and services to more people, and the activities of such companies is often more effective than the activity of small companies. In the United States, most large enterprises are organized as corporations. The Corporation is a specific legal form of organization of business activity that is authorized by a document containing the consent of a public authority of one of the 50 states on the establishment of a corporation, and is regarded by the law as a legal entity.

List of references:

1. Avdokushin E.F. International Economic Relations – 2015. – 673 p.
2. Babintseva N.S. Problems and development trends, 2002. – 413 p.
3. Business USA, tome IX. The economy and relations with Russia in 2003-2005, 2005. – 132 p.
4. Lomakin V.K. World Economy, 2016. – p.741.
5. Miklashevsky N.A., Holopov A.V., International Economics. – Business and Service, 2013. – 534 p.
6. The World Economy / Bulatov A.S. – Ekonomist, 2015. – 734 p.

THE IMPORTANCE OF INTERNATIONAL TRADE

Naboka Olena,

Student of the third course Poltava Institute of Business PHEE «ISTU»

Supervisor: Bilan Yu.

International relations are an exceptionally important aspect of citizenship in a global society. As our world becomes smaller and smaller through communication technology, rapid air transportation and a complex international economy, the value of peaceful and cooperative relationships between nations is increasingly important.

The buying and selling of goods and services across national borders is known as international trade. International trade is the backbone of our modern, commercial world, as producers in various nations try to profit from an expanded market, rather than be limited to selling within their own borders. There are many reasons that trade across national borders occurs, including lower production costs in one region versus another, specialized industries, lack or surplus of natural resources and consumer tastes [4].

The importance of international trade within the world economic system is caused by important factors and practicability of international exchange of goods and services.

There are some factors predetermining the necessity of international trade. They are:

Emergence of the world market.

Unevenness of development of individual industries in different countries. Products of the most developed industries, which can't be realized at the internal market, is transported abroad. In other words, both the sales requirements at foreign markets and the need in receiving certain goods from outside, appear.

Tendency to unlimited expansion of the production. Since the capacity of domestic market is limited by solvent demand of population, production is overgrowing the limits of domestic market and businesspeople of every country are struggling for foreign markets.

Tendency to get higher income in connection with the usage of low-paid manpower and raw materials from developing countries [5].

Historically, one of the oldest expressions of international relations was the establishment of treaties and agreements between nations. Maintenance of these treaties ensured that ordinary people could go about their everyday tasks of earning a living and raising their families rather than dedicating themselves to armed conflict with neighbors. This function of international relations remains just as relevant today.

International trade is especially important, because there is no country in the world, which can exist without foreign trade. They are all depended on international trade, but their level of dependency is different. It's determined as the ratio of half value volume of foreign trade turnover (export + import) to GDP. According to this indicator, all countries can be divided into 3 groups: high dependent (45-93%), medium dependent (14-44%) and low dependent (2,7-13%).

International trade is rational, when it provides some benefits, which can be received on three levels: national level, the level of domestic international firm and also on customers' one[2].

Positive international relations also promotes effective trade policies between nations, both in terms of importing natural resources and finished products not

available in one country and in terms of gaining access to the larger market afforded by exports to foreign countries. International relations define the requirements and limitations of cross-border trade.

Due to taking part in the international trade, countries gain:

- the opportunity to export those goods, production of which takes more national resources, which country has in relatively large numbers;
- the opportunity to import those goods, which can't be produced in their country because of the lack of needed resources;
- economies of scale effect in production, specialized on more narrow set of goods.

One of the biggest components of international trade, both in terms of volume and value of goods is oil. Total net oil imports in 2005 are over 26 million barrels per day (U.S. Energy Information Administration figures) (Note: Imports include crude oil, natural gas liquids, and refined products.) At a recent average of \$50 per barrel, that translates to \$1billion, three hundred million, per day. The natural resources of a handful of nations, most notably the nations of OPEC, the Organization of Petroleum Exporting Countries, are swept onto the international trade scene in staggering numbers each day, and consumer nations continue to absorb this flow. Other natural resources contribute to the movement of international trade, but none to the extent of the oil trade. Diamonds from Africa, both for industrial and jewelry use, wheat and other agricultural products from the United States and Australia, coal and steel from Canada and Russia, all flow across borders from these nations that have the natural resources to the nations that lack them [1].

Even though many consumers prefer to buy less expensive goods, some international trade is fostered by a specialized industry that has developed due to national talent and/or tradition. Swiss watches, for example, will never be price-competitive with mass produced watches from Asia. Regardless, there is a strong market among certain consumer groups for the quality, endurance and even "snob appeal" that owning a Rolex, Patek-Philippe or Audemars Piguet offers. German cutlery, English bone China, Scottish wool, fine French silks such as Hermes and other such products always find their way onto the international trade scene because consumers in many parts of the world are willing to foster the importation of these goods to satisfy their concept that certain countries are the best at making certain goods[3].

David Ricardo, a classical economist, in his principle of comparative advantage explained how trade can benefit all parties such as individuals, companies, and countries involved in it, as long as goods are produced with different relative costs. The net benefits from such activity are called gains from trade. This is one of the most important concepts in international trade.

Adam Smith, another classical economist, with the use of principle of absolute advantage demonstrated that a country could benefit from trade, if it has the least absolute cost of production of goods, i.e. per unit input yields a higher volume of output[4].

As for Ukraine it's interested in the mutual collaboration in order to obtain benefits for its citizens. For the last years these contacts are being developed dynamically and in depth. While speaking about political sphere it should be noticed that many different commissions were organized the main aim of which is discussing and solving different problems, to help Ukraine get over economic crises and encourage all the new developments which confront the new democracy in our country.

The contacts in economic sphere are broadened to help establish market relations within the Ukrainian unstable economy. There are many joint enterprises. Various groups of advisers are interested in scientific corporation as Ukraine has many highly developed up-to-date technologies and scientific investigations which are of great importance for our foreign partners too.

Despite complaints about trade imbalances, effects on domestic economies, currency upheavals, and loss of jobs, the reality of goods and services continually crossing borders will not go away. International trade will continue to be the engine that runs most nations [2].

List of references:

1. The Importance of International Relations by Ploni Almoni. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://peopleof.oureverydaylife.com/importance-international-relations-7328.html>;
2. International relations of Ukraine – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lingualeo.com/ru/jungle/international-relations-of-ukraine-271438#/page/1>;
3. Money Instructor – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.moneyinstructor.com/doc/internationaltrade.asp>;
4. The Importance of International Trade in the Modern World – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://academlib.com/7264/economics/importance_international_trade_modern_world ;
5. Benefits of International Trade – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economywatch.com/international-trade/benefit.html>.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Набока Олена Андріївна,

студентка групи МО-31, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Кононенко Руслана Миколаївна,

старший викладач

Кожен керівник зацікавлений у високопродуктивній праці своїх підлеглих та високій ефективності і прибутковості свого підприємства. В управлінні організації далеко не останнє місце посідає саме людський фактор, психологічні особливості колективу, особисті потреби й інтереси окремих його членів. Мистецтво керівництва полягає в тому, щоб знайти саме такі підходи і методи, які забезпечили бажаний перебіг подій на підприємстві і спонукали його працівників до кращої праці. В таких умовах мотивація є важливою функцією менеджменту, яка забезпечує ефективну діяльність організації [4].

У загальному розумінні мотивація – це сукупність рушійних сил, що стимулюють людину до виконання визначених дій. Ці сили можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє походження і змушувати людину свідомо або несвідомо робити ті або інші вчинки [5].

Мотивація як основна функція менеджменту пов'язана з процесом спонукання себе та інших людей до діяльності шляхом формування мотивів поведінки для досягнення особистих цілей і цілей організації.

За допомогою мотивації керівництво підприємства може вирішувати такі завдання:

- залучення й утримання в організації кращих спеціалістів;
- визнання діяльності працівників, які досягли значних результатів, з метою подальшого стимулювання їх творчої активності;
- демонстрація ставлення керівництва до високих результатів праці;
- популяризація результатів праці кращих працівників;
- застосування різноманітних форм визнання заслуг;

– покращення морально-психологічного стану працівників через відповідну форму визнання;

– забезпечення підвищення трудової активності колективу підприємства.

Зміст функції мотивації полягає у визначенні потреб персоналу та забезпеченні їх задоволення в організації; розробленні систем винагороди за роботу, що виконується; застосуванні різноманітних форм оплати праці; використання стимулів ефективної взаємодії працівників у колективах і на підприємстві загалом [3].

Крім того в сучасних умовах господарювання застосовується так звана R-теорія мотивації, яка досліджує вплив ризику як соціально-економічного фактору на діяльність працівників та методи ефективного управління для отримання запланованих результатів.

Зовнішнє середовище української економіки характеризується високим рівнем економічного ризику, це може вплинути на формування соціально-психологічних особливостей українського суспільства. Це ще одна причина доцільності та особливої актуальності R-теорії мотивації для підприємств, які функціонують на теренах України та інших країн з таким типом економіки.

Як доводять дослідження, працівник не схильний до ризику ніколи ефективно не працюватиме в галузі, на підприємстві чи на посаді, які вимагають прийняття та реалізації рішень з високим ступенем ризику. Про те, що в різних галузях, на підприємствах з різною формою власності ступінь ризику різний. Мотивація роботи повинна бути налагодженою так, щоб організація отримувала максимальну віддачу від кожного через забезпечення достатньої винагороди та стимулів. При цьому для посади з високим рівнем ризику працівник повинен бути схильним до ризику, що дасть можливість повністю його використати. Ця вимога є обов'язковою. За результатами наукових досліджень, нині можливості працівника на українських підприємствах реалізуються лише на 30-40% [4].

Окрім цього існують інші способи поліпшення мотивації праці які прийнято ділити на матеріальні і нематеріальні.

Перший спосіб відображає роль мотиваційного механізму оплати праці в системі підвищення продуктивності праці. Він включає як елементи вдосконалення системи заробітної плати, надання можливості персоналу брати участь у власності і прибутку підприємства. Безумовно, мотиваційний механізм оплати праці є важливим, але постійне підвищення рівня оплати праці не сприяє як підтримці трудової активності на належному рівні, так і зростанню продуктивності праці. Застосування цього методу може бути корисним для досягнення короточасних підйомів продуктивності праці [2].

Матеріальна мотивація включає:

- заробітну плату;
- регулярні грошові премії з нагоди певних подій (ювілей служби, різноманітні державні та релігійні свята);
- нерегулярні грошові премії з нагоди певних подій у житті працівника (ювілей, народження дитини, певні досягнення у роботі);
- інші грошові виплати (відсотки від підписаних контрактів, гонорари).

Не менш важливою є нематеріальна (не фінансова) або непрямая мотивація. До видів нематеріальної мотивації належать:

- подарунки;
- соціальний пакет;
- навчання;
- корпоративні святкування;

– відкритість і постійний діалог керівництва з персоналом; інші види мотивації.

Інший вид мотивації – це соціальні вигоди:

- безкоштовні медичні огляди;
- безкоштовний відпочинок під час відпустки;
- можливості для оздоровлення і заняття спортом.

Такий вид мотивації вимагає порівняно невисоких витрат протягом року на одного працівника, проте підвищує статус організації в очах персоналу, оскільки працівник бачить турботу про себе з боку керівництва. Крім того, такий вид додаткової мотивації, як медичний огляд дозволяє економити на лікарняних, а потім і на виплатах з інвалідності (уже на рівні держави) [2].

Проте нема й не може бути єдиного рецепта на всіх, кожен співробітник індивідуальний і мотивувати його потрібно по-своєму.

На сьогодні вже існують наукові роботи, щодо розробки й впровадження комплексної системи управління мотивацією на підприємстві. Їхня мета – створити таку систему мотивації праці для різних груп працюючих, в якій була б передбачена мотивація людей з різними ціннісними орієнтаціями. За словами А.Єськова, в основу таких систем покладений системно-цільовий підхід, адже в умовах, коли для стійкого зростання виробництва повинні превалювати інтенсивні фактори розвитку, суттєво зростає значимість саме такого підходу до формування механізму трудової мотивації як ключового компонента виробничого менеджменту [1].

Отже, мотивуючи працівників до здійснення діяльності необхідно враховувати в яких галузях вони працюють, який рівень відповідальності та ступінь ризику. Рациональне поєднання матеріальної та не матеріальної мотивації працівників дозволить підприємствам підвищити ефективність роботи за рахунок зростання продуктивності праці та підвищення рівня відповідальності працівників за результати власної роботи.

Список використаних джерел:

1. Еськов А.Л. Мотивационный механизм в системе производственного менеджмента: проблемы и решения: монографія / А. Л. Еськов. – Донецк: Институт экономики промышленности, 2005. – 390 с.
2. Колот А.М. Мотивация персонала: підручник / А. М. Колот. – К.: КНЕУ, 2005. – 337 с.
3. Корольова К. Взаємозв'язок мотивації і рівня професійних досягнень / К. Корольова // Персонал. – 2008. – №2. – С.50 – 55
4. Лазоренко Л.В. Сучасні аспекти мотивації персоналу / Л.В. Лазоренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/723/Lazorenko_Sychasny.pdf; jsessionid=054434D73F46FB08AF8DD8C60E231DC5?sequence=1
5. Никифоренко В.Г. Управління персоналом: Навчальний посібник / В.Г. Никифоренко. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Одеса: Атлант, 2013. – 275 с.

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЛІКВІДНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЯК СУВЕРЕННОГО БОРЖНИКА

Кіріченко Катерина Володимирівна,

студентка групи ЕФ-31, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Кононенко Руслана Миколаївна,

старший викладач

Платоспроможність – це здатність держави, юридичної або фізичної особи своєчасно і в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання, що впливають із торговельних, кредитних та інших грошових операцій.

Платоспроможність визначається системою норм і коефіцієнтів, які враховують фактичні й потенційні фінансові ресурси учасника платіжного обігу, співвідношення його поточних грошових надходжень і платежів [1].

Платоспроможність країни означає її здатність своєчасно погасити залучені із зовнішніх джерел кредити. Найпоширенішим показником платоспроможності є норма обслуговування боргу, що визначається співвідношенням між сумою щорічних платежів країни-боржника за іноземними показниками та обсягом отриманої за цей період виручки від експорту товарів і послуг. Іншими показниками платоспроможності країни є коефіцієнт платежів і надходжень (визначається як відношення платежів за боргом до обсягу позичених коштів із зовнішніх джерел фінансування впродовж певного періоду), норма покриття імпорту резервами.

Оцінка платоспроможності – важливий чинник впливу на форми й умови комерційних угод у сферах національного господарства і міжнародних економічних відносин, доступ до кредитних джерел, вимоги до забезпечення позик, плату за кредити та ін. [1].

Держава, яка не виконує своїх зобов'язань, позбавляється доступу до зовнішніх джерел фінансування.

Міжнародна платоспроможність України характеризується кількома макроекономічними показниками, серед яких обсяг державного боргу, співвідношення між внутрішньою і зовнішньою його складовими, експортний потенціал економіки, стан платіжного балансу та забезпечення зовнішнього боргу валовими валютними резервами НБУ [2, с.89].

Стан зовнішнього боргу можна охарактеризувати за допомогою таких показників:

1. Співвідношення зовнішнього боргу до ВВП (критичний рівень: 80-100%).
2. Для характеристики ліквідної позиції економіки країн використовують показник співвідношення планових платежів щодо обслуговування боргу до валютних надходжень держави (експорту). Даний показник свідчить про платоспроможність країни на найближчу перспективу (сприятливим рівнем прийнято вважати значення показника до 20-25%).
3. Для оцінки довгострокової платоспроможності використовується співвідношення дисконтованої вартості боргу і експорту (критичний рівень 200-250%) [3, с.32].

Для поліпшення управління обслуговування зовнішнього боргу, його скорочення, а отже, і зменшення негативного впливу на бюджетних дефіцит необхідний державний контроль за показниками боргової залежності, що встановлюється шляхом зіставлення обсягу заборгованості і платежів по ній із величиною ВВП і розміром експорту.

Зміцнення платоспроможності України лежить у площині прискорення соціально-економічного розвитку, ефективного використання власних матеріальних і фінансових ресурсів, поглиблення процесів ринкової трансформації економіки, а також її детінізації, поліпшення умов міжнародної торгівлі [2, с.90].

Оцінюючи платоспроможність окремих країн, використовують показник норми обслуговування державного боргу (НОБ), який визначається відношенням суми платежів, яку країна має виплатити іноземним державам за певний період, до суми іноземної валюти, отриманої від експорту товарів і послуг [1].

У міжнародній практиці прийнято вважати, якщо НОБ перевищує 20% – країна є неплатоспроможною.

Показником оцінки загального стану сукупної платоспроможності країн світу, або окремого регіону є показник міжнародної валютної ліквідності (МВЛ), який визначається відношенням золотовалютних резервів центральних банків країн світового співтовариства до загальної суми річного імпорту товарів і послуг.

Структура міжнародної ліквідності містить такі компоненти:

- 1) офіційні валютні резерви країн;
- 2) офіційні золоті резерви;
- 3) резервну позицію в Міжнародному валютному фонді;
- 4) розрахунки в СПЗ та євро [1].

Основну частину міжнародної валютної ліквідності становлять офіційні золотовалютні резерви – запаси золота, що належать державі (у зливках і монетах), та іноземної валюти в центральному банку, інших фінансових органах країни, в міжнародних і регіональних валютно-кредитних і фінансових організаціях, які призначені для міжнародних розрахунків.

До іноземної валюти в цьому випадку відносять перш за все вільно конвертовані (оборотні) національні валюти країн, де відсутні валютні обмеження за поточними операціями платіжного балансу. До категорії "вільно використовуваної" валюти МВФ відносять долар США, марку ФРН, японську єну, англійський фунт стерлінгів. Центральні банки країни мають, як правило, достатню кількість валюти іноземних держав для здійснення зовнішньоекономічних розрахунків, яка має назву офіційних резервів.

Країни при формуванні своїх офіційних резервів виходять з того, що валюта повинна бути резервною щодо національної. Так, оскільки німецька марка вважалася резервною одиницею щодо інших європейських валют, то країни Європи при виборі резервної валюти віддавали перевагу саме німецькій марці.

У свою чергу, Німеччина, відповідно, обирала як резервну валюту долар США. США при формуванні валютних резервів віддають перевагу грошам більш високого порядку – золоту, завдяки чому власна частка валютної частини резервів США менша її золотої складової [2, с.92].

На сьогодні у структурі міжнародної ліквідності зросла частка валютного компонента, що відображає закономірну тенденцію в умовах демонетизації золота до заміщення його іншими функціональними формами світових грошей, перш за все національними кредитними грошима.

Список використаних джерел:

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12920522/finansni/platospromozhnist_krayini_skladovi
2. Карапетян О. Вплив державного боргу на макроекономічний розвиток: концептуальні підходи // Світ фінансів. — 2005. — № 3-4. – С.87-94
3. Кравчук Н.Я. Зовнішня заборгованість держави: емпіричні гіпотези та концептуальні підходи // Світ фінансів. — 2005. — № 2. – С.28-40

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗЄМОВІДНОСИН ПРАЦІВНИКА ТА РОБОТОДАВЦЯ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

Музиченко Марина Михайлівна,

студентка групи ЮП-31, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Кононенко Руслана Миколаївна,

старший викладач

Трудові відносини між роботодавцем та працівником виникають після укладення трудового договору. Він розглядається як підстава виникнення трудових правовідносин і водночас як форма залучення до праці. Трудовий договір широко використовується в усіх країнах з ринковою економікою для найму робочої сили.

Кожен громадянин України має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [5]. Це право реалізується шляхом працевлаштування на підприємствах, в установах, організаціях, порядок якого встановлюється законодавством про працю.

При прийнятті на роботу забороняється вимагати від громадян відомості про їхню партійну і національну належність, походження, прописку і документи, надання яких не передбачено законодавством. До загального переліку необхідних при укладанні трудового договору документів, що вимагаються від осіб, котрі влаштовуються на роботу, входять трудова книжка, паспорт або інший документ, який посвідчує особистість. Для робіт, до виконання яких згідно із законодавством можна допускати тільки осіб з фаховою освітою, передбачено, що власник або уповноважений ним орган мають право вимагати від осіб, котрі влаштовуються на роботу, пред'явлення диплома про наявність вищої, середньої спеціальної освіти або іншого документа, що дає право на виконання спеціальної роботи [4].

Однією з гарантій для працівників при укладенні трудового договору є правило яким встановлено заборону необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу. Необґрунтованою відмовою при наявності вакантного робочого місця вважається відмова з посиланням на обставини, що не належать до ділових якостей працівника [4].

Наприклад, для деяких категорій працівників встановлено додаткові гарантії прийому на роботу. Зокрема, Законом України «Про зайнятість населення» передбачено бронювання на підприємствах до 5 відсотків загальної кількості робочих місць для таких категорій громадян: жінкам, які мають дітей віком до 6 років; самотні матері, які мають дітей віком до 14 років чи дитину-інваліда; молоді, якій надається перше робоче місце; особам передпенсійного віку; звільненим після відбування покарання чи примусового лікування, за умови реєстрації у державній службі зайнятості не пізніше одного року після звільнення [1].

Цим особам забороняється відмовляти у прийомі на роботу, якщо вони направлені на підприємство органами державної служби зайнятості в рахунок встановленої броні.

Трудове законодавство встановлює заборону необґрунтованої відмови у прийомі на роботу також:

- молодим фахівцям, які закінчили вищий навчальний заклад і у встановленому порядку направлені на роботу на дане підприємство;

- вагітним жінкам з мотивів вагітності;
- жінкам, які мають дітей віком до трьох років, або дитину-інваліда, а також одиноким матерям – при наявності дитини віком до чотирнадцяти років – з мотивів наявності дитини;
- виборним працівникам після закінчення строку їх повнова працівникам, яким надано право поворотного прийняття на роботу;
- інвалідам, які направлені органами Фонду соціального захисту інвалідів у рахунок броні;
- особам, які були звільнені у зв'язку із призовом на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;
- працівникам, запрошеним на роботу в порядку переведення з іншого підприємства [4].

Сам порядок укладення трудового договору умовно можна поділити на декілька етапів:

- 1) звернення особи до роботодавця з пропозицією (письмовою заявою) про укладення трудового договору;
- 2) розгляд заяви роботодавцем і прийняття ним рішення;
- 3) видання наказу або розпорядження про зарахування працівника на роботу;
- 4) оформлення трудової книжки.

Трудовий договір вважається укладеним і тоді, коли наказ чи розпорядження про прийом працівника на роботу не було видано, але працівника фактично було допущено до роботи. Пленум Верховного Суду України у своїй постанові «Про практику розгляду судами трудових спорів» уточнив, що фактичний допуск до роботи має місце лише тоді, коли працівник допущений до роботи з відома роботодавця або ним особисто. Якщо ж робота виконувалася без відома роботодавця, то трудовий договір не вважається укладеним [4].

До початку роботи роботодавець зобов'язаний:

- роз'яснити працівнику його права та обов'язки, проінформувати про умови праці, а також його права на пільги та компенсації за роботу на шкідливих та небезпечних роботах;
- ознайомити працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку та колективним договором;
- визначити працівнику робоче місце, забезпечити його необхідними для роботи засобами;
- проінформувати працівника з техніки безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони [4].

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про охорону праці» допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці, забороняється [2]. Зазначені дії роботодавець повинен вчинити до того, як працівник приступить до роботи, в тому числі і при фактичному допуску до роботи, оформляючи про це відповідні документи.

На всіх працівників, які працюють більше п'яти днів, заводиться трудова книжка. Вона є основним документом про трудову діяльність працівника. Порядок ведення трудових книжок регулюється «Інструкцією про порядок ведення трудових книжок працівників» [6]. До трудової книжки не заносяться дисциплінарні стягнення, які можуть бути накладені на працівника, відомості про тимчасові переведення, а також премії, передбачені системою заробітної

плати, або виплата яких має регулярний характер. Усі записи у трудовій книжці вносяться роботодавцем після видання відповідного наказу не пізніше тижневого строку, а про звільнення – у день звільнення і повинні точно відповідати тексту наказу і нормі закону. Записи про звільнення, а також відомості про нагородження та заохочення завіряються печаткою [3].

З кожним записом у трудовій книжці про призначення на роботу, переведення та звільнення роботодавець зобов'язаний ознайомити працівника під розписку в особовій картці (форма № П-2), яка ведеться на кожного працівника [3].

Отже, трудовий договір є основним документом, що регулює взаємовідносини між роботодавцем та працівником після працевлаштування. Чим специфічні умови праці на підприємстві, тим більше подробиць потребує складання трудового договору. Але в договір не включаються умови, що суперечать трудовому законодавству й ті, що погіршують положення працівника по порівнянню з ним.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про зайнятість населення» Верховна Рада України; Закон від 05.07.2012 № 5067-VI – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/5067-17>
2. Закон України «Про охорону праці» Верховна Рада України; Закон від 14.10.1992 № 2694-XII – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
3. «Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників» Мінпраці України (до 1997р.), Мін'юст України, Мінсоцзахист; Наказ, Інструкція від 29.07.1993 № 58 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93>
4. Кодекс законів про працю України Верховна Рада УРСР; Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/%D0%BA%D0%B7%D0%BF%D0%BF>
5. Конституція України Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Пленум Верховного Суду України Постанова № 9 від 06.11.92 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>

Секція 5

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Кравчун Наталія Петрівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Розгляд питання про загальні положення договору неможливий без визначення його юридичної природи, тобто без встановлення роду юридичних явищ, до яких відноситься цивільно-правовий договір.

В юридичній літературі України та Російської Федерації договір розглядається як правовий акт-регулятор суспільних відносин, як юридичний факт, як правовідносини – договірне зобов'язання, як документ. В німецькій юридичній літературі наводяться різні визначення поняття договору. Останній визначається як «узгоджене між партнерами регулювання правових відносин», як «двосторонній правочин, при якому як мінімум два узгоджених волевиявлення скеровуються на досягнення правового результату» [5, с. 375].

Договірне право України, Російської Федерації та Німеччини будується на певних концептуальних основах, якими є класична теорія договору, свобода волі (і відповідно – принцип свободи договору), обов'язковість виконання договору, формальна рівність сторін та ін. Підходи до визначення поняття договору в англо-американському праві (зокрема в Англії та США) мають певні відмінності.

Класична теорія договору, яка сформувалась у XIX ст., розглядає договір як чистий «consensus», що не потребує для своєї дійсності ні складних формальних процедур, ні будь-якої «causa», як того вимагали реальні контракти у Стародавньому Римі. Зазначене уявлення щодо договору, яке панує в юридичній науці країн романо-германської правової сім'ї, сформулював Фрідріх Карл фон Савіньї, видатний німецький цивіліст XIX ст., який був прибічником вольової теорії договору.

Саме як домовленість розглядається договір у чинних цивільних кодексах багатьох країн романо-германської правової сім'ї. Так, згідно з ч. 1 ст. 626 ЦК України «договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» [8]. Аналогічне визначення міститься у ч. 1 ст. 420 ЦК РФ: «Договором визнається домовленість двох або кількох осіб про встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» [4].

Стаття 1101 Французького Цивільного кодексу визначає договір як «домовленість, за якою одна чи кілька осіб зобов'язуються перед однією чи кількома особами дати що-небудь, зробити що-небудь або не робити чого-небудь» [7]. Німецький Цивільний кодекс не містить ні визначення зобов'язання, ні визначення договору. Разом з тим, він визнає наявність правового зв'язку між особами, що вступають у договірні відносини, а в основу договору включає домовленість сторін.

Через категорію «домовленість», як правило, визначається договір і в юридичній літературі країн романо-германської правової сім'ї. При цьому поняття «домовленість» і «узгодження волі» використовуються як такі, що взаємно замінюються. Німецький фахівець Х. Хайнрікс визначає договір як досягнуте двома або більше особами узгодження волі про досягнення правового результату і виокремлює наступні ознаки договору: а) є основним проявом правочину; б) спрямований на отримання правового результату; в) передбачає єдність волі [5, с. 375].

Розклад домовленості як складової цивільно-правового договору на оферту та акцепт є заслугою французького юриста Р. Потье [2, с. 366-367]. Сучасні юристи сприймають такий розклад як цілком природний. Поряд із цим, необхідно зазначити, що у сучасних умовах розгляд договору лише як домовленості не дозволяє повною мірою осягнути весь феномен договору як правового явища, оскільки договір може розглядатись як юридичний факт, як правовідношення (договірне зобов'язання), як документ, як правовий засіб узгодження інтересів учасників майнового обороту тощо. На це неодноразово звертали увагу радянські цивілісти, розрізняють зазначені поняття й сучасні цивілісти України, Російської Федерації та інших незалежних країн, що утворилися після розпаду Радянського Союзу.

Класична теорія договору, розглядаючи договір як домовленість сторін, концентрує у собі лише частину теоретичних уявлень щодо договору, а отже, сьогодні вже не здатна у повному обсязі відобразити договір як правове явище і у повній мірі виконати функцію концептуальної основи сучасного договірного права країн романо-германської правової сім'ї.

Перші спроби ґрунтового теоретичного аналізу поняття договору в Англії були здійснені у другій половині XVIII ст. Блекстоном. Він розглядав договір в числі інших видів набуття права власності, що в принципі було рецидивом речово-правової оцінки договірних відносин, яка довгий час домінувала в праві Англії. Зазначений фахівець визначав договір як домовленість робити або не робити будь-що в обмін на достатнє зустрічне надання. Як загальну рису всіх договорів, він виокремлював один загальний момент: якщо особа не виконає свою частину домовленості, то вона зобов'язана відшкодувати іншій стороні збитки, завдані таким невиконанням.

Термін «договір» використовується в американському праві в різних значеннях. У повсякденній юридичній практиці цей термін використовується для позначення документу, що містить умови, на підставі яких сторони дійшли згоди. В § 1 Другого (2) Зводу приватної кодифікації договірного права договір визначається як «обіцянка або ряд обіцянок, при порушенні яких застосовуються передбачені законом санкції чи виконання яких в якомусь ступені вважається обов'язком» [10]. Крім терміну «договір» в американському праві використовується й термін «домовленість», який має кілька значень, але зазвичай використовується в ширшому значенні, ніж перший. Термін «домовленість» використовується до будь-яких випадків прояву згоди зі сторони двох або більше осіб безвідносно до можливих правових наслідків [10].

Концепція договору як обіцянки знаходить певний прояв у законодавстві країн романо-германської правової сім'ї. Нормативне обґрунтування цієї концепції міститься у Французькому Цивільному Кодексі, ст. 1108 якого встановлює, що для дійсності договору необхідно дотримання чотирьох умов, у тому числі наявність згоди сторони, яка бере на себе зобов'язання, і у

Німецькому Цивільному Кодексі, де договір дарування вважається укладеним без акценту обдаровуваного (§ 516).

Конструкція договору в її класичному розумінні сьогодні у багатьох країнах світу переоцінюється. Навіть лунають пропозиції застосувати так званий «інтегративний підхід до поняття договору» (І. Бекленіщева) і визначати його як «домовленість двох і більше сторін або обіцянку однієї сторони, на яку розраховувала інша сторона, спрямовані на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» [1, с. 176]. Такі пропозиції потребують додаткового обґрунтування і більш виваженого підходу, оскільки відмова визначати договір через рід та видову відмінність тягне за собою не просто появу « нової » дефініції договору, а більш суттєві наслідки, зокрема, необхідність трансформації основних положень договірного права щодо укладення договорів, щодо їх виконання та відповідальності за невиконання або неналежне виконання, зміну певних правил тлумачення договору тощо.

Якщо розглядати обов'язковість виконання договору, котра відноситься до концептуальних основ договірного права, то у континентальному праві вона традиційно базується на загальному правилі щодо виконання обов'язку в натурі, а в англо-американському праві – на правилі, згідно з яким обов'язок виконати договір означає відшкодування збитків у разі, якщо він не буде виконаний [6, с. 7–22]. При застосуванні «інтегративного підходу до поняття договору» необхідно узгодити зазначені правила. Корисним є досвід розробки уніфікованих міжнародних актів в сфері приватного права, серед яких Принципи міжнародних комерційних контрактів (Принципи УНІДРУА) та Принципи Європейського контрактного права (Європейські принципи) [9].

Зазначені акти не містять визначення поняття договору, хоча виходячи зі змісту їх положень можна констатувати, що їх розробники застосували саме «інтегративний підхід» і тому вирішили уникнути чітких формулювань поняття договору, таким чином абстрагувавшись від певних положень національного договірного права окремих країн. Такий підхід є в цілому виправданим, оскільки надає певного простору у використанні зазначених актів. Так, наприклад, незважаючи на те, що Європейські принципи розроблялись і призначені для застосування в рамках ЄС, не існує ніяких перешкод для їх використання в договорах, де одна із сторін, чи взагалі обидві сторони не зв'язані з ЄС. Разом з тим, учасники контрактних відносин із країн ЄС можуть при бажанні підкорити свою домовленість Принципам УНІДРУА.

Поряд із цим, необхідно враховувати, що Європейські принципи не тільки є правом, яке застосовується до контрактів, що укладаються в рамках ЄС на підставі вибору сторін, але і повинні використовуватись в якості керівних засад для органів ЄС, а також для країн-членів ЄС. Крім того, Європейські принципи розповсюджуються не тільки на міжнародні, але й на внутрішні контракти, у тому числі й контракти споживчого характеру [3, с. 221]. Такий підхід кореспондує загальній ідеї поступового знищення розмежування внутрішніх і міжнародних угод (правочинів) в межах глобальних ринків, котра декларується в ЄС. Але найважливішою обставиною є те, що Європейські принципи являють собою певний базовий документ, який з часом буде перетворений на Загальноєвропейський кодекс приватного права, котрий буде прийнятий країнами ЄС не як рекомендація, а як юридичний обов'язковий документ.

Оскільки на території Німеччини і Англії діють норми ЄС, то, безумовно, договірне право обох країн зазнає певного впливу в процесі так званої

«європеїзації» приватного права. Прямим підтвердженням такого впливу є й те, що у сучасних нормативно-правових актах, які приймаються (видаються) на території цих країн міститься посилання на те, що певні нормативні положення були встановлені на виконання відповідних Директив.

Проте все ж необхідно констатувати, що найважливіші положення, що визначають особливості права цих країн як таких, правові системи яких відносяться до різних правових сімей, на даний час поки що не зазнали принципових змін.

Отже, поняття договору в Україні та зарубіжних країнах, ґрунтується на певних концептуальних основах, які визначають особливості підходів до визначення поняття договору. Проте, незважаючи на існуючі відмінності, у самому загальному вигляді у праві всіх країн простежується погляд на договір як певний юридичний факт, що тягне виникнення правових наслідків, як правовідношення – договірне зобов'язання, як засіб регулювання поведінки сторін договору, як документ, що фіксує зміст домовленостей сторін. А тому можна стверджувати, що у праві України, Російської Федерації, Німеччини, Англії та США договір є багатофункціональним правовим інструментом правового регулювання суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Бекленищева И. В. Гражданско-правовой договор: классическая традиция и современные тенденции / И. В. Бекленищева. – М. : Статут, 2014. – 204 с.
2. Бекленищева И. В. Неклассический подход к понятию гражданско-правового договора: концепция договора как обещания / И. В. Бекленищева // Цивилистические записки: Межвузовский сборник научных трудов. Выпуск 3. К 80-летию С. С. Алексеева. – М. : Статут, 2004. – С. 364–389.
3. Вилкова Н. Г. Договорное право в международном обороте / Н. Г. Вилкова. – М. : Статут, 2012. – 511 с.
4. Гражданский кодекс Российской Федерации. Ч. 1, 2, 3, 4 [Текст]. – М. : Омега-Л, 2012. – 476 с.
5. Жалинский А. Введение в немецкое право / А. Жалинский, А. Рерихт. – М. : Спарк, 2011. – 767 с.
6. Комаров А. С. Ответственность в коммерческом обороте / А. С. Комаров. – М. : Юрид. лит., 2011. – 208 с.
7. Французский гражданский кодекс / пер. с фр. А. А. Жуковой, Г. А. Пашковской. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 1101 с.
8. Цивільний кодекс України: Офіційний текст. – К. : Кондор, 2014. – Ст. 402.
9. Principles of International Commercial Contracts. UNIDROIT. [Text]: //UNIDROIT. International Institute for the Unification of Private Law. – Roma, 1994. – [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>
10. Restatement (Second) of the Law of Contracts [Text] / American Law Institute. – Wash. D. C. – 1982. – 345 p.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ

Терещенко Анжела Володимирівна,

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Можна констатувати той факт, що у світі накопичений досить багатий досвід правового регулювання відповідальності за статеві злочини. Безсумнівне значення у цьому зв'язку має всебічне вивчення, глибоке наукове опрацювання та об'єктивна оцінка досвіду функціонування зарубіжних кримінально-правових систем. Вважаю, що урахування законодавцем зарубіжного досвіду в розглядуваній сфері може сприяти оптимальній регламентації статевих злочинів.

На думку науковців, очевидним фактом є те, що механічне перенесення зарубіжного досвіду на вітчизняний ґрунт не може бути ефективним. У Кримінальному кодексі Федеративної Республіки Німеччини в редакції від 13 листопада 1998 р. параграфом 1774 передбачена відповідальність за сексуальний примус та зґвалтування. За доктриною німецького кримінального права зґвалтування становить собою різновид особливо тяжкого випадку сексуального примусу, його кваліфікований вид. Склад сексуального примусу має місце тоді, коли особа, вчиняючи його, застосовує насильство, погрожує реальною небезпекою для життя та здоров'я потерпілого або використовує беззахисне становище жертви. Зґвалтування визначається як статевий акт або подібні йому сексуальні дії, які особливо принижують потерпілого, зокрема пов'язані з проникненням у тіло. Потерпілим може бути як чоловік, так і жінка [5, с. 113].

Термін «зґвалтування» вживається як у національному законодавстві, так і у більшості Кримінальних кодексів зарубіжних країн. Але слід застерегти, що у окремих кодексах зарубіжних держав для позначення даного злочину вживаються й інші терміни, зокрема, «статеве співжиття» (№201 КК Австрії), «порушення сексуальної свободи» (ст. 171 КК Республіки Сан-Марино), «сексуальне насильство» (арт. 609 bis КК Італії), «сексуальна агресія» (ст. 178 КК Іспанії), «сексуальний напад» (ст. 217 КК Канади, ст. 22.011 КК штату Техас (США), 396 КК Іраку), «сексуальний злочин» (№ 2242 Зводу законів США), «посягання сексуального характеру» (ст. 940.225 КК штату Вісконсин (США)) [4, с. 621].

Крім того, в окремих нормативних актах кримінально-правового характеру хоч і вживається термін «зґвалтування», але його зміст є «розширеним», тобто включає й інші дії сексуального характеру, що національною доктриною права розглядаються як інші злочини (наприклад, ст. 222.23 КК Франції, ст. 190 КК Швейцарії, №354 (гімель) «Закону про покарання 2 Ізраїлю, ч.1 ст.1 гл.6 2 Про статеві злочини» КК Швеції, № 219 КК Данії, ст. 143 Закону про кримінальну юстицію і публічний порядок 1994 року Великої Британії тощо).

Кримінальний кодекс Республіки Польщі, прямо називаючи об'єктом цієї групи злочинів сексуальну свободу особи, не проводить відмінностей між зґвалтуванням (у традиційному його розумінні) і вчиненням інших насильницьких сексуальних дій. При цьому одні й ті ж дії називаються то зґвалтуванням, то статевими зносінами, то «сексуальними діями» взагалі. Новий кримінальний закон Польщі виходить з єдиного розуміння сексуального насильства поза залежністю від статевої приналежності як винної особи, так і жертви. Однак слід вказати, що зазначені закони не виділяють спеціальну норму про зґвалтування, зводячи всі прояви кримінально-значимого сексуального насильства у єдину норму [4, с. 622].

Сексуальні злочини у КК Іспанії об'єднані в розділі «Злочини проти статевої свободи». Термінологічно сексуальні злочини позначаються як «сексуальна агресія», «сексуальні зловживання» та «переслідування сексуального характеру». Термін «зґвалтування» іспанський кодекс не використовує. Якщо сексуальна агресія полягає у фізичному статевому акті шляхом введення предмету, ротового чи анального проникнення, то вона карається тюремним ув'язненням на строк від 6 до 12 років. Кримінальний кодекс Іспанії у розділі «Злочини проти статевої свободи» також не розмежовує суб'єктів цього злочину за статевою ознакою [3, с. 22].

Кримінальний кодекс Австрії, прийнятий 29 січня 1974 р., містить десятий розділ, присвячений злочинам проти моральності (§ 201-221). До них закон відносить зґвалтування (§ 201 КК), сексуальний примус (§ 202), статеві відносини з використанням безпорадності жертви (§ 205), тяжкі сексуальні дії щодо малолітніх (§ 206), розпусні дії щодо малолітніх (§ 207), розпусні дії з неповнолітніми (§ 207). Злочинне діяння зґвалтування КК Австрії тлумачить так: «будь-хто, хто примушує особу до виконання чи допущення статевого співжиття чи сексуальної дії, рівносильної статевого співжиттю, застосовуючи тяжке насильство, спрямоване проти даної особи, або погрозу застосування тяжкої наявної небезпеки для його життя чи здоров'я, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк до десяти років» [4, с. 76].

У КК Естонії виокремлено групу діянь «проти сексуального самовизначення»: зґвалтування, насильницьке задоволення статевої пристрасті, статеві зносини з використанням залежності потерпілого від винного, ненасильницьке задоволення статевої пристрасті.

Група злочинів сексуального характеру, закріплена КК Норвегії, включає в себе такі: незаконні сексуальні контакти – звичайний і анальний статевий акт; інші незаконні сексуальні дії – сексуальні дії з особою, яка не згодна на них; демонстрація сексуально агресивної чи іншої непристойної поведінки в громадському місці, поблизу іншої особи або стосовно іншої особи тощо; проституція та порнографія.

Слід зазначити, що за законодавством країн Європи також специфічно визначається вік, з якого можливою є кримінальна відповідальність за деякі статеві злочинні діяння. Так, відповідно до КК Австрії, не підлягають покаранню: за сексуальні дії – особа, яка старше потерпілої особи не більше ніж на три роки, якщо ці дії «не супроводжувались введенням предмета» і не спричинили тяжких наслідків, крім випадків, коли малолітній особі ще не виповнилось 13 років; за розпусні дії – особа, яка старше потерпілої особи не більше ніж на чотири роки, якщо ці дії не спричинили відповідних наслідків, крім випадків, коли малолітній особі ще не виповнилось 12 років. У Кримінальному кодексі Норвегії прямо вказано, що покарання може бути скасоване чи призначене нижче мінімального, якщо особи, які вступили в сексуальний контакт, мають приблизно однаковий вік і розвиток [3, с. 23].

Особи віком до 18 років згідно як з національним, так і з міжнародним законодавством визнаються дітьми. Категорія дітей виділяється з метою підкреслити той факт, що вони, на відміну від дорослих, не завершили ще свого фізичного, морально-психологічного та іншого розвитку. Напевно, саме тому кримінальними законами багатьох держав прямо передбачено правила, згідно з якими неповнолітні особи не несуть відповідальність за деякі злочини, вчинені щодо їх однолітків. Такі положення, на нашу думку, були б доречними і в кримінальному законодавстві України. Потерпілою від зґвалтування, згідно з КК Росії та КК Білорусі, може бути лише особа жіночої статі, а насильство чи погроза при її зґвалтуванні можуть бути застосовані як до неї, так і до інших осіб (у КК Білорусі до її близьких).

Підтримуючи такий підхід і критикуючи той, що застосовано в КК України (до речі, аналогічний підхід застосовано в КК Молдови і КК Франції), І. І. Котюк та О. М. Костенко зазначають: «Через відмінності у статевій природі чоловіка і жінки не можна запроваджувати гендерну зрівнялівку в кримінально-правовому захисті жінки і чоловіка від насильницьких статевих злочинів». Вони наводять

також інші вагомі аргументи на користь своєї позиції: «Чоловіки, отримавши можливість теж визнаватися потерпілими від зґвалтування, водночас отримали можливість зловживати доказами. Тепер будь-який чоловік, який зґвалтував жінку, може стверджувати, що залишені ним характерні сліди зґвалтування на тілі жінки є наслідком того, що не він зґвалтував жінку, а навпаки, вона його зґвалтувала» [1, 2].

У більшості кримінальних кодексів країн, що належать до постсоціалістичної сім'ї права, основний склад зґвалтування полягає у вчиненні статевих зносин із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. У КК Республіки Білорусь міститься вказівка, що статеві зносини вчиняються всупереч волі потерпілої (ч.1 ст. 166), а у КК Естонії (ч.1 ст. 144), КК Литовської республіки (ч.1 ст. 149), КК Республіки Вірменія (ч.1 ст. 138) – проти волі.

У Кримінальних кодексах країн, що віднесені нами до континентальної сім'ї права, зґвалтування розглядається як один із видів сексуальної агресії і включає в себе будь-який акт сексуального проникнення, що вчиняється щодо іншої особи із застосуванням фізичного насильства, примушування, погрози або обману (ст. 222-23 КК Франції).

Варто звернути увагу на визначення зґвалтування як злочину відповідно до КК Швейцарії. Особливістю даного КК є те, що винним у вчинення зґвалтування є той, хто примушує особу жіночої статі до співжиття, при якому він погрожує їй, застосовує щодо неї психічне насильство або робить її нездатною чинити опір. Таким чином, у диспозиції статті прямо не передбачається застосування фізичного насильства при вчиненні злочину, що є характерним для зґвалтування у більшості проаналізованих нами КК.

У англійському кримінальному праві зґвалтування належить до тяжких нападів і виділяється як окремий злочин. Напад, (assault) охоплює ряд злочинних діянь, починаючи від досить серйозних та закінчуючи незначними. Доктрини та практика англійського кримінального права розглядає напад як фактичне зіткнення тіла потерпілої особи або безпосередньо з тілом обвинуваченого, або зі зброєю, яка застосовується останнім. Але закон виголошує інше. Сутність нападу полягає у спричиненні страху, а не фізичних страждань; в буквальному розумінні, як вказує сама назва, злочин полягає в тому, що одна особа накидається на іншу. Таким чином, будь-який рух тіла людини, звинуваченої у нападі, який примусить людину, в достатній мірі урівноважену, сприймати це як напад на себе, є assault. Особливо тяжким видом нападу є насильство (rape) і подібні злочини, спрямовані проти жінок і дітей. Ці злочини вважаються не тільки найтяжчими злочинами антисуспільного характеру, але й при їх вчиненні із застосуванням сили потрапляють безпосередньо в ряд злочинних діянь, спрямованих проти фізичної недоторканності.

Доктрина американського кримінального права звертає увагу, що зґвалтування – це небезпечне посягання, яке відрізняється тим, що покладення відповідальності за нього більше залежить від наявності чи відсутності однієї обставини – згоди потерпілої особи, ніж від поведінки і її результату. Як зазначає П. Робінсон, ця обставина дозволяє відмежувати бажане від грубого (недозволеного), є суцільно суб'єктивним, і завдання законодавця полягає у виробленні визначення такої «згоди», яка б ефективно діяла б і в особистих відносинах.

Основною дією, що становить конститутивну ознаку складу зґвалтування, становить статеве зношення, вчинене чоловіком щодо жінки без її згоди. У КК країн, що належать до релігійної сім'ї права, дається перелік обставин, наявність яких виключає цю згоду. Характерним для кримінального законодавства цієї правової сім'ї є відсутність відповідальності за зґвалтування власної дружини (наприклад, ст. 375 КК Індії). Досить суворо караються статеві зносини з кровними родичами. Зґвалтування, вчинене щодо таких осіб, карається смертною карою (наприклад, п.1 № 398 КК Іраку).

В КК України 2001 року передбачено наявність двох статей, які регламентують насильницькі сексуальні дії – ст. 152 та ст. 153 КК. Натомість у багатьох КК зарубіжних держав така градація сексуальних злочинів відсутня. Наприклад, абз. 1 № 201 КК Австрії, №1 ст. 375 КК Бельгії, ст. 242 КК Нідерландів, абз.1 № 177 КК ФРН, №1 ст. 222-23 КК Франції, ч.1 ст.190 КК Швейцарії, ч.1 ст. 171 КК Республіки Сан-Марино, арт. 609 bis КК Італії, ст. 178 КК Іспанії, ст. 217 КК Канади, № 2242 Зводу законів США, п. а ст. 22.011 КК штату Техас (США), ст. 940.225 КК штату Вісконсин (США), ст. 794.011 Кодексу штату Флорида (США), ст. 345 (алеф), ст. 354 (гімель) Закону про покарання Ізраїлю, абз. 1 № 192 КК Норвегії, ч.1 ст. 1 гл. 6 КК Швеції. У № 224 КК Данії чітко вказується, що положення статей, що передбачають кримінальну відповідальність за зґвалтування, повинні аналогічно застосовуватись в зв'язку з сексуальними відносинами, відмінними від статевого зношення [3, с. 26].

Зарубіжні сексологи визнають, що немає суттєвих відмінностей між оральним і анальним контактом та «природними» статевими актами. Видається досить спірним вираз «неприродна форма» статевих зносин. В літературі вже висловлювались пропозиції змінити цю термінологію та позначити такі дії як «статеві акти» або «дії сексуального характеру». Ю. В. Головльов вказує, що суттєвої різниці між статевим актом при зґвалтуванні та при насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом не вбачається, оскільки такі дії близькі за змістом і можуть бути вчинені одночасно, охоплюватись єдиним умислом винного. Автор пропонує сприймати такі дії як один злочин. С. Д. Ценгел пропонує насильницькі дії сексуального характеру та зґвалтування співвідносити як ціле і часткове. Він аргументовано доводить, що розподіл цих дій на два самостійні злочини уявляється штучним, юридично недоцільним, а тому дані склади пропонує об'єднати в один – «Насильницькі дії сексуального характеру» [3, с. 26].

Загалом, можемо констатувати той факт, що кримінальне законодавство зарубіжних країн в цілому сприйняло рекомендації міжнародно-правових документів, які діють у сфері забезпечення статевої свободи особи. Водночас слід визнати, що сам спосіб регламентації суспільно небезпечних діянь, які заподіюють шкоду статевій свободі особи, істотно залежить від моральних, культурних, історичних факторів формування кримінального законодавства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Косенко С. Захист новим кримінальним законом неповнолітніх від статевих злочинів / С. Косенко // Право України. – 2014. – № 5. – С. 41-46.
2. Котюк І.І. Кримінальне, кримінально-процесуальне та кримінально-виконавче право України: Гендерна експертиза / І.І. Котюк, О.М. Костенко. – К.: Логос, 2014. – 253 с.
3. Савченко А.В. Сексуальні злочини: кримінально-правовий і порівняльний аспекти / А.В. Савченко // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. Додаток до журналу «Міліція України». – 2012. – № 10. – С. 21-26.

4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації / М.І. Хавронюк. – К. : Юрисконсульт, 2016. – 1048 с.
5. Хохлова І.В. Кримінальне право зарубіжних країн (в питаннях та відповідях): навчальний посібник / І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 256 с.

ОСОБЛИВОСТІ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАБРУДНЕННЯ ТА ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Радченко Ірина Борисівна,

Студентка V курсу групи ЮП 11-с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Терещенко Анжела Володимирівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Неабияку роль у забезпеченні безпечного для людини довкілля відіграє його правова охорона. Проблема охорони довкілля від погіршення його якісного стану, в тому числі і юридичної відповідальності за забруднення або псування землі, безгосподарського її використання, порушення охорони надр як найважливіших складових довкілля, значно загострилася та почала набувати загального характеру в середині ХХ століття. Саме в цей час на основі науково-технічного прогресу незмірно зросла інтенсивність використання землі та надр і почали проявлятися негативні екологічні наслідки техногенного впливу.

Земля згідно зі статтею 14 Конституції України віднесена до основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави. Основний закон, зважаючи на виключно важливе значення землі у всіх сферах життєдіяльності людини, виділяє землю серед інших об'єктів довкілля. З огляду на це земля, як основне національне багатство, потребує збереження її якості, належної охорони, зокрема за допомогою державно-правових засобів, обмеження спонтанної і шкідливої людської діяльності, яка здатна змінити її якісні характеристики. Охорона цього об'єкту спрямована на захист земельних ресурсів від негативного суспільно небезпечного антропогенного та техногенного впливу, збереження родючості ґрунтів, підвищення їх продуктивності, використання земельних ресурсів у відповідності з їх цільовим призначенням, недопущення забруднення та псування земель шкідливими для життя та здоров'я людей або довкілля елементами тощо[3].

Актуалізація дослідження проблеми настання кримінально-правової відповідальності за злочини у сфері земельного законодавства та охорони надр, в тому числі і від погіршення їх якісного стану, пов'язана з виключною цінністю землі як соціоприродного екологічного феномену. Земля використовується для задоволення матеріальних, духовних, естетичних, пізнавальних, оздоровчо-лікувальних, рекреаційних, історико-культурних та інших потреб. Вона виступає основою формування природних та природно-антропогенних ландшафтів, базою розвитку національної економіки, сфери послуг тощо.

Земля, виконуючи різносторонні функції (політичну, економічну та ін.), залишається об'єктивним фактором безпечного існування людей та інших об'єктів різноманітних екологічних систем. Недосконалість законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за злочини у сфері земельного законодавства та надрокористування, відсутність єдиного комплексного дослідження даної проблематики, суперечливість висновків різних авторів з приводу окремих питань даної тематики породжує певні труднощі при

застосуванні відповідної кримінально-правової норми на практиці і заважає ефективній протидії таким діям.

Сучасний стан розвитку Української держави характеризується підвищенням техногенного навантаження на земельні ресурси і, як наслідок, загрожує стати небезпекою для самої людини. Особливий статус землі як основного національного багатства передбачає необхідність розробки та впровадження механізмів охорони землі та відновлення її якісного і кількісного стану, в тому числі шляхом застосування юридичної відповідальності, зокрема кримінальної.

Статтею 239 «Забруднення або псування земель» КК України встановлена кримінальна відповідальність за злочинне погіршення якісного стану земель. Відповідно до ч. 1 зазначеної статті забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [4].

Об'єктивна необхідність кримінально-правової охорони земель від забруднення та псування вже була предметом дослідження в сучасній науково-правовій літературі, в якій доведена наявність достатніх підстав для криміналізації суспільно небезпечних посягань на землю як елемент довкілля. Зокрема, у складі необхідних і достатніх підстав такої криміналізації зазначаються:

- 1) високий ступінь суспільної небезпечності забруднення або псування земель;
- 2) поширення негативного антропогенного навантаження на землю;
- 3) наявність умов вчинення забруднення або псування земель, які неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності;
- 4) необхідність кримінально-правової гарантії охорони відповідних конституційних прав та установлень;
- 5) необхідність забезпечення глобальної екологічної безпеки [5, с. 387].

Суспільна небезпечність забруднення або псування земель полягає в тому, що ці дії завдають шкоди навколишньому природному середовищу в цілому та земельним ресурсам держави зокрема, крім того, можуть негативно впливати на життя та здоров'я людей.

Відповідно до цільового призначення всі землі України поділяються на:

- 1) землі сільськогосподарського призначення;
- 2) землі житлової та громадської забудови;
- 3) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- 4) землі оздоровчого призначення;
- 5) землі рекреаційного призначення;
- 6) землі історико-культурного призначення;
- 7) землі лісгосподарського призначення;
- 8) землі водного фонду;
- 9) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення (ст. 19 Земельного кодексу України) [1].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» забруднення земель – це накопичення у

грунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу важких металів, радіонуклідів та інших речовин, пестицидів й агрохімікатів, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін, а псування земель визначається як порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість [2].

Псування земель може бути здійснене шляхом механічного впливу на них, наприклад, незняття родючого шару ґрунту при забудові земельної ділянки, що призвело до його псування, невиконання заходів щодо рекультивації земель, використання важкої сільськогосподарської техніки, що призводить до ущільнення ґрунтів, розорення схилів без дотримання встановлених правил запобігання ерозії ґрунтів тощо.

Псування може вчинюватись і шляхом бездіяльності, зокрема при недотриманні спеціальних правил використання земельних ділянок, які встановлюються у земельному законодавстві та залежать від категорії земель і особливостей якісного стану певних земельних ділянок.

У Постанові Верховного Суду України «Про судову Пленуму практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. №17 роз'яснено, що створення небезпеки для життя і здоров'я людей виникає у разі, коли забруднення навколишнього природного середовища чи вчинення інших протиправних дій могло призвести до загибелі хоча б однієї людини, масових захворювань людей, зараження хоча б однієї людини епідемічним або інфекційним захворюванням, зниження тривалості життя чи імунного захисту людей, відхилень у розвитку дітей тощо. Необхідною умовою кваліфікації таких діянь є встановлення причинного зв'язку між порушенням спеціальних правил і настанням суспільно-небезпечних наслідків [7].

Шкоду, що завдається злочинним забрудненням або псуванням земель, можна умовно поділити на три складові:

- екологічна шкода (шкода, що завдається різним екосистемам);
- особиста шкода (шкода життю та здоров'ю людей);
- економічна шкода (шкода землі, як об'єкту господарювання).

Така градація екологічно небезпечних наслідків злочинного забруднення або псування земель впливає з диспозиції ст. 239 КК України [8, с. 146].

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 239 КК) є спричинення загибелі людей, їх масового захворювання або інших тяжких наслідків. Під загибеллю людей слід розуміти настання смерті хоча б однієї людини. Під масовим захворюванням людей слід розуміти захворювання значної кількості людей на одній території, що є небезпечними для їх життя і здоров'я або поєднані із стійкою втратою працездатності, зараження епідемічними або інфекційними хворобами кількох осіб, появу спадкових патологій, відхилень у розвитку дітей, значне зниження тривалості життя, захисних можливостей імунної системи тощо [6, с. 823].

З'ясовуючи питання про те, чи є захворювання людей масовими, що безпосередньо пов'язане з подальшим настанням кримінальної

відповідальності, слід, зокрема, досліджувати відомості про чисельність населення, що захворіло, його поширеність на території України або конкретній адміністративно-територіальній одиниці. Під тяжкими наслідками слід розуміти: заподіяння шкоди здоров'ю окремих осіб або хоча б однієї людини, що відповідає за ступенем тяжкості тяжким або середньої тяжкості тілесним ушкодженням; істотне погіршення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні (місцевості); зникнення, масові загибель чи тяжкі захворювання об'єктів тваринного і рослинного світу; неможливість відтворити протягом тривалого часу ті чи інші природні об'єкти або використовувати природні ресурси в певному регіоні; генетичне перетворення тих чи інших природних об'єктів; заподіяння матеріальної шкоди у великих (особливо великих) розмірах тощо.

Отже, погоджуючись з О.С.Тарасенко, сформулюємо особливості кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель в Україні:

- 1) є різновидом ретроспективної юридичної відповідальності;
- 2) підставою є суспільно небезпечне злочинне діяння, яке завдає шкоди навколишньому природному середовищу взагалі та земельним ресурсам зокрема, а також може негативно вплинути на життя та здоров'я людей;
- 3) застосовується лише за ті суспільно небезпечні діяння щодо якісного стану земель, склади яких передбачені КК України, та тільки за вироком суду;
- 4) оскільки статті, що передбачають відповідальність за злочини у зазначеній сфері, є бланкетними, для встановлення конкретного складу злочину слід звертатися до законодавства про охорону земель;
- 5) притягнення винних до кримінальної відповідальності не звільняє від відшкодування заподіяних збитків земельним ресурсам [9].

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
2. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 р. №963-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/963-15>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія / П. Ф. Кулинич. – Київ: Логос, 2014. – 688 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316с.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 17 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
8. Смовж К.О. Особливості кримінальної відповідальності у сфері забруднення та псування земель / К.О. Смовж // Право і суспільство. – 2012. – № 5. – С. 145-149.
9. Тарасенко О.С. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються в сфері земельних відносин / О.С. Тарасенко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_g

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ КРИМІНАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ

Жемела Майя Василівна,

студентка групи ЮП 11-с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Терещенко Анжела Володимирівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

На сьогодні, Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів, які передбачають загальні стандарти захисту права на свободу та особисту недоторканність, які, у свою чергу, охоплюють право на статеву свободу та статеву недоторканність. Їх аналіз, на мій погляд, слід почати з основних та найбільш загальних, адже забезпечення права на статеву свободу та статеву недоторканність можна вважати окремим випадком або складовим елементом забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

У першій статті Загальної Декларації прав людини (далі – Декларація), прийнятої резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, проголошується вільність і рівність всіх людей у своїй гідності та правах від народження. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один одного у дусі братерства. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст. 3 Декларації). Ніхто не може зазнати безпідставного втручання в особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємниці кореспонденції або його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист від такого втручання або таких посягань (ст. 12 Декларації). Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Шлюб може укладатися тільки при вільній і повній згоді сторін, що одружуються (ст. 16 Декларації) [4].

Указані норми дають можливість говорити про те, що людська свобода та недоторканність, невід'ємною частиною яких є статеву свобода та статеву недоторканність, поряд з іншими найбільш важливими правами людини, виступає в якості основи, що сприяє нормальному гармонійному існуванню суспільства та вказує на цінність кожної людини окремо. Указані права людини є універсальними, неподільними, взаємопов'язаними та взаємозалежними. Разом з цим, прямої вказівки на необхідність правового захисту саме статевої свободи та статевої недоторканності Декларацією не передбачено.

Після прийняття Загальної декларації прав людини, на різних рівнях світової спільноти розпочалася робота із розробки механізму забезпечення проголошених у ній прав і свобод та їх конкретизації. Результатом цієї діяльності стала підготовка двох міжнародних документів: Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права, які були одностайно прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року та ратифіковані Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148¹ від 19 жовтня 1973 року. Опосередковано на необхідність забезпечення права на статеву свободу та статеву недоторканність, в частині недопущення примушування або обмежень з боку будь-якого з членів сім'ї чи батьками або особами, що їх замінюють стосовно дітей, вказується у статтях 2, 3, 10 та 11 Пакту про економічні, соціальні і культурні права [4, с. 12].

Положеннями Пакту закріплено заборону будь-якої дискримінації в реалізації прав всіх громадян: «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини» (ч. 2 ст. 2) та «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті» (ст. 3).

Аналіз змісту положень Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права дає можливість зробити висновок, що захищаючи основні права та свободи людини, міжнародна спільнота створює умови для забезпечення захисту статевої свободи та недоторканості, як основних особистих прав людини, що досягається за рахунок заборони обмеження будь-яких прав і свобод, захисту свободи волевиявлення особи, через вказівку на заборону тримання в підневільному стані, гарантує особисту недоторканність, визначає лише добровільність і свободу вибору у шлюбних відносинах.

Норми вищевказаних міжнародних документів підтверджують найвищий рівень захисту основних особистих прав людини. При цьому, їх аналіз дозволяє зробити висновок, що міжнародними стандартами фактично презюмується: статеві відносини, які виникають між особами, повинні ґрунтуватися лише на невтручанні в їх особисте та сімейне життя, на можливості вільного вибору партнера та способу задоволення статевих потреб. Наступним нормативним документом, який потребує розгляду у зв'язку з його відношенням до сфери захисту статевих стосунків, слід визнати Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, підписаної 17 липня 1980 року та ратифікованої 12 березня 1981 року.

З метою усунення дискримінаційних проявів, вказаною Конвенцією було визначено конкретні галузі дискримінації щодо жінок: у сфері політичних прав, шлюбу і родини, а також у сфері зайнятості. Так, у Конвенції було запропоновано поняття «дискримінації щодо жінок», під якою розуміється будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі (ст. 1) і наголошено на тому, що держави-учасниці повинні вживати заходів щодо ліквідації дискримінації як у громадській, так і приватній сферах [5, с. 69].

Як вказують представники Харківської правозахисної групи, істинна рівність на ринку праці вимагає вживання заходів, спрямованих на захист жінок від усіх форм насильства на робочому місці. Однією з найбільш розповсюджених форм такого насильства є сексуальні домагання з боку колег, а особливо керівного складу. Замість того, щоб відноситися до жінок як до рівноправних колег по роботі, чоловіки найчастіше розглядають їх лише як об'єкт сексуальних домагань. Для вирішення цієї широко розповсюдженої проблеми Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок у своїй Загальній рекомендації № 12, прийнятій на його восьмій сесії в 1989 році, закликав держави-учасниці включати в їхні доповіді Комітету інформацію про закони, спрямовані проти сексуальних домагань на робочому місці.

У 1992 році Комітет рекомендував державам-учасникам вжити ефективних заходів правового характеру, включаючи заходи кримінального покарання, цивільно-правові засоби і положення, що стосуються відшкодування збитків з метою захисту жінок від усіх видів насильства, включаючи сексуальні зазіхання і сексуальні домагання на робочому місці (Загальна рекомендація № 19 (одинадцята сесія), пункт 24 і) і) [4, с. 62].

З метою подальшого розвитку захисту основних прав і свобод людини і громадянина, резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року № 48/104 було проголошено Декларацію про викорінення насильства відносно жінок.

Вказаною декларацією визначається як термін «насильство щодо жінок», під яким розуміється довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя (ст. 1) так і його форми (ст. 2). Так, насильством щодо жінок охоплюються такі випадки:

а) фізичне, статеве та психологічне насильство, що має місце в сім'ї, включно нанесення побоїв, статевий примус дівчаток у сім'ї, насильство, пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, пошкодження жіночих статевих органів та інші традиційні види практики, що завдають шкоду жінкам, лікарське насильство та насильство, пов'язане з експлуатацією;

б) фізичне, статеве та психологічне насильство, що має місце в суспільстві в цілому, включно зґвалтування, статевий примус, статеве домагання та залякування на роботі, в навчальних закладах та в інших місцях, торгівлю жінками і примус до проституції;

в) фізичне, статеве та психологічне насильство з боку чи за умови потурання держави, де б воно не відбувалося [4, с. 63].

Формулюючи висновки до проведеного аналітичного огляду, слід вказати, що ратифікація Україною розглянутих міжнародних документів дала поштовх для вдосконалення національного законодавства: було прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», де визначено види та форми насильства в сім'ї (фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство), внесено зміни до КК України у ст. 149 (Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини), законом № 3316- IV від 12.01.2006 р., у ст. 304 (Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність), тощо [1, с. 227].

На підставі вищезазначеного можна дійти таких висновків щодо перспектив розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Так, доцільно було б у законодавчому порядку розширити коло адресатів фізичного насильства та погрози його застосування у складах «Зґвалтування» та «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом», доповнивши ч. 1 ст. 152 та ч. 1 ст. 153 КК України. Диспозиція ч. 1 ст. 152 КК України могла б виглядати так: «Зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства до потерпілої особи чи близьких їй осіб, погрози його застосуванням до потерпілої особи чи близьких їй осіб, або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, карається:....» [6, с. 150].

З метою більш чіткого розмежування зґвалтування малолітньої чи малолітнього, вчиненого з використанням безпорадного стану потерпілої особи (ч. 4 ст. 152 КК України) від статевих зносин з особою, яка не досягла статевої

зрілості (ст. 155 КК) потрібно у диспозиції ч. 1 ст. 155 КК України уточнити вказівку на потерпілу особу та назвати спосіб вчинення цього злочину.

Порівняльний аналіз відповідних положень КК України під кутом зору розмежування складів злочинів та водночас використання практики Європейського Суду з прав людини дає можливість виявити прогалини у регламентації кримінальної відповідальності за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість особи.

У рішенні в справі «Даджен проти Об'єднаного Королівства», постановленому Судом 22 жовтня 1981 р. вказано, «що у демократичному суспільстві застосування до гомосексуалістів кримінального покарання може бути виправдане лише у двох випадках: коли кримінальне покарання сприятиме захисту від негативного впливу на осіб, які в силу свого фізичного чи психічного стану надзвичайно вразливі, та для захисту від негативного впливу гомосексуалістів осіб, котрі перебувають у юридичній чи економічній залежності від них». «Думка місцевої громадськості може мати значення, – далі йдеться у цьому рішенні Суду, проте навіть категоричне несприйняття нею гомосексуальних стосунків не може бути підставою для передбачення кримінальної відповідальності за такі дії» [7, с. 72].

Потребує удосконалення і питання про встановлення характеру поведінки потерпілої особи. В окремих випадках, що стосується даного виду злочинів, вона носить провокуючий характер і це повинно бути ураховано при кваліфікації дій винних осіб та призначенні їм кримінального покарання. Так С. Косенко в своїй роботі, яка присвячена стадіям вчинення злочину зазначає, що в тому разі, коли статеві домагання чоловіка мали під собою певне підґрунтя (жінка запросила чоловіка переночувати, безперешкодні поцілунки, пестощі тощо), доречними слід визнавати і деяке насильство (наприклад, заламування рук, роздягання), і добровільність відмови при небажанні чоловіка застосовувати більше насильство для подолання хоча б уявного опору. На наш погляд, окрім об'єктивних ознак опору потерпілої особи слід ураховувати і суб'єктивні його ознаки, тобто як сама потерпіла оцінює свою поведінку і поведінку злочинця [3, с. 37].

Разом з тим викликає істотні зауваження позиція окремих вчених, які ставлять факт наявності чи відсутності фізичного насильства у істотну залежність від наявності опору потерпілої особи. Так М.М. Корчовий пропонує висувати певні вимоги до опору потерпілої для того, щоб можна було визнати його дійсним. Він підтримує позицію, що у випадках, коли злочинець і його жертва знайомі між собою фізичне насильство можна констатувати лише у випадку, коли жінка зробила все, що вона свідомо і підсвідомо вважала можливим для протидії і відсічі насильнику, і небажання потерпілої вступити в статеві зносини було для насильника очевидним.

Спираючись на практику Європейського Суду з прав людини цю позицію обґрунтовано критикує Л.П. Брич. Вона наголошує, що ми живемо не в первіснообщинному суспільстві, стандарти якого такі, що жертва до знесилення, а то й до смерті, повинна відбиватися від домагань насильника для того, щоб до нього дійшло, що її статеві свобода – недоторкана [2, с. 12]. На наш погляд, провокуюча поведінка потерпілого може бути урахована як обставина, що пом'якшує кримінальне покарання.

Отже можна зробити висновок про те, що закріплена в кримінальному законодавстві тієї чи іншої країни система статевого злочинів має історично

мінливий характер і визначається чималою кількістю факторів, зокрема усталеним у конкретному суспільстві укладом статевих відносин, традиціями та проголошеними пріоритетами правого захисту, зумовленими в тому числі цивілізаційними та релігійними чинниками.

Список використаних джерел:

1. Богатирьов І. Г. Кримінологічні засади запобігання статевим злочинам / І.Г. Богатирьов, М.О. Ларченко. – Ніжин, 2013. – 219 с.
2. Брич Л. П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи за законодавством України: навчальний посібник / Л. П. Брич. – Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. – 84 с.
3. Джужа О.М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія / Джужа О.М. – К.: Атіка, 2014. – 240 с.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
6. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. Вид. 3-тє, переробл. та допов./ За заг. ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2016. – 630с.
7. Кучер В.І. Кримінально-правові проблеми вчинення злочинів способом особливо жорстокого поводження / В.І. Кучер. – К.: Азимут-Україна, 2013. – 120 с.

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НЕПОВНОЛІТНІМ

Збаранська Наталія Володимирівна,

студентка V курсу групи ЮП-11м, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Терещенко Анжела Володимирівна,

старший викладач

Значну частину експертних досліджень неповнолітніх у кримінальному процесі становлять КСППЕ (комплексні судові психолого-психіатричні експертизи неповнолітніх). Вони призначаються в тих випадках, коли крім відомостей клінічного характеру слідство і суд цікавлять дані про рівень психічного розвитку та інших особливостях особистості дітей і підлітків, які виступають в якості обвинувачених і потерпілих (ст. 196, 421 КПКУ). У порівнянні з однорідними судовими експертизами комплексна експертиза являє собою більш складний вид дослідження, що вимагає постійної взаємодії експертів і спільного формулювання висновків. Разом з тим це найефективніший варіант проведення експертизи неповнолітніх, найбільш переважний в порівнянні з паралельним або послідовним проведенням однорідних судово-психіатричної та судово-психологічної експертизи, а іноді і єдино можливий. КСППЕ дозволяє експертам обмінюватися важливою інформацією і використовувати її в процесі висунення гіпотез, дослідження та формулювання висновків, що робить результати експертизи більш обґрунтованими і надійними [4, с.148].

У справах, в яких фігурують неповнолітні обвинувачені, слідство і суд повинні насамперед визначити можливість залучення їх до кримінальної відповідальності. При сумніві в тому, чи достатній психічний розвиток неповнолітнього для того, щоб нести таку відповідальність, або за наявності даних, що свідчать про відставання в психічному розвитку, не пов'язаному з психічним розладом, судово-слідчі органи зобов'язані встановити, чи міг неповнолітній повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну

небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними (ч. 2 ст. 421 КПКУ). Експертна практика показує, що іноді слідчі і судді з тією ж метою і з посиланням на п. 1 ч. 1 ст. 421 КПКУ роблять спроби визначити експертним чином «фактичний вік» підлітка шляхом встановлення відповідності психічного розвитку календарному віку. Норми психічного розвитку визначаються по відношенню до вікових періодів, що охоплюють кілька років (підлітковий вік – від 11 -12 до 14-15 років, юнацький – від 14-15 до 16-17 років), а не до конкретного календарного віку. Неможливо визначити "фактичний вік" і при наявності в неповнолітнього клінічно виражених відхилень психічного розвитку від вікових норм, оскільки в цьому випадку розвиток якісно відрізняється від нормального і не може бути прирівняне до жодних вікових нормативів [2; 3].

Питання, які повинні ставитися перед експертами, випливають з формулювань ч. 2 ст. 421 КПКУ і ч. 3 ст. 20 ККУ:

1) чи є у неповнолітнього відставання у психічному розвитку, не пов'язане з психічним розладом?

2) при наявності в неповнолітнього відставання в психічному розвитку, не пов'язаного з психічним розладом, чи можна укласти, що під час вчинення суспільно небезпечного діяння він не міг повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними?

Обмеження усвідомленості і довільності протиправної поведінки властиві не тільки підліткам з «відставанням у психічному розвитку, не пов'язаному з психічним розладом», але й неповнолітнім з психічними розладами, що не виключають осудності, які підпадають під дію ст. 20 ККУ. Не будучи специфічною для підліткового віку, дана стаття все частіше застосовується до неповнолітніх і має свої «вікові» особливості. Формула «обмеженої осудності» з клінічної точки зору залишається невизначеною і вимагає уточнення. Одним з підходів, що застосовується в підлітковій судовій психіатрії, є виділення відповідних клінічних ознак, що спираються на критерії неосудності, розроблених по відношенню до одних і тих же станів, при цьому застосування ст. 20 ККУ можливо при певному ступені вираженості різних форм психічних розладів. Порушення психічного розвитку (дизонтогенез) навіть у формі інфантилізму в даному аспекті може розглядатися як психічний розлад, якщо має місце зазначена клінічна характеристика.

Практичний досвід показує, що в підлітковому віці важливі не стільки ознаки, що визначають нозологічну приналежність, скільки показники, що відображають багаторівневість клінічної картини, характерні для пубертатного періоду. Особливої уваги заслуговує симптоматика, пов'язана з дизонтогенезом і асинхронним дозріванням (затримкою інтелектуального і особистісного розвитку, затриманого розвитку у вигляді інфантилізму та ін.), А також з клінікою особистісного рівня психічних порушень, спотвореннями психологічного кризу дозрівання, підліткової психопатологією та ін. У такому підході до розуміння обмеженої осудності знаходить відображення вікова специфіка психіатричної клініки. Основним при виділенні цих критеріїв стає наступний принцип: психічні відхилення повинні ускладнювати самоконтроль, усвідомлення, адаптацію, здатність до прогнозування і критичного сприйняття власної особистості і прийнятих у суспільстві норм поведінки. Лише в цьому випадку обмеження здатності неповнолітнього до усвідомленої і вольової регуляції поведінки обумовлено психічним розладом, яке діагностує психіатр,

проте механізм цього обмеження може бути описаний через психологічний аналіз впливу на поведінку індивідуально-психологічних особливостей, що відбивають аномалії психіки. Такий варіант дослідження передбачає інтегративний експертний висновок, який формулюється і підписується обома експертами, психіатром і психологом. Як релевантних індивідуально-психологічних особливостей розглядаються тільки ті, які реально обмежували свободу усвідомленого і вольового поведінки підлітка, зокрема такі ознаки незрілості, затриманого або дисгармонійного розвитку, як, наприклад, нестійкість поведінки та емоцій, труднощі прогнозування наслідків своїх дій, схильність до безпосередньої реалізації виникаючих спонукань або (при групових правопорушеннях) дискомфортність, підлеглість, сугестивність [5, с.753].

Крім принципової можливості залучення неповнолітнього до кримінальної відповідальності слідство і суд повинні виявити обставини, які суттєво впливали на здатність підлітка здійснювати усвідомлену і вольову регуляцію своїх дій при здійсненні правопорушення і повинні бути враховані при розгляді справи і призначенні покарання або інших примусових заходів виховного впливу (п. 2 ч. 1 ст. 421 КПКУ; ч. 3 ст. 60, ч. 2 ст. 61, ч. 1 ст. 89 ККУ). У даному випадку мова йде про обмеження цієї здатності, але не повну її відсутність. В якості обставин, що роблять на неї істотний вплив, можуть виступати і складати предмет експертного дослідження індивідуально-психологічні особливості неповнолітнього і його емоційний стан [3].

Істотний вплив на свідомість і діяльність неповнолітнього обвинуваченого в ситуації правопорушення може спричинити виникнення в нього емоційного стану, зокрема афекту. В останньому випадку ця обставина розглядається в якості кваліфікуючої ознаки при правовій оцінці протиправних дій підлітка. Треба, однак, мати на увазі, що кримінальна відповідальність за ст. 20 ККУ настає з 16 років. Питання до експертів формулюються наступним чином:

- чи перебував обвинувачений у момент скоєння інкримінованих йому діянь в стані афекту?

- в якому емоційному стані перебував обвинувачений у момент скоєння інкримінованих йому діянь?

Стан афекту у неповнолітніх – рідкісне явище. Це пояснюється недостатньою сформованістю специфічних особистісних структур і особливостей, властивих дорослим, яка вчиняє протиправні дії в стані афекту (жорстко фіксовані цінності й установки; риси, які гальмують безпосереднє емоційне напруження і сприяють його накопиченню). Проте стан фізіологічного афекту, що викликається дією потерпілого, у підлітків спостерігаються вкрай рідко, але зустрічаються в експертній практиці афективні стани, які як правило, мають характер кумулятивного афекту.

При експертній кваліфікації афекту у неповнолітніх одне з важливих завдань полягає в диференціації його від патологічних афективних реакцій – «виняткових станів», що вимагає тісної взаємодії експертів психіатрів і психологів. В експертній практиці зустрічаються також емоційні стани неповнолітніх обвинувачених, які мають характер афекту (відсутні трифазна динаміка перебігу, різкий вибуховий характер зміни свідомості і діяльності), але зробили істотний вплив на їх поведінку і зумовили часткове звуження свідомості, зниження контролю і регуляції поведінки. Таку інформацію суд

використовує на свій розсуд в якості обставини, що пом'якшує провину неповнолітнього (ст. 89 ККУ).

Відомості про емоційний стан підлітка при скоєнні інкримінованих йому дій, як і про його індивідуально психологічні особливості, використовуються при обґрунтуванні інтегративних висновків щодо передумов «обмеженої осудності» (ст. 20 ККУ) [2].

Отже, одна з важливих обставин, яка все частіше цікавить слідство і суд, – здатність неповнолітнього обвинуваченого або підсудного постати перед судом, давати свідчення, захищати свої інтереси. Проте експерт-психолог, фахівець в галузі клінічної психології, повинен з'ясувати, якою мірою підліток з проблемами психопатології або дизонтогенеза розуміє своє становище в судовому процесі, правові наслідки звинувачення, власні права та обов'язки, наскільки планує власний захист і т. п. Щодо здатності давати свідчення визначається, якою мірою збережена або порушена потенційна здатність неповнолітнього правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати про них правильні показання, яким чином на його можливість правильно відображати ці обставини можуть впливати його власні особистісні особливості або зовнішнє оточення [5, с. 754].

Список використаних джерел:

1. Кондратьєв Я. Ю. Курс кримінології: Особлива частина: Підручник / Я. Ю. Кондратьєв, О. М. Джуджа. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 468 с.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 21341-III – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за заг. ред. М.І Мельника, М.І Хавронюка. – Х.: Право, 2012. – 157 с.
5. Ткаченко А. А. Керівництво по судовій психіатрії : практ. посібник / А. А. Ткаченко. – 2-е изд., перероб. і доп. – К.: Юридична думка, 2015. – 966 с.

МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ

Ніколенко Олександр Станіславович,

студент групи ЮП-11с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Терещенко Анжела Володимирівна,

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Смертна кара або страта (вища міра покарання) – позбавлення людини життя як покарання, що передбачено законодавством держави і здійснюваною згідно вироку суду або по рішенням інших державних чи військових органів.

Смертна кара є одним із найдавніших видів покарання, що виникла в ході реалізації принципу таліону – вбивство людиною іншої людини каралось смертю вбивці. Крім того, важливу роль зіграв і діючий в багатьох соціумах принцип кровної помсти.

В багатьох сучасних суспільствах смертна кара була скасована, в тому числі і в Україні котру переконали відмовитися від подібної практики заради вступу до Ради Європи. Деякі країни скасували смертну кару за винятком особливих обставин, таких як, наприклад, зраду під час військових дій. В інших країнах смертна кара була скасована на практиці, але законодавчо все ще залишається

вищою мірою покарання. Такі держави, як Китай, США та інші зберегли смертну кару за злочини, окремо визначені законодавством [3, с.175].

Деякі правозахисні організації, такі як «Amnesty international», вважають, що смертна кара є найгіршим проявом недотримання прав людини, характеризують як жорстоку та нелюдську кару. Смертна кара ними розцінюється як грубе порушення права на життя, що було закріплене в багатьох міжнародних договорах [1, с. 145].

Усюди скасовували смертну кару виходячи з гуманістичних принципів, а не внаслідок народного волевиявлення. В жодній країні Європи, де було скасовано смертну кару, з цього приводу не було проведено референдуму, і в усіх цих країнах на момент скасування згідно з опитуваннями більшість населення підтримувало збереження такого виду покарання.

Відсутність смертної кари є обов'язковою умовою для перебування держави в Раді Європи. Це стало однією з причин скасування смертної кари в Україні, де мораторій на виконання смертних вироків уперше почав діяти в 1995 році, незадовго до вступу в цю міжнародну організацію. Проте через кілька місяців смертні вирoki знову продовжили виконувати, дійшовши висновку, що рішення про мораторій було прийнято без дотримання належної процедури. Такий стан речей міг призвести до виключення України з Ради Європи, але в 1997 році мораторій на виконання смертних вироків знову почав діяти, і з тих пір в Україні вже ніколи нікого не страчували. 29 грудня 1999 року Конституційний Суд України визнав, що смертна кара суперечить Конституції України, чим остаточно заклав шлях до її відновлення. У зв'язку з цим, у 2000 році Верховна Рада України внесла зміни до Кримінального кодексу України, якими остаточно вилучила поняття «смертна кара» з офіційного списку кримінальних покарань України [2].

Право виконати страту надається лише певному кваліфікованому спеціалісту, що виступає представником держави під час виконання покарання, що має відбуватись в суворо визначений час, в іншому випадку ця дія розглядається такою що не відповідає букві закону та за нею наступає юридична відповідальність.

За даними що надає «Amnesty international» 2015 року у світі було страчено 1634 людину в 25 країнах. Відмічається, що це понад 50% більше порівняно з 2014 роком, в якому дана міжнародна організація зафіксувала проведення 1061 виконання рішень суддів 22 країн. Особливо підкреслюється, що це рекордна кількість виконання смертних кар за більш ніж 25 років (з 1989 року). Лідерами застосування смертної кари стали Китай, Іран, Пакистан, Саудівська Аравія та США [1, с. 147].

Ритуали смертної кари. У середньовічній Іспанії публічна страта –автодафе («справа віри») була обставлена дуже пишно і урочисто. Ритуал автодафе включав барвистий хід, героями якого були засуджені, одягнені в спеціальні костюми (сан-беніто), розмальовані зображеннями бісів і язиками полум'я. Попереду процесії несли опудала або намальовані зображення тих засуджених, яким вдалося втекти або померти до страти. Ці чучела (зображення) спалювали так само, як і живих людей.

У Севільї для спалювання споруджували так звані «кемадеро», по чотирьох кутах якого стояли кам'яні статуї біблейських пророків – до них прив'язували засуджених. У багатьох країнах при зведенні на ешафот (повішення, обезголовлювання) або перед розстрілом били барабани, глашатай урочисто

зачитував список злочинів і вирок. Нерідко на стратах своїх політичних супротивників були присутні монархи і вищі сановники держави.

У Франції за Кодексом Наполеона засудженому за батьковбивство (або за посягання на життя і особу імператора) перед стратою відрубували кисть правої руки. Це положення було відмінено в 1832 році, але ще до 1958 року Кримінальний кодекс у Франції передбачав особливий ритуал страти батьковбивці: злочинець повинен був супроводжуватись до місця страти босоніж, у сорочці, з чорним покривалом на голові [3, с. 247].

У Росії до революції 1917 року публічно сповіщали про виконання кожного смертного вироку. При Сталіні, починаючи з 1930-х років, це стало державною таємницею. У перші роки радянської влади розстріл за вироком суду виконувався органами Наркомату юстиції, ВНК (ГПУ, ОГПУ), часто прямо у дворі цих установ. Розстрілюваних виводили з підвалу вночі, засліплювали фарами вантажівок і відкривали по них вогонь. Шум заведених моторів заглушав постріли. З кінця 1920 року монополія розстрілів належала тільки ОГПУ, а з 1934 року перейшла у підвідомчість НКВС (НКДБ, МДБ, МВС, КДБ) СРСР. Страти здійснювалися не публічно, а в підвалах спеціальних розстрільних в'язниць. Звуконепроникні підвали цих в'язниць обладнані спеціальною доріжкою, крокуючи якою засуджений отримує кулю в потилицю і омивається автоматичним пристроєм для змивання крові.

У нацистській Німеччині безліч смертних вироків через повішення виконувалася в берлінській в'язниці Плотцензе. Засуджених містили в наручниках в підвалі, звідки чиновник приводив їх для страти. Приміщення, де здійснювалася страта, було розділене упоперек чорною завісою, що засмикувалася при її звершенні, але іноді не приховувалася від наступного чекаючого своєї черги на страту ув'язненого. Коли приводили засудженого, прокурор оголошував: «Обвинувачений! Ви засуджені Народною судовою палатою до страти через повішення і зараз кат виконає свій обов'язок». При страті був присутній адвокат засудженого, який не мав права розголошувати хід езекуції.

У сучасному Китаї (як і у ряді мусульманських країн Близького Сходу) досі зберігаються традиції публічних страт. За даними Amnesty International, засуджених до смерті іноді провозять на вантажівках вулицями і виставляють для загального огляду на «масових мітингах для виголошення вироків», організовуваних для привертання уваги до ухвалених вироків. На таких мітингах, під час виступів, в яких засуджуються довершені злочини, засуджені до страти стоять з схиленою головою і плакатами, що висять на грудях. Після страти на стінах розклеюються плакати з вказівкою імен засуджених і пред'явлених ним звинувачень; жирний червоний знак на плакаті означає, що смертний вирок приведений у виконання. Нерідко людям дозволяють бути присутнім і при самій процедурі страти, що діє на натовп вельми збудливо, і приводить до різних ексцесів [1, с. 149].

Отже, на мою думку, з моральної точки зору смертна кара не є виправданою, проте і довічне ув'язнення не є кращою заміною для неї. Вважаю, що суспільство в змозі знайти кращий спосіб покарання за тяжкий злочин проти людини, у тому числі шляхом активної участі науковців, практиків, широкої громадськості.

Список використаних джерел:

1. Дзігаро А.Л. Смертна кара і злочинність / А.Л. Дзігаро // Право і суспільство. – 2013. – № 5. – С. 145-149.

2. Про ратифікацію Протоколу № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за будь-яких обставин : Закон України від 28.11.2002 № 318-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 4. – С.36. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/318-14>
3. Хохлова І.В. Кримінальне право зарубіжних країн (в питаннях та відповідях): навчальний посібник / І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 256 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Музиченко Марина Михайлівна,

студентка III курсу групи ЮП-31, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Терещенко Анжела Володимирівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

На сьогодні медичне право України недосконале оскільки не в повній мірі відповідає європейським тенденціям і реаліям суспільного життя. Разом із збільшенням медичної потреби, зростає коло проблемних питань законодавства, яке врегульовує галузь медицини – трансплантологію.

Трансплантація – спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини [1].

Конституція України, як документ, що має вищу юридичну силу, в статті 49 передбачає: «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» [2]. Ця стаття проголошує обов'язок державних і комунальних закладів охорони здоров'я надавати безоплатну медичну допомогу за рахунок коштів відповідного бюджету, страхових внесків, інших надходжень. Будучи загальнообов'язковим нормативним актом, Конституція в даному випадку регулює загальні принципи надання медичної допомоги, що дає підстави вважати ці положення актуальними й у сфері трансплантології.

Трансплантація як метод лікування застосовується виключно за наявності медичних показань та згоди об'єктивно інформованого дієздатного реципієнта лише у випадках, коли усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я реципієнта іншими методами лікування неможливе.

Наявність у реципієнта медичних показань для застосування трансплантації встановлює консилиум лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи.

У випадках, коли реципієнт не досяг п'ятнадцятирічного віку чи визнаний судом недієздатним, трансплантація застосовується за згодою об'єктивно інформованих його батьків або інших законних представників. Щодо осіб віком від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років чи визнаних судом обмежено дієздатними трансплантація застосовується за згодою об'єктивно інформованих реципієнтів, об'єктивно інформованих їх батьків або інших законних представників [1].

У невідкладних випадках, коли є реальна загроза життю реципієнта, його згода або згода його законних представників для застосування трансплантації не потрібна.

Якщо відсутність згоди може призвести до тяжких для реципієнта наслідків, лікуючий лікар зобов'язаний йому це пояснити. Якщо і після цього реципієнт відмовляється від застосування трансплантації, лікар має право взяти

від нього письмове підтвердження, а при неможливості його одержання – засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків.

У разі, коли від застосування трансплантації відмовляється законний представник реципієнта, що може мати тяжкі наслідки для здоров'я реципієнта, лікуючий лікар повинен повідомити про це органи опіки і піклування [1].

Порядок застосування трансплантації як методу лікування встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, а перелік органів та інших анатомічних матеріалів, що можуть використовуватися для трансплантації, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я за погодженням з Академією медичних наук України [1].

Порядок застосування трансплантації як методу лікування визначається Законом України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» та нормативно-правовими актами Міністерства охорони здоров'я України.

Умовами правомірності трансплантації органів або тканин людини є:

- наявність у реципієнта медичних показань до застосування трансплантації, що встановлюється консиліумом лікарів;
- проведення трансплантації тільки в акредитованих в установленому законодавством порядку державних та комунальних закладах охорони здоров'я і державних наукових установах за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;
- наявність письмової заяви про згоду бути донорами;
- об'єктивна поінформованість донора про можливі наслідки для його здоров'я [1].

Порядок вільного прийняття вольового рішення донора з приводу вилучення власного органа або тканини для трансплантації реципієнту законодавчо закріплено у ч. 2 ст. 143 КК України [3]. Цією статтею встановлена кримінальна відповідальність за вилучення в людини шляхом примушування чи обману його органів або тканин з метою трансплантації.

Предметом цього злочину є тільки органи і тканини людини, дозволені до трансплантації Законом України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині».

Способом здійснення таких дій є примус чи обман. Хоча названі способи різні за своїм зовнішнім проявом, вони є однопорядковими за ступенем впливу на потерпілого.

Термін «примус» відповідно до диспозиції КК України означає надання шляхом застосування психічного чи фізичного насильства або погрози його застосування, впливу на особу з метою змусити її дати згоду на вилучення її органів чи тканин [3].

Фізичне насильство – найбільш небезпечний різновид примусу. Воно завжди свідчить про велику зухвалість злочинця, його агресивність, надмірну рішучість на вчинення таких дій, незважаючи на імовірну протидію з боку потерпілого.

Під фізичним примусом донора до трансплантації слід розуміти застосування до особи фізичного насильства з метою вилучення органів і тканин незалежно від наявності чи відсутності згоди донора. Дії, пов'язані з фізичним примусом, можуть бути двох видів. По-перше, дії, що позбавляють особу

можливості діяти і тим самим протидіяти вилученню органів (внаслідок зв'язування, заподіяння тілесних ушкоджень, які призвели до втрати свідомості, уведення лікарських препаратів, що паралізують волю і свідомість, тощо). По-друге, дії, спрямовані на те, щоб зламати психологічний опір особи і змусити її дати згоду на трансплантацію [4, с. 868].

Психічний примус, що має своєю метою вилучення органів чи тканин для трансплантації, може виявлятися:

1) у погрозі застосування відповідного фізичного насильства, у тому числі із застосуванням зброї;

2) у застосуванні чи погрозі застосування насильства до рідних, близьких, інших осіб, доля яких є важливою для особи, яку примушують до вилучення органів;

3) у знищенні чи погрозі знищення майна, що належить донору, його рідним, близьким, іншим особам, доля яких є важливою для особи, яку примушують до вилучення органа;

4) у погрозі поширення відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці;

5) вплив на психіку особи за допомогою гіпнозу або іншим подібним способом [4, с.868].

Донорство живих людей поставило перед суспільством велику кількість соціальних, етичних і правових проблем. У даному випадку відбувається втручання в сферу прав, що охороняються, і свобод відразу двох людей – донора і реципієнта. Це в першу чергу стосується їх права на життя – основного з людських прав. Загальна декларація з прав людини, зокрема ст. 3 визначає невід'ємність права на життя і його охорону за допомогою закону. Актуальність і обґрунтованість розгляду трансплантації з донорством живих людей у ракурсі медичного права не викликає сумнівів.

За висновками Європарламенту, Україна посідає друге місце в Європі після Молдови серед «чорних експортерів» людських органів. Законодавці та лікарі хочуть лібералізувати Закон про трансплантацію, вважаючи, що це врятує більшість людських життів. У законі пропонується замінити «презумпцію незгоди» на «презумпцію згоди». Використання другої юридичної моделі, безумовно, полегшує вирішення проблеми отримання донорських органів і тканин для пересадки, але ця модель суперечить можливості реалізації природних невід'ємних прав людини. Презумпція незгоди з морально-етичної точки зору є більш прийнятним варіантом юридичного регламенту правомірності вилучення органів із тіл померлих людей для трансплантації.

Отже, хочеться сподіватись, що оскільки наша держава взяла курс на гуманізацію суспільства, то в ній знайдуться сили, які дозволять вирішити нагальні проблеми в сфері трансплантології, і Україна обов'язково досягне середньоевропейського рівня спеціалізованої медичної допомоги хворим.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» Верховна Рада України; Закон від 16.07.1999 № 1007-XIV – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>
2. Конституція України Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Кримінальний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/2341-14>
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [5-те вид, переробл. та доповн.]. – К.: Юридична думка, 2008. – 1216 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ДІТЕЙ НА ЖИТЛО

Калініченко Людмила Олексіївна,

студентка групи ЮПЗ 11-с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Колесник Олена Володимирівна,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Незважаючи на постійну увагу законодавця щодо забезпечення прав дитини, у юридичній науці так і не було розпочато дискусію щодо розбудови системи житлових прав дітей, їх цивільно-правового захисту. При цьому, проблема цивільно-правового захисту житлових прав дітей й досі залишається не вирішеною, про що свідчить судова практика з приводу захисту інтересів дитини при користуванні нею іпотечним житлом, де вона проживає, щодо укладених договорів купівлі-продажу житла, що відчужується без урахування прав та інтересів дитини тощо.

Окремо потреба у дослідженні цивільно-правового захисту житлових прав дітей обумовлена реформуванням вітчизняного правового простору на основі Концепції адаптації законодавства України до законодавства ЄС, оскільки адаптаційні зміни спрямовані і на вдосконалення інституту захисту суб'єктивних прав та інтересів фізичної особи, особливо дітей. Тому додатково виникає потреба у розробці спеціалізованих способів охорони, які б враховували специфіку прав, що охороняються.

Теоретичним підґрунтям дослідження окресленої проблеми є наукові праці у галузі цивільного, житлового та сімейного права таких вчених, як О. Є. Аврамова, Ю. Г. Басін, М. К. Галянтич, І. В. Жилінкова, О. О. Кармаза, А. В. Петровський, З. В. Ромовська, Г. А. Свердлик, Ю. К. Толстой, Ж. Л. Чорна та ін. Проте окреслена вище наукова проблема не знайшла й досі комплексного вирішення.

Динаміка розширення прав дитини пронизує як цивільні, так і житлові правовідносини. Одним з її проявів є те, що власником або співвласником квартири, житлового будинку все частіше становляться неповнолітні. У відносинах власності обов'язок представляти інтереси неповнолітніх покладено на їх батьків або законних представників. Вітчизняне законодавство містить положення, які захищають права дитини, в тому числі у майновому обороті. Цивільний, Житловий та Сімейний кодекси України регулюють питання виникнення, збереження майнових прав неповнолітніх, порядок розпорядження нерухомим майном тощо. Незважаючи на вказані нормативні акти у правозастосовній практиці постійно виникають ситуації, пов'язані із захистом майнових прав дитини, зокрема права власності на житло.

М. В. Перова вказує, що система правової охорони права власності – це сукупність юридичних засобів та методів речово-правового та зобов'язально-правового характеру, прямо або побічно спрямованих на усунення перешкод у здійсненні правомочностей володіння, користування та розпоряджання власником належним йому майном, а також захист його законних інтересів від порушень та посягань з боку інших осіб. Науковець пропонує розширену класифікацію способів захисту права, зокрема:

1. Способи охорони безпосередньо права власності:
 - а) речово-правові: вимога про повернення майна з чужого незаконного

володіння; вимога про усунення перешкод, не пов'язаних з позбавленням володіння; вимога про звільнення майна з-під арешту (виключення з опису);

б) зобов'язально-правові: вимога про повернення орендованого майна; вимога про повернення майна, переданого у безоплатне тимчасове користування; інші способи захисту прав кредитора-власника майна, що використовується боржником або знаходиться у нього.

2. Способи охорони майнових інтересів власника:

а) речово-правові способи: вимога про визнання права власності; вимога про заборону дій (бездіяльності), що створюють загрозу порушення права власності у майбутньому;

б) зобов'язально-правові способи: вимога про відшкодування збитків, завданих кредитором-власнику неналежним використанням майна боржником; вимога про сплату неустойки, викликаній несвоєчасним поверненням належного власнику майна кредитором.

3. Способи охорони майнових інтересів колишнього власника: виплата вартості майна – предмета реституції; відшкодування збитків внаслідок знищення майна власника; інші способи охорони інтересів особи, чиє право власності припинилося.

4. Способи охорони майнових інтересів майбутнього власника: вимога сумлінного власника відповідно до цивільного законодавства [1, с. 9].

Найбільш повну характеристику захисту права власності надано І. О. Дзерию, яка доводить, що правовий захист у загально-правовому розумінні являє собою комплекс правових засобів реагування на випадок порушення права власності, передбачених правовими нормами захисного характеру, тобто нормами активної захисної дії, які є складовою частиною механізму правової охорони цивільних прав. Науковець підкреслює, що специфіка цивільно-правового захисту права власності у вузькому розумінні полягає насамперед у застосуванні таких юридичних механізмів (засобів), які забезпечують, як правило, усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи, у тому числі шляхом витребування належного власнику майна з незаконного володіння будь-якої особи [2, с. 5]. Це твердження слід підтримати та звернути увагу, що на думку науковця, способи захисту права власності реалізуються у засобах, які можуть застосовуватися до конкретного речового правовідношення. Стосовно видів засобів, які можуть бути реалізовані, у науці відзначалась позиція їх розгляду через виокремлення видів позову, які спрямовані на захист права власності.

Розглядаючи цивільно-правові способи охорони права власності Д. М. Жидков пропонує розгалужену систему засобів охорони права власності. Він стверджує, що система цивільно-правових засобів захисту права власності являє собою сукупність чотирьох груп: речово-правові засоби, зобов'язально-правові засоби, самозахист та позови до публічної влади. До речово-правових засобів належать виндикаційний, негативний позови та позови про визнання. Зобов'язально-правові засоби захисту права власності поділяються залежно від підстав визначення на договірні та позадоговірні. Науковець підкреслює, що за наявності договірних чи інших зобов'язальних відносин повинні пред'являтися спеціальні, зобов'язально-правові, а не речово-правові вимоги на захист своїх прав, оскільки між учасниками спору існують відносні, а не абсолютні правовідносини. Наступна група способів охоплюється не юрисдикційною

формою захисту, що має прояв у самозахисті. При цьому під самозахистом права власності громадян і організацій слід розуміти дії власника, передбачені законом, спрямовані на забезпечення недоторканності права, припинення порушення і ліквідацію його наслідків. Четверта група засобів – це позови до публічної влади, які складають самостійну групу засобів захисту права власності. Залежно від компетенції органу держави, від викликаних його рішенням (актом) наслідків для власника, останній має право пред'явити різні вимоги.

До способів захисту права власності І. Б. Живіхіна відносить самозахист. Науковець вказує, що захист права власності здійснюється різними способами, які у сукупності становлять комплекс особливих процедур юрисдикційного та не юрисдикційного характеру. Серед останніх особливе місце займає самозахист права власності, умовами застосування якого є реальне, раптове порушення права власника, неможливість звернення до уповноважених органів і населення, у вигляді пропорційних дій власника. Науковець розрізняє самозахист речово-правового та зобов'язально-правового характеру. Самозахист речово-правового характеру спрямований на безперешкодне здійснення права власності та є мірою охорони, а зобов'язально-правовий – спрямований на припинення порушень права власності і є засобом захисту суб'єктивного права [3, с. 17]. Розглянуті наукові твердження дають підстави для висновку про віднесення самозахисту до способів захисту права власності.

І. В. Жилінкова визначала ще превентивний спосіб охорони права власності. Вчена довела, що аналіз положень ч. 2 ст. 386 ЦК України дає можливість зробити висновок про закріплення окремого способу захисту права власності – превентивного. З урахуванням цього можна запропонувати дві групи цивільно-правових способів захисту права власності: а) превентивні способи, які застосовуються для попередження порушення права власності; б) відновлювальні способи, які спрямовані на відновлення правового та майнового становища потерпілої сторони (віндикаційний та негаторний позови, визнання права власності тощо). Превентивний захист спрямований на попередження порушення права власності, яке відсутнє на момент подання позову, але за усіма обставинами розвитку подій реально можливе у майбутньому [4, с. 130]. Безумовно з цією позицією варто повністю погодитися, але сучасне цивільне законодавство побудоване на тому, що підстави для застосування захисту передбачені у ч. 1 ст. 15 ЦК України: кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання [5]. З цього випливає, що превентивні способи захисту можуть бути реалізовані лише у межах самозахисту, що визначено ст. 19 ЦК України.

У ч. 2 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» від 22.12.1995 року № 20 вказано, що судовий захист права приватної власності громадян здійснюється шляхом розгляду справ, зокрема, за позовами:

- а) про визнання права власності на майно, про витребування майна з чужого незаконного володіння (а в передбачених законом випадках і від добросовісного набувача) чи відшкодування його вартості, про усунення інших порушень прав власника;
- б) про визначення порядку володіння, користування і розпорядження майном, що є спільною власністю;
- в) про поділ спільного майна або виділ з нього частки;
- г) про визнання недійсними угод про відчуження майна та дійсними у

випадках, передбачених законом, а також про визнання незаконними актів державних органів, органів місцевого самоврядування про неправомірне втручання у здійснення власником правомочностей;

д) про переведення прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу, укладеним учасником спільної часткової власності щодо своєї частки з порушенням права іншого учасника цієї спільної власності, на привілеєву купівлю цієї частки;

е) про передачу в приватну власність майна, яке за законом підлягає відчуженню громадянину;

є) про визнання недійсною угоди про відчуження квартири (будинку) з громадського житлового фонду з порушенням права наймача цього приміщення на придбання його у власність або про переведення на наймача прав і обов'язків набувача за цією угодою;

ж) про відшкодування шкоди, заподіяної майну, або збитків, завданих порушенням права власника (включаючи й неодержані доходи);

з) про виключення майна з опису [6].

Наведені позови захисту права власності можуть бути застосовані і до захисту житлових прав дітей. Виходячи з викладеного можна стверджувати, що способи охорони права власності дитини на житло є складовою частиною способів захисту цивільних прав взагалі. Тому способи охорони права власності дитини на житло можуть поділятися на окремі групи: способи захисту права власності дитини на житло, а також способи захисту прав та інтересів дитини – власника житла (вимоги про відшкодування матеріальної, моральної шкоди при псуванні житла). Вказані способи можуть застосовуватися і у разі, коли дитина є співвласником житла, зокрема, з батьками. Способи захисту права власності реалізуються у засобах, які можуть застосовуватися до конкретного речового правовідношення.

Аналіз опрацьованих матеріалів дозволяє зробити такі висновки. По-перше, право власності на житло дитини активно порушується батьками, при цьому відновленням прав дитини займаються органи опіки та піклування. Це підкреслює, що контроль з боку держави за правами дітей, все ще є обов'язковим елементом у механізмі захисту прав та інтересів дитини. По-друге, при відновленні права власності дитини на житло необхідно чітко вказувати спосіб такого поновлення, зокрема придбання власності на житло для дитини батьками за їх рахунок. Крім того, одним із способів захисту права власності дитини на житло є відновлення становища, яке існувало до порушення права, отже відновлення права власності дитини на житло передбачає можливість звернення до суду з позовом про повернення житла дитини. Відновлення права власності на житло дитини належить до одного зі способів захисту права власності взагалі. Можливість застосування цього способу пов'язано з тим, що при порушенні право власності дитини на житло не припиняється. Воно знаходиться у пасивному стані, коли дитина-власник не може використовувати та розпоряджуватися власним житлом. Відновлення права як способу захисту не може бути застосовано у разі припинення права власності дитини, яке припинилось внаслідок порушення (наприклад, знищення житла).

Список використаних джерел:

1. Перова М. В. Система способів захисту права собственности в современном гражданском праве : автореф. дис.... кан. юрид. наук: спец. 12.00.03 / М. В. Перова. – Краснодар, 2007. – 26 с.
2. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / І. О. Дзера. – 2011. – 21 с.

3. Живихина И. Б. Самозащита права собственности – мера охраны или форма защиты? / И. Б. Живихина // Арбитражный и гражданский процесс. – 2015. – № 11. – С. 16–18.
4. Жілінкова І.В. Превентивний спосіб захисту права власності / І. В. Жілінкова // Вісник Академії правових наук України. – 2015. – № 3 (42). – С. 130–136.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : Постанова Пленуму Верховного суду України від 22 грудня 1995 р. № 20 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ІНФОРМАЦІЮ: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ, ВИКОНАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Іванко Лідія Сергіївна,

студентка групи ЮПЗ 11-с, Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»

Науковий керівник: Колесник Олена Володимирівна

*кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут бізнесу ПВНЗ «МНТУ»*

Проблеми реалізації права на інформацію є важливими та актуальними для кожної з держав у будь-який період її існування. З часом змінюється зміст цього поняття, його форми та методи, що використовуються для подальшого його розвитку та вдосконалення. У різні історичні періоди право на інформацію мало свої пріоритетні особливості і відігравало колосальну роль у становленні кожної держави. У сучасних демократичних суспільствах юридичний засіб регуляції та реалізації відносин між владою, ЗМІ і громадянами полягає у законодавчому встановленні і реальному забезпеченні права громадянина на інформацію.

Теоретичне підґрунтя пропонованої статті складають праці таких правознавців, як С. С. Алексєєв, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Гоголь, М. Колодій, О. В. Кохановська, В. В. Лемак, Л. Р. Наливайко, П. М. Рабінович, С. Г. Серьогіна та ін. Проте окреслена вище наукова проблема не знайшла й досі комплексного вирішення.

Мета статті полягає у розкритті проблем дотримання, виконання та реалізації права на інформацію як фундаментального права людини, а також у визначенні основних напрямків його реалізації. Відповідно до цієї мети були поставлені такі задачі: розкрити особливості законодавчого регулювання права на інформацію в Україні та світі; дослідити проблеми реалізації та гарантії здійснення права на інформацію в національному та міжнародному законодавстві та провести порівняльно-правовий аналіз особливостей виникнення, закріплення та здійснення зазначеного права.

Для реального вирішення проблем реалізації права на інформацію недостатньо простого закріплення останнього. Важливо визначити конкретні процеси та особливості їх ліквідації. Зокрема, важливим є забезпечення можливості отримувати інформацію про органи державної влади та їх посадових осіб, надання громадськості вільного доступу до засідань законодавчих, представницьких та інших виборних органів державної влади. Традиційна нерівність посадових осіб і громадян щодо забезпечення права на інформацію повинна бути зруйнована. Саме держава має стати більш відкритою для громадян у сфері права на інформацію, доступ до якої необхідно значно полегшити, зробити це на чіткій правовій основі.

Надання все більшій кількості відомств права засекречувати свої документи, створення спеціальних структур із захисту інформації, жорсткість режиму доступу до архівних матеріалів – усе це укладається у певну систему. Тим самим порушується одне з найважливіших прав людини – право на інформацію. При цьому ігнорується важливий демократичний принцип відкритості та публічності влади.

Сучасне розуміння питання проблем реалізації права на інформацію засновано на загальнотеоретичних засадах і спирається на висновки значної за обсягом наукової літератури, присвяченої вивченню цих питань. Подекуди реалізація цього питання пов'язується не тільки з процесом правового регулювання, а й з його кінцевим результатом, що є правильним з погляду практики втілення норм права у життя. Результат у цьому разі слугує критерієм не тільки правильності застосування норм, а й доцільності, життєвості самої норми, відповідності її вимогам певного проміжку часу.

Виходячи із того, що ми бачимо, в нашому вітчизняному законодавстві існує безліч проблем реалізації права на інформацію, які необхідно максимально швидко та грамотно вирішити.

Слід зазначити, проблема законодавчого регулювання відносин, що виникають при використанні глобальних інформаційно-комунікаційних мереж, сьогодні також дуже гостро стоїть як на рівні національного законодавства, так і на рівні міжнародного права. Тут важливим є пошук вирішення цієї складної проблеми, пов'язаної з необхідністю забезпечення максимальної свободи масових внутрішньодержавних і транскордонних комунікацій, обміну та поширення інформації.

На жаль, в нашій державі до цього часу досить поширеними залишаються проблеми реалізації права на інформацію, серед яких варто виділити наступні: необґрунтована відмова від надання відповідної інформації; надання інформації, що не відповідає дійсності; несвоєчасне надання інформації чи навмисне приховування інформації; примушення до поширення або перешкоджання поширенню; поширення відомостей, які не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи; використання і поширення інформації стосовно особистого життя громадянина без його згоди особою, яка є власником відповідної інформації внаслідок своїх службових обов'язків; невиконання обов'язку органів державної влади інформувати про свою діяльність та ухвалені рішення; обмеження вільного доступу до інформації; надання недостовірної чи неповної інформації тощо [1, с. 129].

Саме аналіз нормативно-правового матеріалу свідчить те, що в нашій державі чинна ціла низка законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання, захист та розвиток вітчизняного права на інформацію. Зовнішня експертиза, яка неодноразово здійснювалася, зокрема, представниками ОБСЄ, підтвердила, що законодавча та нормативно-правова база функціонування інформаційної сфери України здебільшого відповідає європейським стандартам та нормам.

Отже, сьогодні в нашій державі вже закладено підвалини та створено основи такої галузі українського законодавства, як інформаційне право. Але багато питань в Україні залишаються досі недостатньо врегульованими на законодавчому рівні – це стосується як проблем реалізації права на інформацію, так і діяльності ЗМІ.

Зокрема, у системі права на інформацію вирішення чекають такі проблеми в сфері створення, поширення та використання інформації, як формування

правових умов для забезпечення плюралізму, прозорості та неупередженості діяльності ЗМІ, недопущення їх монополізації та використання у маніпулятивних цілях. ЗМІ в Україні не можуть бути використані для інформації, яка спрямована на повалення конституційної ладу, порушення територіальної цілісності України; пропаганду війни, насильства, жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; зазіхання на права і свободи людини; розповсюдження відомостей, що становлять державну або іншу передбачену законодавством таємницю а також вчинення інших кримінально-карних дій.

Для становлення демократичного суспільства важливим є недопущення втручання у зміст та внутрішню організацію інформаційних процесів, крім випадків, визначених законом. При цьому, зберігаючи національно-культурні та духовні надбання України, необхідно забезпечити створення вітчизняного (національного) інформаційного продукту, який би гідно репрезентував нашу країну у світовому інформаційному просторі та забезпечення соціально-правового захисту професійних творчих працівників, які займаються інформаційною діяльністю [2].

Також важливо вирішити проблеми забезпечення ефективного функціонування національної інформаційної інфраструктури, розвитку загальнодержавних телекомунікаційних мереж з використанням світових досягнень у галузі високих технологій, створення інформаційно-аналітичних систем органів державної влади, прискорення процесів модернізації матеріально-технічної бази, надійного захисту інформаційних ресурсів та багато іншого.

Зарубіжна практика та досвід переконує в тому, що держава є головним стрижнем у становленні інформаційного суспільства як координатор діяльності учасників інформаційних відносин, як законодавець, що забезпечує правові засади розвитку відповідних правовідносин, юридичний гарант реалізації права на інформацію, здатний захистити суб'єктів права від несанкціонованого доступу до інформації, забезпечити недоторканність приватного життя людини, реалізацію права на інтелектуальну власність в інформаційній галузі, а також забезпечити умови конкурентоспроможності в інформаційній індустрії при дотриманні правил функціонування інформаційних систем. Роль держави полягає також, зокрема, в установленні балансу між розвитком конкуренції в інформаційній галузі та її врегулюванням, свободою слова, вільним вираженням своїх поглядів і переконань та захистом суспільних інтересів.

У контексті всього вищезазначеного досить обґрунтованою видається норма, закріплена в законодавстві Франції, згідно з якою вільно отриману інформацію у Франції заборонено використовувати в комерційних цілях. Адже збирання інформації для подальшого її перепродажу (поширення за винагороду) навряд чи узгоджується з реалізацією права громадянина на інформацію та свої переконання. З огляду на все це, не можна погодитись з твердженням деяких учених про те, що право збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію є правом політичним. З іншої точки зору, це право є правом особистим, притаманним людині як такий, безвідносно до громадянства. На це вказує хоча б (крім вищезазначеного) формула викладення цього права в Конституції України, яка передбачає відповідне право для кожного [3, с. 17].

Реалізації права на інформацію одних суб'єктів розуміється у багатьох випадках як сприяння виникненню юридичних обов'язків інших суб'єктів. Тому

залишається законодавчо невизначеною форма поінформування громадян про збирання інформації про них (які відомості про них і з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються), доступу громадян до їх персональних даних, а також механізм реалізації цього права.

Також слід звернути увагу на існуючі суперечності між положеннями ст. 5 Закону України «Про інформацію» та ст. 34 Конституції України щодо обсягу права на інформацію. Так, Закон передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, а Конституція встановлює право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Отже, ми бачимо певну неточність у формулюванні та в термінах, використаних при закріпленні цього права [4; 5].

Сьогодні, як ми вже зазначали, існує багато проблем у сфері реалізації громадянами свого права на інформацію, що їх почасти створюють органи державної влади та місцевого самоврядування. Вони безпідставно відмовляють у наданні інформації, відносячи її до інформації з обмеженим доступом та неправомірно і безпідставно застосовуючи дані обмеження, що призводить до виникнення великих труднощів в отриманні громадянами певних нормативно-правових актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У теоретичному й практичному плані існує проблема розробки і впровадження структурно-функціональної моделі інформаційної системи, яка б об'єднувала загальнодержавні центри правової, статистичної, науково-технічної, економічної та інших видів інформації на рівні областей. На наш погляд, це забезпечило б необхідні передумови для інтеграції, уніфікації та інших типів інформаційних відносин для вироблення єдиної інформаційної стратегії управління даною проблемою в цілому.

На жаль, ще не можна говорити про належне нормативно-правове забезпечення функціонування такої системи та надання інформаційних послуг громадянам. Отже, реалізація державної інформаційної політики потребує ефективного правового забезпечення досліджуваних відносин.

Таким чином, є цілком достатньо підстав для істотного оновлення законодавства України про інформацію. Розв'язавши проблему неефективного законодавства, передбачивши механізми його реалізації, можна буде забезпечити реальне здійснення передбаченого Конституцією України права людини на доступ до інформації, що є необхідною умовою забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, а отже, і однією з умов побудови правової держави.

Також важливим моментом є те, що надто тривалі терміни та способи направлення інформаційних запитів не сприяють реалізації права на доступ до інформації через інформаційний запит та не відповідають міжнародним стандартам, до того ж, часто спостерігається недотримання встановлених термінів.

Звичайно, в умовах розвитку телекомунікацій значно спрощують у технічному сенсі процедуру доступу до інформації запити, адресовані органам державної влади у формі текстових повідомлень, відправлених сучасними каналами зв'язку. Але український закон не закріплює можливості доступу до інформації за «електронними запитами».

Отже, викладене вище доводить, що законодавство України, попри досить великий та розвинений інститут реалізації права на інформацію, має значну кількість прогалин, які не дають змоги навіть у ближньому майбутньому

стверджувати про досконалість правової реалізації цього права. Натомість норми права, прийняті у різні часи, потребують значного редагування, кодифікації та гармонізації з нормами міжнародного інформаційного права. Особливо це стосується деяких підзаконних актів.

Тому сьогодні існує ще багато проблем, пов'язаних із реалізацією права на інформацію, які потребують подальшого дослідження й вирішення шляхом удосконалення українського законодавства. Зокрема, необхідним є прийняття Закону, який закріпив би механізм утілення в життя конституційних норм, які проголошують право на інформацію. Забезпечення реалізації права на інформацію кожної людини є одним з найважливіших завдань нашої держави, оскільки саме воно служить серйозним підґрунтям для побудови насправді розвинутого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Нестеренко О. В. Проблеми вдосконалення законодавства України по забезпеченню права на доступ до інформації / О. В. Нестеренко // Проблеми законності / відп. ред. В. Я. Тацій [та ін.] – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2006. – Вип. 83. – С. 110–115.
2. Малий М. В. Інформаційна політика держави: стан і стратегія розвитку [Електронний ресурс] / М. В. Малий. – Режим доступу : <http://joumlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1341>.
3. Гетманцев Д. О. Про деякі проблеми правового регулювання права на інформацію в Україні / Д. О. Гетманцев // Адвокат. – 2006. – № 9. – С. 17–22.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – С. 92.
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. за ред. від 21.05.2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650.

РОЛЬ ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ У РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Крутоус Юлія Володимирівна,

Студентка, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Крайсвітня Юлія Володимирівна,

викладач, кандидат історичних наук, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Зміни у геополітичній ситуації у Європі на початку 90-х років минулого століття сприяли появі незалежних держав та поставили нові завдання перед європейськими міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи (далі РЕ). Для надання швидкої допомоги й рекомендацій стосовно основних законів молодих держав і тих конституційних законів, які приймалися, Рада Європи утворила спеціальну комісію «За демократію через право» або Венеціанська комісія (Комісія), як її скорочено називають за місцем проведення пленарних засідань – Венецією. Чотири рази на рік Комісія збирається у старовинній залі Scuola Grande di San Giovanni Evangelista для обговорення та схвалення висновків щодо конституційного законодавства країн, а також доповідей загального характеру у сфері конституційного права [4].

Мета дослідження: визначити роль Венеціанської комісії у справі систематизації та поширення стандартів конституційного права у країнах Європи та світу.

Як зарубіжна, так і вітчизняна науки міжнародного та конституційного права приділяють значну увагу аналізу світових моделей, змісту юридичної сили та значення рішень органів, що здійснюють правотворчу діяльність. У своїх

працях питання конституційної реформи неодноразово порушували і українські вчені, зокрема: М. Ставнійчук, І. Динник, С. Головатий, А. Колодій, В. Колюх, В. Колісник, які зробили вагомий внесок у дослідження проблем конституціоналізму. Проте, слід зазначити, що спеціальні фахові дослідження, присвячені діяльності Венеціанської комісії практично відсутні, певно через нетривалий період існування означеної структури.

Європейська комісія за демократію через право була створена 10 травня 1990р. частковою угодою з ініціативи 18 країн-членів Ради Європи. Її зростаюча популярність та авторитет надали можливість прийняти у 2002 р. переглянутий Статут Венеціанської комісії, яким частковій угоді було надано статус розширеної. Зараз членство у Венеціанській Комісії має 57 держав, а статусом спостерігача користуються Аргентина, Ізраїль, Канада, Республіка Корея, Мексика, Ватикан, Японія, США, Уругвай, Казахстан. Як асоційований член у її роботі бере участь Білорусія [2].

Комісія складається з незалежних експертів, які досягли міжнародної популярності завдяки досвіду роботи в демократичних установах або внеску у розвиток юридичної й політичної науки. Її членами стали вчені, фахівці в галузі права та політології, судді конституційних судів, члени національного парламенту та омбудсмени з різних держав.

У своїй роботі цей консультативний орган Ради Європи керується трьома базовими принципами, які лежать в основі діяльності інституту та закріплені у переглянутому Статуті Венеціанської комісії у 2002р., а саме: демократія, захист прав людини та верховенство права [3]. Існують різні форми співпраці Венеціанської Комісії з державами-членами. Основною і найбільш поширеною формою є надання висновків щодо конституційних та законодавчих текстів. Предметом аналізу можуть бути і проекти законодавчих актів, і вже чинні закони.

Серед держав, які тісно співпрацюють з Комісією у виборчих справах, можна назвати такі країни, як Албанія, Вірменія, Сербія, Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна. Наприклад, Комісія була залучена до реформування виборчого законодавства у Вірменії: у 1998 р. вона надала своє бачення стосовно двох конкурентних законопроектів щодо внесення змін до виборчого закону Вірменії. У кризових ситуаціях її коментарі були частиною глобальної програми міжнародної допомоги, коли спільнота була задіяна у законодавчий процес Косово, Боснії та Герцеговини. Тоді Комісія спочатку підготувала проект виборчого закону, а потім надала коментарі двом проектам, підготовленим ОБСЄ. Законодавство країни може оцінюватися у зв'язку з її вступом до Ради Європи, як це відбулося з Азербайджаном, де Комісія проводила спеціальний моніторинг виборчого права.

Комісія також скеровує своїх представників на семінари щодо реформи виборчого законодавства. Так, в Албанії її члени взяли участь у міжпартійній зустрічі ще у 1991 р. та у семінарі щодо виборчих спорів у 2001 р.

Нині Комісія має такий авторитет, що її рекомендаціями користуються не лише країни, які перебувають на шляху демократичного розвитку, а й держави так званої «старої демократії» такі як : Фінляндія та Велика Британія.

Венеціанська комісія надавала допомогу у розв'язанні конституційно-правових конфліктів, що мали місце у Киргизстані та Молдові. Члени Комісії активно сприяли в розробці нової конституції Киргизстану та відпрацьовували разом з киргизькою владою всі механізми.

Комісія надавала експертне сприяння Молдові у вирішенні ситуації, пов'язаної із виборами президента країни, у червні 2011 р. Зокрема, Комісія оприлюднила свій висновок щодо тлумачення статті 78 Конституції Молдови. У висновку зазначалося, що стаття 78 Конституції дозволяє повторний розпуск Парламенту Молдови, якщо він доведе свою неспроможність обрати нового президента країни.

Україна почала співпрацю з Венеціанською комісією з 1992 р., подавши заявку на вступ до Ради Європи і, на сьогоднішній день, є одним із найактивніших учасників взаємодії з цим інститутом, щорічно надсилаючи на його розгляд по кілька законопроектів.

Не можливо уявити конституційну реформу України без участі Венеціанської комісії та безпосереднього використання її науково-експертного впливу. За роки свого існування Комісія підготувала більше 150 висновків та експертних оцінок щодо законопроектів та законів України. Серед найважливіших слід згадати такі, як: Спільний висновок щодо закону «Про Державний реєстр виборців України» [1, с. 403]; Висновок щодо законодавчого забезпечення дострокових виборів в Україні [1, с. 411]; Висновок до Закону України «Про вибори народних депутатів» [1, с. 379].

Таким чином, внесок Венеціанської комісії у справу систематизації та поширення стандартів конституційного права у Європі та світі є загально визнаним. Створена спочатку як інструмент «швидкої конституційної допомоги», Комісія поступово стала міжнародно визнаним незалежним форумом з обміну ідеями у правовій сфері, наглядовим органом Ради Європи у виборчих справах. Вона врегульовує і попереджає конфлікти через розробку норм і рекомендацій у конституційній сфері. Результатами її роботи користуються національні та міжнародні інституції, зокрема, Європейський Союз. Європейський суд з прав людини здійснив посилання на висновки Венеціанської комісії у більш ніж 40 своїх рішеннях.

Список використаних джерел:

1. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. [за ред. Ключковського Вид. 2-е, випр. і доп.]. – К., 2009. – 500 с.
2. Лимонникова М.А. Венецианская Комиссия Совета Европы: правовые аспекты создания и деятельности: автореф. дис. к.ю.н: спец.12.00.10/МГИМО. М.:2010. – 26 с.
3. Переглянутий Статут Європейської комісії «За демократію через право» прийнятого Резолюцією Комітету міністрів Res (2002) від 21.02.2002. – [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://www.venice.coe.int/site/main/StatuteE.asp>
4. Про Раду Європи (оглядова інформаційна довідка). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coe.mfa.gov.ua/ua/ukraine-coe/about>

ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Педченко Станіслав Геннадійович,

студент, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Крайсвітня Юлія Володимирівна,

викладач, кандидат історичних наук, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Події кінця 2013 – початку 2014 р, які в публіцистичній і науковій літературі одержали назву «Революція Гідності», справили вплив на пришвидшення демократичного розвитку, зміцнення інститутів

громадянського суспільства та формування національної самосвідомості в Україні. У зв'язку з цим необхідно проаналізувати передумови та причини Революції Гідності.

Слід зазначити, що в історії України було чимало доленосних подій. Зокрема, вже на сучасному етапі розвитку української державності ми пережили і були сучасниками двох українських революцій – 2004 і 2014 рр. Остання з них увійшла в історію як Революція Гідності, революція європейського вибору [1, с. 9].

Протягом всього часу незалежності Україна поступово перетворювалася на другорядну країну світу, зокрема на сателіта Російської Федерації. Як наслідок, у нашій державі реформи та кардинальні зміни в економіці, та і інших сферах суспільного життя підмінялися консервацією системи, яка дісталась нам у спадок ще від Радянського Союзу. За цей час тіньова економіка, зростання корупції та хабарництва, безвідповідальність влади та її авторитарний характер, навмисне знищення армії практично зруйнували потенціал країни. Як наслідок вищезазначених обставин, Україна перебувала у стані перманентної комплексної кризи [2].

Означені тенденції поглибилися за часів президенства В. Януковича, який протягом 2013-2014 рр. зосередив у своїх руках усю повноту влади, підпорядкувавши собі Верховний Суд України, Службу Безпеки України, Генеральну прокуратуру та, фактично, Верховну Раду, шляхом закріплення в Конституції України як президентсько-парламентської республіки [3].

Ситуація загострилась 21 листопада 2013 р., коли Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження, згідно з яким процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, а також дію рішення Кабінету міністрів України від 18 вересня 2013 р. було призупинено. Як зазначав тодішній прем'єр-міністр України М. Азаров, рішення було ухвалене «в інтересах національної безпеки» України [7].

На відміну від уряду, ідею європейської інтеграції України підтримувала більшість громадян. Вони були згодні миритися з режимом В. Януковича, але за умови продовження курсу на євроінтеграцію. Відмова ж від Угоди зруйнувала крихкий суспільний компроміс [4, с. 5]. Як наслідок, 21 листопада 2013 р. люди вийшли на Майдан. Тобто, приводом до розгортання акцій протесту стало не підписання президентом України угоди про асоціацію з ЄС [5].

Уперше слово «Євромайдан» з'явилося 21 листопада у соціальній мережі. Саме 21 листопада, одразу після того, як уряд Азарова-Януковича оприлюднив рішення щодо призупинення процесу підготовки до підписання угоди про асоціацію України з ЄС, в соціальних мережах почали поширюватися заклики до людей вийти на акції протесту. Зокрема відомий журналіст Мустафа Найєм близько 20.00 розмістив у мережі Facebook повідомлення із закликом вийти на мітинг у Києві. Того ж вечора на майдан Незалежності прийшло близько двох тисяч осіб. Серед них журналісти, громадські активісти, студенти. Саме тоді, у перший день протесту, народилося гасло «Україна – це Європа!» [6].

Серед основних причин Майдану – традиційне та систематичне нехтування потребами й проблемами як окремих громадян, так і громадянського суспільства в цілому, неповага до нього з боку влади, загострення економічної, політичної та соціальної кризи. Зауважимо, що здебільшого ці ж причини було визначено також щодо подій 2004 року [8, с.38].

На думку В.Головка серед основних причин Революції Гідності були: загроза втрати Україною державного суверенітету внаслідок втягування країни до Митного та Євразійського союзів – об'єднань, в яких домінує Росія; економічні проблеми; корупція у владі, що досягла всеосяжних масштабів; згортання політичних свобод, політичні репресії; безправ'я громадян перед чиновниками, безкарність представників влади та їхнього оточення [4, с. 5].

У свою чергу, Ю Шведа до причин Революції Гідності додатково відносить наступні: «криза» правлячої верхівки, її нездатність управляти по-старому; збільшення кількості населення за межею бідності; значне зростання політичної активності мас Проте, основна причина, полягала у – неспроможності нової (пострадянської) політичної еліти взятися за реформування України. Тодішня політична криза в Україні була лише зовнішнім виразом глибокої системної кризи, яку переживала держава, нереформована з часів розпаду колишнього СРСР [5].

У своїй аналітичній статті серед передумов Революції Гідності: М. Золкіна називає недовіру до державних інституцій. Сутнісною характеристикою недовіри стало те, що її об'єктом стала державна система в цілому, яка включала інститути і законодавчої, і виконавчої, і судової гілок влади. Така комплексна недовіра означала не просто кризу легітимності, а фактично вже делегітимацію всієї системи у її нинішньому вигляді. Це, на думку авторки, спричинило активізацію протестних настроїв населення [9, с. 5].

Актуальною вбачається позиція і Г.Петренко, яка серед передумов Революції Гідності виділяє такі: рішення Віктора Януковича заморозити переговори про асоціацію з ЄС; узурпація влади Януковичем і створення «сімейних кланів», які контролювали майже всі стратегічні об'єкти, а також зміни у Конституції України від 2010 року; тотальна корупція; цензура і придушення громадянських свобод; репресії проти опозиції (справа Ю. Тимошенко та Ю. Луценка); міліцейське свавілля та силовий розгін Майдану. Агресивні дії влади проти мітингарів спонукало до поглиблення кризи та ще більшого погіршення настроїв серед населення [10].

Таким чином, аналіз поглядів довідників щодо передумов та причин Революції Гідності, засвідчує, що приводом до розгортання акцій протесту стало не підписання президентом України угоди про асоціацію з ЄС, а основні передумови та причини Революції Гідності були зумовлені кризою правлячої верхівки режиму В. Януковича, тотальною корупцією у всіх сферах суспільного життя, згортанням політичних свобод та політичними репресіями а також економічними проблемами, які тягнули за собою збільшення зубожіння населення. Отже, відмова уряду від курсу направленого на інтеграцію з ЄС стала тим останнім кроком, який фактично змусив громадян вийти на Майдан відстоювати своє європейське майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Філінюк А. Історичні зміни в суспільстві України: осмислення впливу і перших наслідків Революції Гідності. Перша річниця Революції Гідності: підсумки та перспективи : матеріали круглого столу / [редкол. Дубінський В.А., Степанков В.С. та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 9–12.
2. Бойчук Д. Революція гідності та її причини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://prezi.com/nxpoi4tupy49/presentation/>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

4. Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України : наук.-метод. матер. / Головка В., Палій О., Черевко О., Янішевський С.; за заг. ред. П. Полянського. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 36 с.
5. Шведа Ю. Революція Гідності у контексті загальної теорії соціальних революцій [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?revolyutsiya_gidnosti_u_konteksti_zagalnoyi_teoriyi_sotsialnih_revolyutsiy&objectId=1301345
6. Революція гідності змінила країну і кожного з нас [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ridna.ua/2014/11/revolyutsiya-hidnosti-zminyala-krajinu-i-kozhnoho-z-nas/>
7. Киридон А. М. Євромайдан // Революція Гідності: причини, характер, основні етапи / А. М. Киридон // Істор. пам'ять. – 2015. – Вип. 33. – С. 17–32.
8. Рубцов В. Всеукраїнський Майдан як віха у становленні українського суспільства / В. Рубцов // Наукові записки Острозької академії. Серія: Політичні науки, 2008. – Вип. 3. – С. 37 – 43.
9. Золкіна М. Євромайдан: передумови масового протесту / Марія Золкіна // Громадська думка. – 2014. – № 1. – С. 3–12.
10. Петренко Г. П. «Революція Гідності» та «Арабська весна». Порівняльна характеристика подій в Україні та на Близькому Сході [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protseesu/185-heopolitychna-dumka-ta-heostratehichni-protsesey-v-khkh-st/896-revolutsiya-hidnosti-ta-arabska-vesna>

ОЛЕНА ТЕЛІГА: ШЛЯХ В ОУН

Александрова Єлизавета Юріївна,

студентка, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Крайсвітня Юлія Володимирівна,

викладач, кандидат історичних наук, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В українській історії, без сумніву, багато трагічних сторінок. Українці надто часто приспускають національні прапори, відзначаючи знакові дати свого минулого. Проте в українському історичному календарі є дати, які, незважаючи на трагічний контекст, пробуджують відчуття національної гордості.

21 лютого 2017 р. виповнилось 75 років від дня розстрілу у Бабиному Яру відомої української поетеси, члена Організації Українських Націоналістів Олени Теліги. Її життєвий шлях і трагічна доля навіки забезпечили їй місце не лише в українській літературі, а й у пам'яті борців за волю України.

Олена Іванівна Шовгенева народилася 21 липня 1907 р. в сім'ї інженера-гідротехніка професора І. Шовгенева. У 1917 р., після Лютневої революції родина Шовгеневих повернулася до Києва, де батько був запрошений на посаду міністра Української Народної Республіки.

Протягом 1917-1919 р.р. Олена навчалась у гімназії Дучинської. У 1919 р., після наступу більшовиків, Центральна Рада змушена була залишити Київ, а разом з нею виїхав І. Шовгенів, який оселився з родиною у Чехії, згодом ставши ректором Української господарської академії в Подєбрадах. У 1929 р. Олена закінчила історико-філологічний факультет Високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, того ж року вийшла заміж за Михайла Телігу, вихідця із кубанського козацтва [3, с. 1].

Впродовж 1929-1939 р.р., разом з чоловіком, вона жила і працювала у Варшаві, беручи активну участь у громадському житті. Її шлях перетинався зі шляхами славетних українців, яких доля також завела до Європи. Так, у 1932 р. Олена активно співпрацювала з «Вісником» Д. Донцова. Впродовж 1939-1941 рр. у Кракові вона очолювала літературно-мистецьке товариство «Зарево» і під керівництвом О. Ольжича, працювала у Проводі Організації Українських

Націоналістів. Ольжич на той час був відомий не лише як талановитий поет, а, передовсім, як громадський і політичний діяч, один із керівників націоналістичного руху, заступник Голови проводу ОУН. За його плечима був досвід революційних боїв за Карпатську Україну, організаційна робота з проведення Другого Великого Збору Українських Націоналістів. На той час О. Теліга була ідейно й світоглядно сформованою постаттю й виявила готовність стати членом ОУН, влитися в організований український націоналістичний рух. Як член ОУН вона активно працювала у Культурній референтурі ОУН. На плечі молодій жінки одразу впала важка, але цікава робота. Вона готувала ідеологічні матеріали, які відправлялися у радянську Україну. Складала тексти листівок, відоzw, «летючок». Мала публічні, але нелегальні виступи перед членами ОУН, які приїздили з України [1, с. 136].

Цікаво, що революціонери-підпільники, які вперше бачили О. Телігу, ставилися до неї з недовірою. На їхню думку, така молода і вродлива пані не годилася для небезпечної підпільної боротьби. Однак, вже після перших слів О. Теліги, вони проймалися до неї цілковитою довірою, бо вона була полум'яною націоналісткою, яка готова була не лише словом, а й ділом служила українській революції. У ці роки О. Теліга інтенсивно студіювала літературу, яка надходила з підрадянської України. Вона інтелектуально, морально і творчо готувала себе до повернення на рідну землю.

У 1940 р. О. Теліга важко переживала розкол Організації, але залишилася на боці Голови ОУН полковника Андрія Мельника [4, с. 2]. 22 жовтня 1941 р. у складі однієї з похідних груп ОУН Олена Теліга поїхала до Києва. Незважаючи на небезпеку, взяла участь у заснуванні Української національної ради. О. Теліга як член референтури культурної комісії створила «Спілку письменників», заснувала і редагувала журнал «Літаври» (1941–1942 р.р.), який знаходився під постійним наглядом фашистів.

Важко переоцінити внесок похідних груп ОУН й Олени Теліги зокрема, у розбудову українського життя в столиці України у 1941–1942 р.р. На жаль, вітчизняна історіографія, наукова і громадська думка ще не дійшли до гідного осмислення цих подій. Натомість окупанти дуже скоро збагнули небезпеку слова і дій Олени Теліги та її друзів. У лютому 1942 р. гестапо здійснило масові арешти українського підпілля. У діячки була можливість залишити Київ і врятувати своє життя. Вона цього не зробила, бо такий вчинок вважала зрадою. Тому гестапівський терор її не обминув. Поетесу та інших націоналістів було розстріляно 21 лютого у Бабиному Яру. Розповідають, що у камері, де перебувала Теліга перед розстрілом, знайшли напис, зроблений її рукою: «Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга». Зверху було викарбовано національний символ, стилізований під меч, тризуб. Один з німецьких офіцерів після смерті поетеси казав: «Я не бачив чоловіка, що так героїчно вмирав би, як ця гарна жінка» [2, с. 427].

Олена Теліга – зразок суспільної поведінки людини, позбавленої комплексів меншовартості й страху. Її життя й боротьба є взірцем ідейної переконаності, послідовності у відстоюванні національного ідеалу, великої жертвовності й самопосягати, який витворив героїчний образ української героїні. Сьогодні важко уявити Олену Телігу поза духовним і культурним життям України. Залишається одне: досягнути велич її духу.

Список використаних джерел:

1. Історія української літератури. XX століття: У 2 книгах. Кн. 2. Частина друга. – К.: Либідь, 1995. – 512 с.
2. Донцов Д. Поетка вогняних меж // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: у 3-х т. Кн.2. – К., 1994. – С.600 – 611.
3. Ковалів Ю. Олена Теліга // Слово і час. – 1991. – № 6.
4. Мушинка М. Невідома антологія Олени Теліги // Слово і час. – 1992. – № 7.

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ ПОЛТАВИ: ЕПОХА КЛАСИЦИЗМУ

Пономаренко Надія Сергіївна,

студентка, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Крайсвітня Юлія Володимирівна,

викладач, кандидат історичних наук, Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Історія нашого краю бере витoki із глибини віків. Плин часу, культурно-етнічні процеси, які відбувалися на території сучасної Полтавщини та визначні історичні події залишили по собі унікальні пам'ятки культурної спадщини.

XIX ст. ознаменоване утвердженням класичного стилю у мистецтві. Перебудова Полтави як губернського центру відбувалася за класичними принципами. До теперішнього часу збереглися прекрасні пам'ятки цього архітектурного стилю на Полтавщині: Миколаївська церква (1794 р.), дзвіниця (1810 р.) та тріумфальна арка (1820 р.) в садибі Кочубеїв, що у Диканьці; садибний будинок та інші споруди у маєтку Муравйових-Апостолів у селі Хомутець Миргородського району, будівлі у садибі Закревського в селі Березова Рудка Пирятинського району. До пам'яток архітектури зрілого класицизму також відносяться церкви: Троїцька (м. Котельва, 1812 р.), Успенська (с. Веприк Гадяцького району, 1821 р.), Благовіщенська (с. Федорівка Карлівського району, 1828 р.) Всіхсвятська (м. Гадяч, 1836 р.) [1, с. 13-17].

Принципи архітектури класицизму реалізовані в забудові не лише Полтави, а й Кременчука та інших населених пунктів області. Видатним зразком вітчизняного містобудування XIX ст. й архітектурного класицизму є ансамбль Круглої площі в Полтаві. Це найбільший класичний містобудівний ансамбль в Україні. Кругла площа вражає і викликає подив. Її забудовано за єдиною містобудівною концепцією відповідно до нового плану Полтави, затвердженого у 1803 р. У 1805 р. майдан дістав назву Олександрівської площі і став адміністративним центром Полтави. Автор містобудівного вирішення – полтавський губернський архітектор М. Амвросимов. Ансамбль розташований в історичному середмісті Полтави. Діаметр майдану – 345 м, площа – 9,3 га. Від майдану радіально розходяться вісім головних вулиць міста. Ділянки між ними забудовані вздовж червоної лінії дво- та триповерховими мурованими будівлями в класичному стилі. Висота будівель становить не більше 14 м. Усі споруди мають два основні поверхи, підняті на високий рустований цоколь і композиційно об'єднані крупним масштабом колонних портиків [2, с. 13].

Полтава відома й іншими пам'ятниками епохи класицизму, серед яких – будинок пожежної команди (1808 р.), що на Першотравневому проспекті, колишня Богодільня (1820 р.), а нині один із корпусів обласної лікарні по вул. Шевченка; школа садівництва в минулому (1830 р.), а зараз це – міська інфекційна лікарня; інститут шляхетних панночок (1832-1836 рр.) – нині це головний корпус Полтавського технічного університету та ряд інших.

Яскравими зразками класичного стилю є будинок Таранущенка на вул. Соборності, 14 (нині – управління хлібопродуктів); центральний корпус Полтавського національного технічного університету; літературно-меморіальний музей Котляревського (колишня садиба Василя Капніста). Вони всі є знаковими для Полтави, адже гармонійно розташовані в центрі міста. У післявоєнний період, коли головним стилем було проголошено неокласицизм, в інших містах його треба було штучно впроваджувати, а у Полтаві він був органічним, тому не довелося нічого змінювати. Класицизм для Полтави – це візитівка, частина архітектурного обличчя міста. Лев Семенович Вайнгорт, будучи головним архітектором 1939-1970 рр., підтримував і розвивав цю тему [4, с. 32-34].

Таким чином, архітектурна спадщина Полтавщини представлена пам'ятками різноманітних стильових напрямків, серед них є й такі, що відносяться до розряду унікальних. У більшості – це споруди культового та громадського призначення, які збудовані переважно на межі XVIII ст. – XIX ст. Характерною ознакою забудови міста у той період є використання класичних принципів і елементів.

Список використаних джерел:

1. Антологія краєзнавства Полтавщини. Науково-методичний посібник. / За ред. П. І. Матвієнка. – Полтава: ПОІППО, 2002. – 316 с.
2. Перлини народного мистецтва. Опішня. Решетилівка. – К., Мистецтво, 1972. – 95 с.
3. Полтавська область: природа, населення, господарство. За ред. К. О. Маца. – Полтава. Полтавський літератор, 1998. – 336 с.
4. Фурман В. С. Полтавські самоцвіти: Фотонарис. – Х.: Прапор, 1982. – 46 с.
5. Українська радянська енциклопедія. – К.: Головна редакція УРЕ, 1982. – 527 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Кужим Катерина Олегівна,

*студентка 1 курсу, Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

На сучасному етапі розвитку наша держава приймає пасивну участь у процесі оздоровлення суспільства, внаслідок чого поширюється індивідуальна активність населення, яке хоче покращити як рівень свого здоров'я, так і спосіб життя. Фізична культура впливає на життя та здоров'я людей, а саме на поведінку людини в різних ситуаціях, на фізичну підготовленість, на здоровий спосіб життя.

За даними міжнародних організацій кожний 10 мешканець Землі є «неповносправний», майже 30 мільйонів осіб щороку отримують каліцтво і різні ураження, кількість інвалідів на початку XXI ст. зросло до одного мільярда. Інвалідність – це всесвітнє соціальне явище, до якого має бути прикута постійна увага кожної країни, органів її державної влади та управління, науковців та медиків, психологів та педагогів, фахівців з фізичної культури та спорту.

Слід зазначити, що в Україні не достатньо наукових джерел, де розглядається і досліджується таке поняття як фізична реабілітація. Дуже багато вчених працювало над цим, зокрема, над її засобами. Ці дослідження допоможуть в майбутньому реабілітувати та підвищити загальний рівень здоров'я серед населення України [3, с.544].

У науковій літературі поширеним є таке трактування явища фізичної реабілітації: «це застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних

вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих». В українському законодавстві (Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», 2006) фізичною реабілітацією названо систему заходів, спрямованих на вироблення і застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні і компенсаторні можливості організму шляхом вироблення нових рухів, компенсаторних навичок, користування технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення.

Таким чином, реабілітація – це комплекс лікувальних, психологічних, педагогічних, соціальних і трудових заходів, спрямованих на відновлення здоров'я й працездатності хворого.

Фізична реабілітація посідає одне з основних місць у комплексі реабілітаційних заходів, заснована на широкому використанні засобів фізичної культури й спрямована на лікування травм і захворювань, профілактику ускладнень, відновлення психологічної сфери хворого, відновлення побутових і трудових навичок[4, с. 192].

Мета фізичної реабілітації – відновлювати, компенсувати та розвивати нові фізичні, психологічні, соціальні та інші вміння і навички людини, які б дозволяли їй брати активну участь у житті суспільства, беручи до уваги зміну власного оточення та довкілля.

Основний засіб реабілітації – фізичні вправи й природні фактори. Обов'язкова умова – активна, вольова й цілеспрямована участь хворого в процесі лікування й виконання фізичних вправ.

Фізичну реабілітацію застосовують як метод активної, функціональної і патогенетичної терапії; вона покликана відновити у хворого порушені функції, загально оздоровити його і зміцнити сили хворого, а також запобігти ускладненням захворювань.

Фізичні вправи необхідні для поліпшення здоров'я. Фізичні вправи – це важливий фактор збереження високої і продуктивної не тільки фізичної, але й психічної активності людини на довгі роки. Застосування фізичних вправ в фізичній реабілітації вимагає активної участі хворого у лікувальному процесі. Дуже важливо визначити, який саме ступінь активності рекомендується тому чи іншому хворому з огляду на характер захворювання, ступінь функціональних розладів, загальний стан пацієнта і пристосованість до фізичних навантажень [1, с.25].

Наприклад, для осіб які мають проблеми з зором слід проводити зорову гімнастику за відповідними методиками, виключити ті вправи, які викликають статичну напругу м'язів, а саме швидкий біг, стрибки, перетягування каната, стійка на лопатках тощо, тобто потрібно індивідуально розробляти для кожної людини перелік та зміст вправ, фізичних навантажень.

Фізичні вправи через м'язи впливають на рівень обміну речовин і діяльність найважливіших функціональних систем організму. Лікувальна дія фізичних вправ проявляється у складних психічних, фізіологічних і біологічних процесах, що відбуваються в організмі під час занять фізичної реабілітації.

Держава та суспільство повинні сприяти розвитку фізичної культури, фізичної реабілітації та здоров'я формуючих технологій у фізичному вихованні, адже від цього залежить життя та здоров'я нації.

Слід зазначити, що з кожним роком фізична реабілітація набуває значного поширення у всіх галузях, вагомий внесок внесла Українська Асоціація фахівців фізичної реабілітації, адже визначила новий етап розвитку фізичної реабілітації в Україні. Організація Асоціації – це спроба заохочувати та запроваджувати високі стандарти реабілітаційної діяльності, освіти та практики, створення єдиного загальноукраїнського інформаційного середовища, партнерства та співпраці з владою, національними та міжнародними організаціями[2, с.58].

Фізична реабілітація є частиною комплексної терапії, яку успішно поєднують з медикаментозною, з різними фізіотерапевтичними методами лікування, застосовуючи методи заохочення, профілактики, лікування/втручання і реабілітації, внаслідок чого покращується фізичний, психологічний, емоційний і соціальний стан індивіда.

В майбутньому за допомогою державної підтримки для розвитку та модернізації фізичної реабілітації слід вжити таких заходів:

- підвищити професійний рівень фахівців фізичної реабілітації;
- підвищити якість освіти та перепідготовки фахівців фізичної реабілітації;
- на законодавчому рівні розробити методику діяльності, за якою здійснюватиметься фізична реабілітація для різних соціально-вікових груп та різних захворювань;
- надавати консультації, інші супровідні послуги та запроваджувати комплексну фізичну реабілітацію в освітньо-навчальних, медичних та санаторно-курортних закладах;
- створити реабілітаційні центри для оздоровлення, лікування організму та профілактики захворювань;
- обмінюватися досвідом з реабілітаційними центрами, медичними закладами та освітніми установами, іншими організаціями в межах держави та за кордоном, а також з окремими спеціалістами.

Отже, фізична реабілітація вирішує низку складних не тільки медичних, а й соціальних проблем. У зв'язку з постарінням населення, зростанням випадків інвалідності від травм потреба населення в ній зростатиме. Методи фізичної реабілітації не тільки ефективні, але й значно дешевші проти відомих методів і засобів лікування, відтак вони доступніші для бідних верств населення і людей з особливими потребами.

Список використаних джерел:

1. Башкін І. Роль і місце фізичної реабілітації у загальній системі охорони здоров'я населення / І. Башкін, Е. Макарова, А. Кавакзе Різик // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: Наукова думка, 2006. – № 3. – С. 25 – 29.
2. Гаврилов А.С. Підходи до проектування моделі фахівця з фізичної реабілітації / А.С. Гаврилов // Тези доповідей міжнародної науково-методичної конференції „Наука. Олімпізм. Здоров'я. Реабілітація.” – Луганськ: Знання, 2003. – С. 58 – 61.
3. Матвеев Л.П. Теорія і методика фізичної культури.- 3-е изд., Перераб. і доп. – К.: Фізкультура і спорт, СпортАкадемПресс, 2008. – 544 с.
4. Основи адаптивної фізичної культури: Навч. посібник. – К.: Фізкультура і Спорт, 2007. – 192 с.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК СИСТЕМНЕ ЯВИЩЕ

Сорока Єлизавета Сергіївна,

*студентка 1 курсу, Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Особливо важливим питанням, на сьогодні, є здоров'я нації бо розпочата у 1992 р. і прогресуюча в даний час депопуляція населення змушує спрямувати основні зусилля вчених і практиків у сфері рухової активності та здорового способу життя на розробку ефективного використання засобів і методів для фізичного і функціонального вдосконалення організму людини, зміцнення здоров'я нації, яке є одним з інтегральних показників могутності держави.

Нормативною базою цього питання є Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (цей Закон відповідно до Конституції України визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання інвалідами фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності) та закони України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги».

Основними завданнями законодавства України з питань реабілітації інвалідів є:

- створення умов для усунення обмежень життєдіяльності інвалідів, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності;
- визначення основних завдань системи реабілітації інвалідів, видів і форм реабілітаційних заходів;
- розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування;
- регламентування матеріально-технічного, кадрового, фінансового, наукового забезпечення системи реабілітації інвалідів;
- структурно-організаційне забезпечення державної соціальної політики по відношенню до інвалідів і дітей-інвалідів;
- сприяння залученню громадських організацій інвалідів до реалізації державної політики у цій сфері.

Використання засобів і методів фізичної культури як способу фізичної та соціальної реабілітації інвалідів, осіб із ослабленим здоров'ям і з відхиленнями у психомоторному й інтелектуальному розвитку, профілактики інвалідності відомо з давніх-давен [1, с.123]. Але тільки в останнє десятиліття цей науковий напрям отримує визнання в державних і громадських інститутах України. Спрямованість на фізичне виховання, оздоровлення та підтримання бадьорості духу інвалідів у наші дні свідчить про високу гуманність сучасного суспільства [1, с.124; 2, с.200]. Методологічні основи системи і процесу фізичної реабілітації та соціалізації інвалідів, у загальному вигляді, повинні враховувати наступні аспекти: мотиваційний (особистісний і суспільно-державний); соціально-економічний; нормативно-правовий; рівень розвитку суспільства, стан громадської думки; організаційний – наявність державної структури вертикальних і горизонтальних зв'язків; моніторингово-інформаційний: відомості про динаміку фізичного стану населення; науково-методичний і

технічний, можливості реалізації потенціалу; інформаційного забезпечення і сервісного обслуговування; освіти і кадрів. Саме ці проблеми є центральними для наукової концепції соціалізації інвалідів як основної мети їх фізичної реабілітації [2, с. 202; 5, с.198].

В основі рухової (фізичної) реабілітації лежить тренування – науково обґрунтований педагогічний процес, спрямований на відновлення частково або повністю втрачених функцій організму інваліда і підлеглий психологічно і фізіологічно обґрунтованим педагогічним принципам [4, с. 210].

Корекційно-реабілітаційна фізична реабілітація базується на теорії і методиці фізичного виховання, загальній теорії спорту та становить основу соціалізації-ресоціалізації інваліда, його адаптації до трудової діяльності і включає до свого складу напрями:

- корекційно-реабілітаційне фізичне виховання (освіта);
- корекційно-реабілітаційний спорт;
- корекційно-реабілітаційна рухова рекреація;
- корекційно-реабілітаційна фізична реабілітація [4, с. 214].

Поняття «фізична реабілітація» включає (підсумовує) комплекс складових частин, які об'єднуються в систему – педагогічну, методологічну та організаційно-методичну систему форм, методів і засобів фізичного виховання [4, с. 198]. Фізична реабілітація постає як безперервний процес, який має чотири основні, тимчасові і організаційні етапи: створення, освоєння, забезпечення, поширення.

Цикл формування системи фізичної реабілітації починається з етапу створення. Готовий реабілітаційний педагогічний продукт (педагогічна реабілітаційна технологія) надходить-проектується в сферу розподілу, де він тиражується, переміщується, зберігається, транслюється, впроваджується. Освоєння продукту – прилучення інвалідів до занять у системі фізичної реабілітації, в тому числі до занять реабілітаційними фізичними вправами, сприяє соціальній реабілітації та адаптації інвалідів. Забезпечення фізичної реабілітації всім необхідним: кадрами, матеріально-технічною базою, інформаційним і науковим потенціалом, фінансами – створює умови для функціонування і безперервного розвитку системи [3, с. 87].

Слід зазначити, що фізична реабілітація (ФР) як суспільно-педагогічний процес безпосередньо протікає в конкретному соціальному, культурному, психічному, економічному, екологічному та інших середовищах. Взаємодія ФР зі структурними компонентами цих сфер і з ними в цілому здійснюються через взаємодію реабілітаційної фізкультурної діяльності з іншими циклами громадського та особистого життя інвалідів, в якій задіяні всі суб'єкти цього процесу.

Виходячи із зазначеного можна вважати, що метою фізичної реабілітації є, перш за все, формування нових ціннісних уявлень реабілітанта, мотивація діяльності як засобу його соціальної адаптації-реадаптації, корекція функціонального стану організму. Умовно ці ціннісні орієнтації можна розділити на наступні групи: громадські, колективні та індивідуальні. Всі вони знаходяться між собою в діалектичній єдності і протиріччі. Єдність відображає цілісність процесу фізичної реабілітації, протиріччя – співвідношення її окремих компонентів.

У фізичній реабілітації виділяється три групи суб'єктів: фахівці реабілітаційних установ різних типів і форм власності – педагоги, тренери,

методисти, лікарі, соціологи, науковці та інші); інваліди – реабілітанти-адаптанти; суспільство в цілому [4, с.214]. Співробітники спеціальних наукових і практичних установ ФР (реабілітаційні центри різних типів і форм власності, в тому числі науково-дослідні та інші), як суб'єкти цієї діяльності і цих відносин, в першу чергу, вирішують наукові, теоретико-методологічні та методичні завдання по реалізації цієї діяльності [4, с.214; 5, с.78].

Можливість реалізації адаптивної потреби конкретного інваліда-реабілітанта обмежується тими засобами і способами, які мають всі суб'єкти реабілітаційного процесу в конкретному соціокультурному середовищі.

Загальний напрям процесу ФР надає суспільство в цілому. Створюючи необхідні і достатні матеріальні і соціальні умови, воно виступає непрямым творцем психолого-педагогічного процесу фізичної реабілітації, формування соціальної сфери відповідних послуг [4, с.218]. Системність у цьому аспекті полягає в діалектичній єдності всіх громадських ланок цієї діяльності. Суспільство створює матеріальні та інтелектуальні ресурси галузі ФР, впливаючи на її розвиток і функціонування методами управління через створення відповідної матеріально-технічної та наукової бази. У процесі діяльності в сфері фізичної реабілітації задіяні численні і різноманітні фактори. До суб'єктивних факторів процесу ФР відносяться індивідуальні особливості учасників – суб'єктів процесу (педагогів-реабітологів, методистів-реабітологів, реабілітованих): педагогічна майстерність, педагогічний талант, спрямованість особистості педагога-реабітолога, громадський статус, а також психологічні особливості та особистісні характеристики інвалідів-реабілітантів і адаптантів. До об'єктивних факторів діяльності фізичної реабілітації відносяться засоби забезпечення і реалізації цієї діяльності. До них відносяться не тільки матеріальні умови – основні й оборотні засоби реабілітаційних установ різного типу і форм власності, а й такі елементи, як: теоретико-методологічні уявлення про ФР, засоби, форми і методи реабілітації, конкретні педагогічні технології по реабілітації різних груп інвалідів [1, с.110; 5, с.205].

Предметом діяльності ФР виступає, перш за все, процес корекції та реабілітації соціально-психічного компонента особистості інваліда-реабілітанта, а потім і фізичний компонент особистості інваліда-реабілітанта – «тіло», його фізичні та біологічні функціональні можливості і здібності [4, с.214].

Що ж стосується предмета діяльності в сфері фізичної реабілітації – духовний і тілесний світ інвалідів-реабілітантів, – то її характер і обсяг обумовлюються не тільки специфікою і змістом самої діяльності, але і значною мірою зовнішніми умовами: віково-статевими та соціальними особливостями інвалідів-реабілітантів, доступністю і пропускнуою спроможністю реабілітаційних установ і іншими якостями і факторами.

Таким чином, спеціально підібрана й організована рухова діяльність сприяє як розвитку різних фізичних якостей, так і психічних властивостей і якостей індивіда, створює біологічні та психофізіологічні передумови для розвитку соціальних, психічних і біологічних підсистем особистості, створює сприятливий емоційний фон життєдіяльності адаптанта.

Система фізичних, психомоторних і психолого-педагогічних методів, диференційованих, у тому числі, і залежно від вікових особливостей інвалідів, може істотно знизити роль інвалідності як психічного явища на формування соціальної поведінки інваліда, його навчально-пізнавальну діяльність і життєдіяльність взагалі. Рухові коригувально-реабілітаційні вправи повинні

підбиратися і будуватися таким чином, щоб стимулювати розвиток соціально-психологічних якостей інваліда – дитини, підлітка або дорослого, створювати умови для оптимізації емоційного стану реабілітантів-адаптантів, формування навичок їх спілкування з однолітками і педагогами, з оточуючими людьми, вирішувати завдання їх адаптації в суспільстві та державі.

Список використаних джерел:

1. Васильева Т. Д. Реабилитация: учебник / Т. Д. Васильева. – М.: ГЦОЛИФК, 2000. – 221 с.
2. Гендин А. М. Физическая реабилитация / А. М. Гендин, М. И. Сергеев. – М.: Медицина, 2000. – 225 с.
3. Годунов С. Ф. Спортивная и клиническая реабилитация // Под ред. А. М. Волкова. – М.: ФиС, 2000. – 276 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація: підручник / В. М. Мухін. – К.: Олімпійська література, 2000. – 424 с.
5. Теория и методика физического воспитания / Под ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімп. літ-ра, 2003. – Т. 1. – 423 с.; Т. 2 – 392 с.

ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ В.Г. КОРОЛЕНКА

Пивовар Вікторія Іванівна,

*студентка 2 курсу, Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

«Совість епохи» – саме так почали називати ще за життя відомого російського письменника українського походження, журналіста, публіциста, великого гуманіста Володимира Галактіоновича Короленка. Заслужив визнання не лише своєю письменницькою, а й правозахисною діяльністю в період царського режиму, громадянської війни і радянської влади [3, с. 9].

Слід зазначити, що на гуманістичні, совісні і справедливі погляди Короленка великий вплив справив батько письменника – Галактіон Опанасович Короленко, який за професією був суддею у повітовому суді, характеризувався суворістю і непідкупністю.

Ще з ранніх років своєї діяльності, Володимир Короленко прилучився до революційного народницького руху, за що був висланий у Кронштадт, пізніше в Глазов Вятської губернії [1, с. 152].

Саме з переїздом до Полтави, письменник активно починає проявляти свій гуманістичний світогляд, займається правозахисною діяльністю, наголошує на важливих проблемах того часу. Значний суспільний резонанс мали його клопотання на захист вітчизняних діячів культури. Він палко обурювався проти переслідування української мови та української літератури у період самодержавства [5, с.3].

Як принциповий прибічник українських селян, він брав участь в організації їх захисту під час судових процесів на Харківщині й Полтавщині, влаштованих у зв'язку з так званими аграрними заворушеннями в Україні. Відома його роль у викритті поліцейської розправи над селянами у Великих Сорочинцях у 1905 році («Сорочинська трагедія», 1906).

Своєю діяльністю він викриває голод 1891-1892 років (цикл есе «У голодний рік»), засуджує царських карателів, які холоднокривно і жорстоко розправляються з українськими селянами, які борються за свої права і свободи, реагує на політику царського уряду направлену на придушення революції 1905 року («Побутове явище», 1910) [2, с. 7].

У 1911-1913 роках Короленко активно виступав проти реакціонерів і шовіністів. Протестував проти сфальсифікованої «справи Бейліса» і 30 листопада 1911 року був опублікований протест «К русскому обществу (по поводу кровавого навета на евреев)», який був підписаний письменниками, вченими, громадськими діячами. В.Короленко негативно сприйняв жовтневий переворот 1917 року, засудив методи, якими більшовики здійснювали будівництво соціалізму. Погляди письменника ґрунтувалися не на класовому підході, а на загальнолюдських принципах моралі [4, с. 18].

Позиція Короленко-гуманіста, засуджував звірства громадянської війни, ставав на захист особистості від більшовицького свавілля. Його позиція відображена у «Листах до Луначарського» (1920) і «Листах з Полтави» (1921). Також він очолював громадську організацію «Лігу порятунку дітей», заснував Полтавське товариство «Сприяння фізичному вихованню дітей». Цієї діяльністю Короленко врятував десяткам тисяч голодуючих і безпритульних дітей на тлі голоду, розрухи, інфекційних захворювань і надзвичайно холодної зими [2, с. 8].

Володимир Короленко своєю діяльністю викривав замовчувані тогочасні питання, сприяв розвитку гуманістичного суспільства, був правозахисником усього суспільства. За життя зміг врятувати тисячі людей від репресій, голоду, смерті. Протягом усього свого життя він виступав проти насильства і несправедливості, відстоював рівноправність народів, захищав права національних меншин, дітей, викривав прояви націоналізму і шовінізму всіх мастей [4, с. 19].

Список використаних джерел:

1. Булига О. Поєднані Волини: Історико-краєзнавчі нариси. Кіносценарій / О. Булига. – Рівне: Волинські обереги, 2010. – 232 с.
2. Ольховська Л. Короленко і Україна / Л. Ольховська // Культура і життя. – 2003. – №20-21. – С.7-8.
3. Поборник справедливості. Виповнилося 155 років з дня народження Володимира Короленка // Слово Просвіти. – 2008. – №37 (11.09-17.09). – С.9.
4. Чиренко Н. Володимир Галактіонович Короленко (1853-1921) / Н. Чиренко // Шкільний світ. – 2008. – №48 (груд.). – С.18-19.
5. Шершень М. Короленко поки що без музею: [Вшанування пам'яті В.Короленка] / М. Шершень // Рівне вечірнє. – 2003. – №54. – С.3.

ЗМІСТ

Секція 1. ЗНАЧЕННЯ НАУКИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТУ

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	3
---	---

Калінічева Г.І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	8
--	---

Калінічева І.І.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД ПОЛТАВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	11
--	----

Лавриненко С.І., Логвин М.М., Логвин Д.М.

КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ	15
--	----

Хоменко А.В.

УТВОРЕННЯ МІНІСТЕРСТВА НАРОДНОЇ ОСВІТИ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ АВТОНОМІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)	17
--	----

Мокляк В.М.

ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ПОЛТАВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «ПОЛТАВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ»	21
--	----

Колесник О.В.

ПРО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЗАСАДАХ ДУХОВНОСТІ.....	26
---	----

Шелешко М.С.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПРАВОСЛАВНИХ ЛАВР УКРАЇНИ (XVIII – ПОЧ. XIX СТ.)	29
---	----

Фазан В.В.

РОЗВИТОК ВИВЧЕННЯ ДИДАКТИКИ У ВИЩИХ ДУХОВНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ	35
---	----

Фазан В.В., Мірошниченко В.Г.

ТРАДИЦІЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГОВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПРИ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРЯХ ПОЧ. XIX СТ.	41
---	----

Фазан Т.П.

ТІЛОВИХОВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗА СПАДЩИНОЮ Г. ВАЩЕНКА.....	46
<i>Петренко Л.М.</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ	48
<i>Корж О.О.</i>	
ІГРОВІ МОМЕНТИ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	52
<i>Білан Ю.В.</i>	
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	54
<i>Пархоменко Н.О.</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ – ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	57
<i>Шаманіна Н.В.</i>	
СУЧАСНА АНГЛІЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА ТЕРМІНОСИСТЕМА ТА ЇЇ СПЕЦИФІКА.....	59
<i>Яковенко Я.Ю.</i>	

Секція 2. ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ Й ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ	62
<i>Фастівець А.В., Лосієвська О.Г.</i>	
ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ СПОРТСМЕНІВ.....	65
<i>Донець О.В., Донець І.М.</i>	
ІНТЕГРАЦІЙНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ДІАГНОСТИКО-ПРОГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	66
<i>Гавриш А.Л.</i>	
ВПЛИВ ВІДХОДІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	70
<i>Ковтун М.Г.</i>	
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ	73
<i>Рудь О.В.</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА КОНФІГУРАЦІЙ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІХ ПАРАХ ІЗ ВЕЛИКОЮ РІЗНИЦЕЮ У ВІЦІ	75
<i>Зозуль Т.В.</i>	

АРТ-ТЕРАПІЯ В РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	79
<i>Власенко Ю.В.</i>	
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ДИТЯЧИХ НЕВРОЗАХ.....	81
<i>Краснюк О.Г.</i>	
ЗНАЧЕННЯ ВІТАМІНІВ ДЛЯ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ.....	84
<i>Гризодуб Ю.С.</i>	
ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ БРОНХІТІ.....	87
<i>Байрачна І. В.</i>	
ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ НА БРОНХІАЛЬНУ АСТМУ.....	89
<i>Богдан К.В.</i>	
ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ НЕВРОЗАХ.....	92
<i>Невмержицька Є. В.</i>	
 Секція 3. СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
РОЗВИТОК ХМАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	95
<i>Глуховець Ю.В, Варич В.В.</i>	
МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КЕРУЮЧИХ СИСТЕМ З УРАХУВАННЯМ ЗМЕНШЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ПРОЯВУ ДЕФЕКТІВ ЗА РАХУНОК КОРЕКЦІЇ ПРОГРАМНОГО КОДУ	97
<i>Поночовний Ю.Л., Воронянський В.С.</i>	
МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КЕРУЮЧОЇ СИСТЕМИ РОЗУМНОГО БУДИНКУ З УРАХУВАННЯМ ПРОВЕДЕННЯ ОБМЕЖЕНОЇ КІЛЬКОСТІ РОЗДІЛЬНИХ ОБСЛУГОВУВАНЬ.....	99
<i>Поночовний Ю., Аль-Судані Мустафа Кахтан Абдулмунем</i>	
WEB-ОРІЄНТОВАНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ ПІДПРИЄМСТВА	100
<i>Струць В.А.</i>	
ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	104
<i>Сагайдачна О.В.</i>	
IMPORTANCE OF ENGLISH FOR PROGRAMMERS.....	107
<i>Leshan O.</i>	
КОМП'ЮТЕРНА МЕРЕЖА ТОРГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ОСНОВІ БЕЗДРОТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	110
<i>Барило О. І.</i>	

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ЛАБОРАТОРНОГО ПРАКТИКУМУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕРЕЖНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»	
<i>Петровський В. С.</i>	112

Секція 4. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	115
<i>Кривенко С.В.</i>	

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	117
<i>Безрукова Н.В.</i>	

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	119
<i>Свічкарь В.А.</i>	

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	121
<i>Мокляк М.В.</i>	

МЕТОДИ ОЦІНКИ БРЕНДУ	123
<i>Яловега Н.І.</i>	

ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ.....	125
<i>Крутько М.А.</i>	

КАТЕГОРІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	127
<i>Рижикова Н.І.</i>	

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В УКРАЇНІ: СОЦІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ	129
<i>Рижик І.О.</i>	

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ – МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ	132
<i>Недавній М.</i>	

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	133
<i>Шульга І.</i>	

ШЛЯХИ ТА РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА.....	135
<i>Кононенко Р.М.</i>	

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	138
<i>Кулагіна Ю.М.</i>	

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ З ДОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	141
Бродюк В.В.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	143
Кас'ян Н.Г.	
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ.....	145
Микуця О.І.	
ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА	146
Тарнавська Н.В.	
ЛІЗИНГ В УКРАЇНІ.....	149
Скидан С.В.	
ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ГОТІВКОВИЙ ОБІГ	152
Кононенко С.С.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	155
Долець О.О.	
THE PECULIARITIES OF ECONOMICAL SYSTEM IN THE UNITED STATES OF AMERICA.....	157
Dolets O	
THE IMPORTANCE OF INTERNATIONAL TRADE	160
Naboka O.	
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ.....	162
Набока О.А.	
ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЛІКВІДНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЯК СУВЕРЕННОГО БОРЖНИКА	164
Кіріченко К.В.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗЄМОВІДНОСИН ПРАЦІВНИКА ТА РОБОТОДАВЦЯ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ.....	167
Музиченко М.М.	
Секція 5. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	170
Кравчун Н.П.	

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ	173
<i>Терещенко А.В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАБРУДНЕННЯ ТА ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ	178
<i>Радченко І.Б.</i>	
ОКРЕМІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ КРИМІНАЛЬНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ	182
<i>Жемела М.В.</i>	
ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО- ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НЕПОВНОЛІТНІМ	186
<i>Збаранська Н.В.</i>	
МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ	189
<i>Ніколенко О.С.</i>	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	192
<i>Музиченко М.М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ДІТЕЙ НА ЖИТЛО	195
<i>Калініченко Л.О.</i>	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ІНФОРМАЦІЮ: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ, ВИКОНАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ	199
<i>Іванко Л.С.</i>	
РОЛЬ ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ У РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА.....	203
<i>Крутоус Ю.В.</i>	
ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	205
<i>Педченко С.Г.</i>	
ОЛЕНА ТЕЛІГА: ШЛЯХ В ОУН	208
<i>Александрова Є.Ю.</i>	
АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ ПОЛТАВИ: ЕПОХА КЛАСИЦИЗМУ	210
<i>Пономаренко Н.С.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УКРАЇНІ	211
<i>Кужим К.О.</i>	

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК СИСТЕМНЕ ЯВИЩЕ	214
<i>Сорока Є.С.</i>	
ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. Г. КОРОЛЕНКА.....	217
<i>Пивовар В.І.</i>	

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції

18 травня 2017 року

Підписано до друку «11» травня 2017 року
Формат паперу 60×90/16. Папір офсетний.
Умовн.-друк. арк. 12,3
Наклад 100. Замовлення № 1617

Видавець Шевченко Р. В.
36000, Полтава, вул. Остроградського, 2
тел. (0532)502-708
0503462375
Свідоцтво серія ДК № 1139 від 04.12.2002 р.